

# VAN VERLOREN RUIJTE NAAR GEVONDEN PLEK!!

Een instrument voor restruimte in de stad







**VAN VERLOREN RUIMTE  
NAAR GEVONDEN PLEK!!**

Arjan van der Mispel  
1270788  
TU Delft  
Urban transformations  
27 maart 2008

1e mentor: Maurice Hartevelde  
2e mentor: Saskia de Wit  
3e mentor: Taeké de Jong

# Inhoudsopgave

Samenvatting	4		
Inleiding	5		
Deel 1 Verkenning Verloren ruimte naar gevonden plek	6		
1.1 Amsterdam	6		
1.2 Antwerpen	6		
1.3 Barcelona	7		
1.4 De stad vanuit de ogen van de voetganger	7		
Deel 2 Onderzoek naar condities en criteria	9		
2.1 Inleiding	9		
2.2 Onderzoek stedenboukundige criteria van betekenisvolle ruimtes	9		
2.3 Onderzoek naar ontwerpelementen van betekenisvolle ruimtes	10		
2.4 Onderzoek naar condities van betekenisvolle ruimtes	11		
2.5 Conclusie benadering verloren ruimte en betekenisvolle ruimtes.	12		
Deel 3 Uitwerking condities en criteria	13		
3.1 Positie in de stad	13		
3.2 Eenheid	15		
3.3 Toegankelijkheid	17		
3.4 Attractiviteit	19		
Deel 4 Plan openbare ruimte Rotterdam centrum	22		
4.1 Inleiding	22		
4.2 Huidige visie gemeente Rotterdam	23		
4.3 Analyse positie van openbare ruimte in Rotterdam-centrum	25		
4.4 Concept lijn-plek benadering	27		
4.5 Ontwerp Model 1 Westersingel	31		
profiel analyse en ontwerp			
analyse plekken			
ontwerp plekken			
evaluatie			
uitwerking Eendrachtsplein			
4.6 Evaluatie positie van openbare ruimte in Rotterdam-centrum	59		
Evaluatie en aanbevelingen ontwerpcriteria	62		
Eind conclusie	67		
Bronnen	70		
		Bijlage:	71
		Evaluatiematrix ontwerpcriteria	72
		Parkenonderzoek Barcelona (engels)	73
		Model 2, 3 en 4 uitwerking Rotterdam	100



# Samenvatting

Het onderzoek is gestart om grip te krijgen op openbare ruimtes die niet goed functioneren. Het zijn ruimtes die gezien kunnen worden als zwarte gaten in en om de stad, waar bijna geen mensen gebruik van maken, maar wat soms wel waardevolle plekken kunnen zijn. Deze laag van informele ruimtes maken geen overtuigend deel uit van de formele structuur van pleinen, parken en straten. Deze constatering komt voort uit een aantal (inter)nationale casestudies. Met de eerste verkenning van verloren ruimtes zijn er verschillende casestudies van Amsterdam, Antwerpen en Barcelona beschreven. Deze onderzoeken omschrijven het effect die de transformaties van verloren ruimtes naar betekenisvolle ruimtes kan bereiken. De transformatie heeft tot doel een voetgangersvriendelijke stad met een hoge kwaliteit in de openbare ruimte. Uit het eerste deel van het rapport komt naar voren dat verloren ruimtes te maken hebben met in welke context/omgeving de plekken liggen en hoe de plekken gevormd zijn. Hiermee is in het tweede deel concreter ingegaan namelijk door het onderzoek naar welke stedenbouwkundige omgevingsfactoren invloed hebben op de betekenis van een openbare ruimte. Dit is gebaseerd op een uitgevoerd parken onderzoek wat in het studieprogramma van stedenbouw aan de TU-Delft wordt gegeven door Frank de Josselin de Jong. Deze factoren bestaan uit criteria zoals: is er genoeg draagvlak in de omgeving, liggen er concurrerende parken in de buurt, hoe is het park aangeslo-

ten op het wegennetwerk enz. In het tweede onderzoek komen de stedenbouwkundige ontwerpelementen van de plek zelf aan de orde met het parkenonderzoek in Barcelona. Er is vier maanden onderzoek gedaan naar ongeveer 50 parken en pleinen in Barcelona. Hierbij is geanalyseerd hoe de ruimtes zijn gevormd, ofwel uit welke ontwerpelementen zijn de parken en pleinen opgebouwd en waar haalt het park zijn kwaliteit vandaan. Als laatste onderzoek wordt er gebruik gemaakt van een algemene omschrijving over uit welke condities een betekenisvolle openbare ruimte bestaat. (PhD onderzoek van Miquel Martí)

Hieruit volgend is er één samenstelling gemaakt van vier condities die zijn opgebouwd uit stedenbouwkundige ontwerpcriteria.

Deze ruimtelijke condities bepalen of een ruimte verloren of betekenisvol is. Het gaat om de condities eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit en positie in de stad die elk zijn opgebouwd uit verschillende elementen. Bijvoorbeeld eenheid komt voort uit de positionering van de wanden, beplanting, kunstobjecten en wordt er gekeken naar eenheid in materialen, bouwhoogtes enz. Deze condities worden uitgebreid beschreven in het derde deel van het onderzoek aan de hand van analyse voorbeelden van Barcelona en Rotterdam.

Het vierde en laatste deel van het rapport, laat de toepassing zien van de vier analyse condities. Hierbij is een plan gemaakt voor de openbare ruimte van het centrum van Rotterdam. Hierbij wordt al-

lereerst ingegaan op de liggende concept visie van de gemeente Rotterdam ('verbonden stad') waarna aan de hand van de zogenoemde lijn-plek benadering een ontwerp is gemaakt voor het centrum. Hierbij wordt als uitgangspunt zes voetgangerslijnen opgepakt met daaraan gekoppeld verblijfsplekken. Er wordt één voetgangerslijn (Westersingel) in zijn totaliteit uitgewerkt, waardoor een beeld wordt verkregen van de aanpak van verloren ruimtes. De andere voetgangerslijnen met de bijbehorende verblijfsruimtes worden gedeeltelijk besproken in de bijlage. Verder is het parkenonderzoek van Barcelona in de bijlage te vinden.



# Inleiding

Voor steden wordt het steeds belangrijker om te investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte om bewoners, bedrijven en toeristen te trekken, zoals ook in Rotterdam ten doel is gesteld met hun visie op de openbare ruimte. Het is van groot belang om te onderzoeken aan welke eisen een sterke openbare ruimte structuur moet voldoen. Het onderzoek wil aantonen dat hierbij de inventarisatie van verloren ruimtes in de stad van groot belang zijn. Met verloren ruimtes worden ruimtes bedoeld die binnen de huidige stedenbouwkundige context geen meerwaarde hebben voor het publieke leven in de stad. Deze abstracte beschrijving wordt in het rapport verder onderzocht.

De transformatie van verloren ruimte naar een betekenisvolle plek is gebaseerd op onder andere het werk van Aldo van Eyck, die met zijn 700 speelplekken in Amsterdam, dit zelf ook mooi omschreef als het transformeren van 'ruimtes' naar 'plekken'. Uit de onderzochte (internationale) casestudies komt naar voren dat verloren ruimtes op verschillende schaalniveaus voorkomen, hiermee wordt het bereik van het onderzoek inzichtelijk gemaakt.

Het onderzoek legt de focus op open ruimtes die functioneren op buurt en wijk niveau. De interventies die op deze schaal worden uitgevoerd, kunnen gezien worden als accupunctuur ingrepen om hierdoor meer kwaliteit te krijgen en een spin-off reactie kunnen veroorzaken om uiteindelijk de stad tot een aantrekkelijke stad te maken. Hiervoor is het wel belangrijk

om met een integrale aanpak te werken. In het rapport wordt deze aanpak uitgebreid beschreven en toegepast op het centrum van Rotterdam. De aanpak is gefundeerd op vier condities: eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit en positie in de stad. Met eenheid wordt bedoeld in hoeverre de ruimte besloten is en er eenstemmigheid is van materialen, bouwhoogte en verkaveling. Zonder eenheid is er ook geen ruimte. De ruimte moet goed te bereiken en toegankelijk zijn, hierbij zijn dus de toegangswegen, Ov haltes en de hoeveelheid entrees belangrijk. Zonder toegankelijkheid is de ruimte onbereikbaar. De ruimte moet attractief genoeg zijn om er (door)heen te gaan, dit heeft te maken met aanwezige functies, de mate van groen en blauw, de historische relatie, kunstobjecten en zitelementen enz. Zonder attractiviteit geen verblijfsruimte. Als laatste is de positie in de stad belangrijk om te bepalen welk ambitieniveau men hanteert, liggen er concurrerende parken en pleinen in de buurt, heeft men te maken met een winkelgebied of woongebied en hoe is de integratie met de wijk. Zonder stedelijke context geen ambitie. Deze condities staan centraal bij een vernieuwd plan voor de openbare ruimte van Rotterdamse centrum. In het onderzoek en ontwerp wordt gebruik gemaakt van een parkenonderzoek in Barcelona.

Het rapport is ingedeeld in vier delen wat eerst een abstract verhaal verteld over verloren ruimtes gebaseerd op de casestudies en over

betekenisvolle ruimtes in Barcelona. Het tweede deel laat zien hoe er op de condities met criteria is gekomen gebaseerd op onderzoeken van Frank de Josselin de Jong, docent aan de TU-delft, Miquel Marti, docent UCP-Barcelona en een uitgevoerd parkenonderzoek in Barcelona. Het derde deel vormt de basis van het onderzoek, hierin wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van de vier condities met de stedenbouwkundige elementen die daarbij horen. In het laatste deel worden de condities vertaald naar een ontwerp voor de openbare ruimte van het Rotterdamse centrum, om de toepassing van de condities inzichtelijk te maken.

Aan het eind van het rapport worden de criteria geëvalueerd en worden er aanbevelingen gedaan welke criteria essentieel zijn bij de beoordeling van openbare ruimtes.

# DEEL 1: Verkenning van verloren ruimte naar gevonden plek

Het onderzoek is gestart om grip te krijgen op ruimtes die niet goed functioneren. Het zijn ruimtes die gezien kunnen worden als zwarte gaten in en om de stad, waar bijna geen mensen gebruik van maken, maar wat soms wel waardevolle plekken kunnen zijn. Deze laag van informele ruimtes maken geen overtuigend deel uit van de formele structuur van pleinen, parken en straten. Deze constatering komt voort uit een aantal (inter)nationale casestudies die geanalyseerd zijn en die het bereik van het onderzoek in kaart brengt t.a.v. verloren ruimtes en betekenisvolle plekken. Uit het onderzoek kwam naar voren dat er verloren ruimtes op verschillende schaalniveaus voorkomen; stadsniveau (stadsranden), stadsdeelniveau (infrastructuurzones), wijkniveau (oude fabrieksterreinen), buurniveau (bouwblokprojecten) en op kavelniveau (braakliggende kavels en overhoeken). Hieronder tonen drie steden een specifieke aanpak ten aanzien van verloren ruimtes. Het zijn drie steden die op verschillende manieren verloren ruimtes op wijk- en buurniveau in de planvorming heeft opgenomen.

## 1.1 Amsterdam:

Een belangrijk voorbeeld zijn de speelplekken in Amsterdam van Aldo van Eyck.<sup>1</sup> Met de ontwikkeling van het AUP, gebaseerd op het CIAM-gedachtegoed van grootschalige, tijdloze, ruimtelijke en functionele stedenbouw, vond er een verschuiving plaats naar juist een van beneden (de burger) naar boven (het stadsbe-

stuur) gerichte aanpak, gebaseerd op toeval, plaats en tijd, aangepast aan de omgeving. Deze aanpak resulteerde in de aanleg van 700 á 800 speelplekken, aangelegd tussen 1947 en 1974. Wat begonnen was als de ad-hoc reactie van de jonge Aldo van Eyck, die in 1947 de behoefte aan speelplaatsen waarnam in de door de oorlog getekende stad, werd officieel gemeentebestuur. Van Eesteren koppelde de speelplaatsen direct aan de kwestie van de bevolkingsdichtheid van de stad, in zijn ogen noodzakelijk voor de kwaliteit van leven. De ontwerpen waren een wisselwerking tussen standaardprincipes en elementen enerzijds en de situatieve kenmerken anderzijds die uiteindelijk het unieke karakter van elke plek bepaalde.

In 2002 heeft buro Witsenburg een inventarisatie gedaan naar potentiële ruimtes voor postzegelparkjes.<sup>2</sup> Dit bureau had aan de hand van een aantal criteria in alle delen van de stad honderden kleine ruimtes geïnventariseerd in opdracht van de wethouder Milieu en Openbare ruimte. Deze inventarisatie heeft in de eerste 5 jaar weinig resultaat gegeven vanwege de hoge kosten, lange proceduretijd en omdat elke keer het wiel opnieuw moet worden uitgevonden. In 2006 is er een meeting georganiseerd over de problemen van dit onderzoek. Het resulteerde in drie concrete aanbevelingen, nl. het laten meeliften met andere grote projecten, 1% regeling waarbij geld gereserveerd wordt van grote projecten en als laatste een toolkit te ontwikkelen met alle stadsdelen.

## 1.2 Antwerpen:

Er is een 'strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen' (RSA) ontwikkeld door het stadsbestuur voor de komende 15 jaar.<sup>3</sup> Het plan is ontworpen door het bureau van Bernardo Secci uit Italië. Binnen dit structuurplan liggen 7 strategische benaderingswijzen ten grondslag.

Een onderdeel daarvan is de 'poreuze stad', wat omschreven is als "De ontwikkelingsmogelijkheden van aanwezige – al dan niet toegankelijke – holtes in een stadsweefsel dat bestaat uit een veld van bouwblokken, waarbij die holtes ontvrichting en herinterpretatie van het traditioneel 19de eeuwse weefsel mogelijk maken i.p.v. het herdefiniëren van zijn morfologische structuur". Dit komt dus simpel gezegd op neer dat men verloren ruimtes in de stad heeft en dat hiervoor met de bestaande en missende kwaliteit een verandering in de morfologie wordt voorgesteld. De uitwerking van de poreuze stad komt naar voren in de bouwblokprojecten (bbp). Het Bbp-team neemt een sterk ontwerpmatige, maar ook organisatorische en beleidsvoorbereidende taak en heeft als doel het verbeteren van de woonkwaliteit, het streven naar ruimtelijke samenhang, regelt de financiële haalbaarheid en de wensen van de eigenaars vormen hierbij het uitgangspunt. Deze informatie komt mede voort door een uitgevoerde interview met Tom Wuyts, stedenbouwkundige bij gemeente Antwerpen.



1 van de vele speelplekken A v Eyck



Bouwblokprojecten in Antwerpen

<sup>1</sup>Eyck, A. van (2002) 'de speelplaatsen en de stad'

<sup>2</sup>Witsenburg buro (2002) 'potentiele locaties'

<sup>3</sup>Antwerpen (2006) 'Strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen ontwerpen'



### 1.3 Barcelona:

Ook in Barcelona zijn er verschillende voorbeeldprojecten hoe om te gaan met verloren ruimtes. Dit gebeurde na het regime van Franco met verschillende wijkparken op oude fabrieksterreinen, het aanleggen van een kilometerslang strand en een ander voorbeeld zijn de bouwblokprojecten van de Eixample, genoemd "Proeixample".

Barcelona's nominatie als gastheer voor de Olympische spelen gaf aanleiding om de ideeën strategisch mee te nemen en te beginnen met de herstart. De stad had in de jaren van Franco veel te maken met verloren ruimtes. Hieruit voortkomend kwam het idee van het 'stedelijk project' wat lag tussen een stedenbouwkundig plan en een architectonisch project. Als tussenschaal dat functioneert als brug tussen programmatie en structurele besluiten. Oriol Bohigas, de man achter de ideeën om de openbare ruimtes als uitgangspunt te nemen, zocht naar een maximalisatie van de groenstructuur in het stedelijk weefsel. Kijkend naar twee kanten: waar liggen kleine gaten in de stad en welke kansen kunnen benut worden. Om prioriteiten te stellen werd er allereerst gekeken naar het meest centrale ruimte in elk stedelijk weefsel zodat elke wijk een eigen succesvolle impuls krijgt.<sup>4</sup>

De projecten van Proeixample (vanaf 1996) zijn anders van opzet maar met dezelfde doelstelling, het creëren groene ruimtes binnen in de eixample blokken.<sup>5</sup> Deze ruimtes bestonden uit oude fabriekshallen

of zijn ingevuld door ongecontroleerde tuinverkeveling. Het doel is dat binnen een straal van 200 meter in de gehele wijk er een klein parkje ontwikkeld is voor 2010. De omwonende mogen zelf aangeven of ze hun ruimte binnenin het bouwblok geschikt vinden aan de hand van een aantal criteria. Het wordt voor ruim zestig procent bekostigd door de gemeente en de rest door particuliere investeerders. De aanpak van Barcelona is wereldberoemd geworden en zal in dit hoofdstuk nog een aantal keren naar voren komen.

### 1.4 De stad vanuit de ogen van de voetganger (Jan Gehl)<sup>6</sup>

Jan Gehl is een stedenbouwkundig adviseur en een professor van stedelijk ontwerp op de School van Architectuur in Kopenhagen, Denemarken. Hij heeft uitgebreid de vorm en het gebruik van openbare ruimten onderzocht en zijn bevindingen in een verscheidenheid van plaatsen rond de wereld onderzocht. Zijn bekendste boek is "Life between buildings" en dit boek beschrijft de openbare ruimte vanuit het perspectief van de voetganger. Het is een kritisch boek ten aanzien van de huidige ontwerpen van het publieke domein in steden en geeft aan waar een stedenbouwkundig ontwerper rekening moet houden om de openbare ruimte terug te geven aan de voetganger.

Hij onderscheidt drie activiteiten die een persoon in de openbare ruimte kan doen: 1 dagelijkse activiteiten, 2 optionele activiteiten en 3 sociale

activiteiten. De dagelijkse activiteiten (naar school/werk gaan, wachten voor de bus) wordt alleen beïnvloed door het fysieke framework van de openbare ruimte en kan plaats vinden in bijna elke conditie. De participanten hebben geen keus. De optionele activiteiten is een wens om het te doen en de tijd en de plek maakt het mogelijk. Voorbeelden zijn een luchtje scheppen in de pauze, rondhangen bij een bankje enz. Deze activiteiten vinden plaats wanneer de ruimtelijke condities optimaal zijn, als het weer en de plek het toelaat. Als openbare ruimtes kwalitatief arm zijn zullen er alleen dagelijkse activiteiten plaats vinden. In een aantrekkelijke omgeving zal het andere spectrum van menselijke activiteiten mogelijk zijn. De derde activiteiten (ook resulterende activiteiten genoemd) zijn afhankelijk van andere mensen in de ruimte. Het bestaat simpel gezegd uit horen, spelen, praten en zien van/met andere mensen. In bijna alle situaties resulteert deze activiteit uit de andere twee categorieën. Of vrij geïnterpreteerd sociale activiteiten vinden plaats elke keer als twee mensen samen zijn in één ruimte. Door steeds meer monotonere, gesegregeerde en door de auto's overheersende stad, vraagt dit om stimulatie van de laatst genoemde activiteiten door kwaliteit voorop te stellen bij de inrichting van de openbare ruimte. Uit onderzoeken van onder andere Melbourne is er een directe relatie tussen straatkwaliteit en straatactiviteit. In Melbourne was er een stijging van 100% meer zitelementen en resulteerde in 88% meer



Punctuele transformaties in Barcelona



	Quality of the physical environment	
	Poor	Good
Necessary activities	●	●
Optional activities	●	●
"Resultant" activities (Social activities)	●	●

Resultaat inrichten met kwaliteit voor de voetganger

<sup>4</sup>Busquets, Joaquim (2005) 'Barcelona the urban evolution of a compact city'

<sup>5</sup>www.proeixample.com

<sup>6</sup>Gehl, Jan (2001) 'Life between buildings'



activiteit. Ook in Kopenhagen was er tussen 1968-1986 een verdriedubbeling van het aantal staande en zittende mensen bij een verdriedubbeling van de vierkante meters voetgangerstraten en pleinen. Dus binnen bepaalde grenzen –locale, klimatologische en sociale aspecten- is het mogelijk om invloed uit te oefenen: door hoeveel mensen de openbare ruimte wordt gebruikt, hoe lang de individuele activiteiten duren en welke activiteiten er plaats vinden. "Something happens because something happens". De stimulatie van contact heeft te maken met de positionering van zitelementen(oriëntatie naar elkaar), de korte afstanden tot mensen(smalle routes/wegen), bij gelijkvloersheid en bij langzame snelheden.

Zoals uit deze (inter)nationale voorbeelden blijkt, zie je dat de aandacht om verloren ruimtes een nieuwe impuls te geven een grote meerwaarde heeft voor de stad. Alleen beschrijven een integrale aanpak van punctuele ingrepen. En geeft de betekenis weer hoe belangrijk een voetgangers-gerichte stad is. Om inzicht te krijgen hoe ruimtes getransformeerd kunnen worden is het van belang om inzicht te krijgen hoe de ruimtelijke organisatie van verloren en betekenisvolle ruimtes is.



Kritiek op inrichten voor de voetganger. paden, comfort, wind, regen, zitelementen gericht naar activiteit of verdrukking voetganger vs autovrij. ("Life between buildings")



# DEEL 2: Conditioes en criteria van een betekenisvolle ruimte

## 2.1 Inleiding

Om grip te krijgen wat er met een plek wordt bedoeld zijn verschillende ruimtelijke kenmerken onderzocht van een openbare ruimte. Deze kenmerken zijn gebaseerd op een drietal onderzoeken. Allereerst een onderzoek naar stedenbouwkundige criteria van een openbare ruimte. Gebaseerd op een onderzoek van Frank de Josselin de Jong, landschapsarchitect en onderzoeker op de TU-Delft, die een achttal stedenbouwkundige criteria formuleert waar een park op beoordeeld kan worden of hij goed functioneert.<sup>7</sup> Het tweede onderzoek draagt bij aan de formulering van ontwerpelementen die van toepassing zijn. Dit onderzoek bestaat uit een analyse van 50 parken in Barcelona. Als derde onderzoek wordt het onderzoek van Miquel Marti, stedenbouwkundige en promovendus aan de UCP Barcelona gebruikt. Marti beschrijft in zijn promotie onderzoek een aantal condities van een betekenisvolle ruimte.<sup>8</sup> Uit deze drie onderzoeken zal uiteindelijk een tool worden ontwikkeld waarmee een openbare ruimtes stedenbouwkundig worden beoordeeld in hoeverre ze 'verloren' zijn of 'betekenisvol'.

## 2.2 Onderzoek van stedenbouwkundige criteria voor betekenisvolle ruimtes:

De methode van Ir. Frank de Josselin de Jong laat zien van welke stedenbouwkundige invloeden een openbare ruimte afhankelijk is op zijn goed functioneren binnen het stedelijke netwerk. Hij leidt bij de afdeling ste-

denbouw het project van Master 2 Urban Landscape. (vanaf 2005) Hierin stelt hij een achttal criteria waarop stads(deel)parken kunnen worden geanalyseerd en bekritiseerd op een stedenbouwkundige wijze. Dus niet of het park mooi is ontworpen maar hoe de openbare ruimte functioneert in de stad. Met deze criteria kunnen parken worden getest of zij bijvoorbeeld goed zijn geïntegreerd zijn met de omliggende wijken of er voldoende levendigheid wordt gebracht door omliggende functies. Deze (engelstalige) criteria worden hieronder nader toegelicht:

### Reach:

Hierbij wordt het bezoekersbereik van een park bekeken, deze wordt bij een stadsdeelpark gesteld op 1600. De reikwijdte staat voor de grens vanaf de contour van het park waar het merendeel (75%) van de bezoekers woonachtig zijn. Dit geldt alleen voor de buitenste grens die op 1600 meter gesteld is en werkt op stadsdeelniveau. De andere twee grenzen werken op buurt en wijk niveau en zijn gesteld op respectievelijk 600 meter en 1000 meter. Deze grens kan worden aangepast als er sterke barrières liggen, of onbegaanbare terreinen als water. In het overgebleven gebied zullen de meeste potentiële gebruikers zitten.

### Density:

Binnen dit gestelde bereik kan men uitrekenen hoeveel mensen er wonen. Waardoor men ongeveer kan schatten hoeveel park per inwoner er is.

### Connectivity:

De structuur van de straten rondom een gebied bepaalt de mate waarin het is verbonden met de omgeving. De gebruikte methode voor de analyse is de Space-Syntax methode.<sup>9</sup> Bij deze methode worden plattegronden op schaal 1:25000 als onderligger genomen en het omliggende stratenpatroon tot drie ordes is gemarkeerd ofwel waar kan je komen als je vanaf het park drie keer van richting veranderd. Deze driestaps analyse is gebaseerd op de oriëntatie van iemand.

### Unicity:

Bij uniciteit wordt er per park gekeken naar de invloed van de overige parken in de directe omgeving. Hierdoor ontstaan een aantal 'overlappingsgebieden'. Deze overlappingsgebieden betekenen dat de mensen die in deze gebieden wonen, een keuze hebben aangezien ze op minder dan 1600 meter van 2 of meer parken wonen.

### Mixed functions:

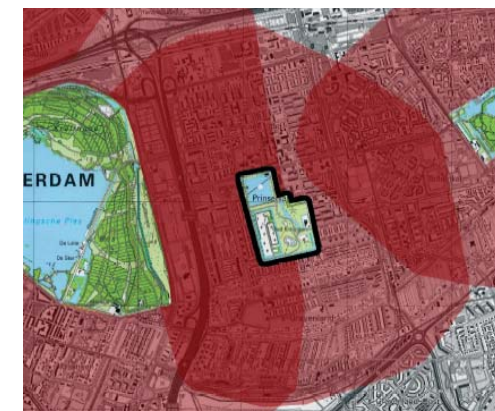
De wereldberoemde criticus Jane Jacobs stelt in haar boek (The death and life of great american cities<sup>10</sup>) dat de aanwezigheid van diverse functies in de directe omgeving van het park zijn invloed zal hebben op de levendigheid van het park. Hierbij geldt dus hoe meer divers de functies zijn hoe meer verdeeld de mensen ook gebruik maken van het park. Ook de interactie met het park is van groot belang.



Reach



Connectivity



Unicity

<sup>7</sup>Josselin de Jong, Frank de-TU-Delft (2006) 'Succes en faalfactoren van stadsparken'

<sup>8</sup>Marti, Miquel (2004) 'Ph.D. Cap a una cultura urbana de l'espai públic: l'experiència de Barcelona (1979-2003)'

<sup>9</sup>www.spacesyntax.net

<sup>10</sup>Jacobs, Jane(1961) 'The death and life of great american cities'

#### Accessibility:

In de studie is de toegankelijkheid in beeld gebracht. Door het in kaart te brengen van netwerken, ontstaat er een beeld waarop je kunt aflezen in welke mate een stadspark toegankelijk is voor verschillende gebruikers.

Naast de fysieke aspecten (voetpaden, autowegen, ov-haltes/lijnen) zijn er ook non-fysieke, de meer gevoelsmatige toegankelijkheid. Hieronder valt bijvoorbeeld, de mate van afsluiting van het park ten opzichte van de omgeving door hekken, dichte begroeiing of water. Dit gaat ten koste van de toegankelijkheid.

#### Routing:

Veel parken hebben niet alleen gebruikers, maar ook passanten, mensen die door het park van A naar B gaan. Voor de analyse zijn er drie gebruikersgroepen: passanten, bezoekers en dagelijkse gebruikers deze gebruiken het park ook verschillend.

#### Identity:

Het begrip identiteit is een moeilijk begrip, immers het gaat hier over een bepaald, typisch kenmerk dat door mensen op een verschillende manier kan worden geïnterpreteerd. Er is gekeken naar de fysieke en de non-fysieke structuur. Voor het definiëren van de fysieke structuur van het park is gebruik gemaakt van de Lynch methode die de volgende structuren onderscheidt: lijnen, vlakken, punten, kruispunten en randen. Vervolgens zijn er 3 gebruikersgroepen gedefinieerd die gebruik maken

van een park; de passant, de bezoeker en de dagelijkse gebruiker.

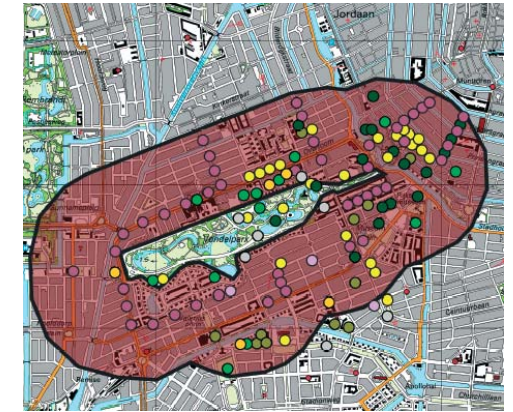
Elke gebruiker interpreteert de fysieke toestand op zijn eigen manier, hoofdzakelijk vanuit de betekenis die het park heeft voor deze gebruiker. Vervolgens is als het ware een matrix opgezet waarbij de fysieke structuren (bijvoorbeeld lijnen) zijn uitgezet tegen de verschillende gebruikersgroepen. Hierdoor ontstaat er een nonfysieke categorie voor de drie gebruikersgroepen; lijnen worden routes, vlakken worden plekken, punten worden referentiepunten/ attracties, kruispunten worden keuzes en randen worden zichtbaarheid/ open-dicht relaties.

De volgende conclusie kan worden getrokken uit de criteria:

De eerste vier criteria hebben te maken met de positie in de stad, mixed functions en accessibility zeggen wat over de directe straten en bebouwing er om heen en de laatste twee over de ruimte zelf. Als stads(deel)park is het belangrijker om te kijken naar de structuur en toegankelijkheid, dan de details van het park (betekenis van randen, interactie met functies en markering van een ruimte) zoals dat eerder het geval is bij buurtparken/pleinen. Het is daarom noodzakelijk om voor een buurtpark of plein dieper op de ontwerpelementen in te gaan. Hierbij gaat het om wat voor elementen en op welke wijze die gebruikt worden.

### 2.3 onderzoek ontwerpelementen van betekenisvolle ruimtes in Barcelona

Naast de stedenbouwkundige invloeden zijn de elementen die in en rond het park zijn van groot belang bij het functioneren. Hier wordt dieper op ingegaan bij de analyse van parken en pleinen in Barcelona. Zoals bij de case-studies naar voren kwam wordt Barcelona vaak gereferreerd als een stad waar er een erg sterke, voetgangersgerichte, goed functionerende en mooie openbare ruimte is. Dit gaf aanleiding om in Barcelona onderzoek te doen naar de ontwerpelementen van deze openbare ruimte. Er zijn 12 wijkparken, 30 buurtparken/pleinen en 12 interne parken/pleinen onderzocht in Barcelona. Ze zijn geselecteerd vanwege hun vertegenwoordiging van een bepaalde tijd (na 1980 tot 2007) en om een brede range van verschillende wijken te vertegenwoordigen. De parken en pleinen zijn onderzocht op hun ontwerpelementen en hoe zij functioneren in het stedelijk weefsel. Voor de analyse van de parken is er gekeken naar elementen die zichtbaar zijn. Dus welke elementen kan je vinden in het park of plein om het een plek te laten zijn? Hierbij is dus niet gekeken naar bijvoorbeeld de dichtheid van de omliggende wijken of uniciteit maar is ingegaan op historische relatie, toegankelijkheid, functies extern, routing, randen, functies intern, ondergrond, overzicht-zichtlijnen, natuurlijke en kunstobjecten. Aan de hand van foto's en beschrijvingen zijn de elementen te zien die opvallen. Bijvoorbeeld hoe



Externe functies



Routing

Fysiek	Non-Fysiek			Waardeoordeel
LIJNEN	ROUTE passant	ROUTE bezoeker	ROUTE dagelijks	+ -
VLAKKEN	PLEK passant	PLEK bezoeker	PLEK dagelijks	+ -
PUNTEN	AT-TRAC-TIE passant	AT-TRAC-TIE bezoeker	AT-TRAC-TIE dagelijks	+ -
KRUISPUNTEN	KEUZE passant	KEUZE bezoeker	KEUZE dagelijks	+ -
RANDEN	OPEN/ DICHT passant	OPEN/ DICHT bezoeker	OPEN/ DICHT dagelijks	+ -

Identiteit bepaling



men entrees kan ontwerpen, door juist het park lager of hoger te maken waardoor je direct weet of je in of uit het park bent, door juist de weg naar het park door te laten lopen in het park met dezelfde materialisatie en waarbij de zichtas nog eens is versterkt. Daarnaast is er een analyse-tekening gemaakt die gebaseerd is op de Kevin Lynch methode zoals tevens is beschreven bij identiteit om een overzicht te krijgen van de organisatie.

Bij de buurtparken/pleinen en interne parken is er een quickscan gemaakt gefocust op de elementen maar niet zo uitgebreid beschreven als de 12 wijkparken. Dus daarbij is alleen de essentie omschreven. Het uitgebreide onderzoek is te vinden in de bijlage van dit rapport, hieronder worden enkel de conclusies gegeven.

Uit het onderzoek kwamen de volgende conclusies naar voren: Op stadsniveau valt op dat alle parken en pleinen een eenduidige benaming en eenduidige borden voor aanduiding van parknaam, routing, regels enz. En ook de connectiviteit is erg hoog in Barcelona doordat het grootste gedeelte van de stad is opgebouwd als grid (Eixample-ontwerper Ildefons Cerda) en er verschillende lange diagonalen door de stad gaan, wat de oriëntatie ten goede komt.

Bij een buurtpark of plein is het belangrijk om een eenheid te krijgen wat kan worden verkregen in markering met elementen, materiaalgebruik van de elementen, ondergrond en wanden.

De interne functies, de hoeveelheid groen, de zitelementen, de historische objecten bepalen de attractiviteit van de plek.

Er zijn verschillende mogelijkheden om relaties aan te gaan met de directe omliggende wegen, de relatie die hier invloed op heeft is de aansluiting van de toegangswegen, de entrees en de interne routing.

Er zijn verschillende mogelijkheden om relaties aan te gaan om de directe omliggende wanden, de bebouwing kunnen direct aan het plein of park liggen en een interactie aangaan met een overgangzone of er zitten obstakels tussen de wand en het park/plein in de vorm van een hek, een brede weg, water enz.

Ten aanzien van de routing door het park is het belangrijk om de verschillende attracties aan deze lijn te koppelen, men kan met de verschillende soorten begeleidingselementen de gebruiker sturen, hiërarchie aanbrenge en doorgaande met 'verblijfs'-routes onderscheiden.

Verder geeft het onderzoek naast een verduidelijkende blik op het ontwerpen van een ruimte ook een rijke referentiecatalogus aan van voorbeelden.

#### 2.4 Onderzoek naar condities van een betekenisvolle ruimte:

Miquel Martí is een leraar aan de stedenbouwkundige afdeling van UPC (Universitat Politècnica de Catalunya) in Barcelona. Hij heeft een promotie-onderzoek geschreven over de openbare ruimte in moderne steden met als leidraad Barcelona tussen 1979 en 2003.<sup>8</sup>

Dit onderzoek is een stedenbouwkundige kijk op de openbare ruimte, behandeld in drie stedenbouwkundige disciplines: het begrijpen van het lokale planproces van Barcelona, met een mogelijke trend beschrijving, als tweede ontwikkelt de PhD: principes, criteria en tools voor een stedenbouwkundige benadering van het ontwerpen van de openbare ruimte in elke compacte stad. Het is een integrale benadering gebaseerd op veelzijdige relaties: tussen open ruimte en bebouwing, tussen vorm en structuur en tussen functie en betekenis. De derde is een voorstel voor een reflectie op de link tussen symbolische dimensie van de stad en de betekenis van haar planning en ontwerp.

Ten aanzien van dit onderzoek geeft Martí's onderzoek een duidelijk beeld over de lange traditie van het ontwerpen van de openbare ruimte. Hij beschrijft in het tweede deel van het onderzoek het volgende:

*"If we call a place, a space rich in meanings, a civic public space is a place rich in meanings concerning social community. That's why public space is one of the aspects of city life which more clearly express the relationship between urbs and civitas, the two latin words referring to city, the city as fabric, and the city as human community. Historically, this collective meaning took different forms, like the affirmation of established public powers and values. But in contemporary liberal societies, the civic meaning of places appears as the result of the experience of living together social*



Onderzoek buurt en wijk parken in Barcelona



Analyse tekening van de organisatie



Opvallende ontwerpelementen

<sup>8</sup>Marti, Miquel (2004) 'Ph.D. Cap a una cultura urbana de l'espai públic: l'experiència de Barcelona (1979-2003) '

*diversity by sharing the use of public space (Ghorra-Gobin, Rowe, Borja, Morandi...).* This experience permanently rebuilds the identity and the project of community."

Verder beschrijft hij in dit deel van het onderzoek de volgende condities van een betekenisvolle plek.

**Sociale conditie:**

Sommige sociale condities verwijzen naar het stedenbouwkundig model: namelijk hoe dichter en gemixter bebouwd hoe meer en gedifferentieerder publieke betekenis er wordt gegeven aan een plek. Een andere conditie die inspeelt op de socio-politiek vlak is de veiligheid van de ruimte die wordt verkregen door een intensief gebruikte ruimte. Ook participatie is belangrijk, zodat mensen een identificatie krijgen met hun wijk.

**Functionele conditie:**

Een publieke ruimte moet een zo gemeleerde groep vasthouden als mogelijk wat zorgt voor een besef van het wonen in een multiculturele milieu. Dus een plek moet ontworpen zijn voor een flexibel gebruik en het opnemen van onverwachtse activiteit. Naast de vrije toegankelijkheid, voetgangersgebieden, enkelvoudig en meervoudig ruimtegebruik zijn er nog meer functionele condities.

**Formele conditie:**

Om betekenisvol te zijn moet de ruimte legitiem zijn. Perceptie van grenzen, ruimtelijke eenheid, begrip van de stedenbouwkundige richtlijnen en lay-out zijn eigenschappen

om de legitimiteit te verhogen.

**Stedenbouwkundige structuur conditie:**

Door het respecteren van de stedenbouwkundige structuur kan de historische en daarmee de sociale betekenis versterkt worden, omdat de eenheid en hiërarchie van de openbare ruimte systeem in relatie staat met het sociale netwerk.

**Complexiteit conditie:**

Zolang het geen chaos of de legitimiteit aantast is complexiteit een positieve factor van een openbare ruimte, doordat het zorgt voor realisatie van verschillen. Het principe van verschil in eenheid, variatie in herhaling zijn de belangrijkste tools om complexiteit te veroorzaken. Contrasten tussen oude en nieuwe gebouwen, contrasten tussen verschillende schalen, tussen lokale en globale dynamica enz.

**Identiteit conditie:**

De historische fysieke elementen bepalen in hoge mate de betekenis van de plek. Monumentaliteit verdwijnt niet maar neemt een nieuwe vorm aan, waardoor de historische erfenis constant groeit

Deze condities beschrijven een aantal punten die ook al eerder naar voren kwamen in het onderzoek van de Josselin de Jong en het parkenonderzoek van Barcelona. Bijvoorbeeld: des te gemixter en dichter er gebouwd is des te meer levendigheid dit meebrengt in een ruimte, verder de belangrijkheid van grenzen van

een plek en de eenheid die het heeft in de lay-out, ook behandeld Martí dat de historische relatie van een ruimte een belangrijke conditie is van een betekenisvolle ruimte en tenslotte het omgaan met contrasten kwam tevens naar voren in het parkenonderzoek van Barcelona. De beschreven condities geven een interessante invalshoek bijvoorbeeld ten aanzien van de complexiteit van een ruimte, wat vergelijkenissen heeft met de besproken diagrammen van variëteit en herkenbaarheid.

## **2.5 Conclusie benadering verloren en betekenisvolle ruimtes**

Met de besproken onderzoeken ten aanzien van respectievelijk criteria, ontwerpelementen en condities van betekenisvolle ruimtes zijn er een vier-tal condities onderscheiden: positie in de stad, eenheid, toegankelijkheid en attractiviteit.

Het onderzoek gaat allereerst uit van waar de ruimte is gesitueerd in de stad om een beeld te krijgen van de context, de ruimte wordt sterker als hij in relatie staat met het stedelijk netwerk. Als de ruimte is afgebakend kan men spreken over de ruimte dus vandaar dat eenheid daarna als tweede wordt genoemd, de derde conditie is de toegankelijkheid als de ruimte onmogelijk toegankelijk is heeft de ruimte ook geen waarde, daarna speelt attractiviteit een belangrijke rol of de mensen ernaar toe gaan. Om betekenisvol te zijn moet het voldoen aan alle condities. Elke conditie bestaat uit een aantal ontwerpcriteria welke in de volgende hoofdstukken worden toegelicht met

voorbeelden van Barcelona en ontwerpen voor Rotterdam.

**POSITIE IN DE STAD:**

- 1 dichtheid
- 2 uniciteit (incl.bereik)
- 3 structuur openbare ruimtes
- 4 connectiviteit

**EENHEID:**

- 1 wandvorming
- 2 interactie gebouw
- 3 eenheid hoogteverschil
- 4 ondergrond materiaal
- 5 eenheid kunst objecten
- 6 eenheid beplanting

**TOEGANKELIJKHEID**

- 1 interne routing
- 2 doorgaande route
- 3 openbaar vervoer
- 4 entrees
- 5 oriëntatie
- 6 connectiviteit
- 7 zichtlijnen

**ATTRACTIVITEIT:**

- 1 waterelementen
- 2 collectieve geheugen
- 3 historische elementen
- 4 interactie gebouw
- 5 externe functies
- 6 aantrekkelijke entrees
- 7 zitelementen
- 8 'kunst' objecten
- 9 speciale elementen
- 10 sociale veiligheid
- 11 hoogteverschil
- 12 beplanting
- 13 interne functies
- 14 uitzicht



# DEEL 3: Uitwerking condities en criteria

De analyse van de openbare ruimtes op stadsniveau is erg belangrijk om inzicht te krijgen in welke context een bepaalde ruimte ligt. Is het een centrumwinkelgebied of een woongebied, heeft men te maken met barrières die te overbruggen zijn. Tevens kan men het ambitieniveau van de transformatie herleiden. Verder is het noodzakelijk om alle open ruimtes in kaart te brengen om de eventuele transformaties van de ruimtes te prioriteren, doordat deze bijvoorbeeld strategisch ligt aan belangrijke voetgangerswegen of de ruimte is de enige openbare ruimtes in de omgeving. Voor de verschillende ruimtes kan dus een waarde worden gegeven aan de verschillende criteria wat leidt tot een verschuiving van de rode balk richting sterke of zwakke positie in de stad. De volgende criteria vormen samen de positie in de stad:

## 1 dichtheid

*Ligt de ruimte in een dichtbewoond, dicht werk of winkel gebied?*

Hoe meer mensen in de buurt van het park komen hoe levendiger de ruimte is. Daarom is het belangrijk om in kaart te brengen of de ruimtes in dichtbewoond gebied bevinden. Of zoals op de kaartjes te zien is of dat het een centrum locatie is met veel werkgelegenheid of winkels. Hierop kan worden geanticipeerd bij het eventueel programmeren van de openbare ruimte, de keuze te maken de ruimtes te bebouwen om andere openbare ruimtes meer draagvlak te geven of om te kiezen om ruimtes juist uit te breiden omdat er te weinig

openbare ruimte is voor de aanwezige dichtheid. Dit hangt dus samen met de uniciteit.

## 2 structuur openbare ruimtes

*Ligt er potentie om de ruimtes onderdeel uit te laten maken van de openbare ruimte structuur?*

Door de plekken te koppelen aan een netwerk dat is gericht op de voetganger en ingericht met veel bomen zodat de groenstructuur ook wordt versterkt. Het gaat dus om zoveel mogelijk het voetgangersnetwerk te koppelen met het groen en waternetwerk. Niet alleen lijnen koppelen aan groen, maar ook een aparte voetgangersgedeelte ingericht met hoogwaardige bestrating, verlichting, herkenbare elementen en eenheid in profiel zorgt voor een aangename en herkenbaar netwerk die de dragers van de openbare ruimte zullen zijn met daar aangekoppeld steppingstones die bijdrage aan de beleving van het groene karakter. Bij de volgende criteria wordt het effect los bekeken van de ruimtes en het voetgangersnetwerk.

## 3 uniciteit

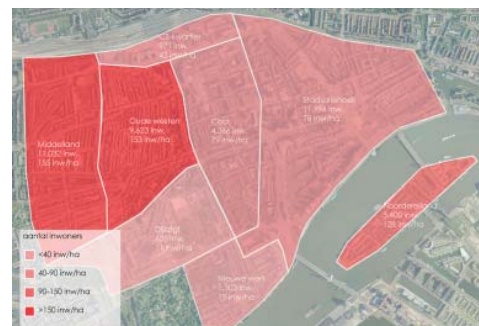
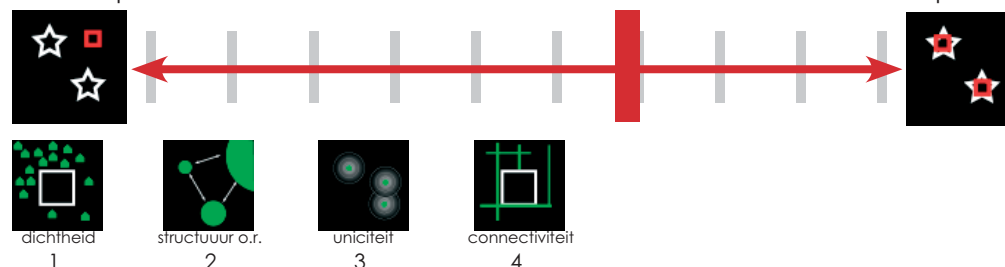
*Liggen er vergelijkbare ruimtes in de naaste omgeving?*

Dit criterium is met het bereik van een plek samengevoegd, het bereik is beschreven in het vorige hoofdstuk en kwam neer op dat er vanaf een buurt en wijkpark een invloedsbereik wordt aangegeven die kan worden ingeperkt door barrières. De afstanden komen uit het onderzoek van Taeke de Jong, die voor wijkparken een afstand van 300 meter aanhoud

# 3.1 Positie in de stad

VERLOREN  
zwakke positie

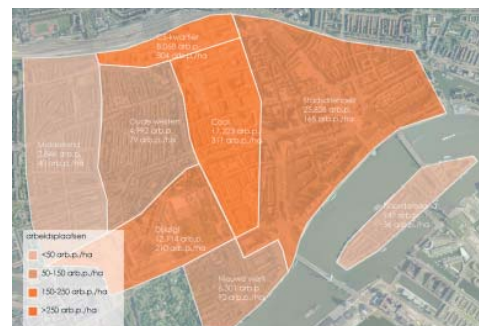
BETEKENISVOL  
sterk positie



1 inwonerdichtheid



2 structuur openbare ruimte



1 dichtheid van arbeidsplaatsen



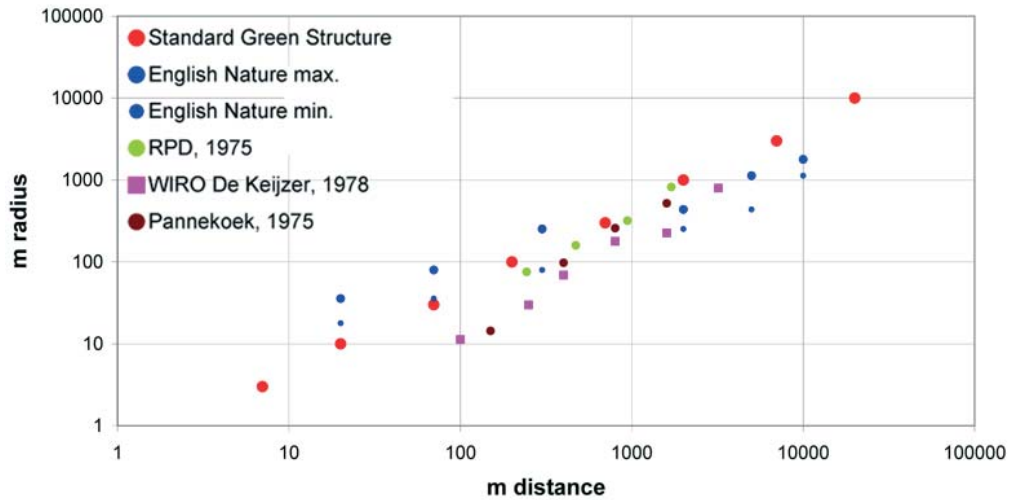
3 uniciteit



1 dichtheid van de winkels



4 connectiviteit



onderzoek naar groennormen

en voor buurtgroen 100 meter.<sup>11</sup> Deze gegevens zijn gebaseerd op een aantal norm onderzoeken van afstanden die mensen willen lopen naar groen (pannekoek-1979,enz.). Hierbij wordt dus om elk park en plein met een straal van ongeveer 30 meter een invloedsgebied van 100 meter aangehouden. Dit wordt ook gedaan bij de wijk en stadsdeelparken omdat de mensen in de omliggende buurt wonen die de ruimtes ook gebruiken voor 'buurtfuncties' (spelen, hond uitlaten, terrassen enz.). De wijkparken hebben een groter bereik, doordat er meer ruimte is voor andere activiteiten als een wandeling, evenement, speelkooien, skatebaan, terrassen enz. De wijkparken hebben een invloedsgebied van 300 meter, daarom staan hier twee ringen om de parken en bij Park a/d Maas drie, omdat dit een stadsdeelpark is. Door deze kaart kan men inzichtelijk maken of plekken concurrentie ondervinden van naast

gelegen parken of juist geen park in de buurt is.

#### 4 connectiviteit

*In hoeverre is de ruimte geïntegreerd met de omliggende wijk?*

Door de ruimtes te koppelen aan een sterke, lange en herkenbaar voetgangerslijnen wordt de integratie en dus ook de oriëntatie enorm bevorderd. In Space-syntax analyse van Rotterdam zijn er 6 lijnen gericht op de voetganger en bijna in het gehele centrum kan men in één of twee stappen op die lijn komen. Er worden rechte lijnen getrokken vanaf de rode lijn wat laat zien hoever men kan komen door twee keer van richting te veranderen.

<sup>11</sup>Jong, Toeke de; Moens, ; Akker C.; Steenbergen C.M.(2003) Sun, wind, water, earth, life and living



## 3.2 Eenheid

De conditie eenheid wordt opgevat in de brede zin van het woord. Het gaat om hoe wordt de ruimte gevormd als één geheel. Bij een plek zijn geborgenheid en gelijkheid belangrijke factoren om te dienen als verblijfsgebied. Zoals op deze pagina te zien is bestaat een ruimte uit 6 elementen. Deze elementen bepalen of een ruimte gefragmenteerd is of dat het een sterke eenheid heeft. Als deze elementen aanwezig zijn en op een goede manier worden gebruikt kan men zeggen dat hij op het gebied van eenheid voldoet aan een betekenisvolle ruimte. Het Schouwburgplein in Rotterdam is helder voorbeeld hoe is omgegaan met deze zes elementen. Hier kan de plek dus goed mee scoren maar met toegankelijkheid en attractiviteit weer minder.

### 1 interactie gebouw

*Hoort ruimtelijk gezien het gebouw bij de plek in functie en architectuur?* Hierbij gaat het om gebouwen die prominent in of direct aan de ruimte zijn gepositioneerd. Die verder ook in functie een interactie aangaan, bijvoorbeeld een openluchttheater of buitenfoyer naast een bioscoop. Samenhangend met het hoogteverschil van het plein kan ook interactie tegenwerken, wat gebeurt met de rest van de bebouwing.

### 2 eenheid ondergrond materiaal

*Is er een eenheid in ondergrondmaterialen?* Bij het schouwburgplein zijn moderne materialen toegepast in de vorm van metaal en ijzer. De ondergrond is

afwijkend van de omliggende 30x30 tegels en asfalt. Het is duidelijk waar het plein ophoudt. Het gaat dus om een afstemming in grondmaterialen.

### 3 eenheid in hoogteverschil

*Wordt hoogteverschil gebruikt om een plek te markeren?*

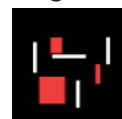
Door een plek te verhogen of te verlagen kan men een duidelijk onderscheid maken met de rest. Als er binnenin de ruimte veel gewerkt wordt met hoogteverschil kan het leiden tot fragmentatie. Het gaat wederom om de eenheid, dus er zijn parken te bedenken met een glooiende ondergrond.

### 4 wandvorming

*Vormen de omliggende wanden een eenheid in positionering, rooilijn, materiaalgebruik en vorm?*

De wanden rond een ruimte zijn van grote betekenis om een ruimte te vormen en eenheid te krijgen. Op de volgende pagina ziet men een schema over geborgenheid versus beweging. Als men één wand neerzet krijgt dat gebouw een prominente plek aan het plein, de ruimte wordt in allerlei richtingen gekruist, met twee wanden zit men tussen gebouw en de stad, de helft is open en de andere helft is dicht, hij wordt vooral diagonaal gekruist, met drie wanden wordt de geborgenheid een stuk groter en is een plek die sterk verbonden is met één lijn. De laatste mogelijkheid met vier wanden (bijv. gesloten bouwblok) is er een grote mate van intimiteit, de omliggende wanden/functies bepalen wat voor activiteit er in de ruimte plaatsvindt.

VERLOREN  
fragmenteerd



BETEKENISVOL  
eenheid



1 interactie gebouw



2 eenheid ondergrond materiaal



3 eenheid hoogteverschil



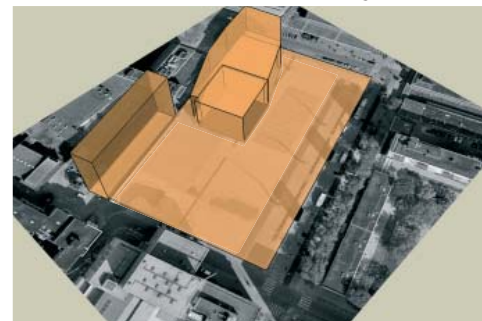
4 wanden



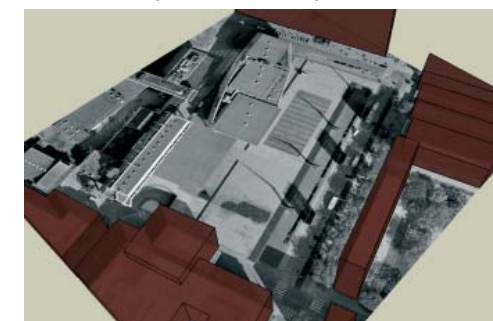
5 eenheid 'kunst' objecten



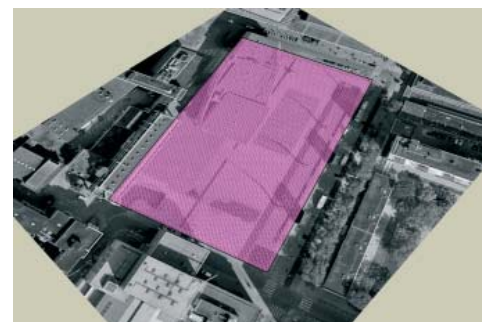
6 eenheid beplanting



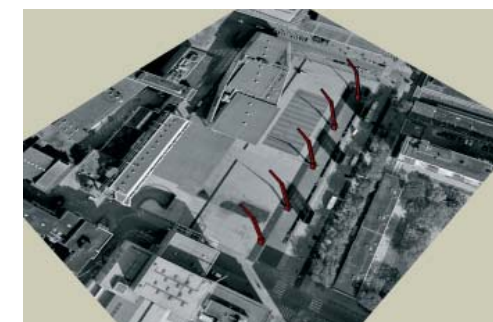
1 interactie gebouw



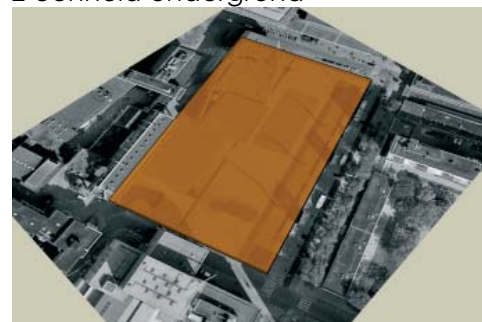
4 wanden



2 eenheid ondergrond



5 eenheid 'kunst' objecten



3 eenheid hoogteverschil



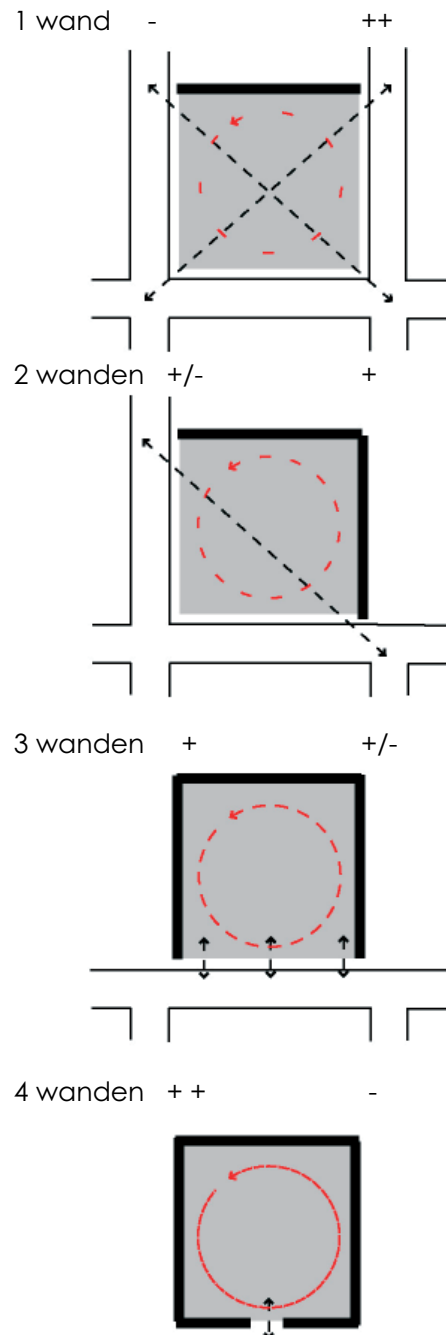
6 eenheid beplanting

## 5 eenheid kunst objecten

Wordt er gebruik gemaakt van kunstelementen om de plek te markeren?

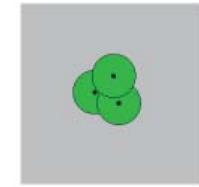
Ten aanzien van kunstelementen is de ontwerper erg flexibel en zijn relatief makkelijk te realiseren. De objecten kunnen een plek markeren om duidelijk randen aan te geven. Op het schouwburgplein zijn de zeer herkenbare kranen neergezet die naast de plek markeren, bijdragen aan het collectief geheugen met een referentie naar de haven en worden ze gebruikt voor de verlichting van het plein. Het is belangrijk om eenheid te krijgen in vorm, materiaal en kleur, zodat de objecten herkenbaar zijn. Je kan hierbij ook denken aan kleinere elementen als het 'Amsterdamertje' waar veel ruimtes mee zijn afgeschermd. De elementen kunnen refereren naar een stad, naar een wijk, naar een verbinding of naar een plek.

## GEBORGENHEID VS BEWEGING

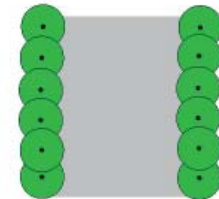


## EENHEID IN BEPLANTING

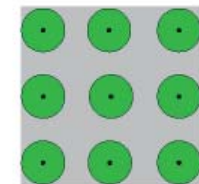
1 centrale beplanting



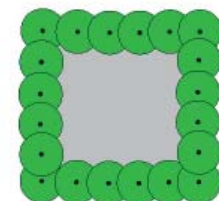
2 lijnbeplanting



3 raster beplanting



4 wand beplanting



## 6 eenheid beplanting

Wordt er gebruik gemaakt van groenelementen om de plek te markeren?

Groenelementen kunnen op veel verschillende manieren gepositioneerd worden om randen aan te geven of accenten te leggen in de ruimte. (zie schema) Om een sterke eenheid te creëren kunnen bomen als centraal element in de ruimte, in een lijn langs een ruimte, verspreid over de ruimte of als wand om de ruimte. Niet alleen met bomen maar ook met hagen kan er gestuurd worden in de organisatie van een plek.



## 3.3 Toegankelijkheid

Zoals in de vorige punten naar voren kwam is de toegankelijkheid mede afhankelijk van de positie in de stad en de positionering van de wanden. De mate van toegankelijkheid van een ruimte kan worden gemeten aan de hand van de volgende stedenbouwkundige elementen:

### 1 interne routing

*In hoeverre gaat de interne route op een duidelijke en veilige manier langs de interne functies en vlakken?*

Het is belangrijk om hiërarchie aan te brengen aan de routes door een park of plein, dit komt ten goede aan de oriëntatie en veiligheid van de ruimte. Deze eerste graad zijn meestal doorgaande routes en zal dus veilig met autoverkeer moeten kruisen. Met de 'tweede graad' is het de bedoeling dat men langs de verschillende functies wordt geleid. De routes moeten voor afwisseling zorgen en kunnen worden begeleid door verschillende elementen. Bij Parc del Clot in Barcelona is deze tweedeling duidelijk aanwezig en zijn de verschillende functies gekoppeld aan de tweede graad routes. Een belangrijk verschil tussen parken en pleinen is dat pleinen voor het grootste gedeelte verhard zijn en hierdoor worden de routes niet bepaald door paden maar is de gebruiker vrij in het vlak. Het kan wel voorkomen dat met behulp van objecten de routes worden beïnvloed.

### 2 doorgaande route

*Is het kruisen van de ruimte bevorderd?*

In de schema's van de positionering

van de wanden kwam al naar voren dat de wanden van invloed zijn op de beweging door de ruimte. Er zijn ook andere mogelijkheden, bijvoorbeeld door op bepaalde punten in de ruimte publiek trekkende functies te plaatsen of uitgangen van bijvoorbeeld een parkeergarage. Door wanden te laten verspringen (zie ook Eendrachtsplein) kan men zien dat de routes met de kortste route-over het plein zijn.

### 3 openbaar vervoer

*Zijn er openbaar vervoer haltes in de buurt? Lopen er ov-lijnen langs/over de ruimte?*

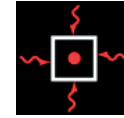
Bij het Eendrachtsplein komen verschillende openbaar vervoer lijnen samen wat zorgt aan de ene kant dat het plein wordt gebruikt om over te stappen naar andere lijnen of van halte naar bestemming. Hier krijgt men levendigheid van de doorgaande mensen maar is tevens een kans om de mensen te verleiden om te verblijven. Als de lijnen zelf langs de ruimtes gaan, zal de ruimte in het geheugen van die persoon staan.

### 4 (aantal) entrees

*Kan de ruimte vanuit verschillende kanten worden betreden?*

De mate van openheid van de ruimte bepaald ook de mate van toegankelijkheid. Hierbij is de toegang vanuit verschillende kanten belangrijk. Ook kunnen de entrees extra zichtbaar worden gemaakt zoals bij een ontwerp van de Veerkade in Rotterdam. De aansluiting van interne route, entree en de toegangswegen bepalen of de ruimte zich wil

VERLOREN  
geïsoleerd



interne routing  
1



doorgaande route  
2



openbaar vervoer  
3



entrees  
4



oriëntatie  
5

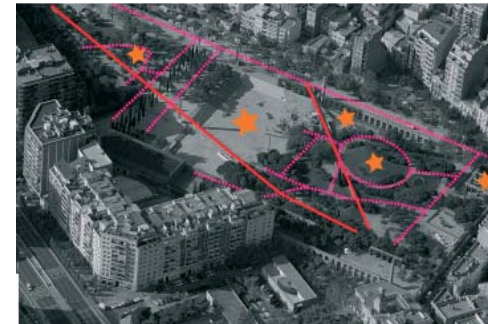


connectiviteit  
6

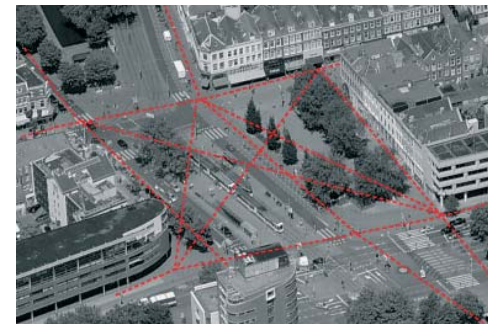


zichtlijnen  
7

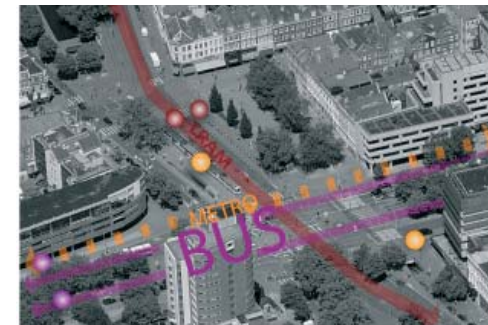
BETEKENISVOL  
geïntegreerd



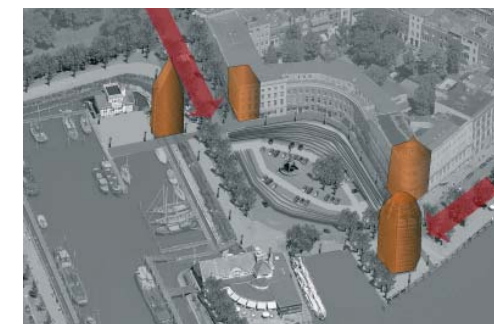
1 interne routing Parc del Clot



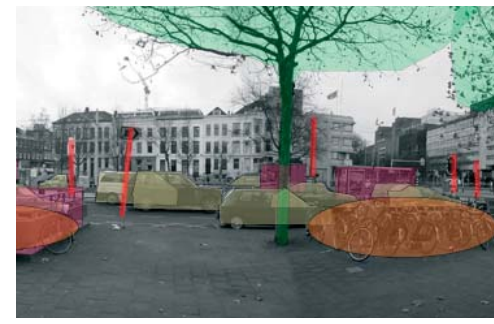
2 doorgaande routing Eendrachtsplein



3 openbaar vervoer Eendrachtsplein



4 entrees Veerkade



5 overzicht Eendrachtsplein



7 zichtlijnen Parc del Clot

afzonderen van de omgeving of juist wil integreren. Dit kan men zien aan de vorm van het park en of je gelijk van richting moet veranderen bij het binnengaan van de entrees. Er zijn 4 voorbeelden gegeven van wijkparken in Barcelona.

### 5 oriëntatie

*Is de ruimte overzichtelijk, met oriëntatiepunten?*

Zoals de 'poorten' van de Veerkade is het belangrijk om met bebouwing, grondmateriaal, kunst- of groenelementen de oriëntatie te vergroten van een ruimte. En er moeten zoveel mogelijk storende elementen worden vermeden. Als je kijkt naar het voorbeeld van het Eendrachtsplein dan zie je dat de verschillende gebouwtjes, slingerende fietsen, auto's, velen palen en de bomen de oriëntatie kunnen verslechteren. Omdat dit een plein is waar vele verkeerstromen samenkomen is het de vraag of je ze allemaal over het plein wil laten lopen. En ten aanzien van bomen, palen, gebouwtjes en fietsenstallingen kan het overzichtelijk zijn om deze elementen naar de zijkant te plaatsen wat het overzicht bevordert. Ook kan de ondergrond van de weg worden aangepast aan het trottoir zodat de vloer doorloopt en de auto's ook direct zachter gaan rijden.

### 6 connectiviteit

*Sluiten de toegangswegen aan op de entrees en de interne route? Is de ruimte goed geïntegreerd met de omgeving?*

Ondanks dat er kan worden gekozen voor een indirecte overgang is het wel van belang dat de toegangswegen richting de entrees gaan en dat er vanaf het park diverse lange veilige voetgangerslijnen de wijk in gaan. De integratie is verder ook behandeld bij de positie in de stad.

### 7 zichtlijnen

*Zijn er oriënterende zichtlijnen versterkt?*

Zichtlijnen zorgen voor een relatie met de omgeving en of stad, wat vanuit de plek soms historische beelden geven. Bijzondere doorzichten trekken mensen ook die richting uit. Verder werkt het ook andersom, als de plek zichtbaar is vanuit een voetgangerslijn kan dit aan de ene kant de voetganger prikkelen om ernaar toe te gaan, maar is voornamelijk belangrijk voor de oriëntatie. In het voorbeeld van de Veerkade kan de voetganger vanaf de boulevard en de Westersingel de torens al zien die hij linkt met de ruimte. De zichtlijnen kunnen dus worden versterkt door wanden (bomen of gebouwen), door torens maar ook met boogelementen zoals in Parc del Clot, wat een 'diepte' en 'zuig' effect heeft.

## RELATIE TOEGANG-ENTREE-INTERNE ROUTING

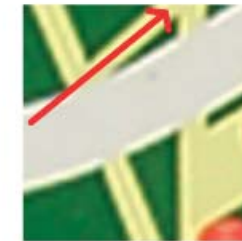
INDIRECTE OVERGANG  
Parc de Joan Miro  
Parc de la Pegaso



foto detail



DIRECTE OVERGANG  
Parc central de Nou Barris  
Parc del Poblenou





## 3.4 Attractiviteit

Als men de ruimte heeft, men kan er komen en is geplaatst in zijn context is het belangrijk om na te gaan wat de gebruiker trekt. Dit kan liggen aan de omgeving of aan het programma dat in de ruimte te vinden is. Het is noodzakelijk om de ruimte een betekenis te geven die voor de gebruikers herkenbaar is. Verder is het belangrijk hoe men waterelementen, groenelementen en hoogteverschil zichtbaar kan maken, omdat dit elementen zijn die voor gebruikers aantrekkelijk zijn en voor de ontwerper erg veel mogelijkheden biedt om de plek iets bijzonders te geven.

### 1 waterelementen

*Worden er waterelementen zichtbaar gemaakt?*

Zoals werd gezegd is water in elke vorm erg aantrekkelijk om naar te kijken. Er is veel keus in het gebruik van water: spuitend, stilstaand, stromend en begeleidend element. Verder is het belangrijk om routes en elementen te koppelen aan het water. Bij het ontwerp van de Veerkade is hierop ingespeeld door het water te zien als podium en een grote trap langs de bebouwing als tribune te laten functioneren. Ook de al eerder ontworpen boulevard van West 8 is als lange wandelroute langs het water bedacht.

### 2 collectieve geheugen

*Zijn er herkenbare elementen toegepast die bijdragen aan het collectieve geheugen?*

Door de tribune aan de ene kant te spiegelen naar de andere kant krijgt men een hele bijzondere ruimte

wat samen met een standbeeld en groep bomen een metafoor voor een boot vormt. Deze locatie gericht op oplossing is een element die voor mensen die er zijn geweest direct herkenbaar. Dus door een specifieke inrichting van de ruimte dat past bij de locatie zal de plek extra betekenis krijgen.

### 3 historische elementen

*In hoeverre zijn er historische elementen, ondergronden/structuren en/of bebouwing opgenomen in het plan?* Als de mogelijkheid zich voordoet is het van belang om historische elementen te integreren in nieuwe plannen. Deze ondergronden/structuren en/of bebouwing hebben hun historische betekenis met de plek verbonden. Zelfs historisch gevonden resten kan men in een openbare ruimte verwerken tot een attractie in het park zoals ook gedaan is bij Placa de la Vila Madrid in het centrum van Barcelona. Hierbij is in de vernieuwde plannen een 'showroom' gemaakt waar de cultuurhistorische resten te zien zijn. Ook ziet men steeds meer dat de gedempte grachten in binnensteden opnieuw worden uitgegraven om de historische betekenis te laten zien. (Utrecht, Woerden)

### 4 interactie gebouwen

*Zijn de gebouwen gericht op/naar de ruimte?*

Interactie met gebouwen komt niet alleen ten goede aan de eenheid van de ruimte maar is daarmee samenhangend ook erg belangrijk voor de attractiviteit van de plek. Als er achterkanten/blinde gevels naar

VERLOREN  
lage attractie waarde



1 waternet elementen



2 collectief geheugen



3 historische elementen



4 interactie gebouwen



5 externe functies

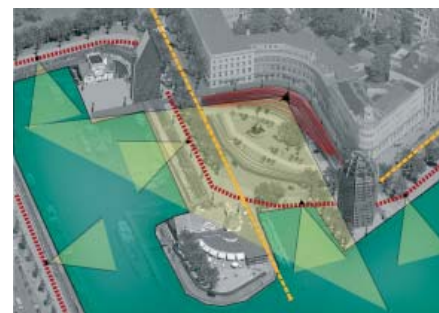


6 entrees

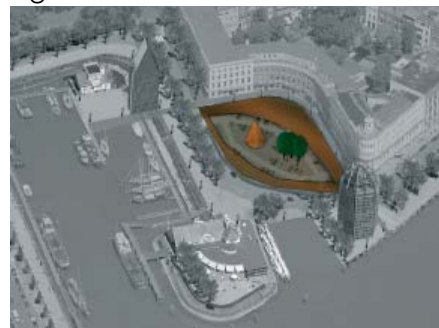


7 zitelementen

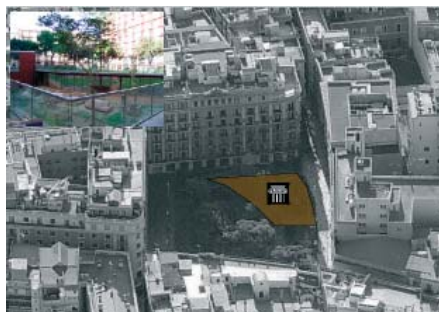
BETEKENISVOL  
hoge attractie waarde



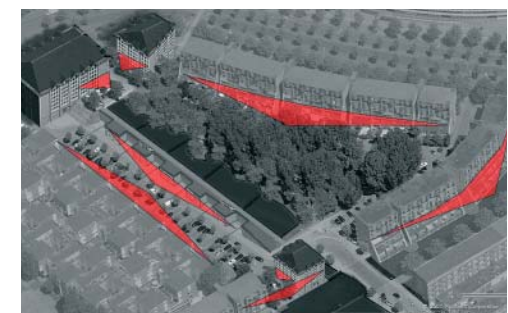
1 gebruik water Veerkade



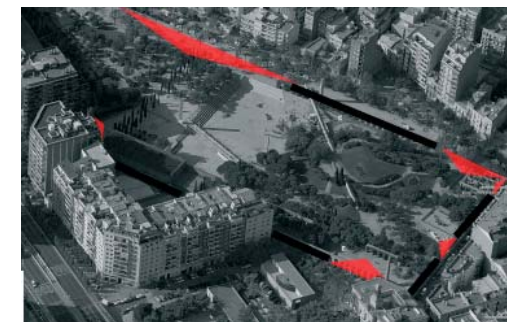
2 collectief geheugen Veerkade



3 historische elem.pl. de la vila Madrid 7 zitelementen Veerkade



4 interactie gebouwen Binnenrotte-N



6 entrees Parc del Clot



de ruimte zijn gericht dan gaat de beeldkwaliteit en de sociale controle achteruit. Deze achterkanten moeten worden gecamoufleerd door bijvoorbeeld nieuwe bebouwing ervoor, groenbekleding of gebruiken als buitenschilderij.

### 5 externe functies

*Is er veel diversiteit in de omliggende functies? Sluiten de functies aan bij de openbare ruimte?*

Zoals ook wordt aangehaald in het onderzoek van Msc2, geeft diversiteit in functies ook dat gemeleerde potentiële gebruikers richting de ruimte trekt (Jane Jacobs). Als er veel verschillende functies zijn, zal ook het gebruik gedurende de dag verschillend zijn. Het Rotterdamse centrum gebied biedt potentiële gebruikers, een verscheidenheid in functies maar is er ook een verscheidenheid in aantrekkelijke openbare ruimte? Als de ruimte aantrekkelijk is, zullen de functies ook meer gebruik maken van de ruimte. Voor werknemers om bijvoorbeeld te lunchen, horeca voor terrassen, kinderen om te spelen enz. De ruimte ontleedt zijn identiteit dus ook aan de omliggende functies.

### 6 (aantrekkelijke) entrees

*Zijn de entrees uitnodigend?*

De entrees van de ruimte zijn van belang om de stap te nemen de ruimte te betreden. Zoals ook al naar voren kwam in de modellen van de wanden (geborgenheid vs beweging) en bij de parken in Barcelona, (afstemming toegangsweg, entree, interne routing) is de openheid van de entrees van belang om de moge-

lijkheid te bieden de ruimte te betreden en inzicht te geven met wat voor openbare ruimte men te maken heeft. Hierbij kan de ruimte helemaal open aan de lijn gekoppeld zijn tot aan helemaal afgesloten met een deur of poortje als entree.

### 7 zitelementen

*Heeft de ruimte voldoende zitmogelijkheden?*

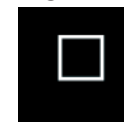
Het klinkt logisch, maar zonder zitmogelijkheden is een plek ook geen verblijfsruimte. Ten aanzien van deze bankjes/stoelen/randen moet men altijd bedenken waar kijken de zitelementen op uit. Welk schilderij hebben zij voor ogen als ze op het bankje zitten. In het ontwerp kan het zitelement zelfs een prominente rol krijgen zoals bij de Veerkade.

### 8 'kunst' objecten

*Wordt er kunst toegepast en hebben de andere elementen (verlichting enz.) een hoge beeldkwaliteit?*

Een plek vraagt om iets bijzonders en niet bijvoorbeeld hetzelfde lantaarnpalen die je ook langs een (snel)weg kan vinden. Kunst is uniek, het is een bijzonderheid wat je nergens anders kan vinden, hierdoor kan je de plek ook een unieke betekenis geven. De elementen kunnen daarnaast ook functioneel zijn. Zoals in het voorbeeld van Kruisplein Zuid is er een element midden in de ruimte gezet (naar idee van Aldo van Eyck) wat de schakel/poorten laat zien van twee belangrijke verbindingen.

VERLOREN  
lage attractie waarde



8



speciale elementen

9



sociaal veilig

10



hoogteverschil

11



beplanting

12



interne functies

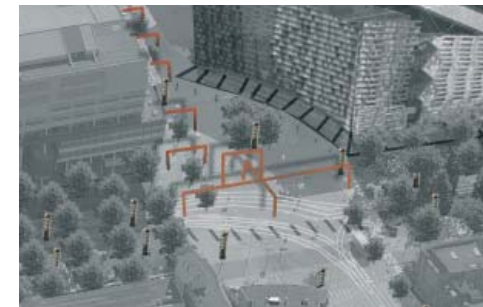
13



uitzicht

14

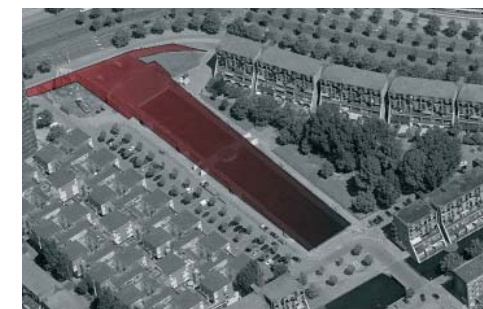
BETEKENISVOL  
hoge attractie waarde



8,10 kunst & verlichting Kruisplein zuid



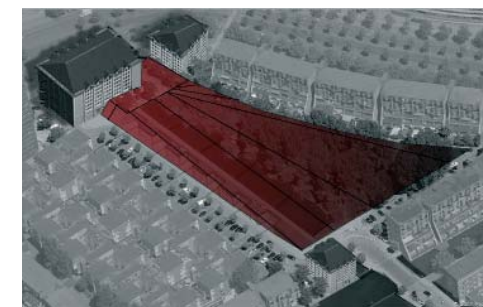
12 groen elementen Antonius terrein



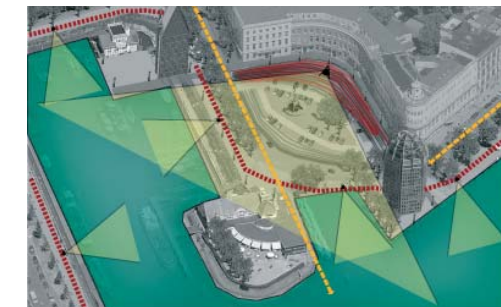
9 speciale elementen Binnenrotte N



13 interne functies parc del Clot



11 hoogteverschil Binnenrotte Noord



14 uitzicht Veerkade



## 9 speciale elementen

*Hebben de bijzonder civieltechnische elementen een hoge beeldkwaliteit?*

Ten aanzien van speciale elementen kan de ruimte ook een betekenis krijgen, bijvoorbeeld door speciale bruggen of de spoorwegtunnel bij de Binnenrotte Noord. In deze elementen ligt de kans om iets met zo'n ingreep te doen in de openbare ruimte. Met uitzicht op... of door bijvoorbeeld het hoogteverschil te gebruiken.

## 10 sociale veiligheid

*Is de ruimte sociaal veilig/voldoende verlicht/open?*

Het is noodzakelijk dat de ruimte goed is beheerd, verlicht en er sociale controle is. Als de ruimte te gevaarlijk wordt door achteraf weggetjes die vol gegroeid zijn en onverlicht kan de plek een slecht imago krijgen. Beheer en verlichting spelen hierbij dus een belangrijke rol.

## 11 hoogteverschil

*Geven de hoogteverschillen een extra dimensie aan de ruimte?*

Het grote verschil met de openbare ruimtes in Barcelona en bijvoorbeeld Rotterdam is dat in Nederland er weinig met kunstmatige hoogteverschil wordt gewerkt, terwijl dit juist spanning en levendigheid in een ruimte geeft. Het geeft de ruimte een extra dimensie, zeker hoogteverschillen die al aanwezig zijn (Binnenrotte-Noord) kan worden opgepakt om de openbare ruimte hierop te laten in 'spelen'.

## 12 beplanting

*In hoeverre is er gebruik gemaakt van groenelementen?*

Zoals in de inleiding al naar voren komt zal elk gebruik groen als aantrekkelijk element worden ervaren. Met groen worden grasvelden, bomen, bloemen en hagen bedoeld. Het is niet alleen aantrekkelijk maar voor een stad ook erg belangrijk voor het vasthouden van het stadswater en filtering van de lucht. De hoeveelheid groen bepaald in belangrijke mate de aantrekkelijkheid om ergens te wonen of te recreëren.

## 13 interne functies

*Wordt er gebruik gemaakt van verschillende interne functies?*

De functies in de ruimte bepalen in grote mate of men er echt gaat verblijven/activiteiten ondernemen. Met name speelruimte voor kinderen is erg belangrijk in woonbuurten. Voor kinderen is beweging, spelen met anderen en het omgaan met 'de natuur' belangrijk voor hun motorische en sociale ontwikkeling. In centrum stedelijke ruimtes zijn de holttes in stad belangrijk voor ontmoeting. Er is een grote lijst van functies te bedenken die in de openbare ruimte kunnen plaatsvinden:

- geluidloze bioscoop
- theatertje
- ludieke kinderspeelplaats
- consumptieterras
- openbare overtuinen
- veel losse stoelen
- beeldentuin/-plein
- waterplein/watermuren
- ijsbaantje
- tennisbaan

- overdekte kunstwerkplaats
- boekenmarkt
- kiosken:kranten/bloemen etc.
- hoge plantenkas
- atrium
- schaak- en damplein
- klimmuur
- speelkooi
- buitenmuseum
- enz.

## 14 uitzicht

*Heeft men zicht op bijzondere elementen?*

Wat bij zichtlijnen en waterelementen naar voren kwam, kan uitzicht een uniek karakter geven aan de ruimte. De Kralingse plas staat bekend dat je daar heel mooi de skyline van Rotterdam kan zien. In Utrecht zijn verschillende doorzichten naar de Dom wat een idyllisch beeld geeft. Het is dus als ontwerper altijd belangrijk om je te verplaatsen naar een ruimte en te beseffen waar kijk ik naar of waar wil ik dat iemand naar kijkt.

Er is gekozen voor Rotterdam omdat het centrum gebied veel meer kwaliteit kan krijgen door het benutten van de verloren ruimte. Steden als Utrecht en Amsterdam ontlenen hun kwaliteit en identiteit aan de grachten, Den Haag heeft haar pleinen en voetgangersgebieden.

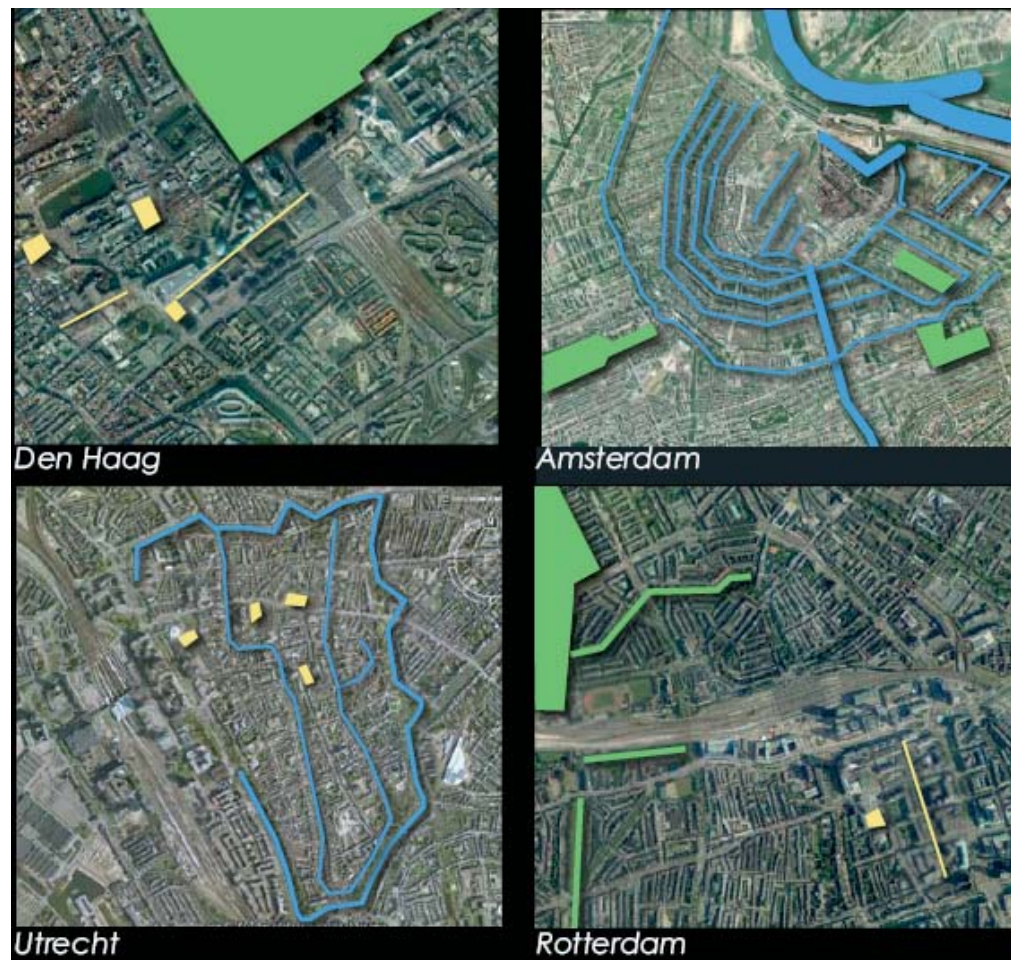
Rotterdam heeft in de buurt van de Maas wel kwaliteit van het water zoals in de Kop van Zuid gebruik wordt gemaakt. Het centrum gebied mist naar mij inziens zo'n kwaliteitsdrager. Dit wordt ondersteund door enquêtes en interviews met Rotterdammers. Doordat Rotterdam na de oorlog zo snel mogelijk herbouwd is, met een modernistische insteek, is er minder aandacht gegeven aan de aansluitingen van openbare ruimtes en de betekenis van deze ruimtes hierdoor zijn er ook meer verloren ruimtes dan historisch gegroeide ruimtes.

Wat erg belangrijk is, is dat men een visie moet hebben voor deze ruimtes om meerwaarde te halen uit de kracht van de openbare ruimte.

Het is niet de bedoeling deze ruimten allemaal vol te stoppen met woontorens maar te kijken naar de meest geschikte oplossing wat aan de ene kant uitgaat van de kracht van de lokatie en aan de andere kant van de potentie om iets toe te voegen voor de stad wat gemist wordt.

Allereerst zal het plan van de gemeente Rotterdam worden toegelicht, met een kritische reflectie ten aanzien van de inzichten van dit rapport. Hierna wordt er gewerkt aan een vernieuwd plan voor de open-

bare ruimte. Hierbij wordt gewerkt volgens een lijn-plek benadering en wordt er één lijn met plekken uitgewerkt. Hierop volgende wordt nogmaals het plan van de gemeente geëvalueerd.





## 4.2 Huidige visie gemeente Rotterdam

### Inleiding

Het stadsbestuur van Rotterdam heeft een conceptvisie gemaakt voor de publieke ruimten van het centrum van de stad, "verbonden stad - visie openbare ruimten binnenstad Rotterdam".<sup>13</sup>

Dit document is gebaseerd op de structuur visie voor geheel Rotterdam voor 2030<sup>12</sup>, welke is beschreven aan het eerste helft van het jaar (2007) in het rapport.

De hoofddoelen van de visie zijn: versterken van de economische positie

- een aantrekkelijke leefomgeving creëren

Een van de kernbeslissingen van deze visie is: "Rotterdam gebruik de publieke ruimten en wateraanwezigheid als uitgangspunt voor nieuwe stadsontwikkelingen". In dit punt komt naar voren dat vooral de publieke ruimten in de binnenstad onvoldoende kwaliteit hebben.

Dit hoofdstuk beschrijft eerst de benadering van het stadsbestuur en hun visie betreffende de publieke ruimten van de binnenstad en dan de kritische reflectie met de benadering van dit rapport met een conceptplan voor de openbare ruimte van het.

### Samenvatting visie openbare ruimten

Belangrijke punten van de visie voor de publieke ruimten voor het centrum van Rotterdam:

Verbonden stad.

De visie is gebaseerd op een onderzoek door de Deense architect Jan Gehl.

De volgende problemen/potenties zijn beschreven in de visie:

-De publieke ruimtes geven geen blijk van het imago van een levendige en attractieve binnenstad

-De openbare ruimtes zijn te eenzijdig, in het aspect van tijd en plaats: er zijn geen gecombineerde functies in het centrum wat inhoudt dat de pleinen leeg zijn, wanneer de winkels gesloten zijn.

-De stad behoeft geen herstart, want de stad heeft ook veel goede functionele en mooie publieke ruimten.

-In de binnenstad is alles lopend bereikbaar.

-Het karakter van de publieke ruimten bestaat voor 75 % uit rechte lijnen (straten, boulevards, enz.) en 25 % zijn open plekken/plaatsen.

Gedeeltelijk gebaseerd op de laatste bevindingen, wil het stadsbestuur investeren in de rechte lijnen om de belangrijke punten van de stad met elkaar te verbinden.

Ook omdat er in de afgelopen jaren reeds een aantal open ruimten zijn gereconstrueerd.

De visie is gebaseerd op 4 ideeën:

I Verbonden stad

II De rivier als een stadsrecreatief landschap

III Groene stad

IV Beeld- en gebruikskwaliteit

#### I Verbonden stad:

Verbonden stad is als volgt beschreven: creëer een betere consistentie van het straatnetwerk.

Verkeerstream, parkeren, imago- en gebruikskwaliteit zijn aspecten die hierbij een belangrijke rol spelen. De

volgende interventies zijn gepland om dit te bereiken:

-Geef de brede boulevards meer recreatiekwaliteit en betere doorgangsmogelijkheden.

-Tegelijkertijd een impuls geven aan de meest belangrijke punten verbonden met de boulevard.

-Uitbreiding van recreatiemogelijkheden door brede voetgangerspaden, bomenrijen, hoogwaardig straatwerk en meubilering.

-De visie beschrijft een attractieve en gebruikerskwaliteit in verschillende lagen:

\*continuïteit in het ontwerp van het straatprofiel.

\*brede trottoirs

\*attractief aanzicht met gedifferentieerde plinten.

\*goede doorkruismogelijkheden

\*doorlopende bomenrijen

-De strategie wil minder verkeersdruk op het centrum, zij formuleren de volgende projecten:

1.Park & walk: men wil rond het centrum verschillende parkeergarages, de centrumgarages kunnen gebruikt gaan worden voor woningen en bedrijven in het centrum.

2.Verkeersafwend-systeem: centrum-boulevards bedoelt voor bestemmingsverkeer, stadsboulevards voor doorgangsverkeer en stadsstraten voor langzaam verkeer (fietsen, voetgangers) maar zij zijn verboden voor auto's.

3.Attractief openbaar vervoer-netwerk door metro-stations te verbinden met publieke ruimten en investeren in transport over water.

II De rivier als stadsrecreatief land-

schap.

De volgende interventies moeten gedaan worden om dit te bereiken:

-De stad met de rivier verbinden.

-Het water leefbaar/zichtbaar maken.

-Uitbreiding van horeca-faciliteiten (bars, terrassen, enz.), een waterterminal.

#### III Groene stad.

Invullen met de volgende elementen

-Maak een sterke groenstructuur

-Voeg verschillende groene pleinen toe met een leef- en werkomgeving.

-Differentiatie in openbare ruimten.

-Combineer de groenstructuur met de ondergrond infrastructuur.

-Water meer zichtbaar maken, creëren van nieuwe watergebieden en uitbreiden van ondergrondse waterberging.

-Begroeiing op de daken van de naoorlogse huizen, dat geeft extra publieke ruimte en geeft een attractief beeld vanaf de hoge gebouwen en zorgt voor een betere leefbaarheid.

#### IV Beeld- en gebruikskwaliteit.

De volgende middelen zullen worden gebruikt om een betere beelden gebruikskwaliteit te krijgen:

-Ontwikkel een "Rotterdam-centrum-standaard" van ontwerpelementen als onderdeel van het handboek dat heet: "Rotterdamse Stijl".

-Een benadering van de publieke ruimte om een beter beeldkwaliteit te krijgen. Sleutelwoorden zijn consistentie, continuïteit, duurzaam & herkenbaar.

-Duidelijke regels hebben betreffende kiosken, plinten, terrassen, metro-

<sup>12</sup> Dienst Stedelijke Ontwikkeling Rotterdam - 2007 - Stadsvisie Rotterdam 2030

<sup>13</sup> Dienst Stedelijke Ontwikkeling Rotterdam - 2007 - Verbonden stad, visie openbare ruimte binnenstad Rotterdam

stations en fietsfaciliteiten.

-Maak een kwaliteitssprong door:

1. Verbinding karakteristieken van Rotterdam

2. Speel in op de behoeften van de markt en breid de bestaande kwaliteiten uit

3. Ga voor projecten op strategische plaatsen betreffende publieke ruimte, bijvoorbeeld de Coolsingel, als het centrum van Rotterdam.

-Het plan moet zowel korte termijn als lange termijn elementen bevatten.

### Kritische reflectie

Kritiekpunten

In de samenvatting zijn een paar onderdelen welke ik mis en enkele welke erg sterk kunnen worden.

Onduidelijkheden

Waar ligt de prioriteit en wat zijn de consequenties van de interventies en beslissingen?

De visie is hoofdzakelijk gebaseerd op netwerken en verbindingen binnen het centrum, en betrekken niet de verloren ruimten of de gebieden welke hierbij betrokken zijn.

De voorgestelde groene lijnen zullen gebruikt worden als doorgangslijnen, dit zijn verbindingen. Maar ruimtes kunnen gebruikt worden voor recreatie, ontmoeting, speelplaats, relaxen, enz.

In hun visie zijn er al genoeg openbare ruimten, maar als je kijkt naar de bijzonderheid van de ruimten, om mensen aan te trekken, multifunctionele pleinen, gecombineerde pleinen, sfeervolle en intieme pleinen, plaatsen met bestemming voor het

hele centrum, enz. dan kun je de conclusie trekken dat vele ruimten deze karakteristieken missen.

Dus wat zijn de consequenties en is de bestemming van:

1. Gebieden (onderscheiding tussen (winkel) het hart van Rotterdam en aan de andere kant de rivier). Wat is de hoofdstructuur, zijn de functies en hoe kunnen de 2 gebieden van elkaar profiteren?

2. Netwerken (bestemming van routing voor voetgangers, bestemmingsverkeer en doorgangsverkeer). Wat betekent een sterk netwerk: geen auto's toegestaan, enkel wat extra bomen toevoegen, nieuwe functies?

3. Punten. Allereerst de bestemming van pleinen: verblijfpleinen of doorgangspoleinen, of een combinatie zoals bij metrostations.

Ten tweede de parken: op welke schaal hebben zij het effect van stadsparken, districtsparken, buurtparken of binnenplaatsen?

Waar creëren zij nieuwe waterelementen/opslag in de publieke ruimten?

Wat is de ambitie bij de creatie/transformatie van de publieke ruimten?

-Bestemming met verschillende identiteiten, die past in de omgeving.

-Wat gebeurt er met de overgebleven publieke ruimten (verloren of overgebleven)?

-Wat zijn de nieuwe interventies en welke kwaliteiten van het bestaande wordt er gebruikt?

-Wat is de lange en wat de korte termijn visie?

Is dit een visie kaart?

-Geen duidelijk onderscheid tussen oud en nieuw.

De meeste gekleurde gebieden zijn hetzelfde als in de oude situatie: bijv. de groene gebieden, de publieke functies (incl. de gebouwen!), bestaande pleinen, aanwezig water.

-Een plein is anders dan een boulevard, als je kijkt naar "plein" op de oostkant en een deel onder het station.

Je kunt zeggen dat het meer een conclusie is op welke punten zij te werk gaan, maar het is geen visie.

Potenties

Er zijn enkele punten in de visie, welke bij kunnen dragen tot succes.

-De intentie om een sterk groen netwerk te maken, welke is gefocust op de voetganger in combinatie met

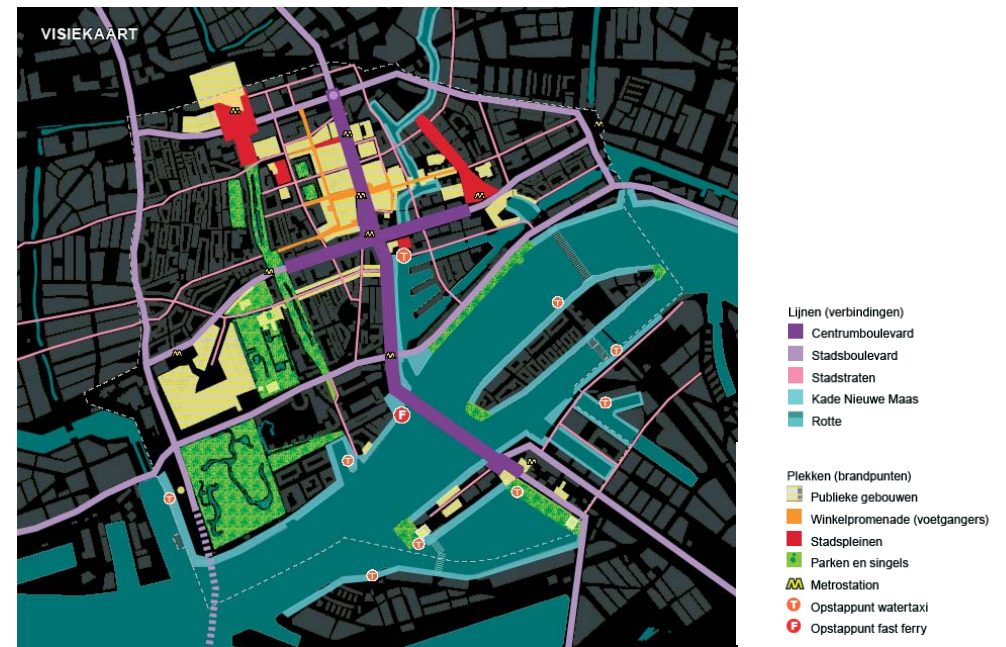
"hot-spots".

-Het krijgen van imago- en gebruikskwaliteit door het creëren van een "Rotterdam Stijl", een standaardisatie van stadselementen, welke representatief zijn voor Rotterdam-centrum.

-Aandacht voor het metrostationgebied, maak dit meer onderdeel van de publieke ruimte.

-Bring eerst een conceptplan om de opinies van experts te horen.

-Het water leefbaar en zichtbaar.





# 4.3 Analyse positie van de openbare ruimte in het Rotterdamse centrum

## Inleiding

Aan de hand van de positie bepaling in de stad zal allereerst de huidige situatie van de openbare ruimte in het centrum van Rotterdam in kaart worden gebracht. Aan de hand van de stedenbouwkundige criteria die zijn omschreven in hoofdstuk 3 wordt er inzicht verkregen in de dichtheid, openbare ruimte structuur, uniciteit en connectiviteit.

## 1 Dichtheid

Hoe meer mensen in de buurt van het park komen hoe levendiger de ruimte is. Daarom is het belangrijk om in kaart te brengen of de ruimtes in dichtbewoonde gebied bevinden. Of dat het een centrum locatie is met veel werkgelegenheid of winkels. Het Rotterdamse centrum kan men verdelen in een oostelijk deel waar veel bedrijvigheid zit en het westelijk deel van de Westersingel waar meer woningbouw is. De wijk Dijkzicht valt op omdat hier met name bedrijvigheid zit door het Erasmus ziekenhuis. Wijk Cool wat loopt tussen de Westersingel en de Coolsingel is echt het hart van het centrum met de meeste winkels, meeste arbeids-

plaatsen en redelijk dicht bewoond. Hieruit kan men concluderen dat de openbare ruimte in deze wijk meer gericht kan zijn op echte stadspelen met veel verschillende functies, om de verschillende gebruikers op te vangen. Het woongedeelte in Middelland en het oude Westen zal de openbare ruimte dus meer als speel-parkje of buurtplein worden gebruikt. Bij de Stadsdriehoek en Nieuwe werk kan er worden gekeken naar een intensivering omdat deze de potentie hebben, door de locatie langs het water en omdat er nog vele open ruimtes zijn, die kunnen gezien worden als verloren (dit komt later naar voren). Op het Noordeneiland kan wellicht ook meer naar schakelfuncties tussen Noord en Zuid Rotterdam worden gedacht, een multifunctioneel eiland waar naast woningbouw ook meer culturele en kantoorfuncties kunnen komen. Het eiland is eigenlijk het meest centrale deel in de stad, omringt door water en vraagt dus ook naar een bijzondere betekenis in functie en openbare ruimte.

## 2 Structuur van de openbare ruimte

Als men kijkt naar de huidige struc-

tuur van de openbare ruimte kan met constateren dat die erg versnipperd is of er zelfs niet is. Zoals de vele pleinen en parken in Den Haag en de grachten en pleinen in het centrum van Utrecht en Amsterdam, waar hun kwaliteiten liggen van een aantrekkelijke hoofdstad. In Rotterdam is de rivier een grote kans om te gebruiken zoals ook in de visie van de gemeente naar voren komt. Qua sterke structuren tussen de Maas en het station is er de Westersingel, de Heemraadsingel en de s'Gravendijkse wal. Het nadeel van de Westersingel is dat deze niet doorloopt richting de Maas, bij het zuidelijke deel is er geen aparte voetgangersverbinding en in het laatste deel is de structuur verdwenen. Ook de historische binnenrotte is alleen merkbaar aan de open beton vlakke. In het westelijk deel zijn verder vele buurtpleinen en parken te vinden, wat bijdraagt in de vorm van steppingstones, groen ingerichte plekken om tot rust te komen of juist te spelen of sporten. De gele lijnen geven bewust ingerichte, groen en voetganger verbindingen aan. Langs de gehele noordoever is er een bou-

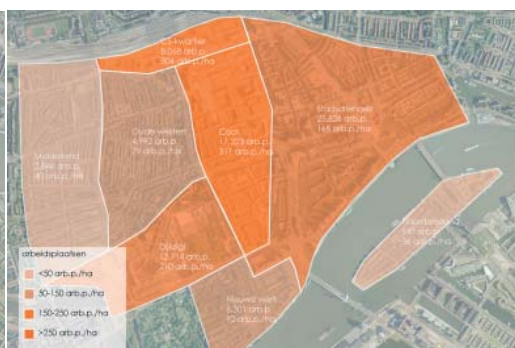
levard aangelegd. Deze boulevard is ingericht om de 10 meter een boom, een betonnen vloer, met hier en daar elementen die een directe verwijzing naar het havengebied maakt. De grote bekende parken zijn Park aan de Maas en het Museumpark. Deze parken geven de mogelijkheid om te recreëren en is dus in de zomermaanden ook goed bezocht.

## 3 Uniciteit

De analyse van uniciteit is op de volgende pagina te vinden. Op de kaart zijn alle buurtparken/pleinen, wijkparken en het stadsdeelpark Parc aan de Maas aangegeven. Zoals men kan zien, liggen er in het centrumgebied (Cool en de Stadsdriehoek) geen grote parken. Er zijn ook nog veel plekken waar geen verblijfsruimtes zijn binnen een straal van 100 meter. En andere gebieden waar redelijk veel concurrentie is zoals in Middelland en het Oude Westen. De aangegeven plekken zijn bedoeld als verblijfsgebied, maar zijn niet altijd betekenisvol ten aanzien van eenheid, toegankelijkheid of attractiviteit. De overgebleven open ruimtes bieden dus de potentie om in



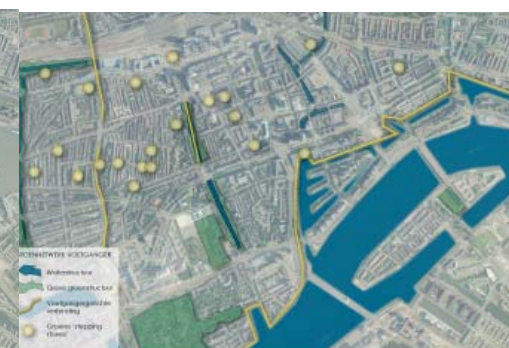
1 inwonerdichtheid



1 dichtheid van arbeidsplaatsen



1 dichtheid van de winkels



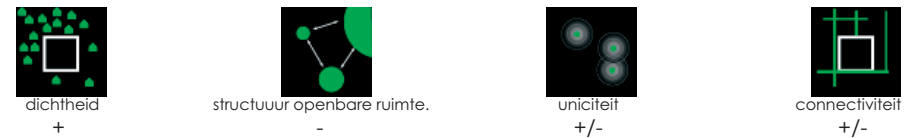
2 Structuur van de openbare ruimte

de gebieden waar geen verblijfsruimtes zijn te transformeren. Verder zijn er een aantal ruimtes die momenteel qua grootte en functie op buurtniveau fungeren maar die kunnen worden opgeschaald naar een wijkpark. Voor de hiervoor genoemde punten is het noodzakelijk om de ruimtes nader te onderzoeken zoals later aan de orde komt.

#### 4 Connectiviteit

Hierop staan de voetgangerslijnen waar veel functies langs liggen en/of waar de voetganger ook een prominente rol krijgt in de inrichting van het profiel. Hiermee wordt bedoeld dat er bijvoorbeeld een (gescheiden) autovrije zone is voor de voetganger en waar zitelementen langs staan. De lijnen zijn de Lijnbaan(winkelstraat), een klein stuk van de Westersingel, de Binnenweg en de boulevard langs het water. Als men vanaf deze lijnen twee keer van richting veranderd krijgt men de integratie zoals is aangegeven. Zoals te zien is zorgt de boulevard langs de Maas niet voor een vergaande integratie, maar gaat het vooral om lijnen die in de buurt van de rode 1e orde lijn liggen. Wat ten goede komt aan de integratie is de enigszins gridstructuur van het de stadsdriehoek, nadelen zijn wel weer dat deze niet altijd aansluiten met structuren van de naast gelegen wijk. Een goed voorbeeld is de Oude Binnenweg die aan de oostkant niet aansluit met de structuur van de Stadsdriehoek aan de oostkant van de Coolsingel. Verder zijn er weinig verblijfsplekken gekoppeld aan deze voetgangerslijnen.

Hiernaast is er een waarde gegeven voor de verschillende onderdelen. Deze algemene analyse dient ook om bepaalde afwegingen te maken op het niveau van de verschillende plekken. Naderhand kan geëvalueerd worden hoe de vier criteria scoren bij het uitvoeren van het plan voor de openbare ruimte van Rotterdam.



3 uniciteit



4 connectiviteit



## 4.4 Concept Lijn - plek benadering

### Lijn-plek benadering

Zoals uit de centrum analyse naar voren kwam zijn er maar een aantal sterke voetgangersverbindingen, deze zijn wel versnipperd. Verder zijn er verblijfsplekken die erg geconcentreerd liggen en met name in de Stadsdriehoek en de Cool is een te kort aan verblijfsplekken. Door de zeer open structuur van de stad zijn er nog vele holttes die momenteel kunnen worden gezien als verloren ruimte. Daarom is het belangrijk om een sterke visie op te bouwen ten aanzien van de openbare ruimte. Aansluitend op de analyse is er ingezet op een lijn-plek benadering. Hiermee wordt uitgegaan van een sterke basisstructuur van de openbare ruimte: Voetgangerslijnen met daaraan gekoppeld een aantal verblijfsplekken. Hierbij is het noodzakelijk om de lijnen te richten op een aangename, herkenbare verbinding voor de voetganger en dat hieraan plekken zijn gekoppeld die voldoen aan de voorwaarde van eenheid, toegankelijkheid en attractiviteit. Het gaat om herkenbaarheid, intimiteit en verscheidenheid. De voetgangerslijnen zullen lijnen zijn die veel worden gebruikt in de stad als hoofdadrs. Het doel is dus niet dat er altijd van plek A via de lijn naar plek B wordt gelopen maar dat de voetgangersverbindingen met plekken dienen voor de oriëntatie in de stad, als men op een bepaalde lijn of plek uitkomt dan weet je gelijk waar je bent, doordat de verschillende lijnen een eigen identiteit hebben. Er zijn vier modellen te onderscheiden die de lijn-plek relatie omschrijven:

#### 1 de schakelrelatie:

Hierbij liggen er verschillende plekken direct geschakeld, als een halsketting, aan de voetgangerslijn. Hierbij is het belangrijk dat de doorgaande lijn herkenbaar blijft bij de inrichting van de plek. De plekken maken dus aan de ene kant gebruik van herkenbare elementen die over de gehele lijn naar voren komen en aan de andere kant zijn ze allen uniek door de condities van de plek zelf. De plekken zullen veel levendigheid krijgen van de bewegingen van de lijn. De Westersingel zal in deze rol goed kunnen functioneren. Deze zal bij de uitwerking ook uitgebreid worden beschreven over de werking van deze schakelrelatie en hoe de lijn en plekken kunnen worden ingericht.

#### 2 de kop-staart relatie

Zoals de naam doet vermoeden gaat hierbij om plekken die als eindpunt functioneren van een voetgangerslijn. Het zijn twee polen die tevens herkenbare elementen van de voetgangersverbinding laat zien maar die wordt afgesloten door bijvoorbeeld water of een gebouw. De plek zal meer worden beïnvloed door de ruimte zelf en niet door de lijn. Je zou de relatie kunnen vergelijken met het winkelconcept van grote winkels (supermarkt) op de koppen en daartussen de kleine winkels. Een goed voorbeeld is de Binnenrotte met aan de noord en zuidkant een grote openbare ruimte. Dit voorbeeld is uitgewerkt in de bijlage.

#### 3 de verborgen relatie

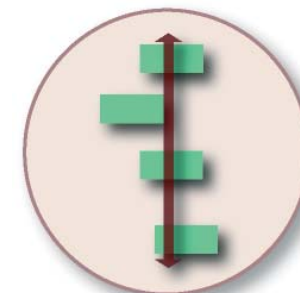
Bij de verborgen relatie liggen de plekken net achter de belangrijke verbinding. De plekken zijn wel verbonden met een looproute maar liggen niet direct aan de lijn. De plekken zijn verborgen en hebben wel meer geborgenheid omdat de hoofdbeweging niet naar de plekken gaan. Deze plekken zijn dus meer de rustplekken van de drukte op de weg. De plekken liggen vaak net achter de bebouwing of binnenin een bouwblok. Een goed voorbeeld is de Nieuwe Binnenweg, hier liggen langs de lijn geen open ruimtes en is een gemis bij de vele winkels. Dit model is tevens in de bijlage te vinden.

#### 4 relatie met directe omgeving

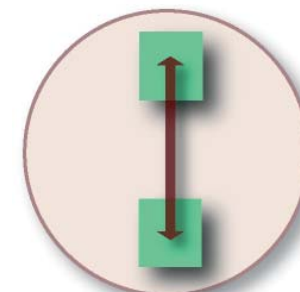
Deze ruimtes zijn eigenlijk de overgebleven ruimtes die niet direct relatie met een lijn hebben, het zijn vooral plekken die het karakter van de omliggende buurt hebben. In het oostelijk deel van het centrum zijn hier vele voorbeelden van.

### Inventarisatie plekken

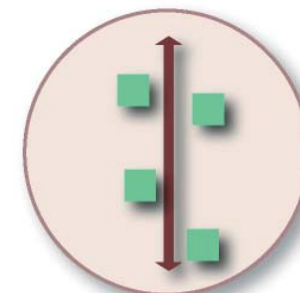
Om inzicht te krijgen welke plekken en welke lijnen er zullen worden opgepakt, is er allereerst een inventarisatie gemaakt van alle open ruimtes van 60 meter doorsnede. Van deze ruimtes is een quickscan gemaakt om te beoordelen of ze meer richting verloren ruimte of naar betekenisvolle ruimte (groene stip) in kaart gebracht. Uit het onderzoek is te



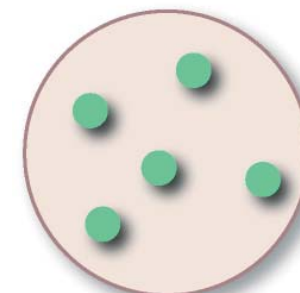
1 schakelrelatie



2 kop-staart relatie



3 verborgen relatie



4 relatie met directe omgeving

constateren dat het merendeel van de open ruimtes niet voldoet aan de 4 condities. Hier ligt dus ook de kern van het probleem in Rotterdam, er is genoeg open(bare) ruimte maar deze schieten te kort in functionaliteit, kwaliteit, gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde enz. Om deze condities strategisch te verbeteren is het nodig de plekken te prioriteren. Zoals eerder was beschreven zal het voor een sterke basis van belang zijn om te kijken welke voetgangerslijnen kunnen worden opgepakt en gekoppeld kunnen worden aan de verschillende plekken.

### Inventarisatie voetgangersverbindingen

Naast de plekken zijn de voetgangerslijnen geïnventariseerd om te kijken of er een relatie te leggen is met de plekken, wat ten goede komt aan de sterkte van de openbare ruimte structuur. Er zijn al drie lijnen genoemd bij de relaties (Westersingel, Binnenrotte en Binnenweg), de andere lijnen zijn Lijnbaan, s' Gravendijkwal en de Maasboulevard. Deze lijnen bevatten genoeg potentie om de voetganger een prominentere rol te geven en omdat er verschillende verblijfsruimtes aan gehecht zijn. Hieronder worden de problemen, karakter en inrichtingsideeën van de lijnen kort beschreven, daarna volgt een uitgebreide analyse en ontwerp van de Westersingel, Binnenrotte en de Binnenweg. Om het onderzoek in te perken zijn de lijnen Lijnbaan, Maasboulevard en s' Gravendijkwal niet in de bijlage te vinden en worden enkel kort be-

schreven.

#### Westersingel (gele lijn)

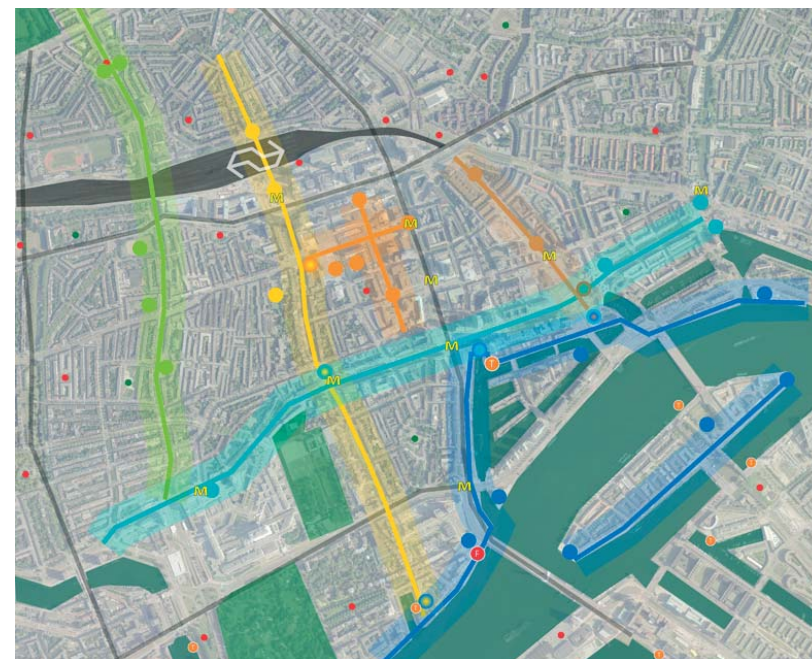
Zoals uit de analyse over de positie in de stad naar voren kwam ligt er de potentie om de Westersingel door te trekken en een schakelrelatie aan te gaan met de verloren ruimtes die daar momenteel liggen. Deze lijn is de belangrijkste verdeelverbinding tussen het station en de Maas. Drie andere belangrijke voetgangersverbindingen (Lijnbaan, Binnenweg en Maasboulevard) kruisen de singel. De plekken die hier liggen krijgen dus voor beide lijnen een betekenis en heeft daarom ook twee kleuren. Een gedeelte van de lijn is reeds ingericht als boulevard en hierin ligt ook de potentie om dit naar de noordkant over het Kruisplein door te trekken naar het station en aan de Zuidkant tot aan de Veerkade. De verbinding wordt gedeeltelijk overheerst door autoverbindingen. Het karakter van kleinschaligheid en groen zal bewaard blijven op uitzondering van het eerste gedeelte tot de Korte Lijnbaan (oranje lijn) en op kruisingen, hier zijn uitzonderingen mogelijk in de vorm van hoogteaccenten. Deze lijn wordt nader toegelicht en uitgewerkt in het volgende hoofdstuk.

#### Binnenrotte (bruine lijn)

De Binnenrotte is in 1858 gedempt ten behoeve van het treinviaduct. De ruimte is ingericht met 30x30 tegels en aan één zijde een bomenrij met zitbanken. Het wordt twee dagen in de week gebruikt als marktplaats, hierdoor is het belangrijk dat de ruimte niet te veel obstakels heeft. Bij het beginpunt (noordzijde) ligt mo-



Beoordeling openbare ruimtes in het centrum van Rotterdam



Visie lijn-plek benadering openbare ruimte



menteel een overdekte tunnelbak en een buurtparkje en aan de zuidkant ligt momenteel braak met een paar monumentale panden. Deze grote ruimtes scoren erg laag ten aanzien van eenheid, toegankelijkheid en attractiviteit. De Binnenrotte is net als de Westersingel uitgewerkt en is te vinden in de bijlage.

#### *Oude en Nieuwe binnenweg (licht blauw)*

Een deel van de oost-west verbinding is autovrij en is speciaal ingericht voor de voetganger (Oude binnenweg) het andere deel is ingericht met een twee richting rijbaan, waar ook de tram overheen gaat met aan weerskanten een trottoir. Langs de lijn staan met name kleinschalige bebouwing met winkels op begane vloer met daarboven woningen. Aan de oostkant eindigt de weg op het Binnenwegplein, waar meer grootschaligheid is toegepast. Aan de westkant loopt de Binnenweg nog een stuk door na het Heemraadspark tot aan de Schie. Door het smalle profiel is er weinig ruimte voor de voetganger, hierdoor is het noodzakelijk om de elementen die op het trottoir staan te bundelen. (fietsenstalling, bankjes, bomen) Dit zal nader worden uitgelegd in de bijlage.

#### *Lijnbaan (oranje lijn)*

De wereldberoemde Lijnbaan is in de loop der jaren gedeeltelijk verouderd. De problemen die naar voren komen zijn de monofunctionaliteit, gebrek aan eenheid, het missen van openbare verblijfsplekken en duidelijk entrees. De Lijnbaan vormt

nog steeds samen met de koopgoot het winkelhart van Rotterdam. De Lijnbaan-plek relatie is een kruising tussen kop-staart relatie (Binnenweg plein, pleintje bij Weena Zuid, Kruisplein zuid en een verborgen relatie met de Lijnbaanhoven. Aansluitend op het 'winkelconcept' van een kop-staart relatie ligt er potentie om de gelegen verloren kopruimtes om te vormen naar entreepleinen, met veel activiteit met een diversiteit aan functies. (terrassen, straattoneel, speelelementen, skateobjecten, fonteinenz.). De verborgen ruimtes kunnen een semi-publieke functie krijgen door afsluiting met een hek/functies om meer geborgenheid en rust te creëren. De onderste blinde plint zal kunnen worden ingepakt met wandschilderingen, beplanting of watermuren. Verder kan er veel diversiteit kunnen komen in hoogteverschil en beplanting om verschillende plekjes te creëren. De Lijnbaan is niet verder uitgewerkt.

#### *Maasboulevard (donker blauw)*

De gehele noordkant van de Nieuwe Maas is ingericht als boulevard ontworpen door West 8. Het is zoals eerder beschreven ingericht met betonplaten, met om de 10 meter bomen en verder worden er elementen gebruikt die refereren naar de belangrijkste functie in de stad, de haven. Aan deze lijn liggen erg veel grote open verharde ruimtes die geen relatie aangaan met de boulevard en de unieke ligging aan het water. Hier wordt een enorme kans gemist om de boulevard meer variatie te geven in inrichting en

functie door een schakel relatie. Er kan hier gedacht worden aan grootschalige commerciële functies in en aan groene parken en pleinen. Bij deze plekken zal veel meer eenheid moet komen door het neerzetten van 'wanden'. Ook de boulevard kan minder kaal en kil worden ingevuld door te kiezen in variatie van bestrating, bijvoorbeeld afwisselende geborgen groenstroken met zitelementen, levendigheid creëren in afwisselde bestratingstenen, bijzondere verlichting en dus ruimte maken voor grootschalige functies met eventuele terrassen aan het water.

#### *s' Gravendijkwal (licht groen)*

Deze hoogwaardig civieltechnische profilering van het verlaagd verkeerstracé biedt de kans om op maaiveld meer ruimte te creëren voor voetgangers. Deze parallelwegen behoren bij de omliggende buurten, het is een lange noord-zuid verbinding die completerend kan zijn voor de gespreiden openbare ruimte basis structuur. Het is een lijn die dwars door alle woonwijken gaat en dus een aantal buurtfuncties (voetbalvelden, speelparken, tennisvelden) naast of binnen in de naastgelegen bouwblokken liggen. De plekken zijn gedeeltelijk gerelateerd aan de lijn en gedeeltelijk aan de omliggende omgeving. Het profiel bevat dus eigenlijk een groot contrast gezien de buurtverbinding en de stadsverbinding. De parallelverbinding kunnen gedeeltelijk versmald worden waardoor er vernieuwde voorruimtes voor de functies ontstaan, ook wordt de snelheid eruit

gehaald en het contrast wordt verhoogd. Verder kan onderzoek worden gedaan naar het eventueel gedeeltelijk af te dichten van de tunnelbak (die al reeds aanwezig is) om hierboven op een park/plein te creëren en om geluid en fijnstof te beperken. Deze langzaamverkeer verbinding vraagt een uitgebreid onderzoek en is verder ook niet uitgewerkt.

#### *Conditie ten aanzien van de inrichting van voetgangersverbinding.*

De condities voor de plekken zijn al uitvoerig besproken, maar ten aanzien van de inrichting van de voetgangersverbindingen, zijn een aantal eisen te formuleren. Deze dragen bij aan het voetgangersvriendelijk en herkenbaar maken van de verbindinglijnen. Hierbij is eenheid een van de belangrijkste eisen, hierbij moet men denken aan rooilijnen en materialisatie van de gevels. Hierbij kunnen verspringingen en afwijkingen worden gebruikt om accenten of overgangen duidelijk te maken. Er kan daarnaast eenheid worden verkregen door gebruik te maken van kunst- en/of groen- en/of waterelementen die in een regelmaat in het profiel gepositioneerd zijn. Verder is de toegankelijkheid voor de voetganger van belang, dit betekent een veilige en aangenaam deel gericht op de voetganger. Er zal hierbij moeten worden gekeken of verkeersstromen kunnen worden gebundeld en gekeken worden waar mogelijkheden liggen de autoverkeerswegen te minimaliseren. Naast de genoemde punten zal bij de eventuele transformatie ook de punten van Taeke de





# 4.5 Ontwerp model 1 Westersingel

## ANALYSE



## IMPRESSIE



## PROBLEMEN

A De groene singel wordt niet doorgezet naar het Kruisplein. De plek wordt niet gebruikt als connector tussen station en stad.

B Bij het zuidelijk deel van Kruisplein is ruimte uitgespaard, maar vind geen activiteit plaats en mist de kans als entree ruimte voor de Lijnbaan.

C Het Eendrachtsplein is net als Kruisplein ingericht voor auto's en tram. In zijn geheel verhard. Het vervult geen schakelfunctie.

D Erg veel asfalt en geen ruimte om te verblijven.

E Bij de Scheepstimmermanslaan is de continuïteit weg van de singel en is het ingericht met een overgedimensioneerde 7 strooks-weg.

F Hier is het profiel geslonken van 65m naar 15m brede weg. Achter deze weg ligt een parkje.

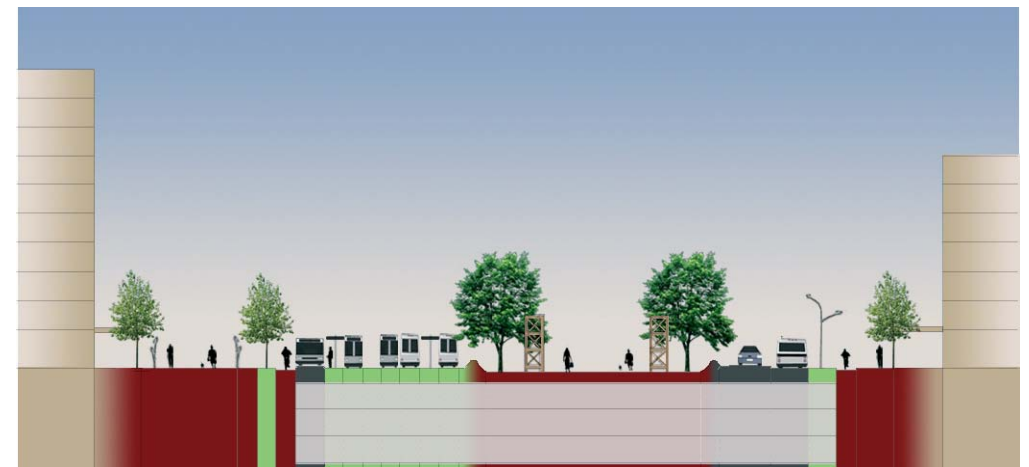
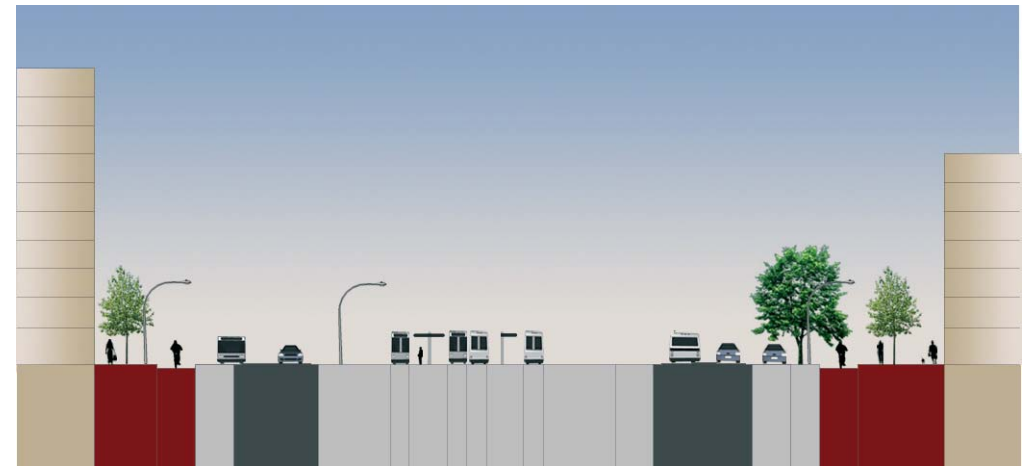
G Veerkade is ingericht als parkeerterrein aan het water.

## CONCEPT



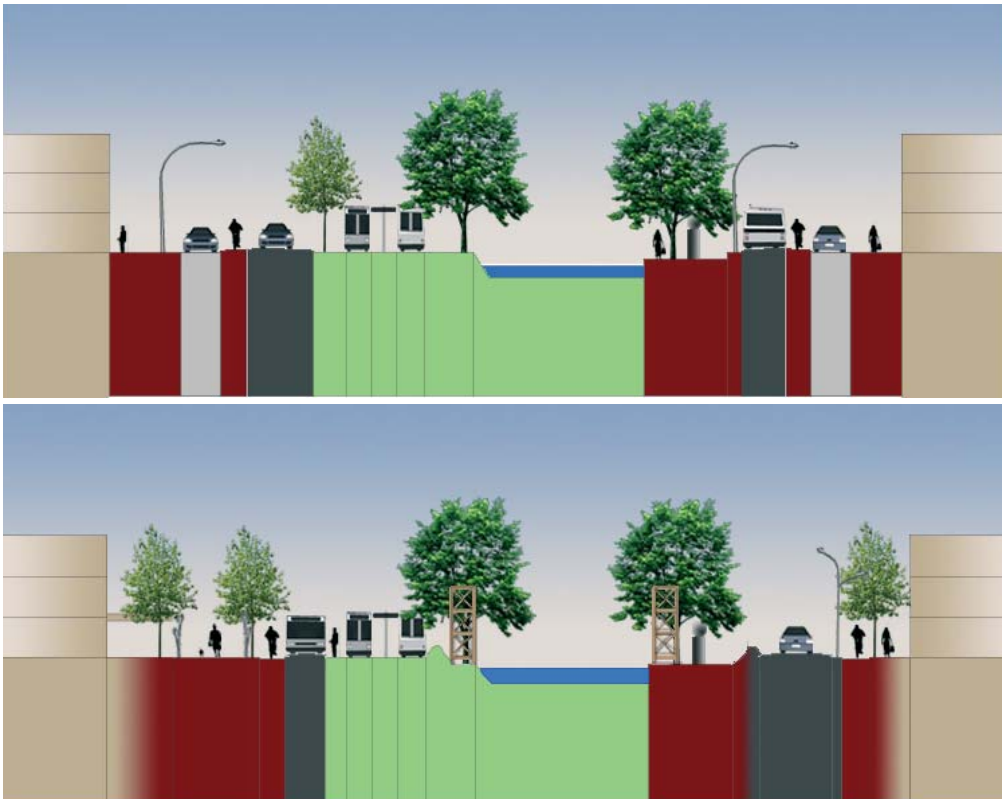
Zoals verschillende keren naar voren kwam mist de Westersingel de kans om als belangrijkste verdeelverbinding te fungeren voor voetgangers. Door te kijken naar het bovenstaande, bestaande profiel kan men concluderen dat de verder liggende boulevard nog onzichtbaar is. De ruimte wordt beheerst door veel verharding en alleen aan weerszijde een fietspad met voetpad, dit fietspad is veilig gescheiden van het autoverkeer. Verder is er bijna geen interactie met de bebouwing.

Op de onderste ontwerpprofiel ziet men dat er een ondergrondse parkeergarage is gepland, waardoor terug brengen van de singel geen optie is, maar dit wordt wel al duidelijk gemaakt in profiel en met lichte elementen die verwijzen naar een boulevard. De trams zijn aan de westzijde gebundeld en in het groen gelegd. Verder zijn er luifels langs de bebouwing geplaatst om meer



Profiel 1 Oude en nieuwe situatie Kruisplein

interactie met de bebouwing te hebben en hierdoor zorgt men voor een beschutte verbinding. De ruimte is ontstaan door een eenrichtingsverbinding aan te houden voor autoverkeer aan de oost zijde. Deze maatregel kan worden opgevangen door de Coolsingel en de s'Gravendijkwal, die vooral als stadsverbindingen fungeren, de Westersingel zal dan alleen voor bestemming verkeer zijn. Door het weghalen van de verbindingen zullen op de pleinen veel meer eenheid worden verkregen doordat ze niet worden doorsneden. Verder is er gekozen voor twee bomen van de 1e orde langs de singel en bij het bredere voetpad aan de westkant een profiel van twee kleinere bomen (3e orde) en lichtelementen op kleine schaal. Het tweede profiel geeft de huidige boulevard structuur weer zoals hij is ten hoogte van de van Oldebarneveldstraat. Hier ziet men dat er weinig structureel verandert behalve de eenrichtingsverbinding. Kleinere aanpassingen zijn de gescheiden fietspaden en meer ruimte voor de voetganger langs de bebouwing.



*Profiel 2 Oude en nieuwe ter hoogte van de v.Oldebarneveldstraat*



## ANALYSEKRUISPLEIN ZUID

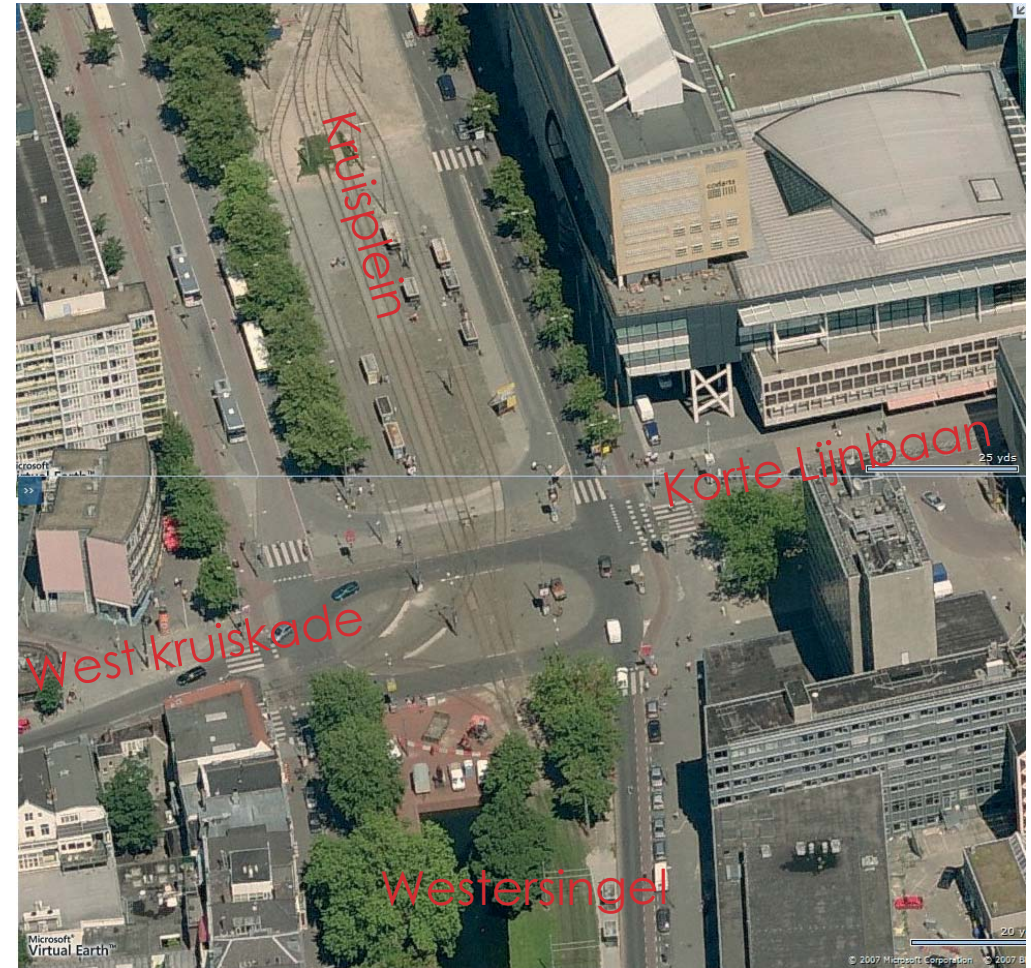
Zoals eerder gezegd is er een grote potentie om deze plaats te maken tot dé entree voor de Lijnbaan. De noordzijde gaat naar het Centraal Station en aan de zuidzijde ligt de reeds ontworpen boulevard. De oude situatie was dramatisch, in de zin van voetgangervriendelijkheid, en in attractiviteitsgehalte.

De luchtfoto is al ouder (begin 2007) omdat momenteel het gebied getransformeerd wordt, om plaats te maken voor een nieuw gebouw, ontworpen door Wilgen vastgoed, het project heeft de naam Calypso. Volgens de nieuwe plannen wordt de open plaats in de loop van de tijd volledig volgebouwd.

Ze missen hier een grote kans. De analyse is gemaakt naar de oude situatie. Met de analyses gebaseerd op eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit en de positie binnen de stad, kan er een integraal ontwerp gemaakt worden. De ruimte is verbonden met de nieuw ontworpen Westersingel. De voetgangersstroom is op de dag meer richting de Lijnbaan met zijn winkels en s'avonds naar de west-Kruiskade met cafés en diskoteken.



New plan Calypso, start 2008



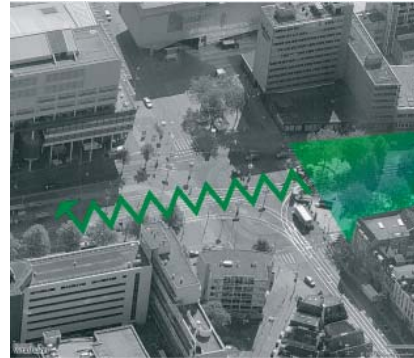


## EENHEID KRUISPLEIN ZUID

De eenheid van de ruimte (rode iconen) zijn samengesteld door de ontwerp-criteria (groene iconen). Kruisplein-zuid heeft geen sterke eenheid door de verschillende elementen. Het centrale deel is bestemd voor auto's en gevuld met asphalt. Zoals eerder gezegd is het zuidelijk deel gerenoveerd als een boulevard met speciale bestrating. Kruisplein en het gebied tussen de bebouwing naar de Lijnbaan is vooral gevuld met de zogenoemde 30x30 betontegels. Ook door het gebruiken van verschillende beplanting en kunst elementen is geen eenheid herkenbaar. Alleen de Westersingel heeft orde in lijnen van bomen, gras en water met aan de kop een kiosk. Achter de losse toren is een driehoekig plein, welke is ontworpen als verblijfsgebied met een mooi ontworpen patroon op de grond. In dit gebied zijn geen hoogteverschillen verwerkt, dit is ook moeilijk vanwege de vele stromingen (trams, voetgangers, auto's en fietsen). Dit komt naar voren op de volgende pagina. Verder gaan de omliggende gebouwen/functies geen interactie aan met de ruimte en wordt dus niet geclaimed, een tussenruimte dus. De westkant is gebouwd met stenen en heeft een kleine percelering, wat in groot contrast is met de oostzijde.



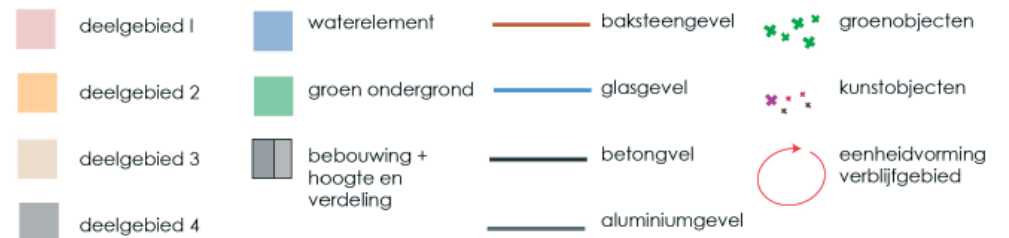
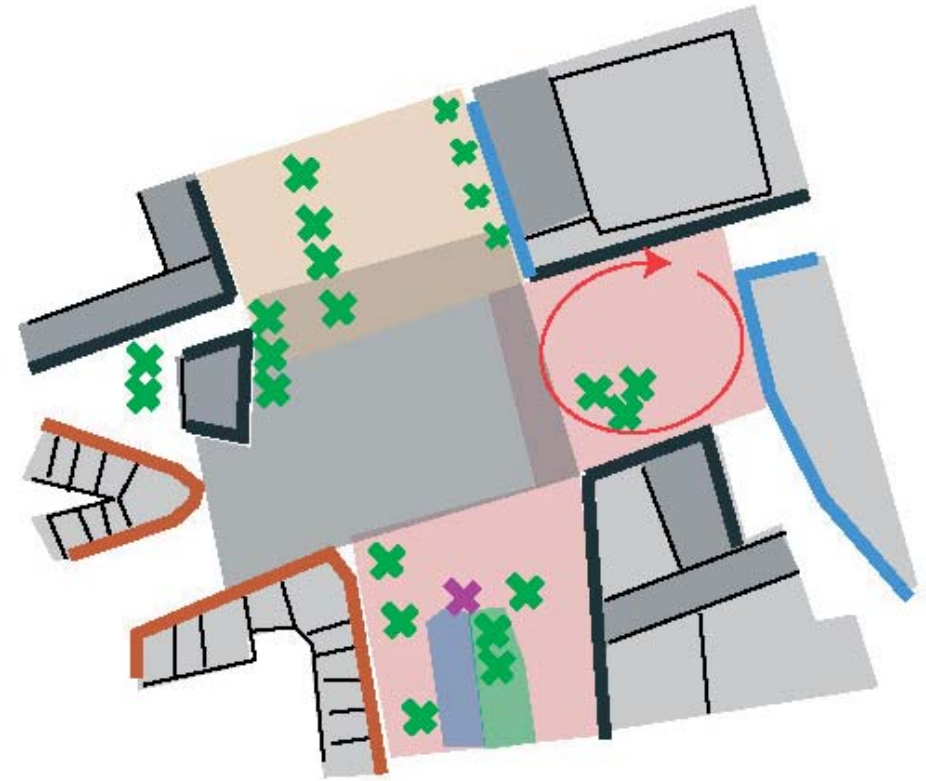
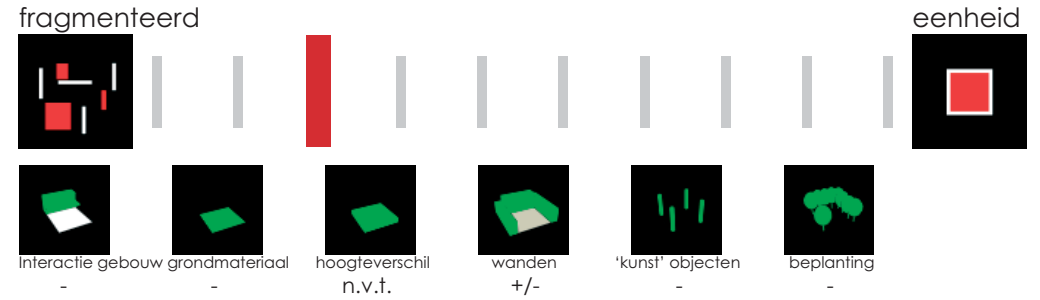
mate van geborgenheid



gemiste kans doortrekken singel



Geen eenheid in grondmateriaal, objecten of interactie van de gebouwen





## TOEGANKELIJKHEID KRUISPLEIN ZUID

Bij de analyse kwam naar voren dat Kruisplein-zuid is bestemd voor auto's en trams. De ruimte is erg open maar heeft geen goed overzicht.

De ruimte is gelegen, zoals eerder beschreven, op een zeer strategische plaats, dit vanwege de toegankelijkheid vanaf het station, met de tram, met de auto en met de fiets. En kan als entree gelden voor de Lijnbaan en richting Kruiskade.

Een nadeel is dat de ruimte tussen de gebouwen geen stroom heeft dat diagonaal kruist, slechts vanuit de zuidkant richting Lijnbaan.

De verschillende richtingen zijn niet duidelijk ontworpen of ingericht met zichtelementen



ruimte ligt bij kruising lange lijnen



toegankelijk verschillend vervoer



(te)open karakter geen begeleidende elementen

geïsoleerd



interne routing  
+/-



doorgaande route  
+



openbaar vervoer  
++



entrees  
++



oriëntatie  
-

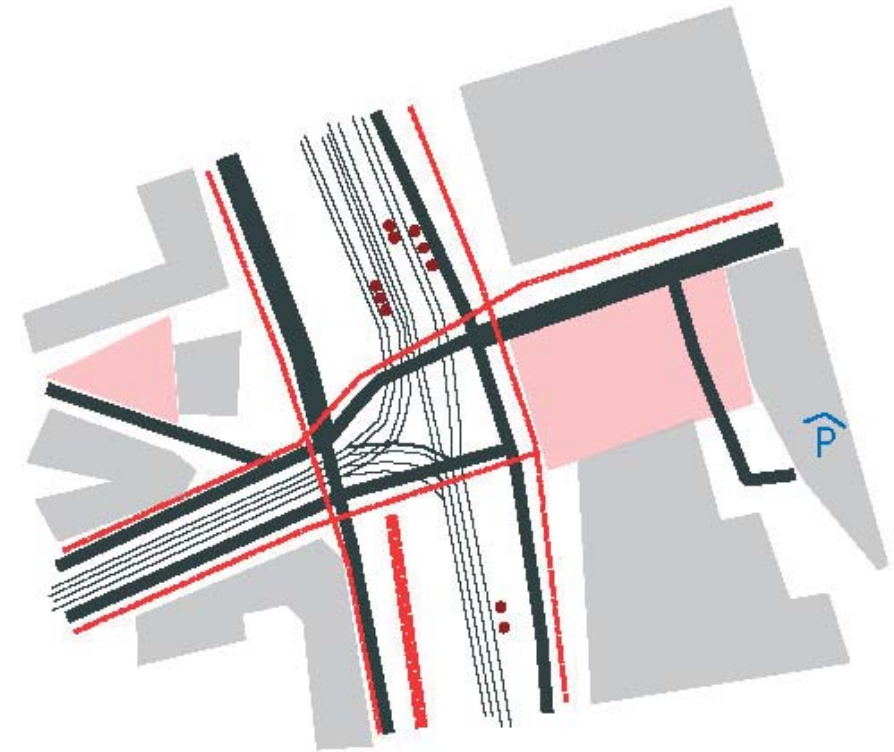


connectiviteit  
++



zichtlijnen  
-

geïntegreerd



— langzaam  
verkeer + grootte

— waterverbinding

● tramhalte

■ gebied ingericht voor  
de voetganger

— motorverkeer +  
aantal stroken

||||| ondergrondse trein

● metrohalte

■ bebouwing

— tram/trein verkeer

Ⓟ parkeer(garage)

● watertaxi

— bus verbinding

Ⓜ NS-station

## ATTRACTIVITEIT KRUISPLEIN ZUID

Bij de analyses kwam naar voren dat Kruisplein-zuid is bedoeld voor trams en auto's. Het deel links is niet ontworpen voor voetgangers. Dit is duidelijk doordat er geen zitelementen zijn, geen functies op het plein of water, geen kunst en groene elementen om het plein attractief te maken om te verblijven.

Het Paltheater en het hotelblok aan de oostkant heeft een blinde muur, dit geeft geen interactie om hier te verblijven. Het enige gebouw, welke alleen staat, heeft een terras en mooi ontworpen bestrating, maar dit is aan de achterkant van het gebouw. De Westersingel eindigt op het plein en is met hoogkwaliteit materiaal ontworpen, het heeft ook een standbeeld naar aanleiding van de 2e wereldoorlog. De ruimte is gelegen in het midden van het centrum, dat betekent dat er veel verschillende externe functies zijn, wat verschillende gebruikers oplevert gedurende de dag. Er zijn verder geen objecten, welke de geschiedenis reflecteren of gezamenlijke herinnering hebben aan deze plaats.



geen interactie, enkel blinde gevels



geen groenelementen

### lage attractie waarde



waterelementen



kunst

--



collectief geheugen



speciale elementen n.v.t.

--

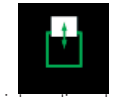


hist. elementen



sociaal veilig

+



interactie gebouwen



hoogteverschil n.v.t.

--



externe functies



beplanting +/-

+/-

### hoge attractie waarde



entrees



interne functies

--

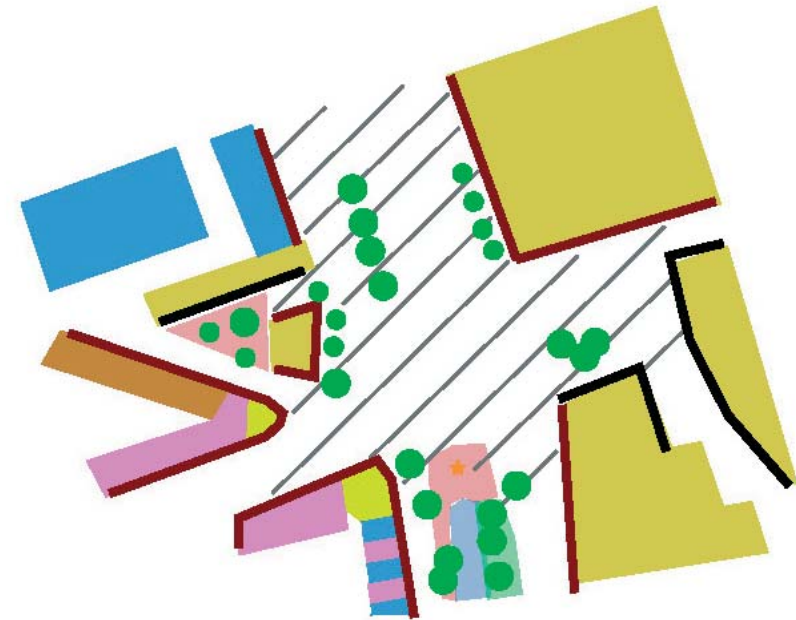


zitelementen



uitzicht

-



- |                  |                 |                       |                  |
|------------------|-----------------|-----------------------|------------------|
| gemengde functie | horeca functie  | bijzondere bestrating | bomen            |
| woon functie     | overige functie | '30x30 tegels'        | 'kunst' objecten |
| winkel functie   | water           | voorkant gevel        |                  |
| katoor functie   | groen           | blinde gevel          |                  |



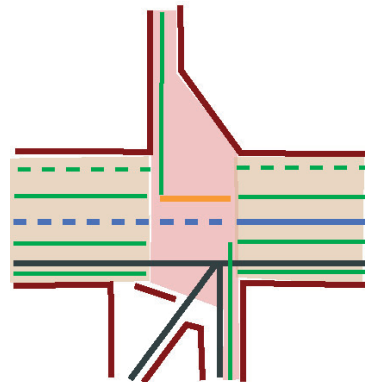
## ONTWERP KRUISPLEIN

De structuur van de singels is aan de linker kant nu ook doorgezet zoals al in de doorsnede naar voren gekomen. De singels houden op bij het einde van de wanden zodat het duidelijk is dat er iets bijzonders gebeurt en de bomen vormen tegelijkertijd een wand. Er is gekozen om de schakel en toegang extra zichtbaar te maken door metalen bogen en replica van een kunstwerk van Aldo van Eyck die speelt met 'wat is de toegang?' Het kunstwerk en een waterelement in de grond laat nog wel de doorgaande singel structuur zien. De lichtelementen buigen tevens af naar de toegang van de Lijnbaan en de toegang richting West Kruiskade, welke worden begeleid met bomen van de 3e orde. Ook het gebouw geeft een duidelijk accent richting dé toegang van het winkelhart van Rotterdam. Het ontwerp is tevens geschematiseerd, waar je verschillende symmetrische elementen ziet en elementen die juist afwijken, hierdoor is de organisatie overzichtelijk maar wel spannend. Ook de eerste schets staat hiernaast, wat het proces laat zien om richting dit ontwerp te gaan. Aan de rechter kant ziet men de boogelementen toegepast in Parc del Clot in Barcelona wat de versterkende zichtlijn laat zien die je als het waren naar binnen trekt.

Op de volgende pagina's is het ontwerp geëvalueerd op de drie condities om inzicht te krijgen wat er is verbeterd. Hieruit blijkt tevens dat het ontwerp nog achter blijft bij een aantal criteria, het ontwerp vraagt dus nog om een verbeteringslag.



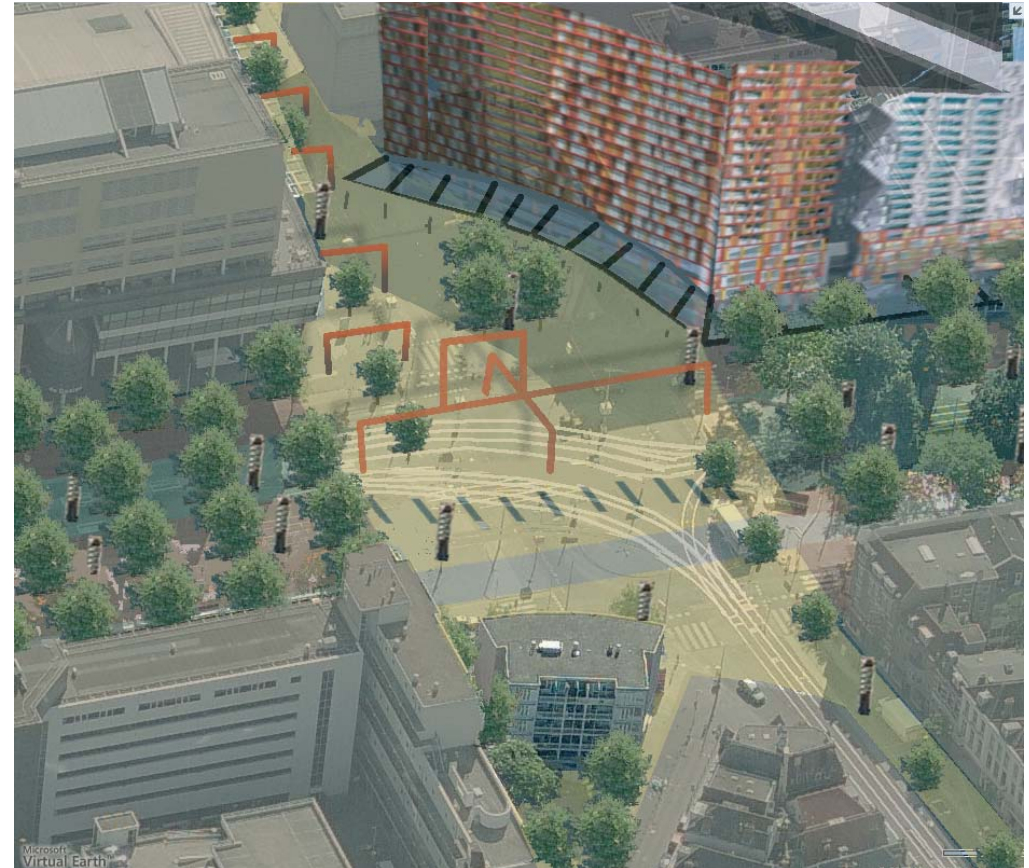
Huidige situatie



Schema



Schets



Ontwerp Kruisplein zuid



lichtelement boulevard



Parc del Clot  
Referenties Barcelona

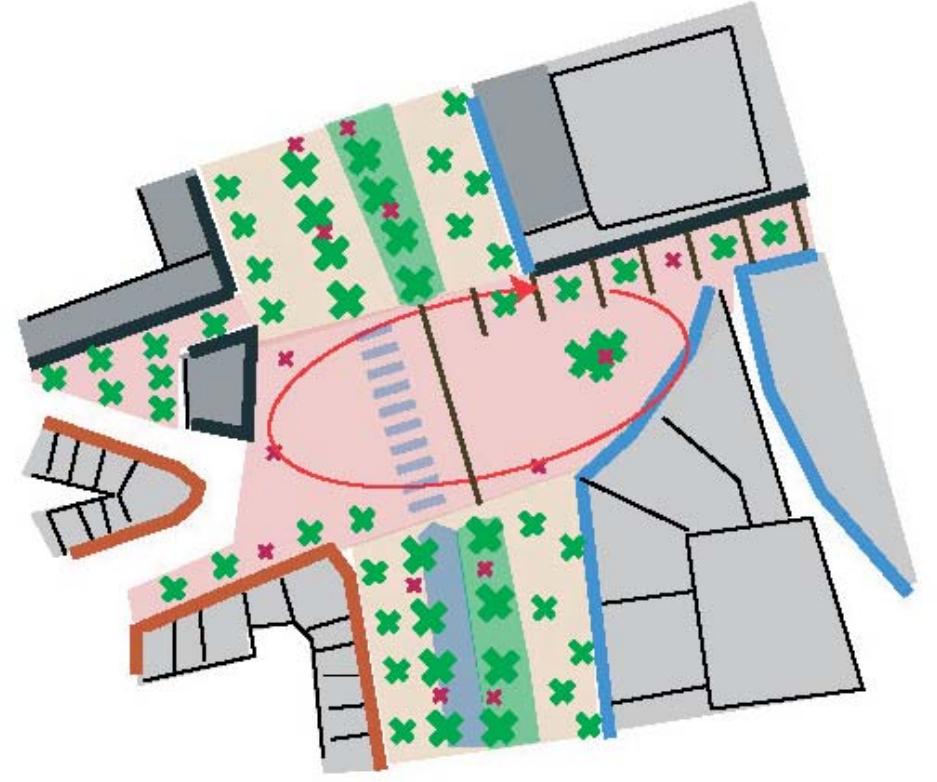
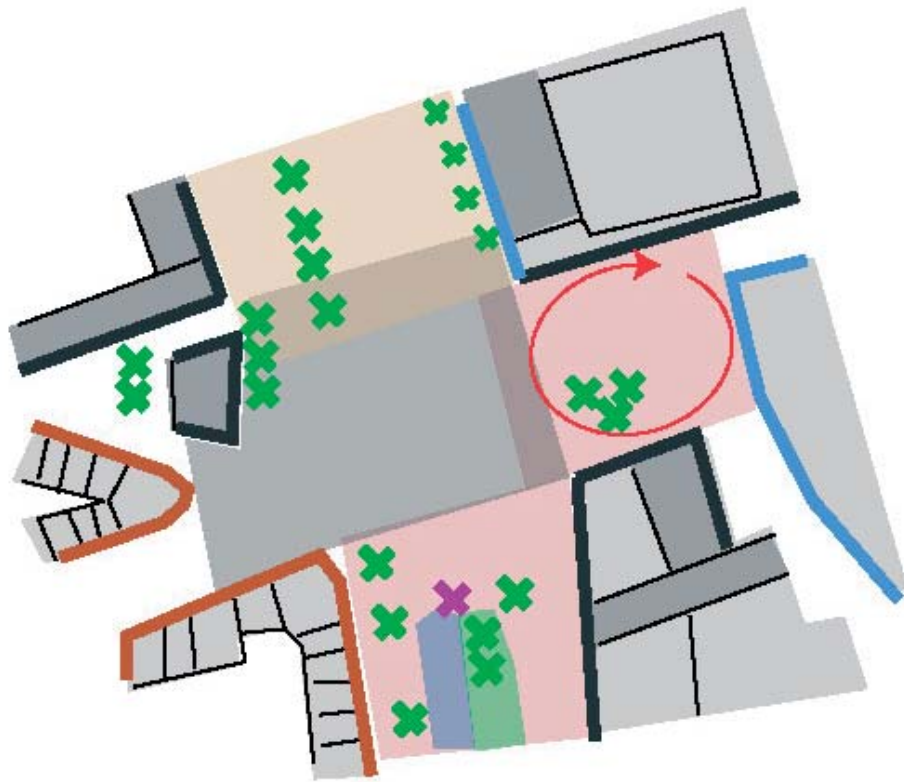
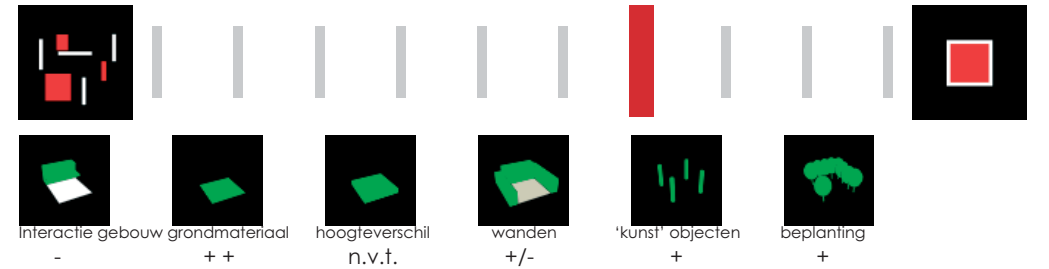
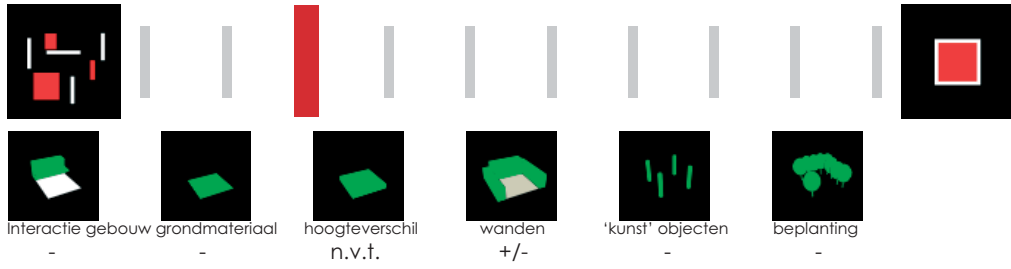
# EVALUATIE EENHEID KRUISPLEIN ZUID

fragmenteerd

eenheid

fragmenteerd

eenheid



- deelgebied 1
- waterelement
- baksteengevel
- groenobjecten
- deelgebied 2
- groen ondergrond
- glasgevel
- kunstobjecten
- deelgebied 3
- bebouwing + hoogte en verdeling
- betongvel
- aluminiumgevel
- deelgebied 4
- aluminiumgevel
- betongvel
- aluminiumgevel



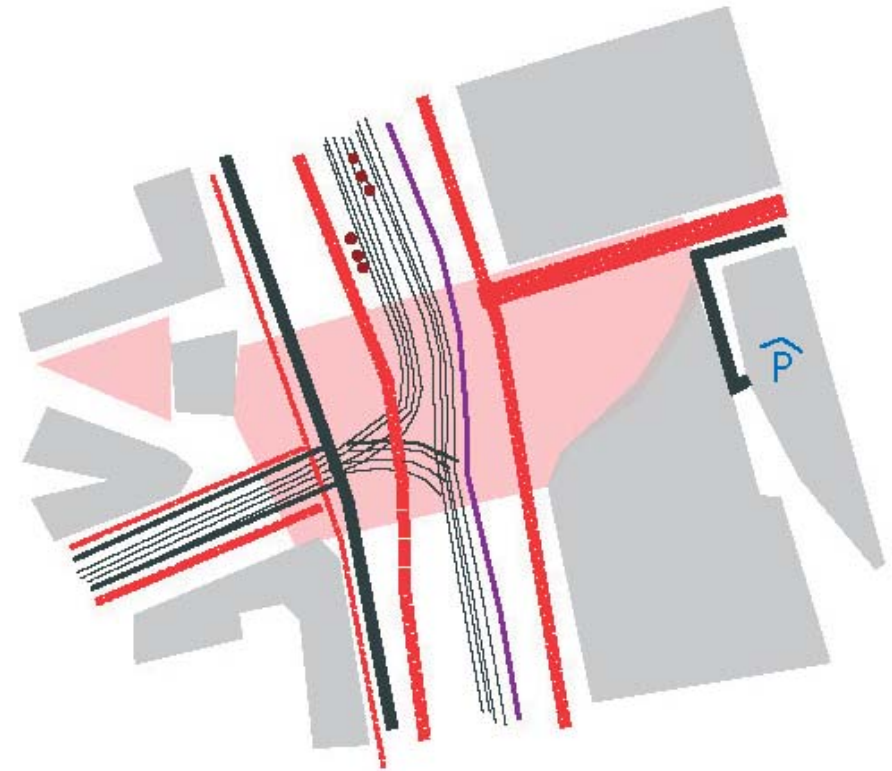
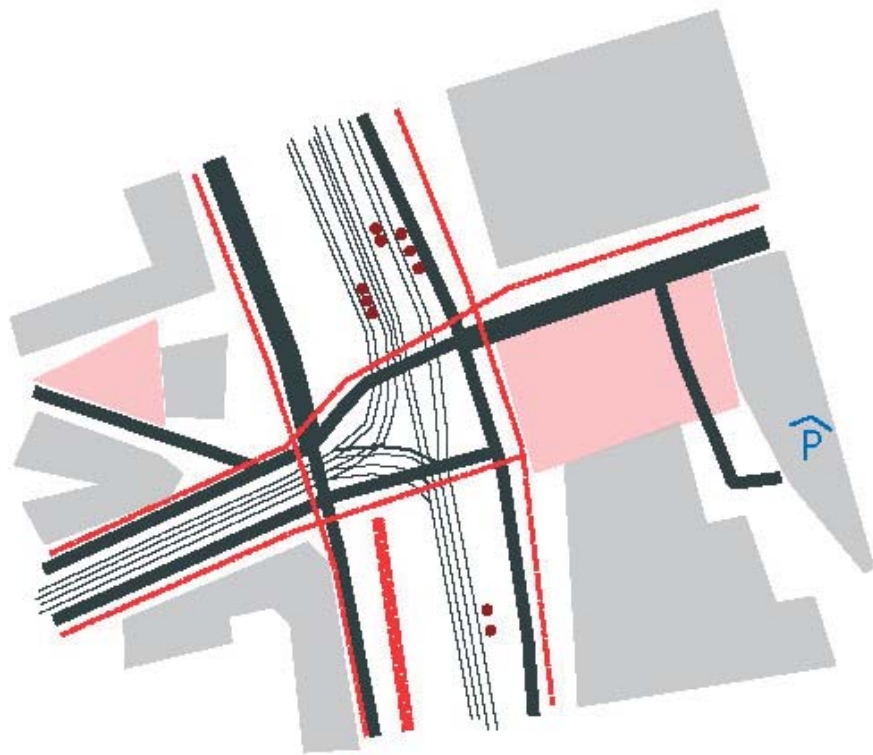
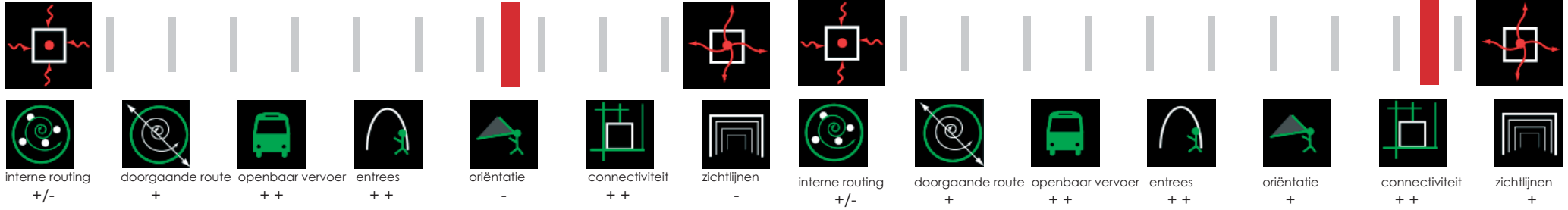
# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID KRUISPLEIN ZUID

geïsoleerd

geïntegreerd

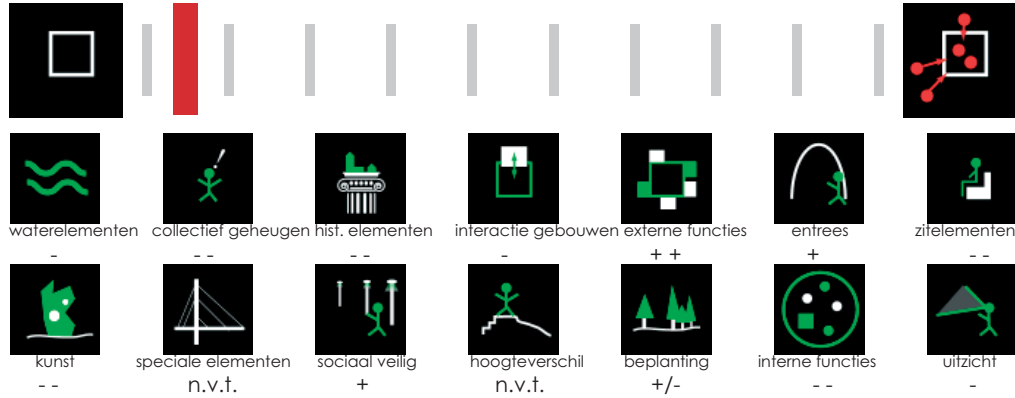
geïsoleerd

geïntegreerd



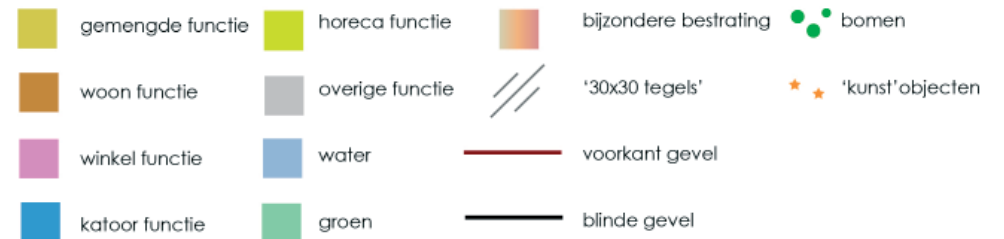
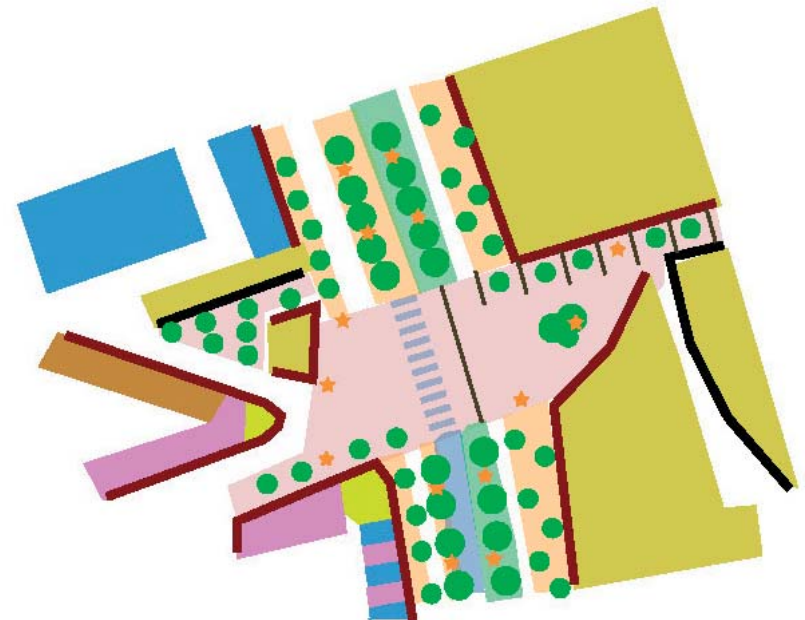
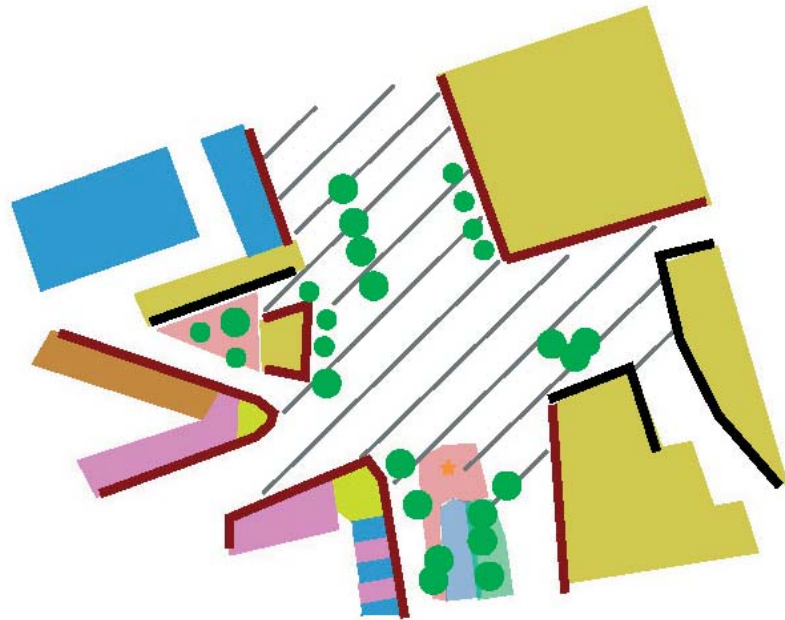
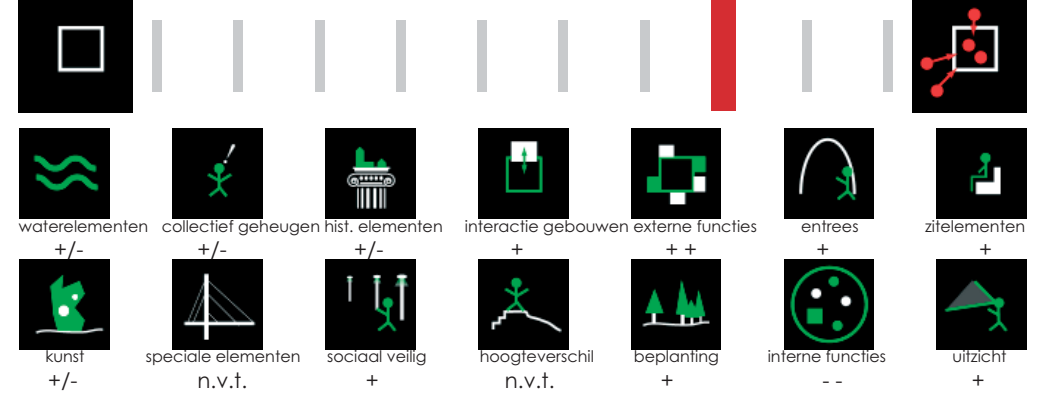
# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT KRUISPLEIN ZUID

lage attractie waarde



hoge attractie waarde

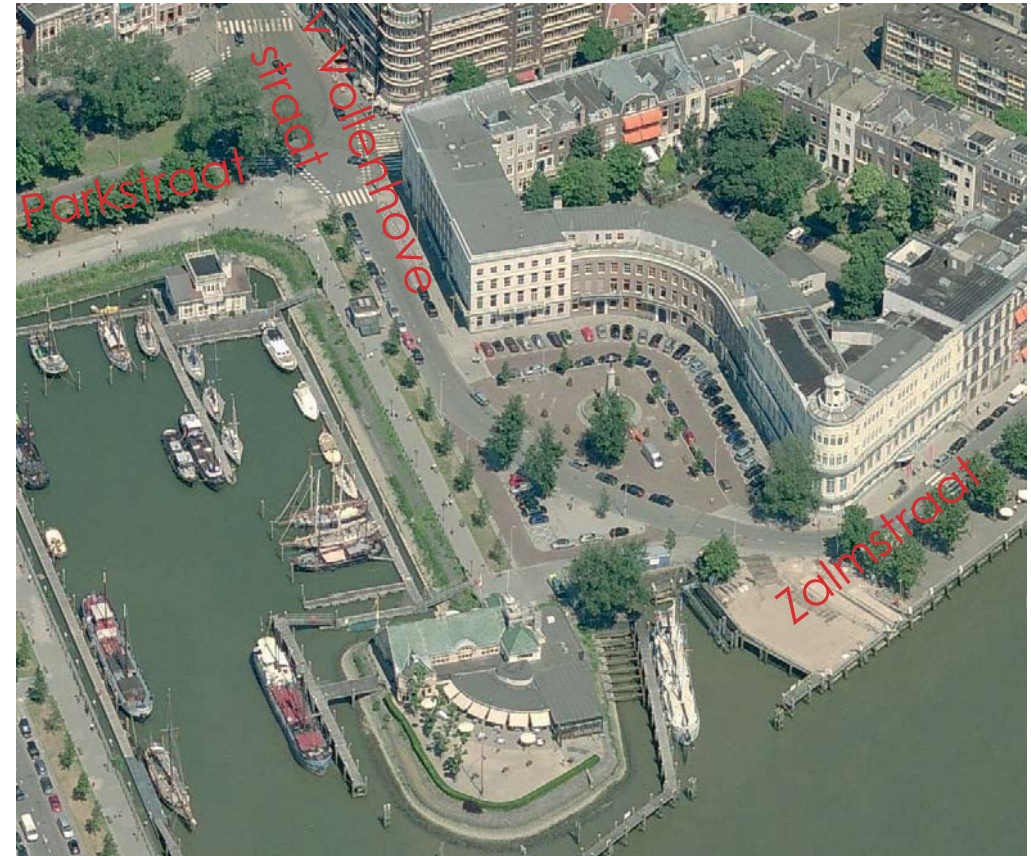
lage attractie waarde





## ANALYSE VEERKADE

De Veerkade vormt het eindpunt van de Westersingel, maar is tevens het middenpunt van de Maasboulevard. Zoals men ziet is de straatnaam in het zuidelijk deel ook anders en dit duidt al op een andere benadering, terwijl de structuur wel zou kunnen doorlopen. De ruimte zelf is voor de helft omringt door water en de andere helft door de gecurveerde gebouw. Hierdoor is de ruimte bijzonder gevormd en maakt de plek uniek. Maar zoals op de foto te zien is, is het voornamelijk ingericht voor de auto. De ruimte wordt doorsneden door een autoverbinding, deze verbinding is wel van belang evenals de parkeermogelijkheid voor de werknemers in het bouwblok. De boulevardverbinding is duidelijk herkenbaar, al sluit de boulevard niet overal aan. Op de kop is een restaurant gevestigd welke zich naar het water richt.

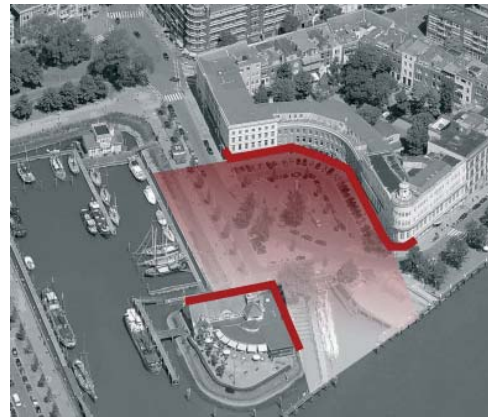


## EENHEID VEERKADE

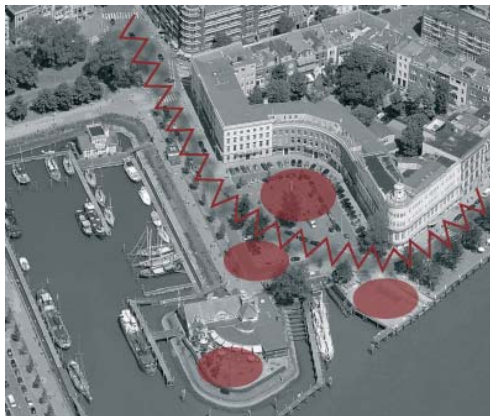
Door het centrale monument en de gecurveerde wand ontstaat er een sterke ruimtevorming, in tegenstelling tot de ondergrond en de groenobjecten. De ruimte wordt doorbroken door de verkeersverbinding en hierdoor wordt de rest van de ruimte niet betrokken bij het parkeerplein. Er ligt een kans om met hoogteverschillen te werken maar dit is enkel toegepast aan de westoever, maar niet in de ruimte zelf. Het restaurant heeft zijn eigen buitenruimte en hier is gebruik gemaakt van interactie met het gebouw, ondergrond en met bomen. Maar de locatie ligt niet in het zicht vanaf de boulevard en Westersingel.



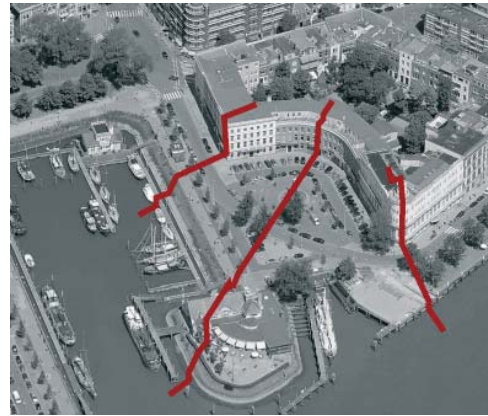
centraal element bepaald eenheid



De wanden bepalen de mate van geborgenheid



De weg split de ruimtes

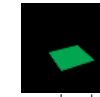


weinig gebruik hoogteverschil

fragmenteerd



interactie gebouw  
+



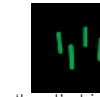
grondmateriaal  
+/-



hoogteverschil  
-



wanden  
+

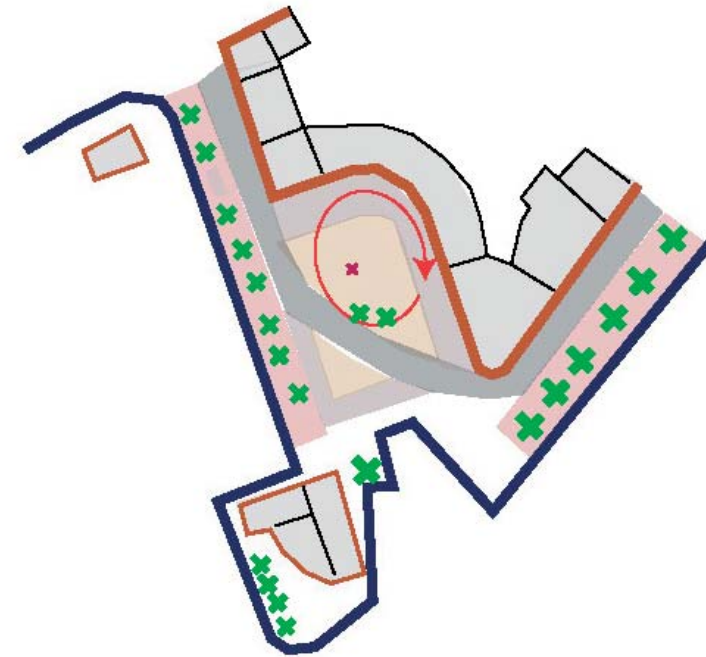


'kunst' objecten  
+



bepanning  
-

eenheid

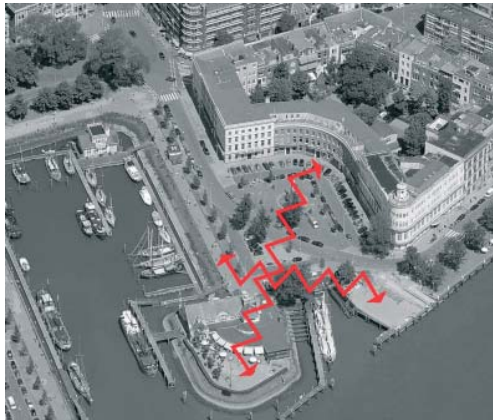


- |              |                                 |                |                               |
|--------------|---------------------------------|----------------|-------------------------------|
| deelgebied 1 | waterelement                    | baksteengevel  | groenobjecten                 |
| deelgebied 2 | groen ondergrond                | glasgevel      | kunstobjecten                 |
| deelgebied 3 | bebouwing + hoogte en verdeling | betongvel      | eenheidvorming verblijfgebied |
| deelgebied 4 |                                 | aluminiumgevel |                               |

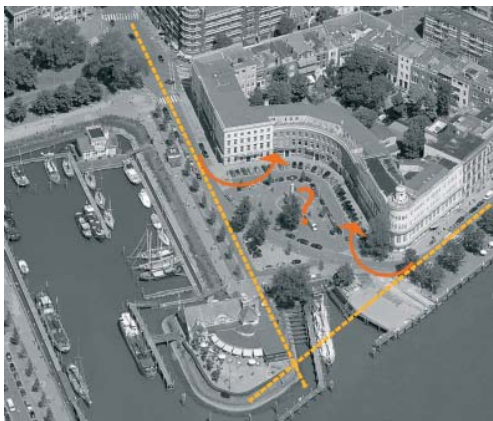


## TOEGANKELIJKHEID VEERKADE

De boulevardverbinding is gedeeltelijk onderbroken. Verder komt uit de kaart de impact van de verkeerstromen naar voren, dit zorgt ook voor dat de plek niet overzichtelijk is. Naast de weg en voetgangersverbinding stopt er in de haven een watertaxi, waarmee men op veel plekken rond de Maas kan komen. Doordat één helft is afgesloten met water wordt de richting van de verbinding bepaald en krijgt men levendigheid door de doorkruising van de ruimte. De entree is open en de toegangswegen worden begeleid door de wanden van het bouwblok en het water, de ruimte is alleen vanaf de toegangsweg niet zichtbaar.



Missing links interne routing



plek 'onzichtbaar'  
geen gebruik (en versterkte) zichtlijnen

geïsoleerd



interne routing  
-



doorgaande route  
+



openbaar vervoer  
+/-



entrees  
+



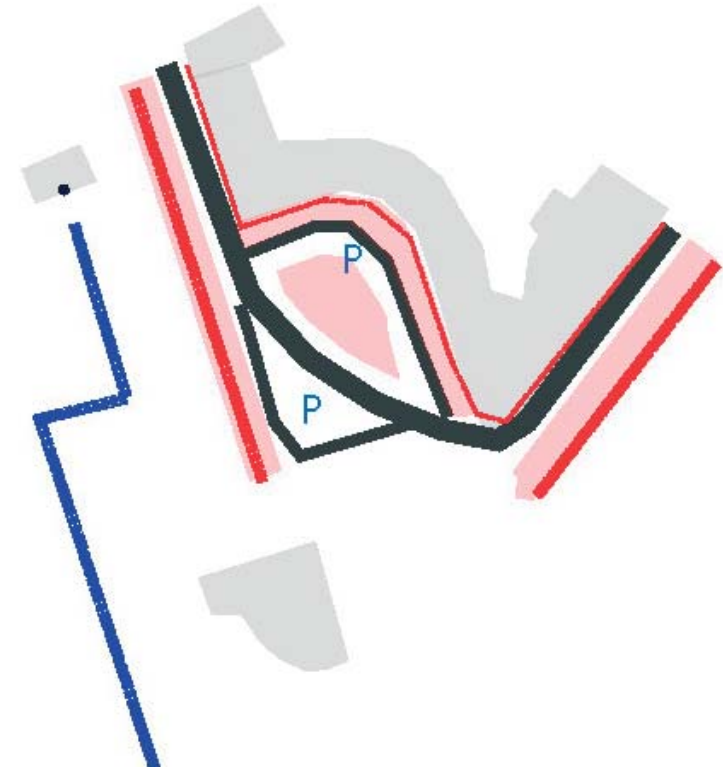
oriëntatie  
+/-



connectiviteit  
+



zichtlijnen  
-



— langzaam  
verkeer + grootte

— waterverbinding

● tramhalte

■ gebied ingericht voor  
de voetganger

— motorverkeer +  
aantal stroken

||||| ondergrondse trein

● metrohalte

■ bebouwing

— tram/trein verkeer

Ⓟ parkeer(garage)

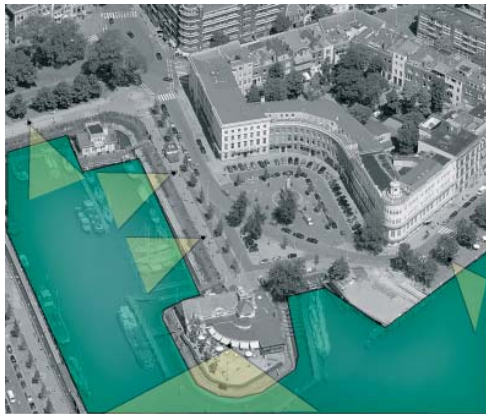
● watertaxi

— bus verbinding

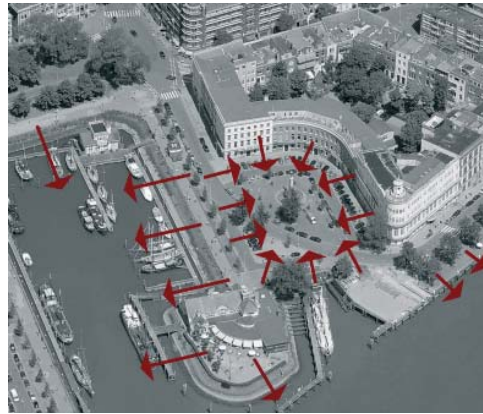
Ⓜ NS-station

## ATTRACTIVITEIT VEERKADE

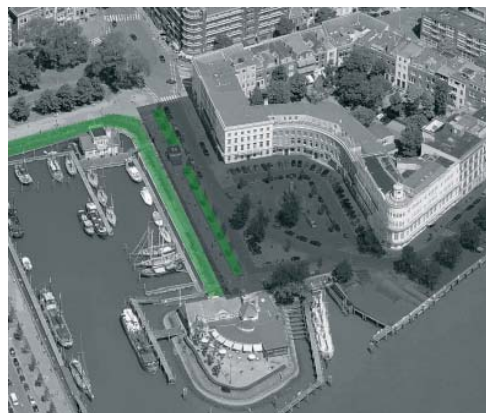
De plek haalt de meeste kwaliteit uit het uitzicht op het water, maar hiervan is weinig gebruik gemaakt op de plek zelf. Doordat er met name kantoren bevinden in het bouwblok en omdat de plek meer aan de rand van het centrum ligt, is het niet noodzakelijk om de gehele ruimte autovrij te maken, maar kan er wel meer ruimte voor de voetganger worden ingericht. De boulevards gaan verder geen interactie met de ruimte aan. Zoals eerder is beschreven wordt er weinig gebruik gemaakt van het overbrugde hoogteverschil tot het water. De plek wordt gezien als parkeerterrein i.p.v. een aangename openbare ruimte op een unieke locatie. De ruimte die overblijft naast het parkeerterrein, (centrale deel en oosthoek) wordt verder geen aandacht gegeven voor een aantrekkelijke inrichting (functies, groenelementen, bankjes, bijzondere bestrating).



water als kwaliteitsfactor



boulevard oriëntatie op water  
parkeerplein introvert



Verhouding gras en 30x30 tegels/asfalt

## lage attractie waarde



waterelementen  
++



kunst  
+/-



collectief geheugen  
+/-



speciale elementen  
n.v.t.



hist. elementen  
+



sociaal veilig  
+/-



interactie gebouwen  
+



hoogteverschil  
-



externe functies  
+



beplanting  
+/-



entrees  
+/-



interne functies  
--

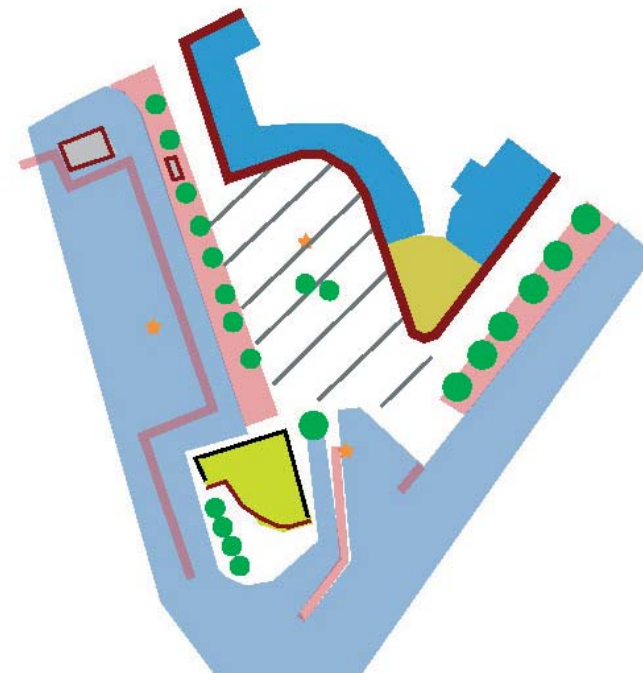


zitelementen  
-



uitzicht  
-

## hoge attractie waarde



- |                  |                 |                       |                  |
|------------------|-----------------|-----------------------|------------------|
| gemengde functie | horeca functie  | bijzondere bestrating | bomen            |
| woon functie     | overige functie | '30x30 tegels'        | 'kunst' objecten |
| winkel functie   | water           | voorkant gevel        |                  |
| kantoor functie  | groen           | blinde gevel          |                  |

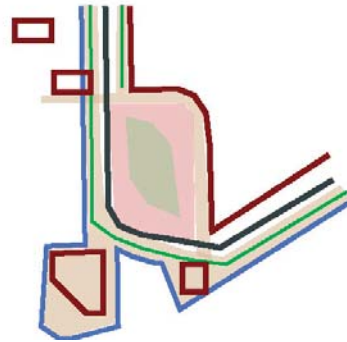


## ONTWERP VEERKADE

Er is gekozen om de functie van parkeren te behouden omdat deze locatie aan de rand van het centrum ligt en omdat er voornamelijk kantoren in het bouwblok zitten die minder interactie hebben met de ruimte. Wel is het parkeren zo'n 3 meter verlaagd zodat het minder in het zicht ligt en met deze ingreep ontstaat er een 'tribune' richting het 'waterpodium'. Het middenstuk is beplant door gras en door een groep bomen, die nu samen met het monument een centrale positie krijgt en de ruimte een metaforische betekenis krijgt in de vorm van een boot. Verder zijn de entrees extra zichtbaar gemaakt door twee torens toe te voegen. Deze profiteren mede van het uitzicht en verder versterken deze de ruimte op verschillende manieren: De torens kunnen gezien worden als poort naar de plek en zijn dus vanaf de toegangswegen te zien. Ze zijn gesitueerd aan een boemerangvormige verbinding die een tegenhanger is van de autoverbinding. Verder zijn de boulevardlampen van de Westersingel om de ruimte heen geplaatst. De bomen van de boulevard staan nu met hun wortels in het groen.



Huidige situatie



Schema



Ontwerp Veerkade



Schets



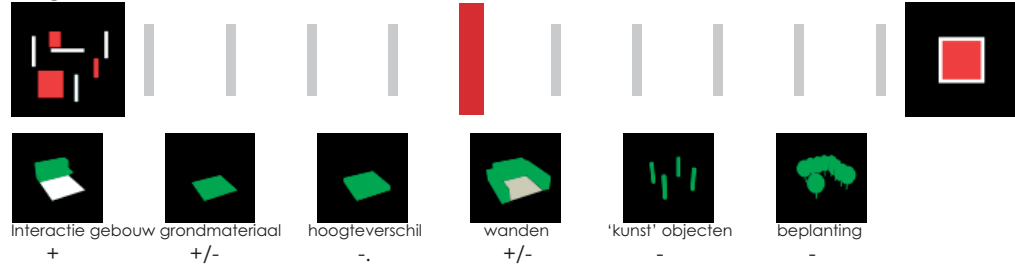
Parc dels Auditoris



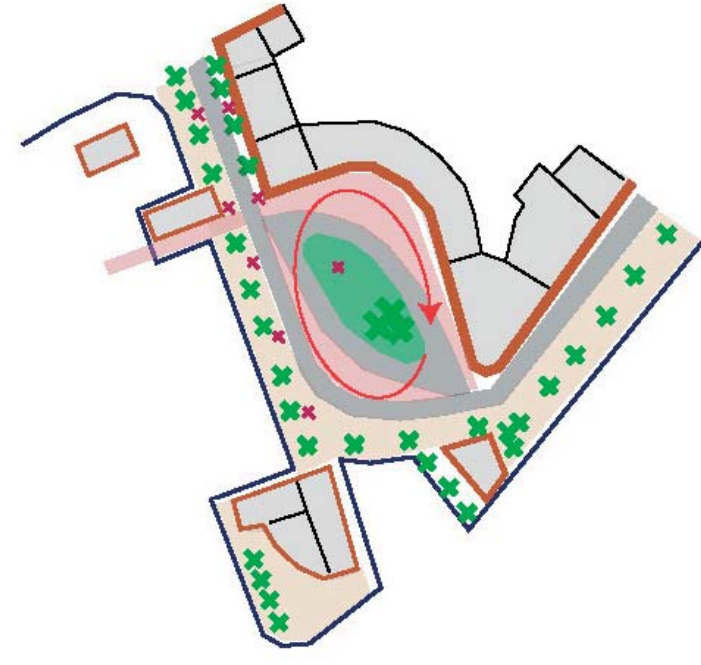
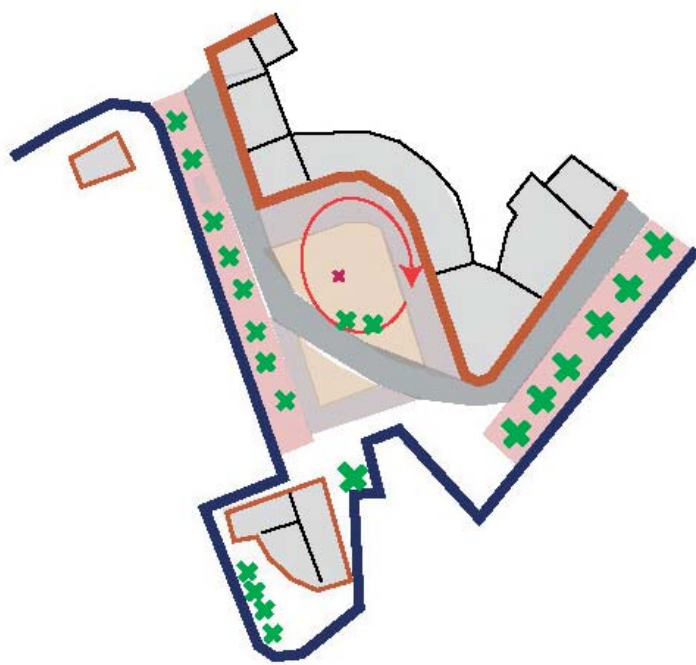
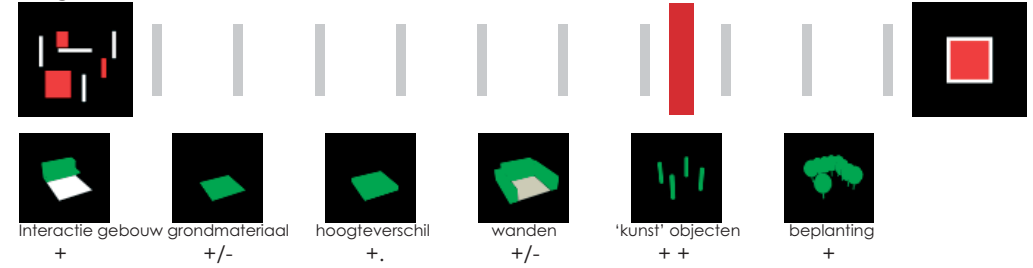
Placa Salvador Alende  
Referenties Barcelona

# EVALUATIE EENHEID VEERKADE

fragmenteerd



eenheid fragmenteerd



- deelgebied 1
- waterelement
- baksteengevel
- groen ondergrond
- glasgevel
- groenobjecten
- deelgebied 2
- bebouwing + hoogte en verdeling
- betongevel
- kunstobjecten
- deelgebied 3
- aluminiumgevel
- deelgebied 4
- eenheidvorming verblijfgebied



# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID VEERKADE

geïsoleerd

geïntegreerd

geïsoleerd

geïntegreerd



interne routing  
-



doorgaande route  
-



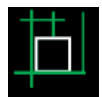
openbaar vervoer  
+/-



entrees  
+



oriëntatie  
+/-



connectiviteit  
+



zichtlijnen  
+/-



interne routing  
+/-



doorgaande route  
+



openbaar vervoer  
+/-



entrees  
+



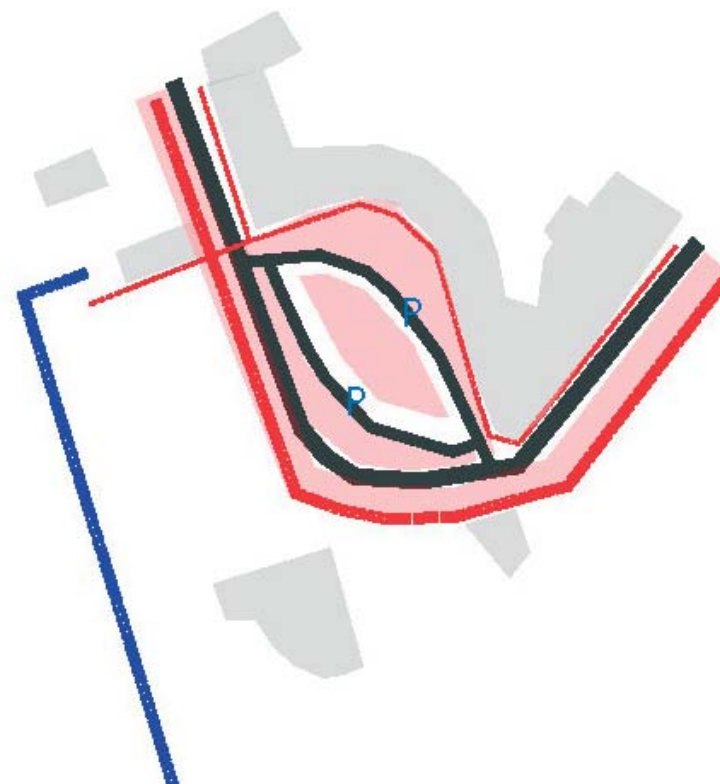
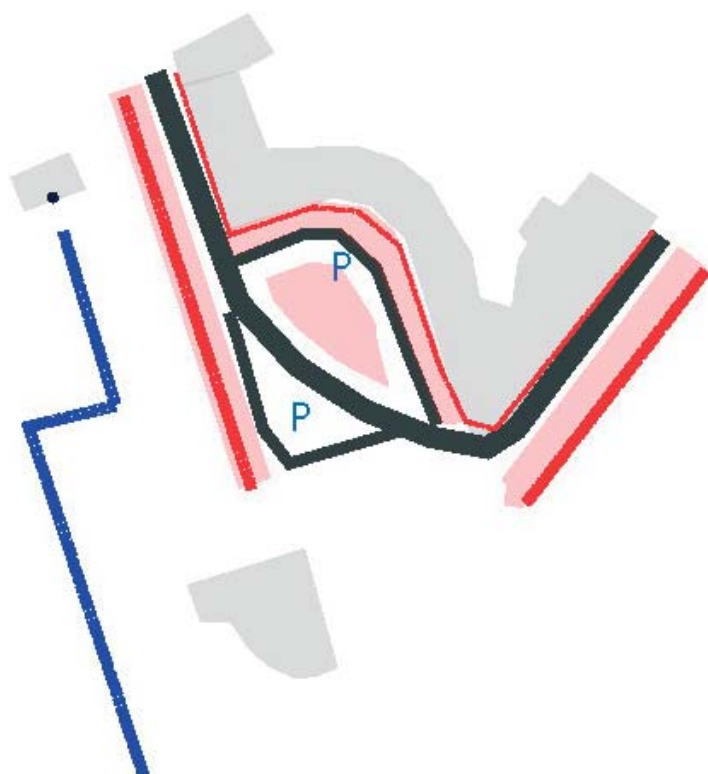
oriëntatie  
+/-



connectiviteit  
+



zichtlijnen  
+



- langzaam verkeer + grootte
- motorverkeer + aantal stroken
- tram/trein verkeer
- bus verbinding
- waterverbinding
- ondergrondse trein
- P parkeer(garage)
- tramhalte
- metrohalte
- watertaxi
- ↻ NS-station
- gebied ingericht voor de voetganger
- bebouwing

# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT VEERKADE

lage attractie waarde



hoge attractie waarde



lage attractie waarde

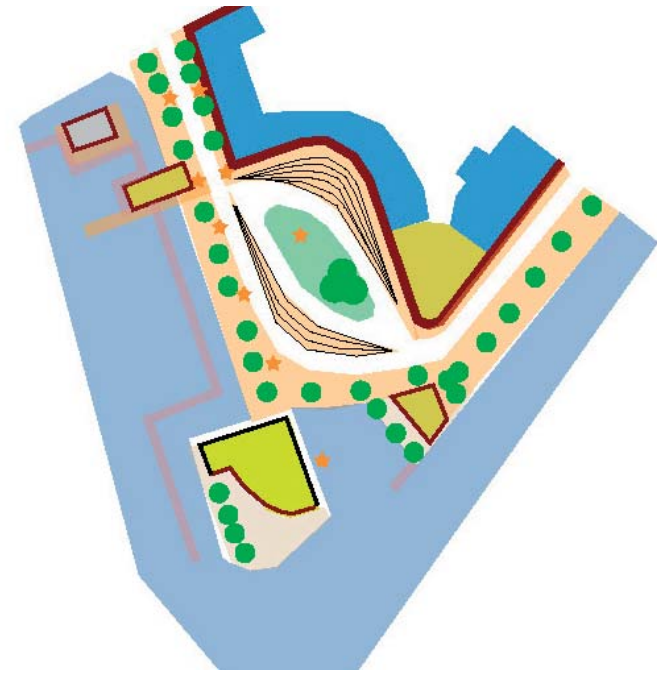
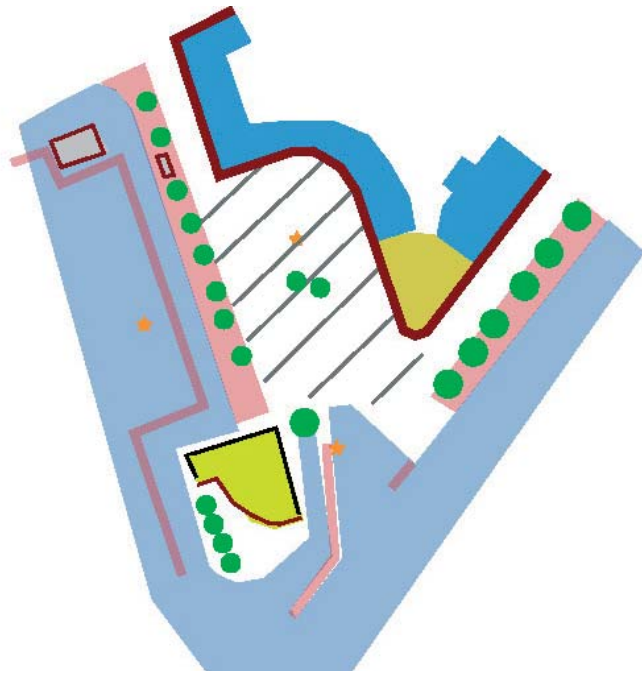


hoge attractie waarde



waterelementen ++	collectief geheugen +/-	hist. elementen +	interactie gebouwen +	externe functies +	entrees +/-	zitelementen -
kunst +/-	speciale elementen n.v.t.	sociaal veilig +/-	hoogteverschil -	beplanting +/-	interne functies --	uitzicht -

waterelementen ++	collectief geheugen +	hist. elementen +	interactie gebouwen +	externe functies +	entrees +	zitelementen ++
kunst +/-	speciale elementen n.v.t.	sociaal veilig +	hoogteverschil +	beplanting +	interne functies --	uitzicht +

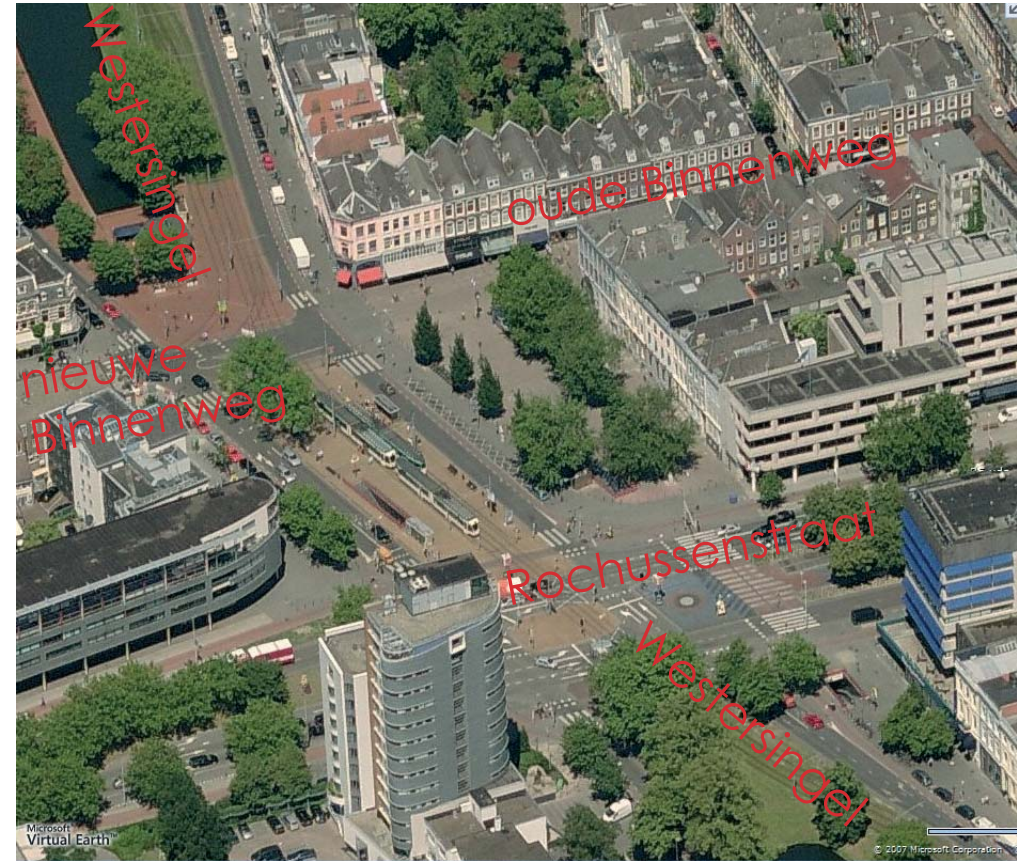


- gemengde functie
- horeca functie
- bijzondere bestrating
- woon functie
- overige functie
- '30x30 tegels'
- winkel functie
- water
- voorkant gevel
- kafoor functie
- groen
- blinde gevel
- bomen
- 'kunst' objecten



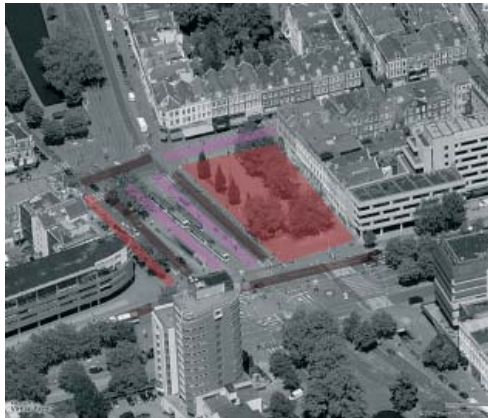
## ANALYSE EENDRACHTSPLEIN

Het Eendrachtsplein vormt een schakel tussen de twee stukken van de Westersingel. Het plein is dus het meest centrale deel van de Westersingel. Het oostenlijk deel van het plein is ingericht met bomen en het westelijk deel wordt overheerst door verkeersstromen, deze doorsnijding van de ruimte zorgt voor veel fragmentatie en onoverzichtelijkheid. De noordkant van het plein wordt begrensd door de oude en nieuwe Binnenweg waar veel winkels in de onderste plint zitten. De Rochussenstraat is een oost-west stadsverbinding van vier stroken breed met in het midden twee rijen bomen. Deze drukke straat vormt de zuidgrens. Zoals men aan de rooilijn kan zien loopt de wand van de zuidkant door over het plein. Door deze verspringing zal er veel kruisend verkeer zijn. Het plein wordt veel gebruikt als overstaplein door de verschillende vervoersstromen die samenkomen. De ruimte kan dus niet gezien worden als een geheel. De ruimte wordt nader geanalyseerd volgens de verschillende condities, waarna er een ontwerp word beschreven.

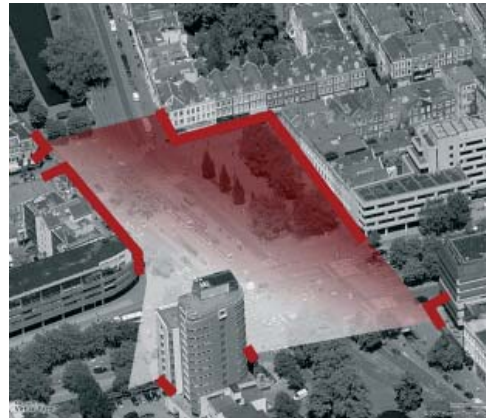


## EENHEID EENDRACHTSPLEIN

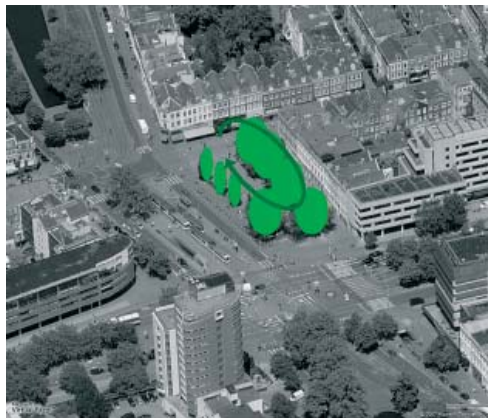
Door de verschillende ondergrondmaterialen en de compositie van de bomen en de wanden ontstaat er geen geborgenheid in de gehele ruimte. (zie tekening) Daarnaast zijn de bomen aan de westkant eerder hinderlijk dan verduidelijkend in de ruimtevorming. De oostkant is een afgezonderd deel, wat wel als voetgangersplein kan worden gezien. De bebouwing rond het plein bevatten karakteristieke, bakstenen gevels met een smalle parcellering, maar wat qua functie geen interactie aangaat met de ruimte. Aan de noord en zuidkant liggen de singels maar zijn op het plein onherkenbaar.



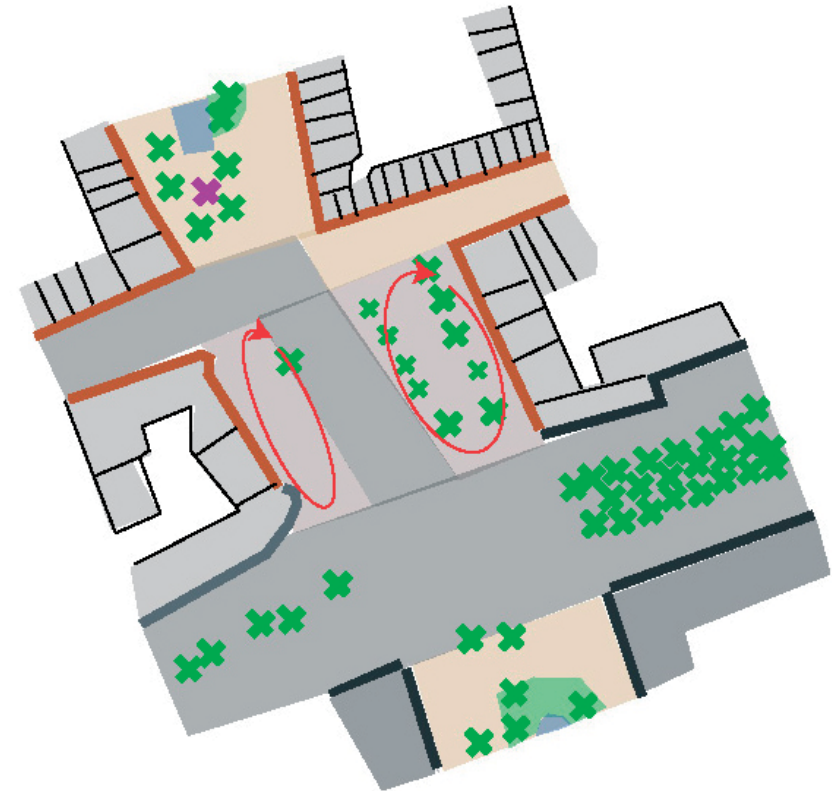
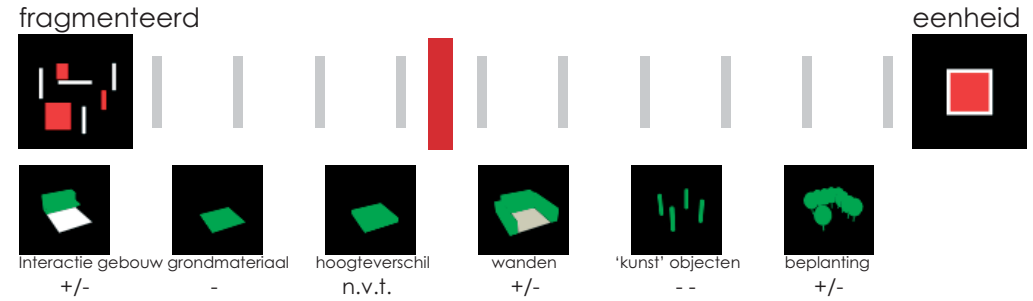
verschillende ondergronden



mate van geborgenheid



ruimtevorming door groenelementen



- |              |                                 |                |                               |
|--------------|---------------------------------|----------------|-------------------------------|
| deelgebied 1 | waterelement                    | baksteengevel  | groenobjecten                 |
| deelgebied 2 | groen ondergrond                | glasgevel      | kunstobjecten                 |
| deelgebied 3 | bebouwing + hoogte en verdeling | betongevel     | eenheidvorming verblijfgebied |
| deelgebied 4 |                                 | aluminiumgevel |                               |

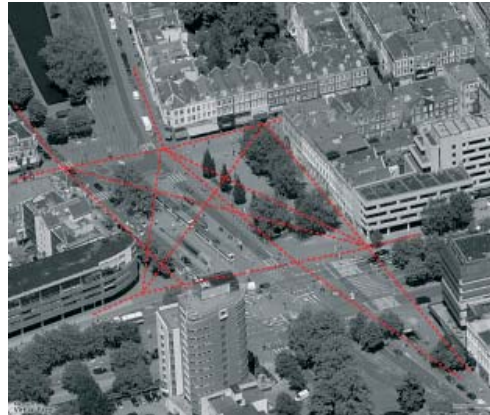


## TOEGANKELIJKHEID EENDRACHTSPLEIN

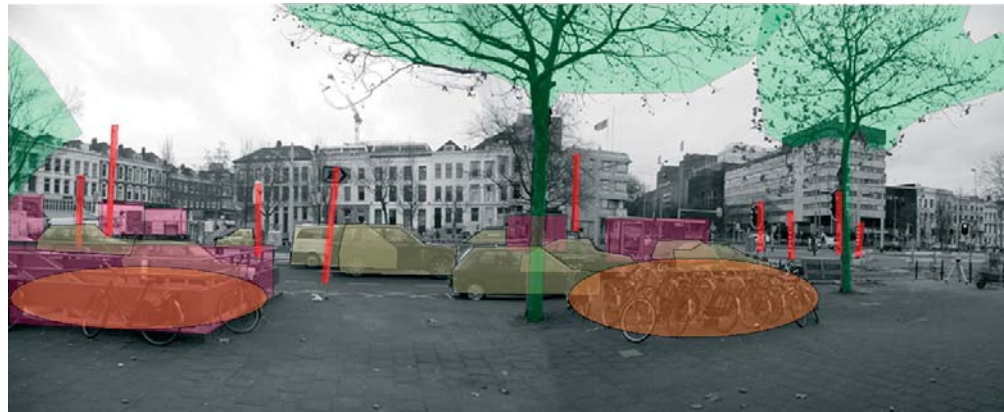
Op toegankelijkheid scoort het Eendrachtsplein wat hoger door de hoge mate van concentratie van verschillende ov-lijnen en door de positionering van de wanden waardoor er veel kruisloopbewegingen zijn. Wel is de ruimte erg onoverzichtelijk door de vele auto's, random gesitueerde fietsenstallingen en verschillende kleine gebouwtjes die over het plein zijn verspreid, dit heeft ook deels met verbouwingswerkzaamheden te maken. Verder kan men het plein niet veilig van oost naar west kruisen door het drukke autoverkeer en breed opgezette wegen. Door de openheid van het plein is het plein vrij toegankelijk, maar doordat het zo open is, kan men bijna geen onderscheid maken tot waar het plein loopt en mist het dus de entrees voor de eenheid.



OV-haltes en verbindingen



mogelijkheid looplijnen, wel onveilig



onoverzichtelijk door belemmerende elementen

geïsoleerd



interne routing

-



doorgaande route

+



openbaar vervoer

++



entrees

+



oriëntatie

--



connectiviteit

++



zichtlijnen

-

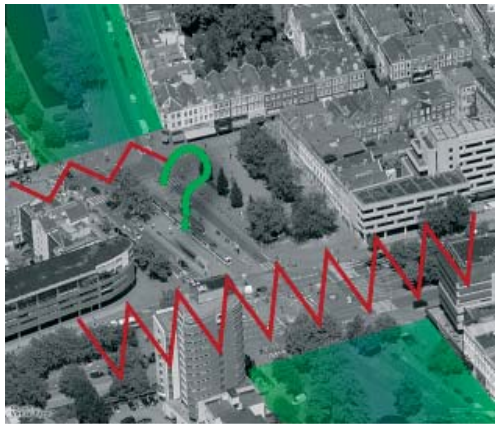
geïntegreerd



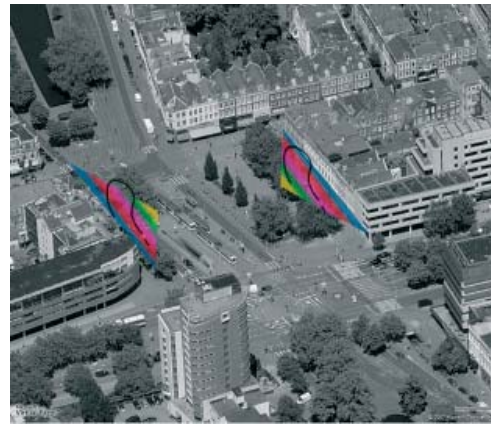
- |                               |                    |            |                                     |
|-------------------------------|--------------------|------------|-------------------------------------|
| langzaam verkeer + grootte    | waterverbinding    | tramhalte  | gebied ingericht voor de voetganger |
| motorverkeer + aantal stroken | ondergrondse trein | metrohalte | bebouwing                           |
| tram/trein verkeer            | parkeer(garage)    | watertaxi  |                                     |
| bus verbinding                |                    | NS-station |                                     |

## ATTRACTIVITEIT EENDRACHTSPLEIN

Het plein mist veel elementen om de ruimte een plek te laten zijn. De singels zijn echt afgeknipt bij het aankomen van het plein terwijl hier juist elementen van kunnen gebruikt worden. (Paviljoens, bestrating, water of groenstructuur). Er zijn veel verschillende functies rondom de ruimte, maar er is weinig interactie met de ruimte aan de oostkant ook al zijn alle gebouwen gericht naar het plein. Het plein maakt dus geen gebruik van bijzondere bestrating en een beplantingsplan. Verder ontbreken er naast de tramhokjes zitbanken en functies op het plein welke de ruimte tot een verblijfsplek maakt. Het mist dus elementen om naar het plein te willen i.p.v. alleen te moeten voor het opstappen op het openbaar vervoer.



ruimte gebruikt niet kracht singels



geen interne functies of interactie met externe functies



30 x 30 tegels overheersen de plek

lage attractie waarde



waterelementen



kunst

-



collectief geheugen



speciale elementen  
n.v.t.

-



hist. elementen



sociaal veilig

-



interactie gebouwen



hoogteverschil

--



externe functies



beplanting

+



entrees



interne functies

--



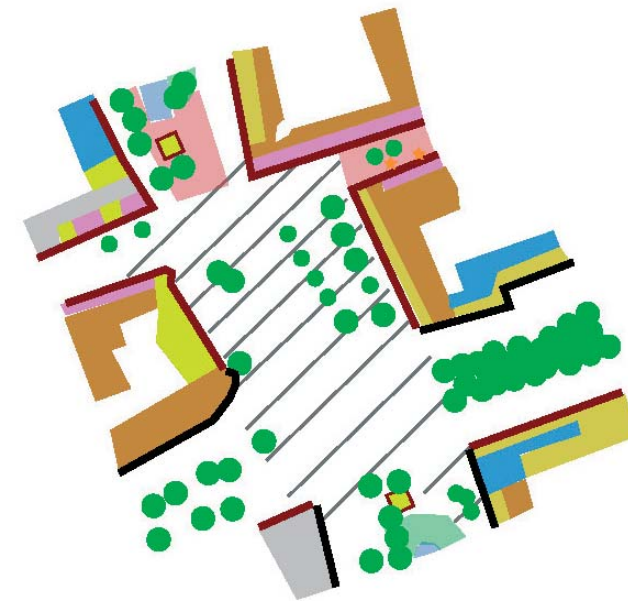
zitelementen



uitzicht

-

hoge attractie waarde



- |                  |                 |                       |                  |
|------------------|-----------------|-----------------------|------------------|
| gemengde functie | horeca functie  | bijzondere bestrating | bomen            |
| woon functie     | overige functie | '30x30 tegels'        | 'kunst' objecten |
| winkel functie   | water           | voorkant gevel        |                  |
| katoor functie   | groen           | blinde gevel          |                  |

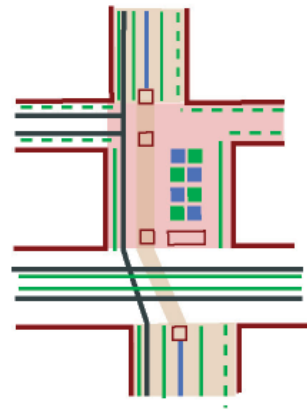


## ONTWERP EENDRACHTSPLEIN

Door de bomen en gebouwen aan de zijkant te plaatsen krijgt men binnenin de ruimte openheid om het overzicht te vergroten. Aan de zuidkant is een gebouw gepositioneerd die aan de ene kant het drukke verkeer afschermt en aan de andere kant krijgt het gebouw een prominente plek in de ruimte die met horecafuncties op de begane grond veel meer interactie aangaat met het plein. Verder is er meer 'speelsheid' in het plein gebracht door een schakeling van verhoogde grasvelden en verdiepte watervierkanten. Deze refereren naar de singels maar bieden ook mogelijkheid om op plaats te nemen. Doordat de weg aan één kant is weggehaald wordt het plein aan de oostkant betrokken bij de rest, dit wordt ook gedaan door de bestrating over de weg door te zetten, dit zorgt voor snelheidsvermindering en meer eenheid. Er is gekozen om alleen de 'boulevard' door te zetten met nieuwe paviljoens, belichting en een glazen overkapping wat zorgt voor een aangename en herkenbare verbinding en verblijfsruimte. Verder wordt de rooilijn van de noordkant doorgezet met grote lantaarnpalen die voor de verlichting van het gehele plein zorgt. Verder wordt de Oude binnenweg aangesloten bij het plein, dit ontwerp staat beschreven in de bijlage.



huidige situatie



Schema



Schets



Ontwerp Eendrachtsplein



Jardin Josep Trueta

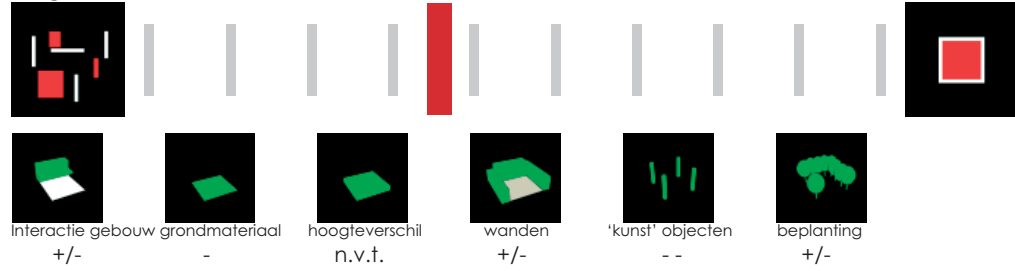


Jardins de mecre plantada

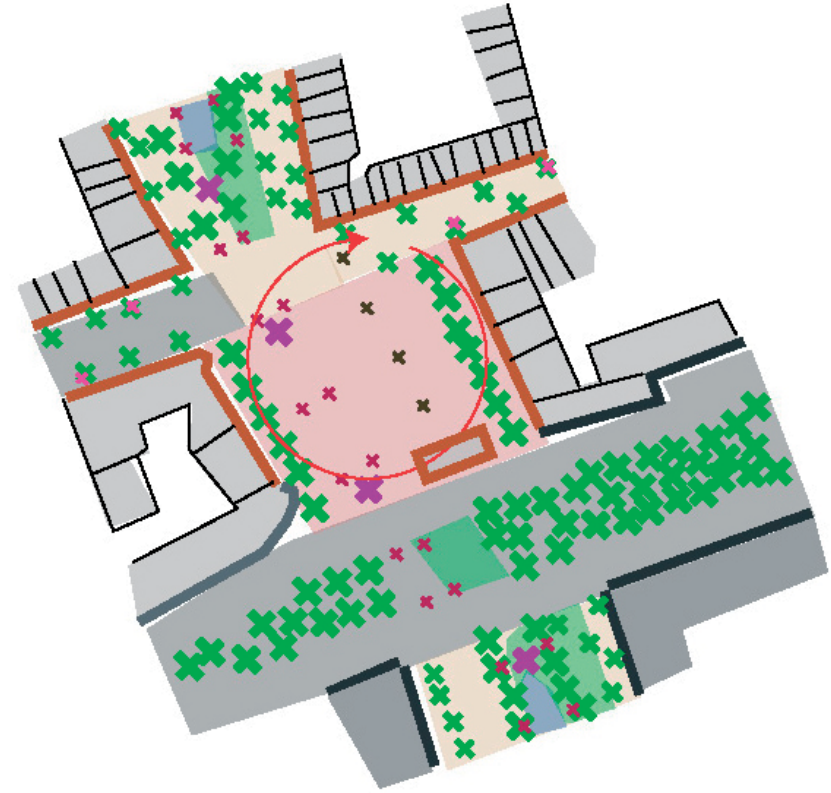
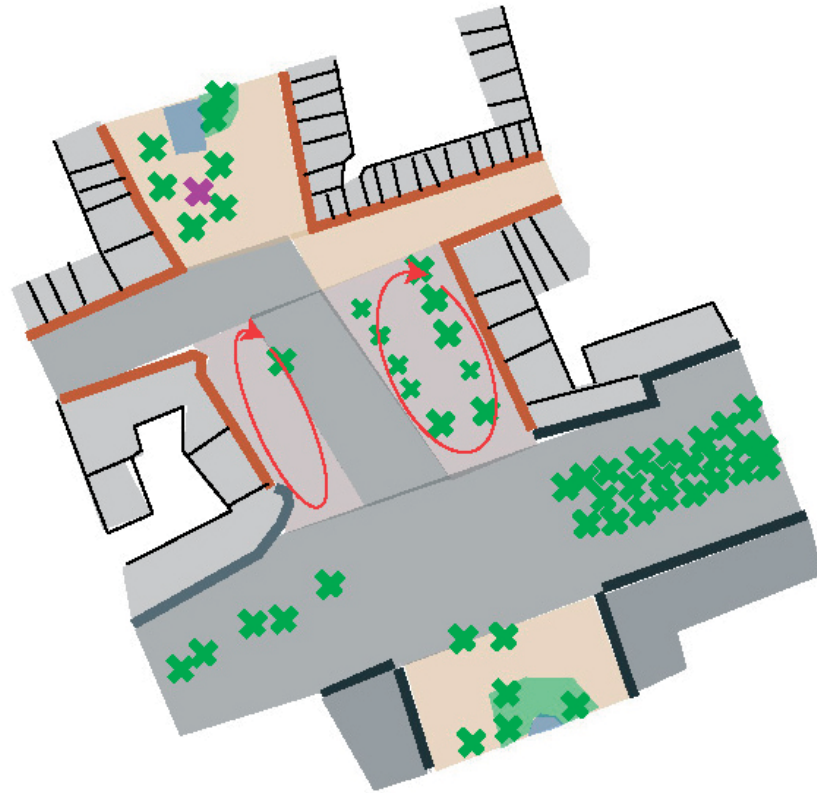
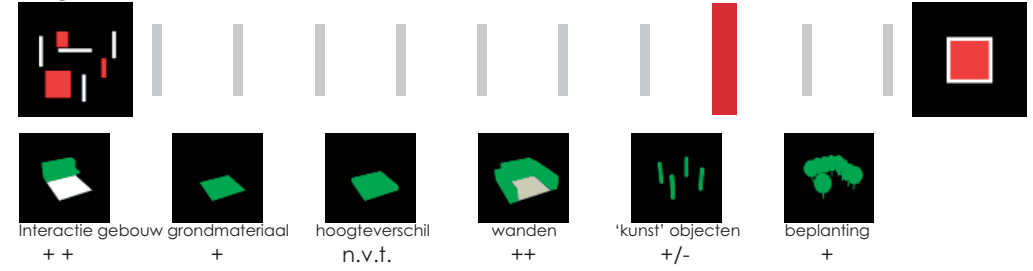
Referenties Barcelona

# EVALUATIE EENHEID EENDRACHTSPLEIN

fragmenteerd



fragmenteerd

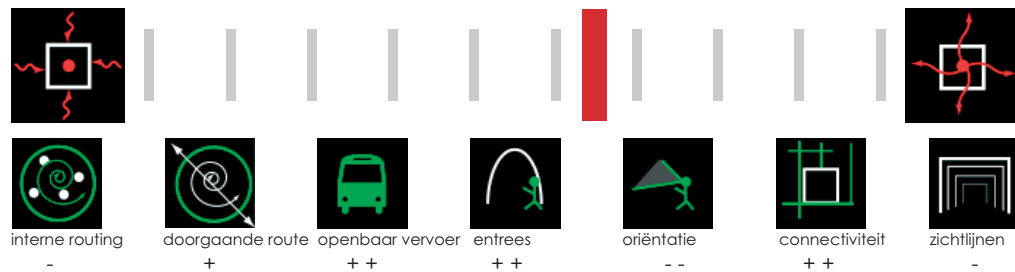


- deelgebied 1
- waterelement
- baksteengevel
- groenobjecten
- deelgebied 2
- groen ondergrond
- glasgevel
- kunstobjecten
- deelgebied 3
- bebouwing + hoogte en verdeling
- betongevel
- deelgebied 4
- aluminiumgevel
- eenheidvorming verblijfgebied



# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID EENDRACHTSPLEIN

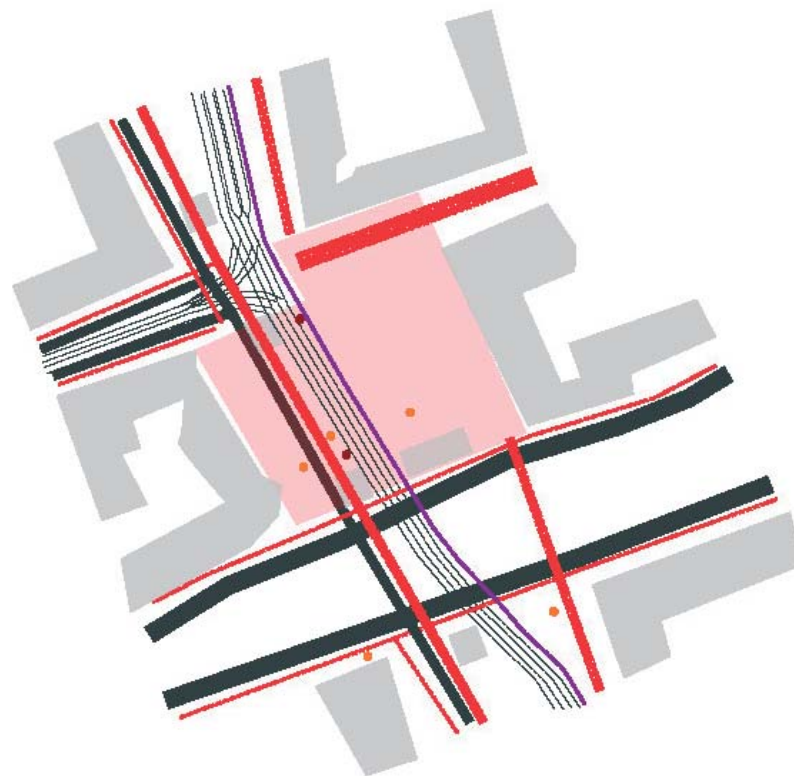
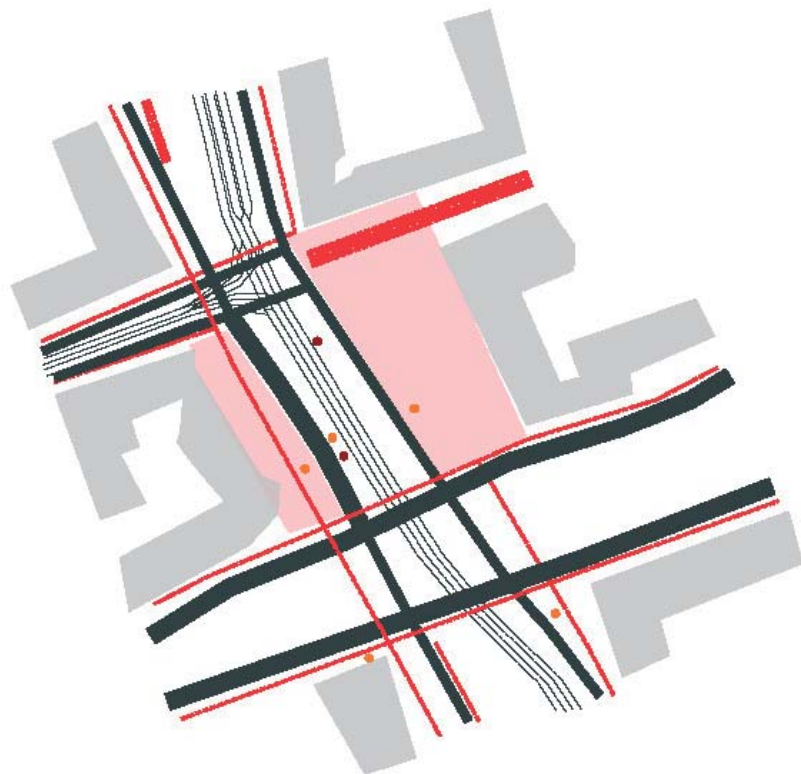
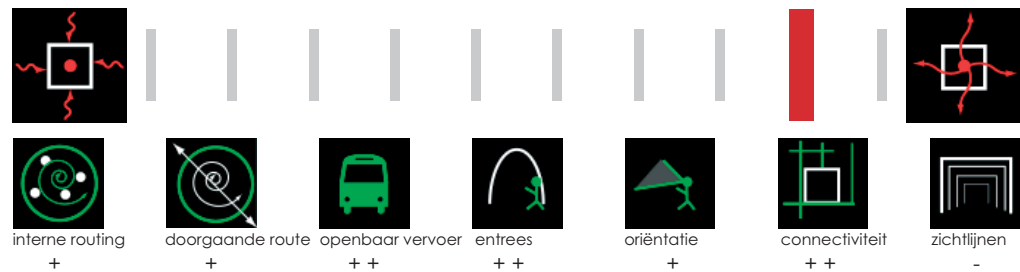
geïsoleerd



geïntegreerd

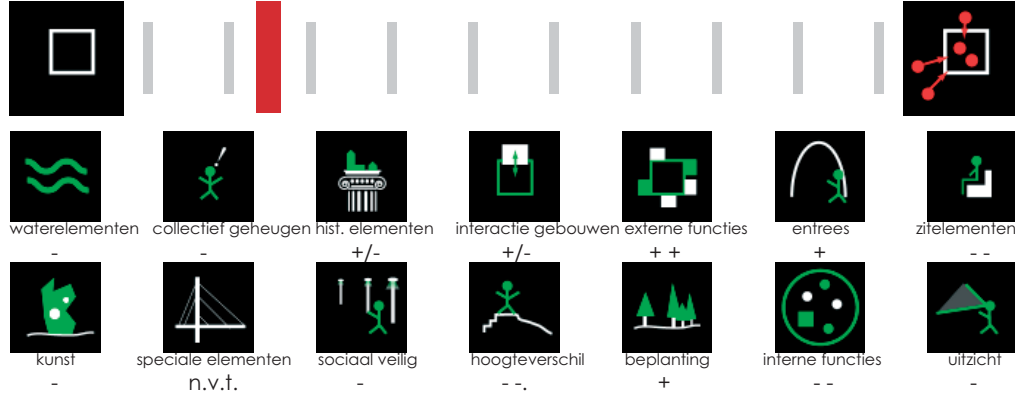
geïsoleerd

geïntegreerd



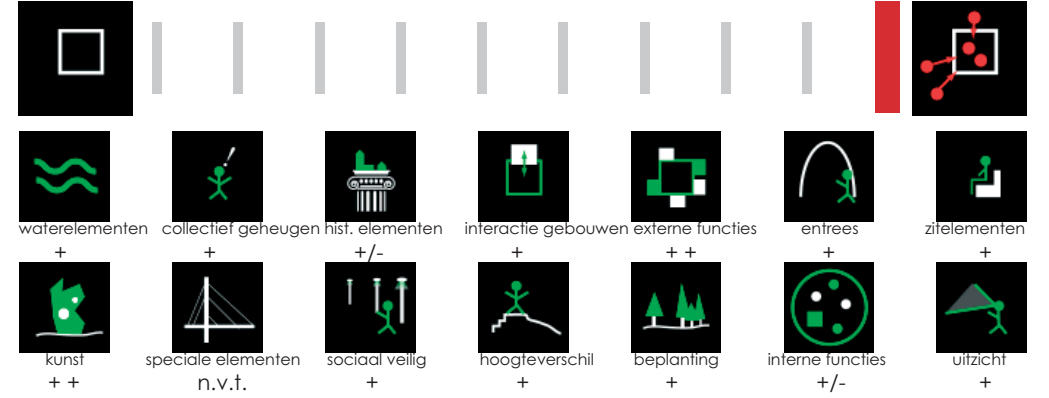
# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT EENDRACHTSPLEIN

lage attractie waarde

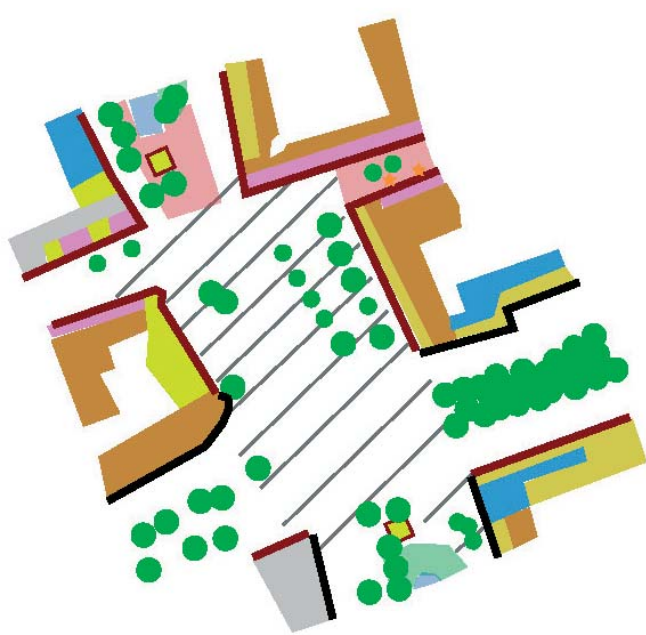


hoge attractie waarde

lage attractie waarde



hoge attractie waarde



- gemengde functie
- horeca functie
- bijzondere bestrating
- woon functie
- overige functie
- '30x30 tegels'
- winkel functie
- water
- voorkant gevel
- katoor functie
- groen
- blinde gevel
- bomen
- 'kunst' objecten



## UITWERKING ONTWERP EENDRACHTSPLEIN

Er is gekozen om voor het Eendrachtsplein het ontwerp uit te werken, door de bestaande elementen scherper te stellen en/of nieuwe criteria die tot nu toe niet of nauwelijks naar voren kwamen toe te voegen. Deze vertaalslag naar een preciezer ontwerp heeft geresulteerd in een op maten gebaseerde plattegrond en een 3D model.

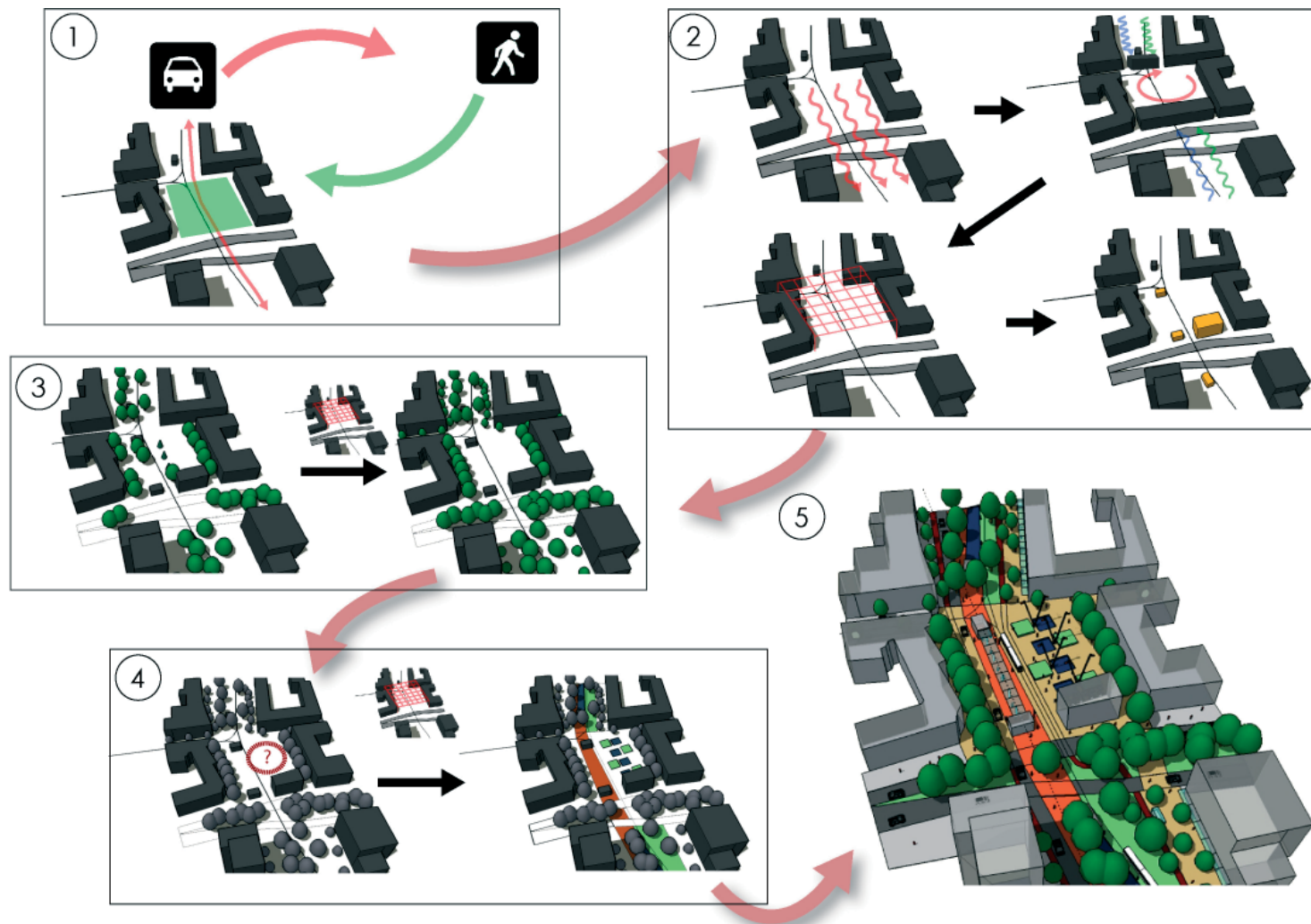
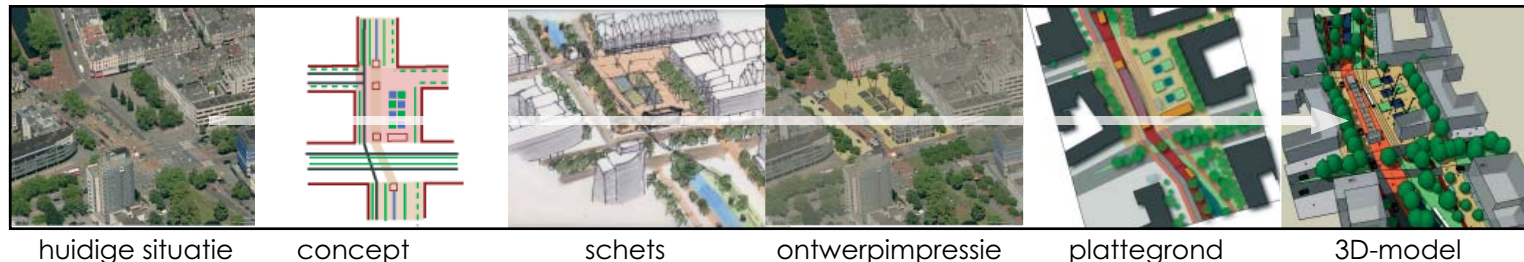
Bovenaan is de grote lijn aangegeven van het ontwerpproces. Daaronder is er aan de hand van een storyboard laten zien hoe tot het ontwerp is gekomen. Op de volgende pagina is een vergrootte plattegrond te zien met impressies van het 3D-model.

Bij de uitwerking van het Eendrachtsplein is er geconstateerd dat er een aantal criteria die in het instrument worden genoemd elkaar overlapt, onnodig zijn en er zijn er een aantal die kunnen worden toegevoegd. Deze punten worden meegenomen in de eindevaluatie en aanbeveling van het onderzoek, in het hoofdstuk 'evaluatie van de condities en criteria'.

Bij het verder ontwikkelen van het ontwerp en daarmee verder ontwikkelen van de criteria vielen de volgende punten op:

Eenheid:

Ten aanzien van de eenheid van de plek worden er niet zomaar een paar wanden neergezet, maar worden deze aangepast aan een 'basisgrid' en wordt de relatie met de omgeving in overweging genomen. Dit basisgrid is noodzakelijk om



Stappen in het ontwerpproces a.d.h. van de criteria: 1 auto voor voetganger 2 creëren wanden, met basisgrid en relatie singel 3 objecten positionering met basis grid 4 invulling plein en aansluiting lijnen 5 uiteindelijk ontwerp.

een logische indeling van de ruimte te krijgen. Door de vlakken, lijnen en objecten aan te passen aan deze onderliggende gridlaag, krijgt men eenheid in de grootte van de elementen en in de organisatie van het plein. Het gaat dus om logische verhoudingen binnen de ruimte, tussen de ruimte en zijn omgeving (architectuur en buitenruimte enz.). Het gaat dus om de samenhang van de losse elementen in positionering, maar ook in materiaal, detaillering, kleur enz. Met behulp van het 3D-model wordt vooral duidelijk hoe een gebruiker zich door de ruimte beweegt en wat degene ziet, afstemmingen tussen hoogtes en tot de 'menselijke schaal' is daarbij essentieel.

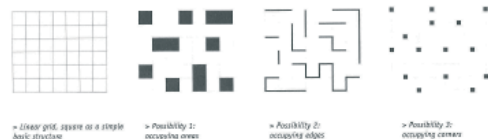
### Toegankelijkheid

Ten aanzien van de toegankelijkheid is de goede afstemming met de toegangsroutes en scheiding van routes essentieel. Daarnaast zijn de faciliteiten voor het langzaamverkeer belangrijk. Bij deze twee punten is gewerkt met hoogteverschillen en materiaalgebruik om vervoerstromen te onderscheiden en ten aanzien van de faciliteiten moet er rekening worden gehouden met de positionering van de fietsenstallingen, de

zitelementen, de eventuele luifels en de OV-haltes.

### Attractiviteit

Hier werden in het instrument 14 criteria genoemd, maar er zijn er een aantal die overlappen, zoals 'collectief geheugen', 'openheid van entrees' en 'sociale veiligheid'. De 'faciliteiten' die horen bij een goede toegankelijkheid zouden ook naar voren kunnen komen bij de attractiviteit van een plek. Over attractiviteit zijn er geen bijzondere punten die niet in het beoordelingsinstrument worden genoemd.



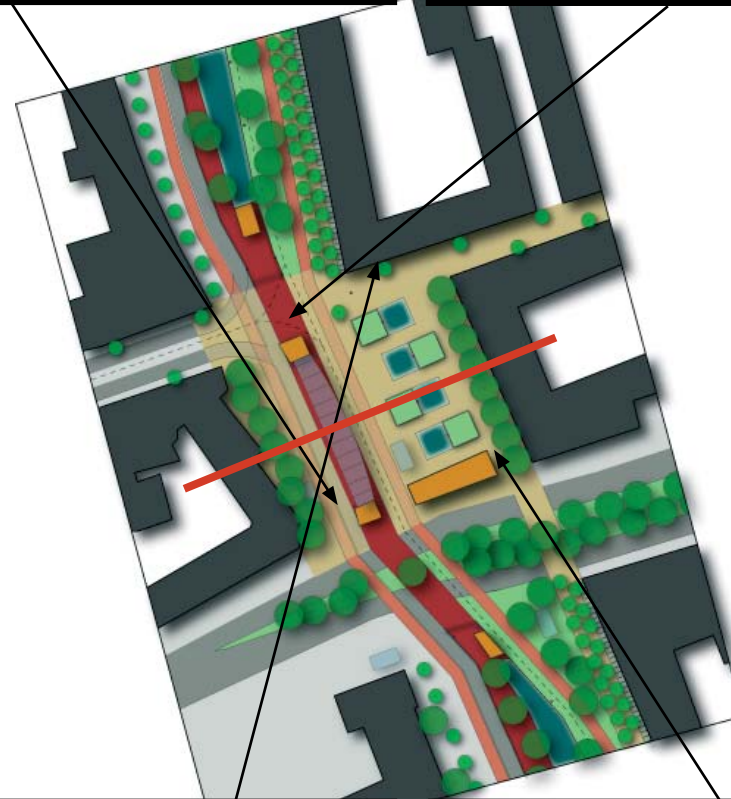
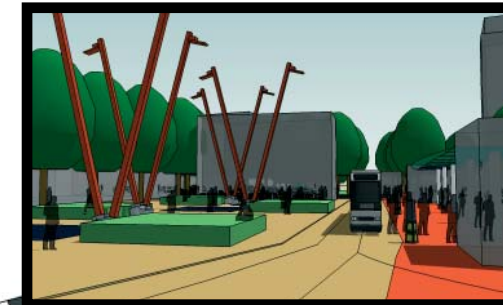
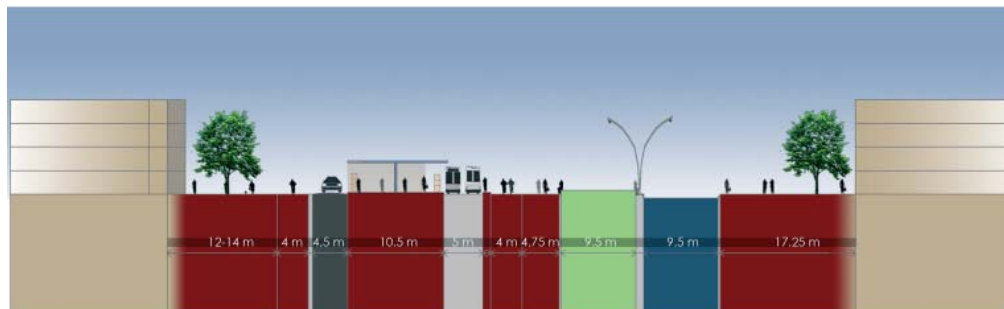
Invullen van raster



> Raising the height by 30-50 cm

Een van de ontwerp uitgangspunten

Plattegrond + doorsnede + 3D impressies Eendachtsplein





## 4.6 Evaluatie ontwerp positie in de stad

Naast het eerste model van de Westersingel zijn het tweede en derde model uitgewerkt in de bijlage. Hierin is te zien hoe de condities worden toegepast in de visie met de lijn-plek benadering. Na de uitgebreide analyse en ontwerpen wordt in dit hoofdstuk de positie in de stad geëvalueerd. Hierbij wordt gekeken naar de effecten van de dichtheid, de groenstructuur, de uniciteit en de connectiviteit.

### Dichtheid

Door de open structuur van Rotterdam en door de vele open ruimtes die verloren zijn, is er op verschillende plekken geïntensiveerd in woningbouw, arbeidsplaatsen en winkels. Deze ambitie om hierin te groeien hangt minder samen met de visie op de openbare ruimte, maar heeft wel consequenties voor de openbare ruimte. Ook zijn er ingrepen gedaan bijvoorbeeld bij Binnenrotte noord en zuid er zijn in de vernieuwde wijkparken functies geplaatst om meer draagvlak in die omgeving te krijgen voor de openbare ruimte en om een multifunctionele ruimte te creëren waar openbare ruimte en de gebouwen elkaar versterken. Waar integrale plannen worden ontwikkeld en niet zoals de laatste jaren vooral gekeken wordt naar het bouwen van appartementen en functies, maar ook hoe sluit de openbare ruimte hierop aan of ligt er genoeg (goed functionerend/betekenisvolle) verblijfsruimtes in de buurt. Met de komst van de HSL biedt het stationskwartier gebied veel potentie om te groeien als een multifunctio-

neel dienstencentrum. Waar dus met name geïntensiveerd kan worden met woningen, bedrijven/kantoren en winkels. Zoals bij de inleiding is gemeld ligt er een hoge potentie om het Noordeneiland als schakel te laten zijn tussen noord en zuid Rotterdam, om deze reden is het eiland geïntensiveerd met culturele en commerciële functies. Ook de noordoever van de Nieuwe Maas wordt op sommige plaatsen geïntensiveerd om de kwaliteit van het water optimaal te benutten als verblijfsruimte.

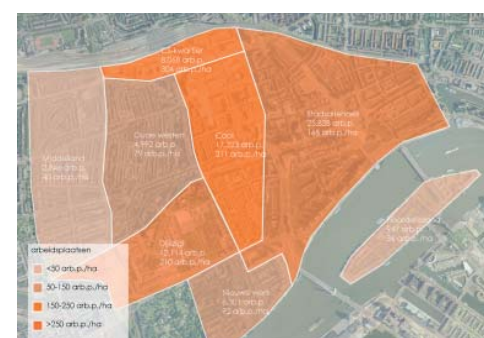
### Openbare ruimte structuur

Als men kijkt naar de huidige structuur van de openbare ruimte kan men constateren dat die erg versnipperd is of er zelfs niet is. In Rotterdam is de rivier een grote kans om te gebruiken zoals ook in de visie van de gemeente naar voren komt. Qua sterke structuren tussen de Maas en het station ligt de Westersingel, de Heemraadsingel, de Binnenrotte en de s'Gravendijkse wal. Het nadeel van de Westersingel is dat deze niet doorloopt richting de Maas, de Binnenrotte is momenteel een te open verhard plein en de s'Gravendijkse wal biedt geen ruimte voor de voetganger. Alleen de Heemraadsingel kan gezien worden als een aantrekkelijke voetgangersverbinding, maar deze ligt aan de rand van het centrum. Met de lijn-plek benadering zijn de genoemde lijnen op verschillende manieren versterkt. Er zijn ingrepen gedaan door auto's waar kan te weren of camoufleren. De voetgangers krijgen een aparte verbinding begeleid door bomen en

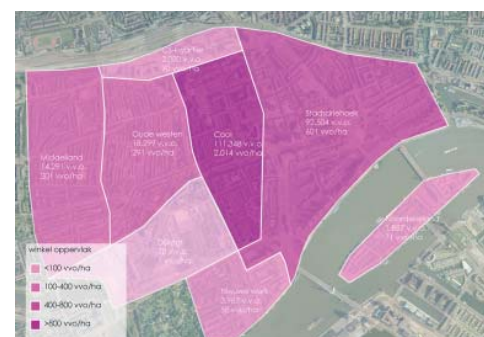
### HUIDIGE SITUATIE



oude inwonerdichtheid



oude dichtheid arbeidsplaatsen



oude winkeldichtheid

### NIEUWE SITUATIE



nieuwe inwonerdichtheid



nieuwe dichtheid arbeidsplaatsen



nieuwe winkeldichtheid



bijzondere bestrating en verlichting. Er zijn herkenbare elementen toegevoegd. De plekken die aan de lijn zijn gekoppeld zijn sterk verbeterd, zoals uit de analyses en evaluaties van dit hoofdstuk naar voren komt. Door de transformatie zijn er een aantal steppingstones bijgekomen, met name in het oostenlijk deel. Rotterdam zal bekend komen te staan op zijn vele intieme, herkenbare openbare plekjes. Deze zijn verspreid over de stad en in hoge mate te vinden langs voetgangersvriendelijke en aantrekkelijke verbindingen die de bezoeker van de stad begeleiden door de stad. Er zijn een aantal op hogere schaal functionerende parken gecreëerd die ruimte bieden voor ontspanning en recreatie. Samenhangend met de nieuwe structuur is de uniciteit en connectiviteit.

### Uniciteit

Door de al aanwezige verloren ruimtes te transformeren naar betekenisvolle ruimtes ziet men een effect op de uniciteit van openbare ruimtes. In veel gebieden in de stad liggen nu binnen de 100 meter pleinen of parken. Ook zijn er een aantal parken opgeschaald naar het wijkniveau of er zijn juist een aantal ruimtes gepriyatiseerd vanwege de grote concurrentie. De opgeschaalde parken zijn onder andere het Antonius terrein aan de Binnenweg en de parken op de koppen van de Binnenrotte, welke zijn uitgewerkt in de bijlage. Doordat de voetgangersverbindingen ook kunnen worden gebruikt om te verblijven kan het bereik van groene ruimtes nog meer worden

uitgebreid op de kaart waardoor bijna het gehele centrum in aantrekkelijkheid flink zal groeien. De plekken en lijnen zullen ook ten goede komen aan de oriëntatie in de stad.

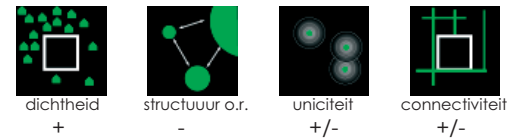
### Connectiviteit

Door van de vernieuwde voetgangerslijnen een twee steps analyse te doen krijgt men inzicht in hoeverre de wegen in het centrum zijn geïntegreerd. Dus hoe snel komt men op de verschillende voetgangerslijnen. Door verschillende lijnen door te trekken zoals de Westersingel of door nieuwe verbindingen zoals de Binnenrotte en de s'Gravendijkwal zal het centrum veel interessanter worden om te verblijven. Deze laatste zorgt ervoor dat het westelijk deel van het centrum tevens beter geïntegreerd wordt. In zijn algemeenheid kan men concluderen dat in het gehele centrum de oriëntatie een stuk verbeterd is door de herkenbare en voetgangersgerichte verbindingen en verblijfsplekken.

### Visie verbonden stad vs visie van verloren ruimte naar gevonden plek

De doelen van de visie verschillen niet veel, namelijk dat Rotterdam momenteel een aantrekkelijke openbare ruimte mist en dus een grote kwaliteitsimpuls moet krijgen. Wat ook vergelijkbaar is, is het inzetten op de voetganger voor de auto. Er zijn maatregelen bedacht om de auto meer te weren uit het centrum. Al worden hier geen ingrepen voorgesteld als: het één richting maken van wegen, het transformeren van wegen naar voetgangersverbindingen.

### HUIDIGE SITUATIE



oude openbare ruimte structuur

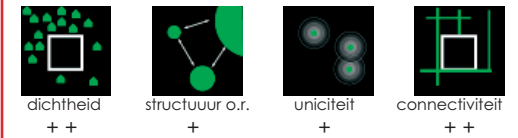


oude uniciteit



oude connectiviteit

### NIEUWE SITUATIE



nieuwe openbare ruimte structuur



nieuwe uniciteit



nieuwe connectiviteit



Dus welke consequenties de maatregelen hebben op de inrichting van de openbare ruimte komt niet aan de orde. Verder worden er vergelijkbare kwaliteitsdragers gebruikt zoals de Maas als landschapsdrager en worden er openbare ruimtes beter gekoppeld aan openbaar vervoerhaltes.

Nog een vergelijkbare aanpak is dat het noodzakelijk is om een Rotterdamse stijl te ontwikkelen voor de objecten in de openbare ruimte die passen bij een bepaalde plek, lijn of wijk. Hieraan toegevoegd kan de methode die in dit rapport is beschreven ook een tool zijn die op verschillende plekken kan worden toegepast om de kwaliteit te waarborgen.

Het belangrijkste verschil is, zoals verschillende malen naar voren komt en waar het onderzoek voor het belangrijkste deel op inzet: Ruimtes veranderen naar plekken. Er wordt in de visie van de gemeente nauwelijks aandacht gegeven aan dit geconstanteerde probleem. De gemaakte visie met de lijn-plek benadering biedt veel handvaten om strategisch de openbare ruimte een kwaliteitsimpuls te geven. Een structurele verandering met punctuele ingrepen. Er worden handvaten gegeven om met de identiteit en dus herkenbaarheid van de voetgangersverbindingen en de verblijfsplekken om te gaan. Verder geven de condities bepalingen voor het instrument, om aan de hand van ontwerpcriteria, een plek meer betekenis te geven. Als laatste biedt de aanpak een prioriteringsmogelijkheid voor het transformeren van de

openbare ruimte. Er kan allereerst gekozen worden om de ruimtes te transformeren langs de voetgangerslijnen of ruimtes waar geen parken of pleinen in de buurt liggen.

Dus geconcludeerd kan worden dat de visie 'van verloren ruimtes naar gevonden plek' een essentiële toevoeging is van de huidige visie van de gemeente.



Visie Verbonden stad  
VS



# Evaluatie en aanbevelingen ontwerpcriteria

Om inzicht te krijgen in de volledigheid van de ruimtelijke elementen is het noodzakelijk om de elementen te evalueren. Dit is enerzijds gebeurd door een uitwerking van Eendrachtplein en anderzijds kijkend naar de verschillende onderzoeken naar gebruikte ruimtelijke criteria van de openbare ruimtes (zowel verloren en betekenisvol). Hierbij wordt nagegaan of de criteria voldoet aan de eisen van een 'ruimtelijk' en 'stedenbouwkundig' element, dus is het element specifiek te gebruiken in het ontwerp van de openbare ruimte op buurt/wijk niveau, dus bevat het geen onduidelijke subjectieve criteria. In de bijlage staat een uitgebreide overzichtsmatrix van de ontwerpcriteria die naar voren kwamen in de onderzoeken en de keuzes die zijn gemaakt om tot de definitieve criteria te komen.

## Onderzoeken

De belangrijkste onderzoeken die een bijdrage geven aan ruimtelijke elementen zijn de volgende:  
Buro Witsenburg: Onderzoek naar potentiële locaties die momenteel verloren zijn. De gebruikte elementen zijn criteria waarop de locaties zijn geselecteerd.  
De Josselin de Jong: Dit parkenonderzoek benoemt een achttal criteria en behandelt daarbinnen een aantal ruimtelijke elementen die van invloed zijn op het functioneren van een park.  
Miquel Martí: Martí behandelt in zijn promotieonderzoek een aantal elementen waaraan een betekenisvolle ruimte moet voldoen, met name

kijkend naar de sociale betekenis van de plek.  
Taeke de Jong: Het onderzoek naar kwaliteit van de openbare ruimte geeft inzicht waar kwaliteit van afhankelijk is.  
Jan Gehl: Zijn visie in het boek "Life between buildings" beschrijft uitgebreid hoe belangrijk de openbare ruimte kan zijn voor een stad en aan welke elementen een op voetgangers gerichte, aantrekkelijke openbare ruimte moet voldoen.  
Parkenonderzoek Barcelona: In dit onderzoek zijn een vijftigtal parken en pleinen onderzocht op verschillende zichtbare elementen.  
Ontwerp Rotterdam: In het ontwerp is gewerkt met de eerder uitgebreid beschreven ruimtelijke elementen. Bij het ontwerpen en verdere uitwerking van Eendrachtplein kwamen overlappende criteria naar voren of waren er criteria die niet waren opgenomen.

## Beoordeling

De beschreven elementen in de onderzoeken zijn verdeeld in de vier condities (grijs vakje) en zijn beoordeeld of de criteria:  
- voldoen aan de eisen van een ruimtelijk stedenbouwkundig element (roze)  
- zijn er elementen die onderdeel zijn of samengesteld zijn met andere elementen. (donker grijs)  
- zijn de elementen opgenomen bij de 'gebruikte elementen'. Als dit niet het geval is moeten deze worden beoordeeld of ze worden opgenomen. (oranje/rood)  
De argumentatie voor de gekozen

elementen worden beschreven aan de hand van de kleuren.

## Afgevalen criteria (roze)

De criteria moeten voldoen aan de vooraf gestelde stedenbouwkundige ruimtelijkheid. Dat betekent dat de elementen concreet moeten zijn en dus geen subjectieve en/of lastig beoordeelde elementen zoals 'fraaie gevels' of 'flexibel'. Deze criteria zijn te vaag en zijn dus niet opgenomen in het ontwerpinstrument.

## Samengestelde criteria (grijs)

De elementen met donker grijze letters zijn onderdeel of samengesteld bij de gekozen elementen. Deze elementen staan onder het element waar hij bij hoort of er staat tussen haakjes achter waartoe hij behoort.

## Missende criteria (oranje)

De oranje gedrukte elementen waren in eerste instantie niet opgenomen maar komen wel in de verschillende onderzoeken naar voren, deze moeten dus worden beoordeeld of ze onderdeel gaan uitmaken van het ontwerpinstrument. Na het analyseren van deze criteria zijn materialisatie en vormcompositie opgenomen in de definitieve criteria. Deze worden later besproken. Er zijn een aantal die kunnen worden gezien als algemene criteria. Deze zijn belangrijk voor een ontwerper om in het achterhoofd te houden. Deze elementen moeten integraal worden opgepakt om de eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit of positie in de stad te bevorderen. Algemene criteria voor een betekenisvolle ruim-

tes zijn:

- richtingaangevende borden:  
Om de oriëntatie te bevorderen van een gebied en de ruimte zelf is het noodzakelijk bordjes te plaatsen met daarop belangrijke functies in de ruimte of in de stad. Er moet hierbij naar een eenheid worden gestreefd van benaming van locaties en routes. Barcelona gaat consequent en helder om met bewegwijzering en benamingen.



*bewegwijzering parken Barcelona*

- voetgangergericht: Het voetgangersgericht inrichten van de openbare ruimte heeft te maken met de menselijke maat (kleinschaligheid), verblijfsmogelijkheden (zitelementen, kiosken, fietsenstallingen), comfortmogelijkheden (luifels, roltrappen) en veiligheid (autovrij/autoluw). Voetgangersgericht ontwerpen heeft een direct verband met de hoeveelheid mensen die gebruik maken van de openbare ruimte. Deze onderwerpen komen uitgebreid naar voren in 'Life between buildings' van Jan Gehl.<sup>6</sup>



*voetgangersgericht ontwerpen*

<sup>6</sup>Gehl, Jan (2001) 'Life between buildings'





- mate van openbaarheid/gemeenschappelijkheid:

De mate van openbaarheid heeft met name te maken met het eigenaarschap van de ruimte. Dit gaat vanaf privé-tuinen, naar betaalde openbare ruimtes (pretparken), naar semi-publieke ruimtes (passages, ruimtes bij 'jaren '60-flats', afsluitbaar), tot openbare parken en pleinen. Hoe openbaarder een plek hoe meer mensen er gebruik van kunnen maken. Er kunnen ruimtes geprivatiseerd worden (Voorbeeld ontwerp Binnenweg block II) of openbaarder maken (Binnenweg Antonius gebied).

- herhaling in verscheidenheid in objecten, ondergrond en functies: De theoretische toepassing van dit

<sup>11</sup>Jong, Toeke de e.a. (2003) *Sun, wind, water, earth, life and living*

<sup>12</sup>Loidl, Hans & Stefan Bernard (2003) *'Opening spaces'*

element is verwoord in het boek "Opening spaces" van Hans Loidl en Stefan Bernard in hoofdstuk 4.2 'Characteristics of good design'<sup>12</sup> en in Sun, wind, water.. van Taeke de Jong in hoofdstuk 5.2 'Diversity, scale and dispersion'.<sup>11</sup> De boeken geeft een vergelijkbare paradox weer van een goed ontwerp "Uniformity (resulting from common features) and variety (resulting from differences) form the basis of every good design. Many of the crucial qualities of good designs are based on the dialogue between these two forces". De praktische toepassing van variatie in eenheid is toegepast in de openbare ruimte van Barcelona. Waar elementen zijn onderscheiden in stadselementen (bewegwijzing parken), wijkelementen, netwerk elementen en plek elementen.

- zonligging: Om als verblijfsruimte te fungeren is de oriëntatie richting de zon van belang. Bij een verblijfsplek zal een ontwerper dus rekening houden dat niet de hele ruimte in de schaduw ligt. De huidige of toekomstige schaduwwerking kan worden gesimuleerd met verschillende programma's zoals Sketchup, SunShadow of Sunsheet.<sup>12 13</sup>

- respect stedenbouwkundige structuur: De verschillende (historische) gelaagdheid of netwerken van de stad is enorm complex en is in veel gevallen langzaam zo gegroeid. Hierbij is het belangrijk dat de aanwezige structuren niet zomaar kunnen worden veranderd en spelen dus een belangrijke rol in nieuwe ontwikkelingen. Dit wordt tevens uitgebreid beschreven in het onderzoek

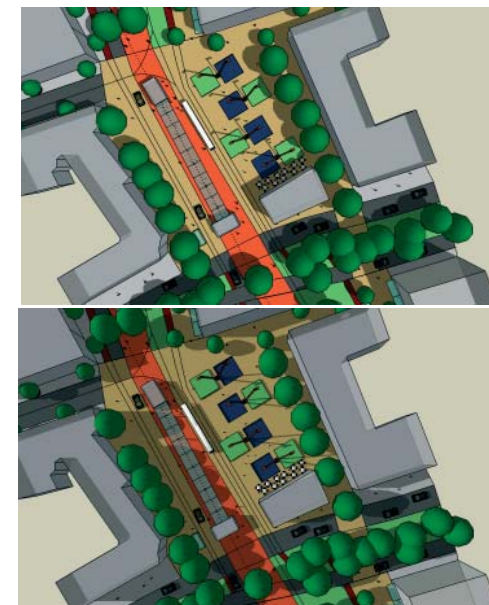
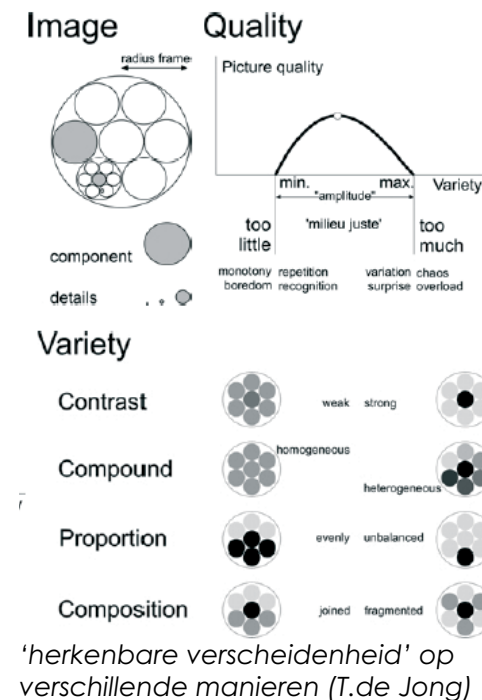
van Miquel Martí naar betekenisvolle ruimtes. Als stedenbouwkundige zal er dus altijd kennis moeten worden vergaard van de bestaande structuren.

### Definitieve ruimtelijke criteria van verloren en betekenisvolle ruimtes

Na de evaluatie kan een definitieve lijst worden samengesteld, de volgorde bepaalt tevens de belangrijkheid van de condities en criteria. Deze volgorde komt voort uit de gemaakte keuzes in het ontwerp. Wat is voor het maken van een ontwerp van een verloren ruimte naar een betekenisvolle plek het allereerste van belang. Ten aanzien van de condities is eenheid de belangrijkste conditie om een betekenisvolle plek te zijn. Het is de basis van ruimtevorming, maar de ruimte kan niet goed functioneren zonder de andere condities. Vanzelfsprekend is toegankelijkheid als tweede erg belangrijk om überhaupt op de plek te komen. Als dit het geval is dan gaat het om de attractiviteit van de plek. De attractiviteit verschilt erg per plek en wordt ook erg verschillend opgevat door de verschillende gebruikers. De positie in de stad kan de plek nog sterker maken of andersom. Als de ruimtes in een sterke openbare ruimtestructuur in een stad is gekoppeld; dan zijn de plekken herkenbaar, ze liggen midden in de buurt en dragen bij aan de leefbaarheid en socialiteit van de buurten. Andersom zorgen deze plekken ervoor dat de stad in zijn geheel aantrekkelijker wordt. De positie in de stad is bij het ontwerp wel van belang om vooraf te bepalen zodat

<sup>13</sup>[www.jgiesen.de/sunshadow](http://www.jgiesen.de/sunshadow)

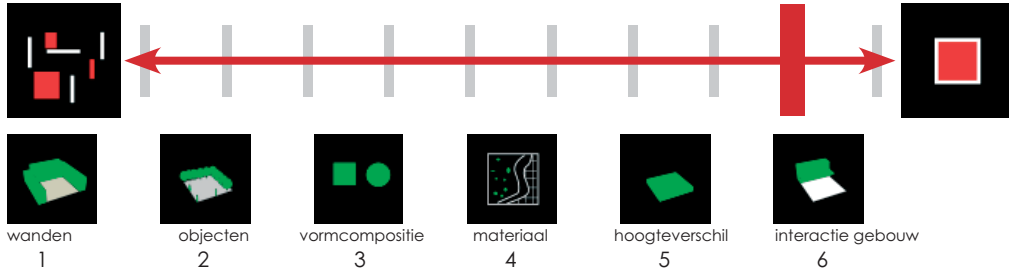
<sup>14</sup>[team.bk.tudelft.nl/Publications/2003/Sunsheet.xls](http://team.bk.tudelft.nl/Publications/2003/Sunsheet.xls)



schaduw werking Eendrachtsplein met Sketch-up 10.00uur en 16.00uur.

EENHEID  
VERLOREN  
fragmenteerd

BETEKENISVOL  
eenheid



de context van de ruimte inzichtelijk worden gemaakt en er afwegingen kunnen worden gemaakt om de ruimte niet te ontwikkelen, maar is het minst belangrijk om een betekenisvolle plek te zijn. De criteria zijn op zich zelf ook geprioriteerd, maar dit is erg locatie afhankelijk.

#### EENHEID/GEBORGENHEID

Het element ruimtelijke grenzen is te algemeen en kan worden gespecificeerd in de gekozen elementen van eenheid: wanden, markering objecten, hoogteverschil, interactie gebouw en materialisatie.

##### 1 Wanden

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.2. Hierbij bepaald in belangrijke mate de geborgenheid van een plek, hoe meer wanden hoe meer geborgenheid, maar hoe lastiger toegankelijk.

##### 2 Eenheid (beplanting/kunst) objecten

Beplanting en kunstobjecten zijn hierbij samengevoegd omdat het niet uitmaakt wat voor object je gebruikt om een ruimte te markeren. Met de positionering van de losse objecten

kan je dus grenzen aangeven en/of de ruimte een centraliteit geven. (zie ook hoofdstuk 3.2)

##### 3 Eenheid in vormcompositie

Bij het ontwerpen was de vorm en verhouding van de ruimte/plattegrond van belang voor een 'logische' indeling van de ruimte. In het boek 'Opening spaces' wordt onder andere uitgebreid ingegaan op positionele relaties, grondvormen, verhoudingen en ritmes.<sup>12</sup> Dit boek behandelt positionele relatie naar dichtbijheid, organisatie, symmetrie en/of door overeenkomstige verschijningsvorm van objecten en ruimtes (gelijke vorm, gelijke richting, gelijke verhouding, gelijke lineaire grenzen, gelijke aantal en/of gelijke thematische en/of activiteit)

Qua grondvormen is het van belang om uit te gaan van een basisstructuur. Dit kan bijvoorbeeld een grid of patroon zijn, hierdoor kan bij de inrichting van de ruimte logische verhoudingen ontstaan en is de ruimte makkelijker leesbaar.

Verder is het bij een ontwerp van de openbare ruimte van belang om rekening te houden met verhoudingen van grootte, hoogtes en kleuren van

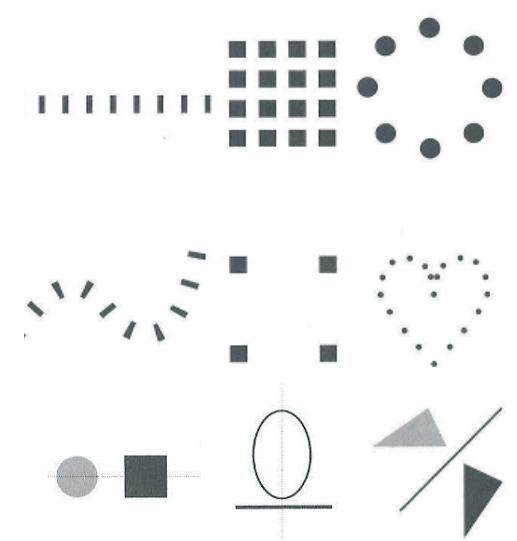


de objecten en vlakken. Hierdoor ontstaat er een logisch verband met de omgeving en binnen de ruimte. Dit komt naar voren in plattegrond en doorsneden.

Door objecten volgens een bepaald ritme te positioneren ontstaat er naast rust een logisch verband tussen de objecten. Hierbij moet men denken aan de afstand tussen bomen die lineair zijn geplaatst.

##### 4 Materialisatie objecten-ondergrond

Het is belangrijk om eenheid te krijgen in materialisatie van de objecten en/of de ondergrond. Door eenheid in materialisatie worden de elementen herkenbaar. Hiermee kan een ontwerper aangeven waartoe de ruimte behoort, is het onderdeel van

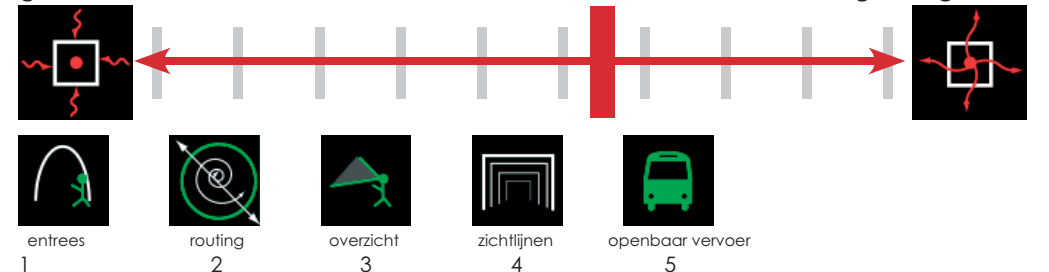


Eenheid door herkenbare vorm van de ruimte

#### TOEGANKELIJKHEID

VERLOREN  
geïsoleerd

BETEKENISVOL  
geïntegreerd



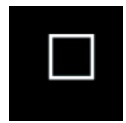
<sup>12</sup>Loidl, Hans & Stefan Bernard (2003) 'Opening spaces'



## ATTRACTIVITEIT

### VERLOREN

lage attractie waarde



1 externe functies



2 beplanting



3 waterelementen



4 'kunst' elementen



5 historische elem.



6 hoogteverschil



7 interne functies

## BETEKENISVOL

hoge attractie waarde



8 interactie gebouw



9 speciale elem.

een verbinding, van een wijk, van een stad of specifiek voor de plek

### 5 Eenheid hoogteverschil

Dit element is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.2. Door een ruimte te liften of te laten zakken, krijgt men duidelijk beeld wat bij de ruimte hoort.

### 6 Interactie omliggende gebouwen

Eenheid in activiteit wordt ingedeeld bij het nieuwe element van interactie met de omliggende gebouwen. Door bijvoorbeeld een relatie aan te gaan van binnen en buiten activiteiten (horeca, binnen/buiten toneel). De positionering op/aan de openbare ruimte van een gebouw laat gelijk zien waartoe de openbare ruimte behoort.

## TOEGANKELIJKHEID

De positionering van de ruimte aan de (voetganger)verbindingen zijn opgenomen onder connectiviteit bij de conditie 'positie in de stad'

### 1 Aantal/openheid entrees

Ten aanzien van toegankelijkheid worden de entrees als meest belangrijke beschouwd. De ruimte zal vanuit

verschillende kanten bereikbaar moeten zijn. Ook de mate van openheid is gerelateerd aan de drempelwaarde van het betreden van de ruimte.

### 2 (interne/doorgaande) Routing

De aansluiting van de interne routing en doorgaande routes met de entrees en omgeving zijn van belang bij de mate van beweging/levendigheid van de ruimte. Als er een balans is van routes langs de interne functies en de doorgaande routes, kan een gebruiker kiezen om er te verblijven en/of door te gaan. Door routes te begeleiden is het mogelijk voor een ontwerper de beweging van mensen te beïnvloeden. Bij de voetgangers en fietsroutes is het van belang veilige oversteekplaatsen te creëren met het snelverkeer.

### 3 Openheid/vrije zicht/oriëntatie

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.3. Het gaat om de mate van oriëntatie, door herkenbare elementen, begeleidende elementen, geen in het zicht/hinderlijke objecten. Verder draagt de mate van openheid en overzicht bij aan het sociaal veiligheidsgevoel van

gebruikers.

### 4 Zichtlijnen

Om een relatie aan te gaan met de omgeving zijn de zichtlijnen naar en zichtbaarheid van de ruimte belangrijk. Belangrijke zichtassen kunnen op verschillende manieren worden versterkt. (bogen, wanden, oriënterende objecten) Een zichtbare locatie nodigt uit tot verblijven.

### 5 Openbaar vervoer

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.3. Het gaat om de bewegingen naar haltes en de zichtbaarheid vanuit de tram en bus wat een mogelijke gebruiker bekend maakt met de ruimte.

## ATTRACTIVITEIT/IDENTITEIT

De criteria ten aanzien van aantrekkelijke entrees en sociale veiligheid zijn al reeds naar voren gekomen bij de toegankelijkheid. En het element over collectief geheugen is een element dat is opgebouwd uit alle gebruikte elementen. Deze bepaalt het karakter van de plek.

### 1 Externe gemixte functies

Dit criterium is uitgebreid beschre-

ven in hoofdstuk 3.4. Hoe gemixter de omliggende functies, hoe meer en gedifferentieerdere gebruikers van de ruimte gebruik maakt (meer levendigheid).

### 2 Beplanting

De mate van 'groen' bepaalt de mate van aantrekkelijkheid van de ruimte. Er zijn veel ontwerp mogelijkheden met beplanting en kan dus op vele manieren worden ingezet om bijvoorbeeld grenzen te markeren, als grasweides, als collage van bomen enz.

### 3 Water elementen

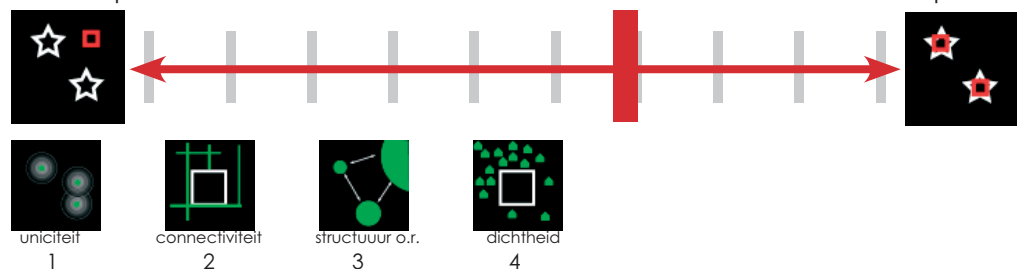
Net als beplanting worden water elementen ook als attractief ervaren. Water geeft een letterlijke beweging in de ruimte en is op vele manieren toepasbaar in een ontwerp. De water elementen kunnen gezien worden als een bewegend schilderij en moet dus zichtbaar/voelbaar zijn.

### 4 Kunst elementen

De elementen die worden gebruikt bepalen de 'bijzonderheid' van de ruimte. Bij de inrichting van een verblijfsruimte zullen de gebruikte kunst objecten bijdragen aan de mate

## POSITIE IN DE STAD VERLOREN

zwakke positie



van aantrekkelijkheid en herkenbaarheid. Naast beeldende kunst, worden ook lantaarnpalen, zitelementen, fietsenstallingen en bestrating bedoeld. Waarbij zitelementen een belangrijke rol hebben waar de ontwerper de focus op wilt leggen. Ten aanzien van de bestrating is het tevens belangrijk om een ander bestratingmateriaal en patroon toe te passen dan de gebruikelijke 30x30 tegels en asfalt. Daarnaast is bij het inrichten van de verblijfsplek belangrijk hoe er om wordt gegaan met fietsenstallingen, om rondslingerende fietsen tegen te gaan. Bij de positionering van de stalling is het van belang te kijken naar de aansluitende fietsroutes en moet een ontwerper rekening houden dat iemand na het stallen zo min mogelijk wil lopen.

### 5 Historische elementen

Om een betekenisvolle ruimte te creëren geeft de historie en daarmee de historische elementen een belangrijk aanknopingspunt.

### 6 Hoogteverschil

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.4. Het gaat om de vele toepassingsmogelijkheden om

hoogte verschillen toe te passen.

### 7 Interne functies

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.4. De functies die in een park of plein zijn is een belangrijke reden om de ruimte te bezoeken, zoals bijvoorbeeld een skate-baan of trapveldje.

### 8 Interactie bebouwing/voorkanten

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.4. Er kunnen wanden om een ruimte staan voor de geborgenheid maar als er geen interactie ofwel voorkanten aan de ruimte zijn gericht zal de plek minder attractief zijn.

### 9 Speciale elementen

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.4. Het omgaan met civiel-technische elementen kan een ruimte meer betekenis geven als de kwaliteiten daarvan worden benut.

## POSITIE IN DE STAD

### 1 Unicity

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.1. Doordat er een verdeling in schaalniveaus is gemaakt, wordt het bereik, grootte en concurrentie afgestemd op de

## BETEKENISVOL

sterk positie

schaal waarop een openbare ruimte fungeert. Hierdoor krijgt men een duidelijk beeld van waar de ruimte zich binnen de stedelijke context zich bevindt.

### 2 Connectiviteit

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.1. Het criterium connectiviteit gaat in op de relatie/verbinding met het langzaam verkeer netwerk. Het netwerk zal een veilige en logische verbinding moeten zijn tussen de omliggende wijken en de plek. Er zijn verschillende relaties aan te gaan met de plek, zoals is beschreven in hoofdstuk 4.4.

### 3 Openbare ruimte structuur

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.1. Door de verblijfsruimtes integraal aan te pakken ontstaat er door de vele punctuele ingrepen een sterk 'netwerk' van openbare ruimtes.

### 4 Dichtheid

Dit criterium is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.1. Hierbij gaat het om winkel-, arbeidsplaatsen- en inwonerdichtheid.



# Eindconclusie

In de inleiding wordt een abstracte omschrijving gegeven van verloren ruimte; 'Met verloren ruimtes worden ruimtes bedoeld die binnen de huidige stedenbouwkundige context geen meerwaarde hebben voor het publieke leven in de stad.' In hoofdstuk 1 wordt een eerste verkenning gedaan aan de hand van case-studies die op integrale wijze punctuele ingrepen doen om verloren ruimtes meer betekenis te geven. Tevens worden de effecten beschreven waarvan een stad kan profiteren bij deze transformaties, aansluitend op de dynamische stad. Hierbij is variëteit, herkenbaarheid, intimiteit en de sociale betekenis de abstracte rode draad is.

In hoofdstuk twee komt naar voren aan welke ruimtelijke voorwaarden een betekenisvolle plek moet voldoen. Het onderzoek van de Josselin de Jong geeft hierin een eerste aanzet, de focus wordt gelegd op een top-down benadering op stads(deel)niveau. Daarom is het parkenonderzoek in Barcelona uitgevoerd om meer grip te krijgen op de ontwerpelementen die gebruikt

kunnen worden op buurt en wijkniveau met bottom-up benadering. Als laatste onderzoek geeft Miquel Martí een aantal condities die belangrijk zijn voor een betekenisvolle ruimte. Deze drie samen geven een compleet beeld van de ruimtelijke invloedsriteria op welke wijze betekenis kan worden gegeven aan de openbare ruimte.

Dit complete beeld is gedestilleerd naar concrete condities die horen bij het schaalniveau van de buurt. De condities bestaan uit verschillende ontwerpelementen die de ruimte bepalen hoe zij gevormd is, hoe de ruimte bereikbaar is en wat er op de plek te doen is. Deze condities zijn in het derde deel verder uitgewerkt. Eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit en sterke positie in de stad zijn ingrediënten om een betekenisvolle plek te zijn. Hieruit kan je dus een vernieuwde definitie voor verloren ruimtes geven:

**Verloren ruimtes zijn ruimtes die niet voldoende ruimtelijke condities hebben om het dynamische publieke leven in de stad te faciliteren.**

Dit is het geval bij veel openbare

ruimtes in het centrum van Rotterdam. In het vierde hoofdstuk is te zien hoe de condities integraal kunnen worden toegepast en kunnen worden uitgewerkt.

Omdat de ruimtelijke condities uniek zijn per plek is het lastig om een algemene tool te maken die je helpt om ruimtes te ontwerpen. **Ruimtes verschillen dus sterk in betekenis, maar met het instrument kunnen deze verschillen wel inzichtelijk worden gemaakt.** Als men kijkt naar een plek dan wordt het gevormd: door wanden, is vrij toegankelijk, wordt gebruikt op verschillende manieren en is afwijkend van de ruimte er om heen. Deze ruimtelijke elementen zijn verwerkt naar de condities: eenheid, toegankelijkheid, attractiviteit en de positie in de stad. Met deze condities kan je ruimtes beoordelen in hoeverre ze één geheel, toegankelijk en attractief zijn. De condities maken dus duidelijk of een ruimte verloren of betekenisvol is en welke elementen daar invloed op hebben. Met de analyse en ontwerp van Rotterdam is gewerkt met deze beoordeling, en is

er naderhand ook geëvalueerd.

**De volgorde van de condities heeft tevens te maken met de belangrijkheid om een 'plek' te creëren.** Eenheid is dus de belangrijkste conditie om een betekenisvolle plek te zijn.

Het is de basis van ruimtevorming, maar de ruimte kan niet goed functioneren zonder de andere condities. Vanzelfsprekend is toegankelijkheid als tweede erg belangrijk om überhaupt op de plek te komen. Als dit het geval is dan gaat het om de attractiviteit van de plek. De attractiviteit verschilt erg per plek en wordt ook erg verschillend opgevat door de verschillende gebruikers. De positie in de stad kan de plek nog sterker maken of andersom. Als de ruimtes aan een sterke structuur in een stad is gekoppeld: dan zijn de plekken herkenbaar, ze liggen midden in de buurt en dragen bij aan de leefbaarheid en socialiteit van de buurten. Andersom zorgen deze plekken ervoor dat de stad in zijn geheel aantrekkelijker wordt om als bewoner of ondernemer te gaan vestigen, maar ook voor toeristen draagt de mate van betekenisvolle plekken bij aan



de aantrekkelijkheid van de stad. De keuzes die per conditie zijn gemaakt zijn te vertalen naar algemene conclusies en/of aanbevelingen wat noodzakelijk is bij het transformeren van een verloren ruimte naar een betekenisvolle plek. **De vier condities kunnen niet los gezien worden, maar er zijn wel ingrepen die men los kan zien om de condities te versterken.**

### **Eenheid**

Bij eenheid kan men concluderen dat de wanden van groot belang zijn bij de beleving van de ruimte (boek Loidl, Hans & Stefan Bernard - opening spaces). Hierbij gaat het om wanden die direct aan de ruimte liggen. **Hoe meer wanden direct om het plein/park staan hoe meer intimiteit.** Bij het huidige Eendrachtsplein heeft men te maken met eigenlijk één wand direct aan het plein en het Binnenwegblok I is een ruimte binnenin een bouwblok. Om meer eenheid te creëren kan je dus wanden bijplaatsen of wegen weghalen. **Om herkenbaarheid te creëren is het belangrijk de ruimte te markeren met objecten en/of bomen en ondergrond.** Met het markeren van de plek met bomen/objecten en ondergrond kan men ervoor zorgen dat de ruimte, een lijn of een gebied meer herkenbaarheid wordt gegeven. Hierbij is het noodzakelijk na te



gaan: 'Waar hoort dit gedeelte van de ruimte bij of waar wil ik dat het bij moet horen?' 'Welke structuren gebruik ik en worden doorgezet en welke moeten juist afwijken?'. In het project van Rotterdam komt dit naar voren bij de Westersingel, hier is gekozen voor lichtobjecten die over de gehele lijn aan weerskanten van de singel zijn aangebracht en die bij de pleinen verschillend zijn gepositioneerd. Namelijk om andere lijnen te benadrukken (Kruisplein Zuid), of om de singel/lijnstructuur door te zetten (Eendrachtsplein) of om de plek extra te markeren (Veerkade). Deze keuzes hangen af van de organisatie van de plek, functioneert de ruimte als een schakel/toegang tot andere lijnen (Kruisplein Zuid), is de singel/lijnstructuur nog herkenbaar als je op het plein staat (Eendrachtsplein), of is het noodzakelijk de ruimte extra te markeren omdat er geen wanden zijn (Veerkade).

Bij het ontwerpen van een openbare ruimte is het noodzakelijk om eenheid te krijgen in de compositie van de ruimte. Hoe dit kan worden bereikt wordt uitgebreid behandeld in het boek 'Opening spaces'. **Bij de inrichting zijn positionele relaties, grondvormen, verhoudingen en ritmes van groot belang om een eenheid te krijgen in de compositie van de ruimte.**



### **Ook is het belangrijk om het materiaal en kleurgebruik bij omliggende gevels, kunstobjecten, natuurobjecten en ondergrond af te stemmen.**

Er kunnen materialen afwijken om ergens een accent te leggen, maar dit moet niet teveel worden gedaan. Hierbij geldt dus dezelfde regel om een balans te vinden in chaos en saaiheid. Als er traditionele bebouwing staat met een historische singel dan zal men in het materiaalgebruik voor bijvoorbeeld lichtelementen in dezelfde stijl moeten blijven.

### **Toegankelijkheid**

Er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen auto en voetganger/fiets toegankelijkheid. Want zoals eerder geconcludeerd is bij de wanden, kan een weg de plek fragmenteren en zorgen dat de wanden niet direct aan het plein zijn gepositioneerd. **Om de ruimte voetgangervriendelijk te maken zal er dus altijd moeten worden gekeken of er autoverkeer uitgeplaatst of gebundeld kan worden zodat de plek een directe relatie krijgt met de wand.** Dit zorgt dus niet alleen voor meer eenheid maar is tevens van belang om de ruimte aangenaamer te maken om te verblijven.

**Verder geldt dat de relatie die de plek heeft met de lijn, invloed heeft op de sfeer op de plek.** Er zijn vier



soorten relaties te onderscheiden die naar voren kwamen uit het onderzoek, die afnemend zijn in drukte: de schakel relatie (Westersingel), de kop-staart relatie (Binnenrotte), de verborgen relatie (Binnenweg) en relatie met directe omgeving (overige plekken)

**Daarmee samenhangend beïnvloed de relatie tussen de interne routing, de zichtlijnen, de entrees en de toegangsroutes de intimiteit.** Namelijk als er een directe aansluiting is dan heeft de plek een open en dus minder intiem karakter en als ervoor gekozen wordt een intiem karakter te creëren dan zullen deze vier een minder goede relatie hebben. Dit karakter staat los van het functioneren van de ruimte, om dit namelijk te bevorderen is het noodzakelijk **dat er verschillende toegangsroutes en entrees zijn vanuit verschillende kanten van de ruimte.**

Niet alleen de toegangswegen van voetgangers zijn belangrijk maar ook openbaar vervoer toegangswegen, haltes en de routing. Deze bepalen de mate van beweging van de voetgangers over, door en in de ruimte wat bijdraagt aan de levendigheid van de plek. **Met het ontwerp kunnen de voetgangers gestuurd worden door middel van de positionering van de wanden, de OV-haltes, de ondergrond, de objecten en de versterkte zichtlijnen.** Een voorbeeld waar gebruik is gemaakt van deze elementen is Kruisplein zuid. Hierbij is de toegangsweg richting Kruiskade en de Lijnbaan versterkt met de vorm van het nieuwe bouwblok, met de ondergrond en de poortobjecten.



### **Attractiviteit**

Bij attractiviteit zijn er veel elementen die van invloed zijn op het aantrekken van mensen. **Het groen/blauwe karakter van een plek bepaald in grote mate de aantrekkelijkheid van de plek.** Zoals bij eenheid is geconcludeerd kunnen bomen verschillende gebieden/structuren en accenten markeren. Deze kunnen niet alleen verschillend gepositioneerd worden maar ook verschillend worden gebruikt in kleur, dichtheid, hoogte en breedte. Water kan tevens op veel verschillende manieren worden gebruikt en zal in het ontwerpproces altijd overwogen kunnen worden. **Met de interne en externe functies kan men bepalen door wie de ruimte wordt gebruikt.** Hoe multifunctioneler, hoe diverser het gebruik door de dag en gebruikers. **Verder heeft de mate van originaliteit en de veelvoud aan functies invloed op het aantal gebruikers.** De interne en externe functies bepalen daarmee ook het karakter van de plek. Een plein met vele terrassen en horeca zal gezien worden als een gebied waar je wat kan drinken en eten en bijvoorbeeld een park zonder voorzieningen en homogene externe functies kan een park zijn voor rust. Niet alleen de functies bepalen waar de plek mee geassocieerd wordt maar ook **historische en kunst objecten dragen bij aan het collectieve geheugen van de plek.** Bij een transformatie van de plek is het daarom belangrijk om te kijken wat is de huidige associatie met de plek, wat voor gebouwen/elementen staan er momenteel. Een voorbeeld

hoe op deze manier gestalte is gegeven aan de identiteit van een plek is dat van het Antonius terrein. Aan dit gebied liggen diverse semi-openbare functies, hieraan gekoppeld is het concept van een klooster indeling bedacht, met een koppeling naar de functies, de binnenterreinen, arcades en een (klooster)tuin. Het belangrijkste verschil tussen een lijn en een plek is dat de ruimte gebruikt kan worden om te verblijven en daar zijn vanzelfsprekend zitelementen nodig. **Het is belangrijk om zitelementen te situeren in de ruimte waar hij correspondeert met de omgeving, 'zicht op' is daarbij heel belangrijk.** Bij de Veerkade is het zitelement zelfs het belangrijkste onderdeel van de ruimte, het is een tribune gericht op het water. Een ander voorbeeld zijn de zitelementen op de Binnenrotte die de fragmenten van de plek laat zien maar ook dienen als verwijzing naar de oude Binnenrotte.

### **Positie in de stad**

Door de openbare ruimte integraal te benaderen kunnen bepaalde keuzes worden afgewogen. De keuze om eerst plekken te ontwikkelen die aan een voetgangerslijn liggen, komt voort uit de integrale benadering van een sterke openbare ruimtestructuur te creëren. **Deze prioritering geeft handvaten om allereerst een sterke basis te hebben voor het verhogen van de kwaliteit en voetgangersgericht ontwikkelen van de openbare ruimte.** De keuze voor herkenbare lijnen met intieme plekken zorgt voor een balans tussen

verplaatsen en verblijven. **Hierbij geldt dat alle lijnen en ruimtes worden gezien vanuit de ogen van de voetganger(+fietser).** De lijnen in Rotterdam zijn gekozen naar aanleiding van een analyse van belangrijke routes in de stad die gekoppeld zijn aan openbare functies die langs deze lijn liggen. **Door voetgangerslijnen als één geheel te ontwikkelen met herkenbare profielen zal de oriëntatie ten goede komen.** Het kan noodzakelijk zijn om eventuele nieuwe aansluitingen te realiseren om de integratie te verbeteren. **De schaal waarop de ruimtes functioneren is belangrijk om inzichtelijk te krijgen of er concurrentie is tussen wijkparken of buurtparken.** Dit heeft consequenties om bepaalde openbare ruimtes te vergroten (Antonius terrein) of juist weg te halen (Binnenweg blok II).

### **Slotwoord**

*Verloren ruimte: Ruimtes die geen condities bieden om het publieke leven te faciliteren en om deel uit te maken van de openbare ruimte structuur.*

*Het doel van de ontwerper is deze condities te optimaliseren, gebruikmakend van de gestelde elementen, door een integrale aanpak met situatieve oplossingen.*

*Hierbij is standaardisatie van elementen een belangrijk middel om herkenbare verscheidenheid te creëren.*

*De lijn-plek benadering en het ontwerpinstrument biedt de mogelijkheid om ambities vast te leggen en de openbare ruimte met behulp van prioritering op een structurele wijze te verbeteren.*

*Het streven en daarmee investeren in de openbare ruimte komt ten goede aan de aantrekkelijkheid van de stad en daarmee de aantrek van bedrijven, bewoners, toerisme en recreanten*

*Van verloren ruimte naar betekenisvolle plek komt dus neer op het transformeren van anonimiteit naar herkenbaarheid, van formaliteit naar intimiteit, van homogeniteit naar originaliteit, van onoverzichtelijkheid naar oriëntatie, van verkeersruimte naar verblijfsruimte en van losse naar integrale aanpak.*

# Bronnen

## Literatuur:

Antwerpen (2006) 'Strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen ontwerpen'  
Bunji, Murotani (1988) 'Pocket park'  
Busquets, Joaquim (2005) 'Barcelona the urban evolution of a compact city'  
Eyck, A. van (2002) 'de speelplaatsen en de stad'  
Gemeente Rotterdam (2007) 'Stadsvisie Rotterdam'  
Gehl, Jan (2001) 'Life between buildings'  
Jacobs, Jane (1961) 'The death and life of great american cities'  
Jong, Toeke de; Moens, ; Akker C.; Steenbergen C.M. (2003) Sun, wind, water, earth, life and living  
Loidl, Hans & Stefan Bernard (2003) 'opening spaces'  
Marti, Miquel (2004) 'Ph.D. Cap a una cultura urbana de l'espai públic: l'experiència de Barcelona (1979-2003) '  
Mulder André (2006) 'reader symposium krimpende steden'  
Reith, Esther & Johan Snel (2002) 'Verborgen ruimtes in Amsterdam'  
Veghel van M, F Wassenberg (1999) 'Ruimte rondom hoogbouw'  
Witsenburg, buro (2002) 'potentiële lokaties'

## Artikel:

Bobbink, Inge; Wit, Saskia de - Atlantis nr.3 (2006) 'Tussenruimtes'  
Klarus, Bert (2004) 'Sporzone biedt ruimte voor toekomst'

## Website

[www.earth.google.com](http://www.earth.google.com)  
[www.google.com](http://www.google.com)  
[maps.live.com](http://maps.live.com)  
[www.proeixample.com](http://www.proeixample.com)  
[www.pps.org/info/placemakingtools/placemakers/jgehl](http://www.pps.org/info/placemakingtools/placemakers/jgehl)  
[www.spacesyntax.net](http://www.spacesyntax.net)

## Overig:

Josselin de Jong, Frank de-TU-Delft (2006) 'MSc2 programma: Succes en faalfactoren van stadsparken'  
Mispel, AAA van der (2007) 'P2 rapport: Van verloren ruimte naar gevonden plek''  
Wuyts, Tom (2007) 'presentatie: Bouwblokprojecten Antwerpen'



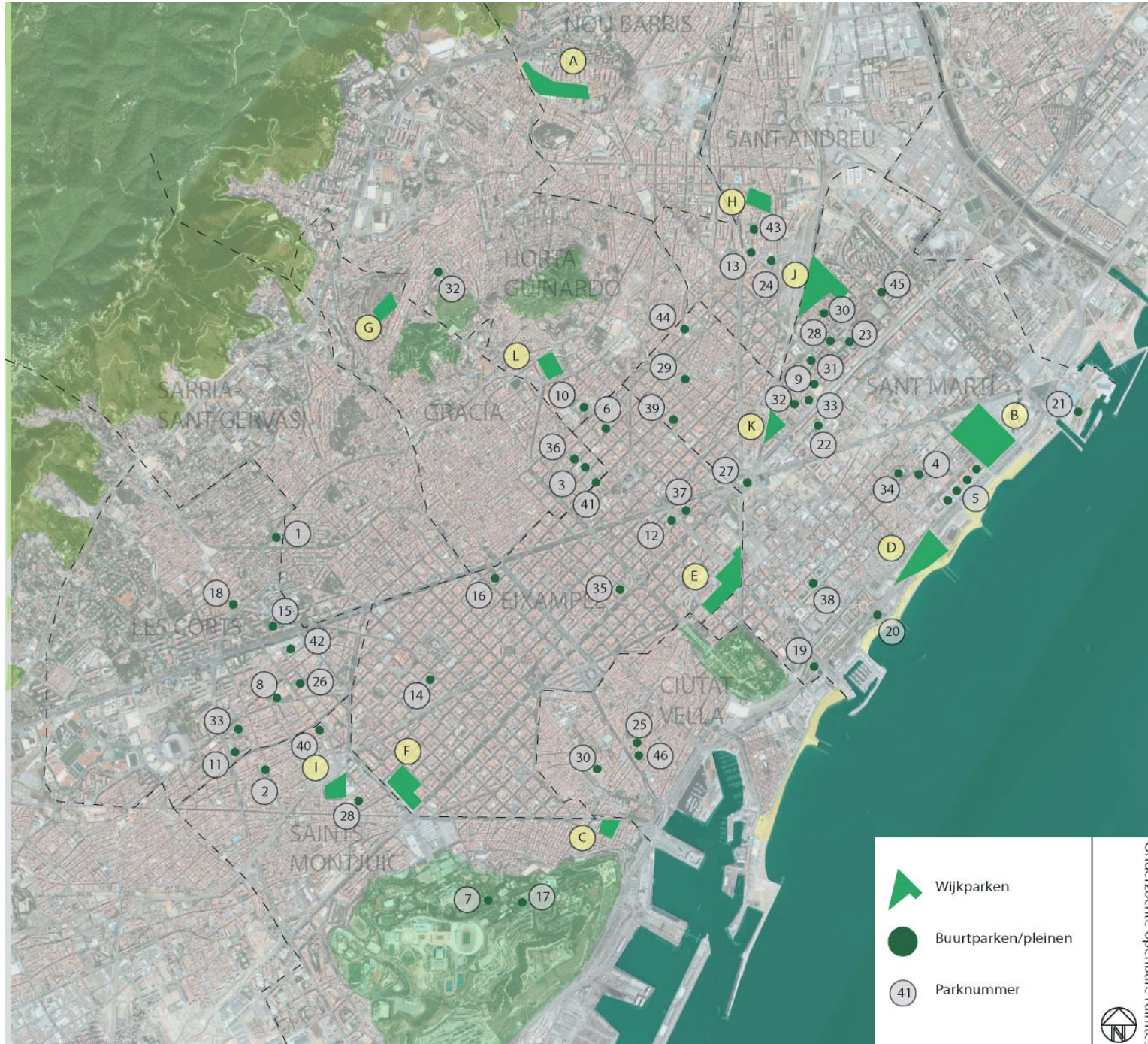
# BIJLAGE





# Parkenonderzoek Barcelona

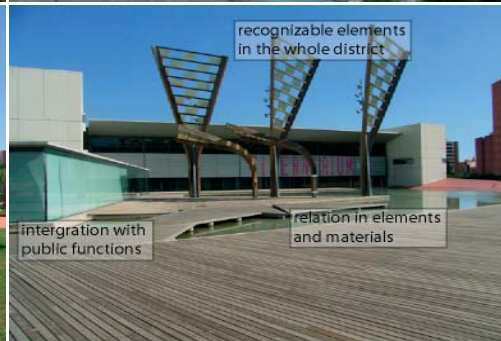
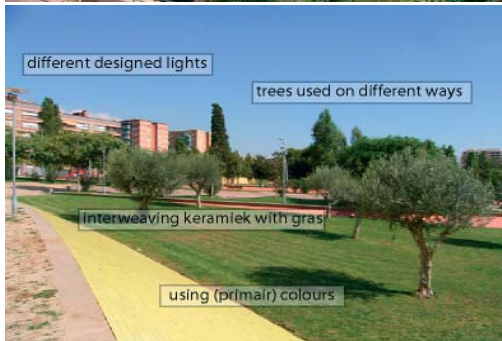
# District parks



code	parkname	district	time
A	Parc Central de Nou Barris	Nou Barris	2000-2010
B	Parc de Diagonal mar	Sant Martí	2000-2010
C	Parc de les tres Xemeneies	Sants Montjuïc	1990-2000
D	Parc del Poblenou	Sant Martí	1990-2000
E	Parc Estacio del Nord	Eixample Derecha	1990-2000
F	Parc de Joan Miro	Eixample Izquierda	1980-1990
G	Parc de la Creueta	Gràcia	1980-1990
H	Parc de la Pegaso	Sant Andreu	1980-1990
I	Parc de l'Espanya industrial	Sants Montjuïc	1980-1990
J	Parc de Sant Marti	Sant Martí	1980-1990
K	Parc del Clot	Sant Martí	1980-1990
L	Parc de les Aigues	Horta Guinardó	1970-1980

Onderzochte openbare ruimtes





**Accessibility:**  
The park is very open and integrated in the surrounding so it is from many different sides accessible. There is also a metro close to the park. The structure around the park is clearly orientated to the park.

**Functions extern:**  
Half in the park in the south lays the recreation park with swim and tennis courts. In the northern part is a market. Further is the park included by housingblocks.

**Routing:**  
The landscapestructure is with curved triangles. The routing is not really clear you can walk between the triangles or over the plans. This is a special approach to choose a park without routing.

**Overview-visibility lines:**  
The park is a bit fragmented because some coloured walls are pretty heigh. That means that you can have overviews or underbroken visibility lines from the lower part. Some overviews are blocked by the vertex of the trees.



**Historical relation:**  
This awarded park (International urban landscape award 2007) was first an open space after the house-project in the sixties. There a par of elements that had an historical meaning for example the aquaduct/bridge and some old buildings, that are re-used.

**Borders:**  
As said before is the park very good integrated with the surrounding houses, the housingblocks and towers form a differentiated skyline.

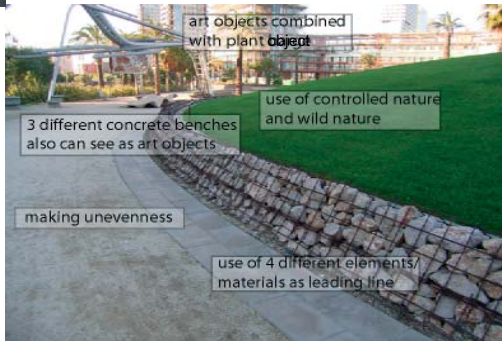
**Nature elements:**  
There are many different kind of trees used for particularly areas, they ordered them in rows, groups or as a object. In some parts is also a mix applied to form a collage. By the water elements they make terraces with grass as a kind of podium.

**Functions intern:**  
The big functions are a multifunctional building with a library, police station, an archive space and some offices. An other one is the Forum de tecnologia and buildingblocks with living houses. The slanting elements are used by skaters and further are there a few playgrounds.

**Groundfloor:**  
The groundfloor gives the identity of the park, they used curves that are going up. The pavement is with stones in 3 colours. Between the triangles is mainly grass. Two water areas laying lower and has a seperated area around them.

**Artificial elements:**  
The combination of the triangle slanting elements, the wooden 'sculptures', buildings and the water areas gives the park an artificial irradiation. In the whole park they use a combination of small lights and heightlights. Attached to the streets in district Nou Barris they used a special design with two curved, yellow and red lights.





**Accessibility:**  
 There are two metrostation nearby and for the rest you can't access the park everywhere because of the fence. There is always a sign at every entree where also a description is for blind people and wheel-chairs. The park is also fenced, what is a disadvantage at night because you have to walk around it.

**Functions extern:**  
 Even as in the park there are many 4 stars hotels and apartments in the surrounding. In the norten part is a commercial centre that's also completely new. Attached to the park is the so called Forum area, this place was for the Forum festival in 2004, there are congres buildings. Here is also thé sewage station of Barcelona

**Routing:**  
 There are well designed routes, that are leaded by the hills, concrete objects, bridges and by fences. You can't lost in the park and there is one diagonal headroute that leads you to the main square attached to the commercial centre.

**Overview-visibility lines:**  
 The norten part is very open by the lake, so on that side you can have a goed view from the bridge. The parts between the buildings are very closed. There are places that you can see but you can't go there directly. It's special but maybe a disadvantage. The towers can be a orientation point, aldo they looked the same.

**Historical relation:**  
 This park is the newest urban project in Barcelona, within 5 years old. You can see that at the vegetation and that some parts are under construction. There is not much that reflects to the history, it is a new beginning with the integration of new urban blocks.

**Borders:**  
 As is said this park is fenced. But from the park looking outside you have a nice skylines of the big towers that are standing round the park.

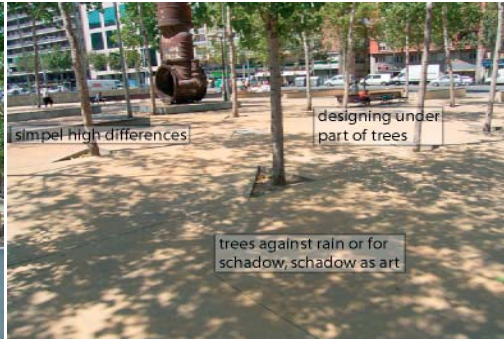
**Nature elements:**  
 As was mentioned by groundfloor there are parts where they let the nature do there work. It's nice combined with different bences where you are disconnected from the park. They use also natural 'fences' with many flowers. Really special are the many artobjects combined with fog water and with plant objects.

**Functions intern:**  
 In the park are not many functions, there are the hotels and apartments offcourse but futher is there a couple of playgrounds.

**Groundfloor:**  
 The grasshills and towers leads you trough the park. There are some differences in hights by the bridge and the lakebanks. They use different materials for the ground; gravel, concrete, ('wild nature') water, grass, asphalt, a childfriendly fiber in the playgrounds.

**Artificial elements:**  
 There are many pips through the air and in the artobjects, that ensures a coherent park. There many different bences that are mostly from concrete and are nice situated in natural parts in the park.





**Historical relation:**  
The park use many objects/sculptures related to the electric factory. Even the name for it relates to the three pipes of the factory. So it's relate to the current use of the building nearby.

**Functions intern:**  
There is a permanent podium mad with benches and a open cube. The park is used by many skaters so there are different object they use to jump on. There is also a graffiti wall if you can describe it as a function, but you can see it as an object for artist. Futher is ther a childplayground

**Accessibility:**  
The park is open on the northside, so it is directly accessible from the road, but it is also the only access. It is a nice combination of border and access. because the park were used by many skaters there are is no high difference with streetlevel. Futher is a metrostation nearby.

**Routing:**  
There are no typically routes it is all open.

**Borders:**  
As said before the border at the northside is a bit special because you can see it as benches, playobjects and as ports. The south side is fenced. There buildings attached to the space so that shaped the park on a nice way.

**Groundfloor:**  
They used a pavementfloor, it is ideal for skaters and durable. On the end behind the podium is the ground a bit lifted. Futher are a few squares lifted.

**Functions extern:**  
The park is laying between the montjuic and the la rambla. Close to the park is a market and a museum, futher there is a officebuilding attached to the parc with an entrance at the park.

**Overview-visibility lines:**  
As said before it is a really open park so you can oversee the whole park in one view. Only the podium is a bit screened by the graffiti wall.

**Nature elements:**  
They make a special design for the under part of the trees. Futher is it nice to see on the foto's at top that you can make a horizontal-vertical play with the different elements, you can also think about what kind of shadows you want to 'make'.

**Artificial elements:**  
The use a simple form with the artificial elements. There are also, as said before, standing artobject that reflects the function of the factory. Futher are there beautiful art graffiti on the wall.



**Accessibility:**  
The park is from many directions accessible. It isn't fenced and the routes going slowly from the main road to the parc. That's why you go easily to the park.

**Functions extern:**  
In the northside of the park is laying an athletics court with a big sportcentre for all-kinds of sports. On the east there is of course the sea with the beach. Between park del poblenou and the Forum area are many transformation, for example new hotels, apartments and also the new park Diagonal mar.

**Routing:**  
The park is really a 'going-through' parc. The routes west-east are with straight lines that are going to the beach and the north-south routes are more for faster transports, they are curved and follows the coastline and is going to the Forum. some routes are not accessible by bike because they put little stairs in it.

**Overview-visibility lines:**  
It is an open park so you can see in many parts through the park. Further are the straight lines also visibility lines because of the trees next to the paths.

**Historical relation:**

**Borders:**  
The borders are really open, so you can go almost everywhere out of the park and there are not many buildings round the park that really border the park. On the seaside is a natural wall from sand and sheer.

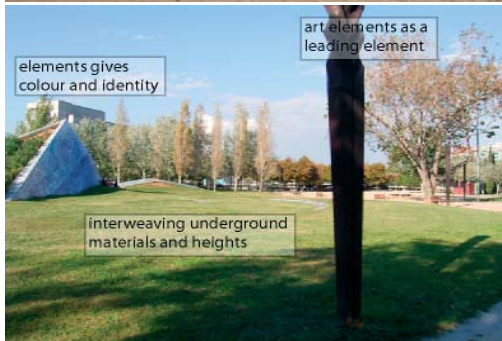
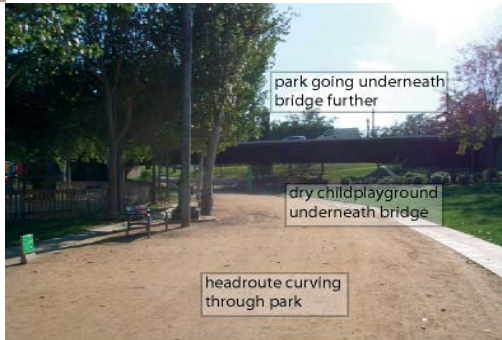
**Nature elements:**  
As said described before the park is based by the idea of a dune-landscape, so you can see that on the grasshills, plants and trees. As you can see

**Functions intern:**  
There are almost no functions in the exact the skate court in the east. That is taking up really good by the environment.

**Groundfloor:**  
The design is based on a landscape of dunes, so the natural materials and the little hills are based on that. There are no big height differences and the groundmaterial is almost everywhere grass with concrete/asfalt paths.

**Artificial elements:**  
The western border and the main east-west connection are leaded by art/light-objects. They are reconisable because they use them also near the beach but than bigger. Further are the chairs a part of the identity, they use them everywhere in the park. They also have a few little art/watchtowers in the park.





**Accessibility:**  
 Because the park is laying lower is the park not everywhere accessible. The entree in the west is reinforced with big white walls and a funnel. The nearby situated metro and trainstation looks for a good public accessibility.

**Functions extern:**  
 The mainfunction is the station with a policepost. Above the station on the westside of the park is a professional footballcourt. On the southside is the arc de triomf situated, so the beginning of parc Ciutadella. On the northside are two big museums and the theatre Nacional de Catalunya.

**Routing:**  
 There is one curved line that is going underneath the two bridges. There is a straight line on streetlevel. The centroid lays in the south with two round areas where you can walk around. Because of the two long lines is the park a bit a going through park.

**Overview-visibility lines:**  
 From the route on the westside you have sometimes nice overviews. The northside is more closed, where you more the head route sees. The southside is more open with overviews of the park. The reinforced line can also been seen as a visibility line



**Historical relation:**  
 The park lays next to the trainstation Nord from 1972. The park is constructed in 1988, when there was the possibility because of the democratic chosen council. There are no historical reflections in the park.

**Borders:**  
 The borders are shaped as a grasshill, on the westside forms the station and the laying constructed soccerfield a border, on the eastside behind the grasshill are regular houses.

**Nature elements:**  
 The combination of artificial and nature elements gives the park something special. It is the most clear at the landscape with ceramic. The trees in the park forms on one hand a border and on the other hand leads it the headroute.

**Functions intern:**  
 In the park is the archive building: Arxiu de la corona d'Aragó, but it is more orientated to the road. Further are not really functions only areas with artelements and child-playgrounds, also one underneath the bridge.

**Groundfloor:**  
 There are special elements used for the heightdifferences. Namely the park is going underneath the bridges, the artelements with ceramic and the 'arena' with trees.

**Artificial elements:**  
 Beverly Pepper is the south-american artist of the blue and white shaped waving elements. The rusted iron elements leads the head route through the park, further create the bridges new space underneath it and gives they a reconizable identity.





surrounded by houses

natural border

water movement gives life and noise in the park

water is always an good attraction



childfriendly underground

playobjects are different interpreted

fenced for children and against dogs

every playground has a recognizable sign



water gives quality to the buildings and the park

it is accesibil for different users

nicely reinforced visibility line



behind the fence is a interweaving area with shrubs

fences are well designed

subtle signs

accessibility nice designed

gravel is multifunctional

**Accessibility:**  
Because the park is laying in the Barcelona's Cerda grid is it almost always good connected to the surrounding. The entrees to the park are a bit special because you mostly don't walk straight in the park. You have to change direction before you enter the park. They give everywhere attention to the use of a wheelchair.

**Functions extern:**  
They now busy to integrate the bull-arena area between Placa Espana and the park. Other functions are some offices and housingblocks

**Routing:**  
In the park are some straight lines that are reinforced by trees and by portals. The lines makes planes where you can walk freely. Within there are some 'islands' with functions. The routing between the square and the park is now not so good.

**Overview-visibility lines:**  
There is also one entree between the library with a nice view to the road 'carrer de consell de cent'. This is reinforced by the design of the white walls. It's dissapointed that you can't have a view from the square over the park. The design is really clear in lines and plans so it's easy to orientate.



**Historical relation:**  
This park is the start of the 'restart' of Barcelona, in the '80ties. The parc was first called parc l'escorxador after the abattoir that was standing there. The accent is changed to the statue of Joan Miro, Dona i Ocell. (Woman and bird) So for the rest are here no reflection to the history.

**Borders:**  
The park laying a bit lower than the surrounding and have many trees, what gives a more intimate feeling, in opposite to the square that is very open and higher than the streetlevel. So the borders of the park are more clear.

**Nature elements:**  
The library is situated in water, this water is in movement by little waterfalls. They played with natural 'barriers' at the entrees in the north side. In the portals they use flowers what gives a romatic irradiation. The new part grows grass in a rectangle.

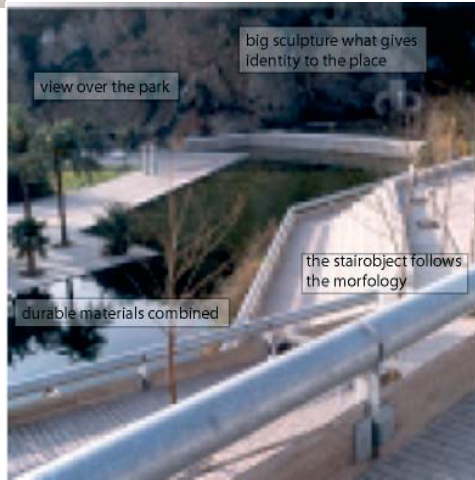
**Functions intern:**  
There are a few childplaygrounds, and a playground for jeux de boules and basketball that is sponsored by FC Barcelona. The part with the statue sometimes is used for festivals. The building in the water in the north is a library. On a sign stand a pacour for runners. Futher is there a little cafe in the centre with a terrace.

**Groundfloor:**  
They used mostly gravel in the northern part and the square is with white flags. The new part attached to the arena is now planted with grass. There are some highdiffernces made, like the square is 3 meter higher than the park so they make different levels down to the park.

**Artificial elements:**  
The playgrounds are with childfriendly pavement and you can use your fantasy with the playobjects. As said before there many signs of the possibility's in the park. There are a couple of portals on the straight lines trough the park that gives a nice perspective view. They uses 7 different lights for every part something else.



# PARC DE LA CREUETA DEL COLL

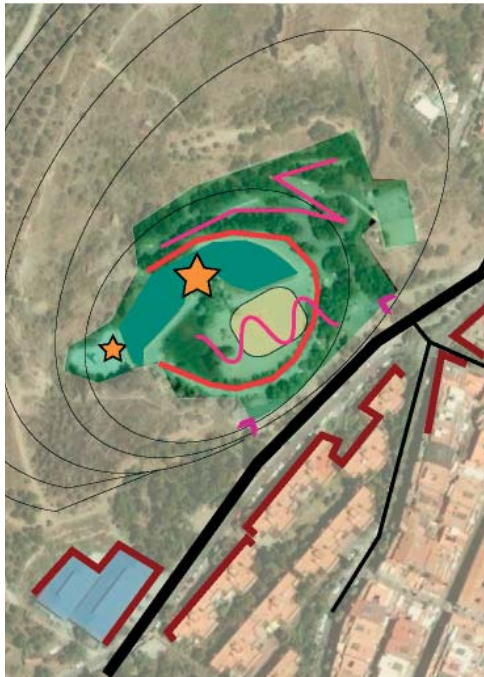


**Accessibility:**  
 There are two accesses in the park there at the southside. There are no metrostations nearby. The entrees are not so particulary.

**Functions extern:**  
 It's a on the border of Barcelona and there are only houses in the surrounding, on the southside of the park lays park Guell that is famous because Gaudi designed it.

**Routing:**  
 Within the park is not a really a route because it's one open place, there is only one way going up the hill. There is no direct route to the soccercage. As showing on the picture they have a really clear sign where everything is.

**Overview-visibility lines:**  
 As said before there is a nice sight line trough the park to the road. This is reinforced by the design of the white walls. It's dissapointed that you can't have a view from the square over the park. The design is really clear in lines and plans so it's easy to orientate.



**Historical relation:**  
 The park is transformed from an old quarry into a park , they cut a part from the hill and make there the square and the swimmingpool.

**Borders:**  
 This park is also fenced on the southside. The northside is really special because it's a 'green' wall with trees.

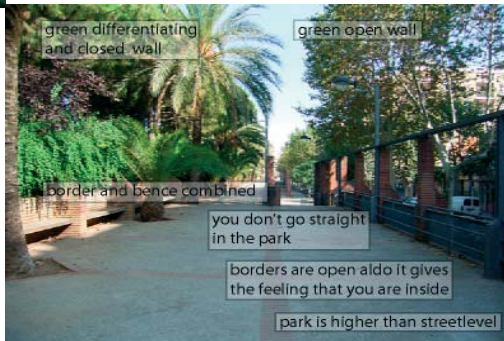
**Nature elements:**  
 The library is situated in water, this water is in movement by little waterfalls. They played with natural 'barriers' at the entrees in the north side. In the portals they use flowers what gives a romatic irradiation. The new part-grows grass in a rectangle.

**Functions intern:**  
 It is obvious that the pool is the main attraction but it's also a meetingplace for children in the district with a big childplayground and there is also attached to the park a covered soccer 'cage'. In the centre of the park you can find a little bar

**Groundfloor:**  
 They used different materials to give the differences of the walkarea and the more sitarea.

**Artificial elements:**  
 The playgrounds are with childfriendly pavement and you can use your fantasy with the playobjects. As said before there many signs of the possibility's in the park. There are a couple of portals on the straight lines trough the park that gives a nice perspective view. They uses 7 different lights for every part something else.





**Historical relation:**  
The park has before an old truck factory called Pegaso. It has a really strong partitioning in a playground, traditional/romantic and a modern part.

**Functions intern:**  
There are just a view functions, like a football and basketball court and a childplayground. Further is the two hills in the eastern part to have a view over the park.

**Accessibility:**  
The entrees to the park are a bit special because you mostly don't walk straight in the park. You have to change direction before you enter the park. But it is very clear where the entrees are.

**Routing:**  
There is a strong partitioning in the park, one looking handmate with many straight lines and the eastern part is more a romantic garden by waving routes. And then a part with playgrounds. There are a few connections between them.

**Borders:**  
The border is shaped with little brick towers with a fence between them. They use outside the park more open trees and also the brick fence so you keep the relation to the surrounding.

**Groundfloor:**  
Because the park is above streetlevel you also have a 'natural' border. There are many elevations in the park with again the partitioning with west and east. In the west you have some functions that lifted up and in the east they used natural hills with trees on it. Also in material you see the difference hard en soft.

**Functions extern:**  
There only little functions, as a police desk, healthcentre and a little office of the manucipality. Across the Aviguda Meridiana is a congress centre and a tenniscourt.

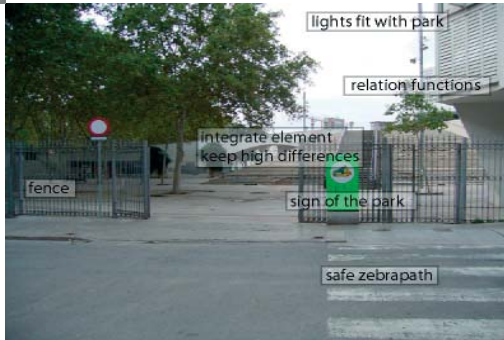
**Overview-visibility lines:**  
It is really great to see here also the difference between east and west. The eastern part has some sightlines like on the picture and also from the top of the hills you can see with some energy futher in the park. The westside is more open with straight visibility lines and overview over the western part.

**Nature elements:**  
The water element is the connector between the two parts and you can see it also at the banks with a artificial and natural border. You really can see that they use the trees for an open-closed, lines-composition, modern-traditional effects.

**Artificial elements:**  
They use in the park a lot of brick in combination with metal what fits in both 'worlds'. In the eastern part they use it in the borders and for the bridge. The western part for the arcade etc. The childplayground use sound, movement and fantasy with the elements they use. It is also lighted.



# PARC DE L'ESPANYA INDUSTRIAL



**Historical relation:**  
They used in the design different elements of the historic factory. They also make new ones to reflect the past, like the towers in the north part.

**Functions intern:**  
In the park itself is on one site a kiosk and a childplayground where you can walk everywhere, on the northside are more routes through a park with a little lake and there is a big art object that is also a childplay object.

**Accessibility:**  
It's typical in Barcelona that there is a sign at all the entrees of the parc with a map and the functions in the park. It is a bit isolated by the fence and the higher site in the north, but there is a direct connection with the biggest station of Barcelona. The (pedestrian) routes in the south are going directly to the park.

**Routing:**  
The interesting of the routing is that you can come everywhere you want, so there are no fences next to the water or at the stairs. In Holland it's not possible, it's too dangerous. At the entrees there are signs of the park so you can choose where you want to go. The lake is also a barrier.

**Borders:**  
The northside is surrounded by the big white stairs, that can function as a podium. Behind the park is now a construction area and the station. The southside is bordered by a fence and behind there are houses.

**Groundfloor:**  
There are different undergrounds, the southside has concrete with hard sand on the northside is a partition grass and a other part is with water. The big object is totally of concrete. The object make also big highdifferences. The route in the northside is an interweaving of grass and concrete.

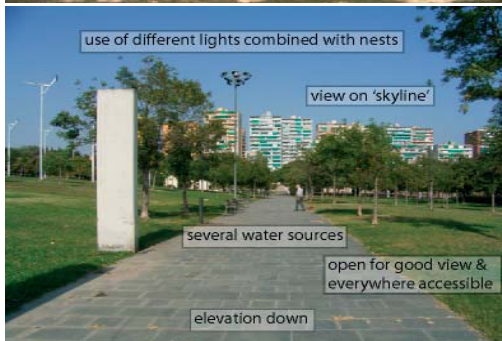
**Functions extern:**  
Near the park are mostly houses on the southside. In the north is the station Sants and a big commercial center. Attached to the park on the eastside are apartmentblocks and some offices. On one way they belong to the park on the other way they have their own outdoor space.

**Overview-visibility lines:**  
Because the big highdifferences you get a good overview of the park. There are not many visibility lines in the park and to the surroundings, like you don't know that there is a station and a commercial centre attached to the park.

**Nature elements:**  
On the southside is a grid of trees that makes a roof against the sun. On the northside is more differentiation in plantation and in position. They make groups, separated elements, they let one wall of the with object grow with greenery. They use water on different ways; waterfall, fountains and as still-water. That brings life in the park.

**Artificial elements:**  
As is described in the internal functions there are different objects that reflect the history. The art object and playobject is famous in Barcelona. The big with object is of course an eye catcher and is the 'backbone' in the park.





**Accessibility:**  
 You can enter the park at many places. The little park in the south-east side is connected with the big park but has a different irradiation. There is no metrostation in the surrounding. The park is surrounded with big roads what's mean that it is good connected with the surrounding. The trainstation is only for lorry traffic.

**Functions extern:**  
 Attached to the northern part of the park Sant Martí is the station Sagrera. Futher are no special functions only livinghouses in the south and east side. Because of the north side are no function more than the railways is it a bit quiet.

**Routing:**  
 The little parc has many straight lines, like a classical renaissancepark. The routing in the mainpark is caracted with two straight lines. One through the grass and one between the functions, they don't use many paths because you can walk freely on the grass.

**Overview-visibility lines:**  
 Because the park is flat without many trees you have a broad viewfield except in the little park. The straight lines are not reinforced to function as a visibility line.

**Historical relation:**

**Borders:**  
 There is no fence so the borders are shaped by the buildings and rails around the park. It is an open and differentiating 'wall'. At many places in the park you can see the building-bloks around the park.

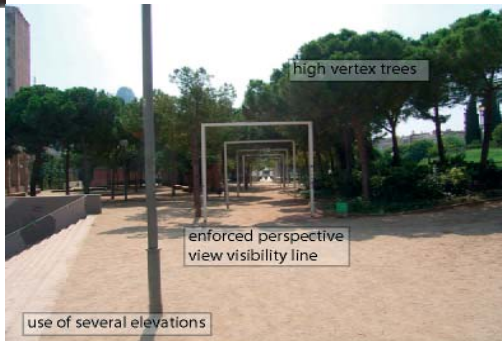
**Nature elements:**  
 They use in the little park buxeshages to shape little areas and use trees near the mainroad to make a lane. In the big park they have a rectangle lake.

**Functions intern:**  
 Within the park are some playgrounds and a festivalarea, there are standing different buildings with functions like a market, a child-care building and a building for the municipality. The function are situa- ted in a mirrored L-form in the south and east side.

**Groundfloor:**  
 The groundfloor slowly going up to the railway. There is futher no special height differences. The westside of the park grows grass, the other parts are with gravel and concrete.

**Artificial elements:**  
 In the triangle park they used different special lights and concrete blocks that are spread over the flat grassfield. Futher is there a square with a podium in the little park, they designed it with a cube above it.





**Accessibility:**  
One part of the park is laying higher than the surrounding that means that the most accesses are with stairs. It is laying between the big roads Avin-guda Meridiana and Gran Via. At those streets are also the metro-tram stations. They have places to park your bicycle, motor.

**Functions extern:**  
The park is laying next to the placa and commercial centre de Glories and as shown on the picture near the Torre Agbar. Futher is it surrounded by livinghouses and a market.

**Routing:**  
The two straight lines bring you right through the park but underneath it is a more freely routing possible. The northern part has a more traditional caracter were the routes are with curves.

**Overview-visibility lines:**  
The picture-certain elements are build on visibility lines and overview, so the two corridors playing an important roll. Also the grass hill and arena are based on visibility. The hill with trees controle what you can see or not. And to watch a match in the arena is it smart to use stairs/deeped playcourt.

**Historical relation:**  
The park build on an old stationarea from the RENFE and they use many structure elements from the factory. Like the pipe that function as orienta-tion point and the different walls, for example they transform one wall in a watervall.

**Borders:**  
The borders are made or remained by the old factory. So the old walls are remained. The one in the west has also water underneath it. The southside has just the buildings as border. It is the whole day accessible so it isn't fenced.

**Nature elements:**  
As said before the wall in the west is also used as watervall when it is raining. The water is again a bit a seperated element between nature and the artificial/straight line part. The contrast is shaped by hard and soft materials.

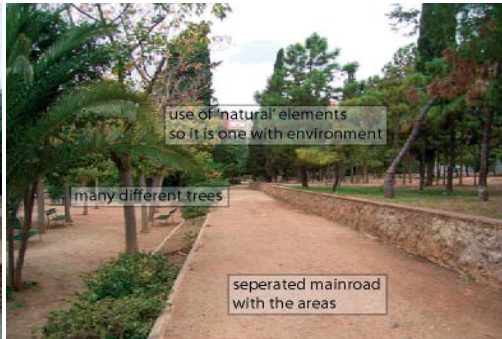
**Functions intern:**  
In the park is a big football and bas-ketbalcourt that is reduced 3 meter. Futher there a market place and an artsculpture within a portal/arcades building.

**Groundfloor:**  
For the groundfloor they use a soft material in the northern part with grass and gravel en in the southside they us concrete plates. They make use of hills to create a route between and over them. The football court is 3 meter lower than the rest of the park and lookes like a little arena with on one side a grasshill.

**Artificial elements:**  
the artificial elements exist from the old factory and of course the straight lines with bridges. On every corner of the playground standing nice art/ lights objects. In the northwest side is an artsculpture in arcades. The mate-rials and the two straight lines make the park one.



# PARC DE LES AIGÜES



**Historical relation:**  
The part that is light coloured is parc les aigues, attached to it lays an other to parts. The north-east side is directly connected to the park and can be seen as one. The garden in the south is seperated from the rest. Aigües is the name of the Barcelonas water company, that is laying on the east side in the park.

**Functions intern:**  
Within the park is situated a part of the water company. What you don't see that much in a park is a 'half' tennis court in the north west side. Further is there at the entree a districtoffice and on the northside a library.

**Accessibility:**  
The head entree lays close to a big road and next to the metrostation. The northside is almost everywhere closed, because the park is laying there 8 meter lower. The different parts are not totally integrated.

**Routing:**  
In parc de les Aigues is the routing based on one headline with areas around it. As said before, the parc has a good connection to the parc on the north-eastside. The routing there, is a nice play with lines, the different routing has his own underground.

**Borders:**  
Everywhere round the park are big walls, except on the eastside, there is a fence that is partly open to the parc in the north. Behind the walls in the north and east is a straight wall of houses, the other sides are more open.

**Groundfloor:**  
Because the park is laying on a mountain the routing is going up and they made different teraces with each time the path as a flat piece exapt the headroutes. Further use they a lot of gravel and grass as material.

**Functions extern:**  
In the surrounding are only livinghouses, so futher not special functions.

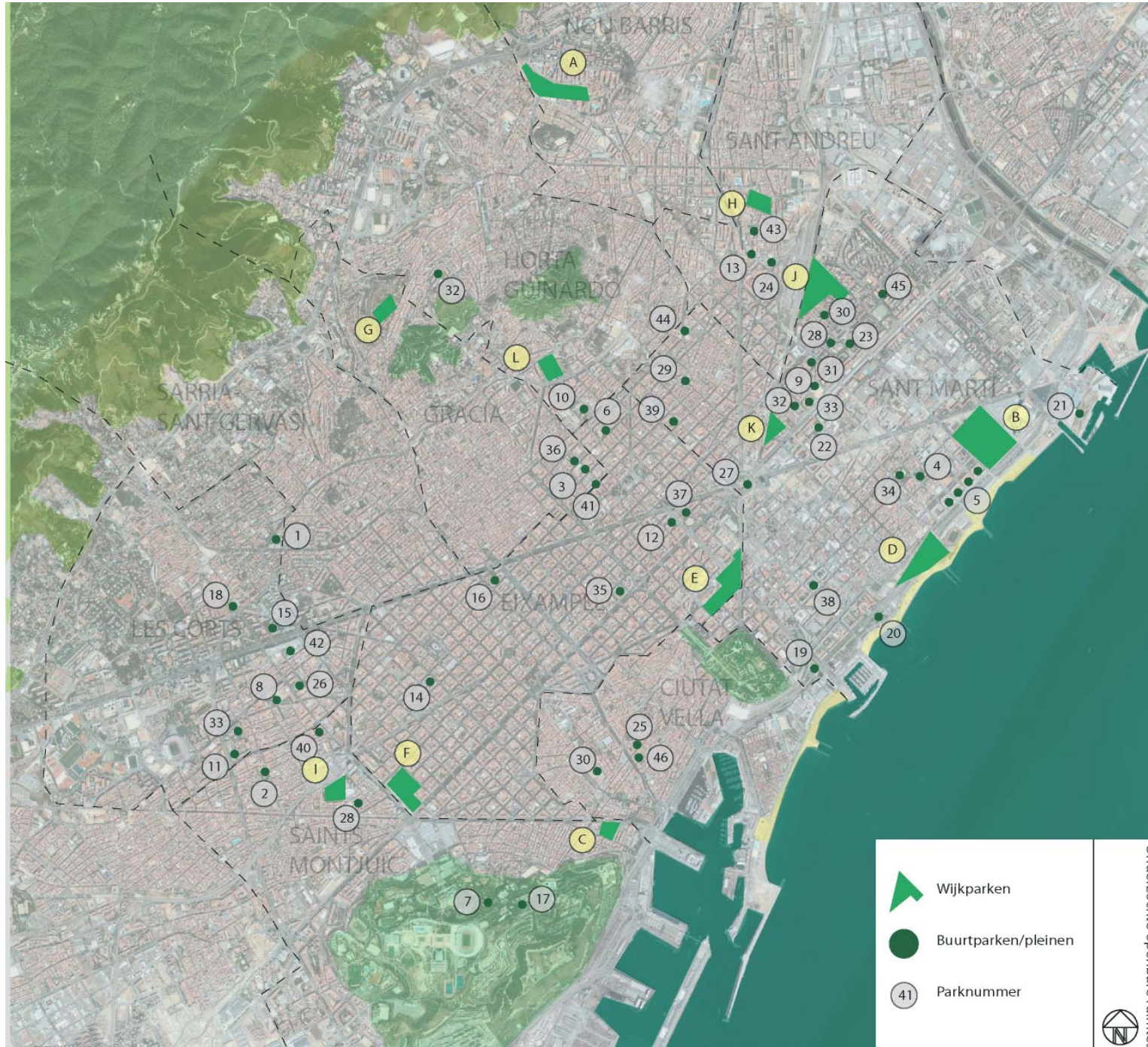
**Overview-visibility lines:**  
The parc is full of trees and that is why you don't have much visibility lines. You come everytime in a new place. You have from some 'hidden' places nice views. In the second part is it more open and you have overview, The headline is shaped as visibility lines with lights and a bridge

**Nature elements:**  
They use many different trees, that gives nice compositions. They vary with lower plants/flowers with higher trees. The park has an old irrediation because there is almost no grass growing, the old bricks and high and differentiation in trees.

**Artificial elements:**  
They use no artificial elements in the main park only in the park in the north they use a bridge, as eye catcher with a pare of sculptures.



# Gardens and squares



Gardens/squares	district
1 Jardí de les tres torres	Les Corts
2 Jardins de Can Mantega	Sants Montjuic
3 Jardins de Clotilda Cerdà	Eixample
4 Jardins de Gandi	Sant Marti
5 Jardins de Josep Trueta	Sant Marti
6 Jardins de la indústria	Eixample
7 Jardins de l'aribal	Sants Montjuic
8 Jardins de les infantes	Les Corts
9 Jardins del Clot de la mel	Sant Marti
10 Jardins del pr. de Girona	Horta Guinardo
11 Jardins Dr Dolsa	Les Corts
12 Jardins d'antoni puigvert	Gracia
13 Jardins d'Elx	Sant Andreu
14 Jardins d'ermessenda de carcas.	Eixample
15 Jardins d'Olga Sacharofs	Les Corts
16 Jardins i cotxeres	Eixample
17 Jardins Mossèn cinto verd.	Sants Montjuic
18 Jardins Joan Vinyoli	Les Corts
19 Parc de Carles I	Sant Marti
20 Parc de la nova icaria	Sant Marti
21 Parc dels Auditoris	Sant Marti
22 Placa/carrer de Peru	Sant Marti
23 Placa/carrer Julian Besteiro	Sant Marti
24 Placa de la hispano suissa	Sant Andreu
25 Placa de la vila de madrid	Ciutat vella
26 Placa de les Corts	Les Corts
27 Placa de les Glories Catalanes	Sant Marti
28 Placa de merce capsir	Sant Marti
29 Placa de Sant Josep de Calass.	Sant Marti
30 placa de vicenc martorell	Ciutat vella
31 Placa de victoria kent	Sant Marti
32 Placa Salvador Allende	Horta Guinardo
33 Placa Sol de Baix	Les Corts

Internal gardens/squares	district
34 Jardins de Carles de barral	Sant Marti
35 Jardins de Jaume Perich	Eixample
36 Jardins de la sedeta	Gracia
37 Jardins de manuel de pedrolo	Eixample
38 Jardins de merce plantada	Sant Marti
39 Jardins de Montserrat Roig	Sant Marti
40 Jardins d'Elisard Sala	Sants Montjuic
41 Jardin/passeig Mariner	Gracia
42 Placa assembleia de cataluny	Sant Andreu
43 Placa/carrer de concili trento	Sant Marti
44 Placa de gabriela mistral	Sant Marti
45 Placa Reial	Ciutat vella

-  Wijkparken
-  Buurtparken/pleinen
-  Parknummer

Onderzochte openbare ruimtes





## 1 JARDI DE LES TRES TORRES



### Characteristics

The park is slowly going down for 3 meter and is build in a triangle lost space. the entrees are attractive and clear, downstairs is a square with a supermarket under the road. They interweave natural and artificial elements, that you can see in the grass with concrete walls and stairs. They use a nice element to light te park. The park is surrounded by many different trees wat gives a liveable irradiation. Because of these borders it gives you an intimate feeling.

This area is laying between buildings within a 'Cerde-block'. It's used by many childeren. It is a bit strange that a stroke on the right side isn't take in the plan. The park is also fenched and has openingshoures. The most parks and gardens are open:  
January,February,Novembre and Decembre: 10h-18h  
March,Oktobre: 10h-19h  
April, Septembre: 10h-20h  
May, June, July, August: 10h-21h.



## 3 JARDINS DE CLOTILDA CERDA

## 2 JARDINS DE CAN MANTEGA



### Characteristics

This neighbourhood park is laying lower than streetlevel, that gives a clear border. Around the park are only livinghouses. They alternate an area with greenery/flowers&trees and stairs. Downstairs are different areas for example childplayground, waterelements and a building for people that manage the gardens. The routing is freely, so it is one open field.

### Characteristics

This garden is dedicated to Gandi, there is also a statue of him in the park. There are a few special elements. Like on the first picture there is a ditch with natural rocks. It is also a visibility line encouraged by lamps and trees. Futher is there, as almost every park, a chidplayground. Also a nice element is the north part with mozaik walls and lifted grass. The curves are the border of the park and is also an area were the park is going fluently over to the pedestrian road. They also use that at the pedestrian roads trough the park to the planes. Then you get a good internal design relation.



## 4 JARDINS DE GANDI<sup>88</sup>



## 5 JARDIN JOSEP TRUERTA



### Characteristics

The garden of Josep Trueta has two special elements. The first one is like a platform to look over the park and it is standing in grass. The other function is a football court that is lifted and has many and nice-designed light elements. Not only next to the playground but also above it. The park is really a part from the neighbourhood, because it is good integrated, attached to the living-houses and a main route. You see many children playing there.

## 6 JARDINS DE LA INDUSTRIA



### Characteristics

Garden de la indústria is laying along the carrer de la indústria. The park is lifted up in the corners near the road, that gives a clear border to the park, behind the walls are terraces that are laying more protected. The garden is further: open with gravel and in the corners grass, flowers and trees. A nice 'eye-catcher' is the light-object, it looks as a stadium-light.

### Characteristics

The park is laying on the hill of the Montjuic. The park has a little bit a Romanesque appearance. They use for the benches flags in colors green and blue. They use trees on different ways, like the small high trees as columns or as green wall. There are different visibility lines along the straight pedestrian roads that are reinforced by arcades. It gives a feeling of a garden because of the earthenware pots and of the house standing in this garden where you can drink some coffee. There are small roads and stairs down to the lowest part of the park.



## 7 JARDIS DE LARIBAL

### Characteristics

Attached to the jardins de les infants is on one site a school for children and on the other side a big sports facility. The park is the connector between them. The route is broad and is led by trees. Attached to the head route are laying the different areas with not so special functions.



## 8 JARDINS DE LES INFANTES<sup>89</sup>



## 9 JARDIN DEL CLOT DE LA MEL



**Characteristics**  
Between Gran via and the carrer d' Arago. There is a fenced football court and a nice decorated jeu de boules court. Attached to that is a screened open park. The borders are with buxeshedges, even as in the park where they used them to make different 'chambers'. The reinforced the differt parts with the underground where they used wooden underground. Futher is everything with sand with a bit higher laying small routes of concrete. The site is as big as two Cerda blocks.

## 10 JARDINS DEL PRINCEP DE GIRONA



**Characteristics**  
This garden is pretty typical because the park is laying lower and two of the borders are planted with wild greenery, they have making broad terraces with all kinds of plants. It is slowly going down to a square of gravel, with a rectangle lake that is even as flat as the square. There are a few entrees on the side of the terraces with stairs and one for wheelchairs/bikes. On the other side is a building with also a very large bench that partly shape the image of the park.

**Characteristics**  
The part where the Carrer de Brasil getting broader, they make the gardin Dr. Dolsa. You see often a bit of lost space next to a well designed road. They make normaly only a plan for the road itself, but this area is in the same style as the road. They use a simple, but special design for the lights, the material is used for more elements to the carrer de Brasil. The central element is a rectangle little lake. The garden is diagonally split in three parts with as groundfloor; grass, gravel and water with a black pavement. Because it is diagonal you can make a connection with the surrounding and the carrer de Brasil.



## 11 JARDINS DR. DOLSA

**Characteristics**  
This garden has also a parking garage underneath it. On top of it are different parts make for a child-playground, open area and trees with sitelements. Attached to the open area there are shops in the plinth. In the childplayground, is an educationboard with symbols and signs and numbers and letters. It is possible to enlarge that theme.



## 12 JARDINS D'ANTONI PUIGVERT<sup>90</sup>



## 13 JARDINS D'ELX

### Characteristics

This square is situated for a big church. The building gives the identity to the place. One part is a soft underground with trees and a child-playground. The objects are very modern, what not really fits at the historic garden.



## 14 JARDINS D'ERMESSEDA DE CARCAS-

### Characteristics

This park is laying between buildings in an Eixample-block. The leftpart is asphalt, the middle is a grasshill and the right gravel. It is walled by concrete yellow plates. The entree is directly situated at the pedestrian road. The greenareas are bordered by a metal strip. Pretty simple design but good used by the people that are living around it.



### Characteristics

Jardins d'Olga Sacharofs laying between offices. The area is totally growth with grass and trees, the special thing is that the ground-floor waves. The area is everywhere accessible. It looks like a sea with objects floating on it. Those white boxes are benches. Unfortunately they didn't place them in the whole area.



### Characteristics

The park is coupled with the building Palau Robert, where you can get the information about Catalunya. The garden itself is also used as an exhibition of famous catalan people as shown on the photograph. I think it is good possible to enforced this. Further are there in the park many different trees with signs what kind of tree it is. This makes this garden to an education-garden with also possibility to relax. The park is public but fenced while the museum is closed.

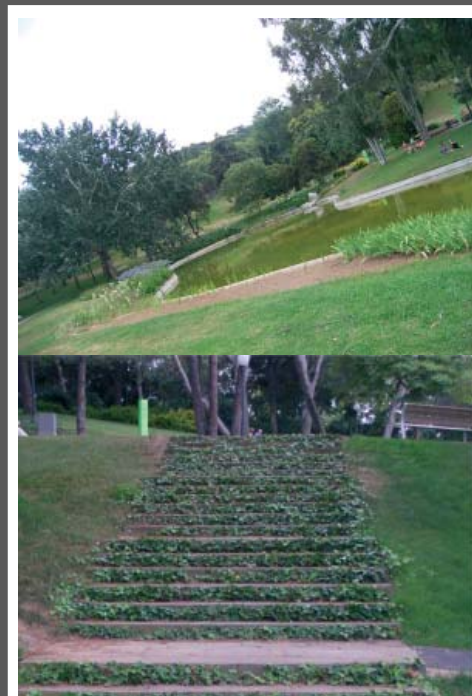


## 15 JARDINS D'OLGA SACHAROFES

## 16 JARDINS I COTXERES<sup>91</sup>



## 17 JARDIN MOSSÈN CINTO VERDAGUER



### Characteristics

Jardin Mossèn Cinto Verdaguer is a family park, you see many people pick-nicking. It has many grass fields with elevations. The park is well managed to keep everything clean and looking good. They led stairs grow and use many flowers in the park. The big lake is always an attractive spot in a park. The garden is a part of the many parks on the montjuic.

## 18 JARDINS JOAN VINYOLI



### Characteristics

This area is laying on a leftover of the urban plan, close to a crossroad. They make on the roadside a big hill, this is why you walk there more peaceful. There are one roads going through the park. A stone road lays a bit behind the park and is used as a 'fastroad'. Because the gravel pad is curved with a big hill you come everytime in a new part. The pedestrian-path ends in a more flat and broader park with three concrete pipes. It is not clear if they have a function.

### Characteristics

This parc has two parts, one is a park for passing people and the other one is attached to buildingblocks. A grasshill with concrete plates separate the two. The first part use (as seen on the photo) high small trees to lead the people. The left side of this part is an grasshill with bolltrees. In the centre goes a little water ditch. The routing swings through it and than touch the public road and leads to the second part of the park. Here they use sand and concrete plates with benches, trees and modern designed lights.



## 19 PARC DE CARLES I

### Characteristics

This parc is a bit a second sea boulevard. It is parralel to the sea and have different playgrounds with an arcade with a roof. The child-playgrounds have a big diversity of objects, like little games like a football table. Here you find, as in many parks, also water tap. Some parts are lifted and give another world, but some are 2 meter higher and you don't have a view on them. The attraction falls.



## 20 JARDINS DE LA NOVA ICÀRIA<sup>92</sup>



## 21 PARC DELS AUDITORIS



### Characteristics

This park belongs to the Forum-area. That is used as a festival area. Near the park are no living houses, so the park is mostly used during a festival. The ground floor is going up on one side of the hill. The area near the sea has a wooden ground floor. Here you have a broad view on the sea. You also can see the object for sun energy. The routes are all parallel with the sea between the grass/stone hills.



### Characteristics

Near carrer d'andrade is an inner square with a passage to a second garden. The ground level of the building block are different designed, some parts are fenced, a shop or entrances of the living houses. The different inner gardens are connected with each other that are only used by pedestrians, this gives a nice network of public spaces.



## 23 PLACA/CARRER JULIAN BESTEIRO

## 22 JARDIN/CARRER DE PERU



### Characteristics

The building block isn't built against the road so the space that is left is designed as a little park. They make borders with lifted grass blocks. There are different functions that are used by the surrounding, like a soccer cage and many child playgrounds with lots of objects to play with.

### Characteristics

The square is made on a sliced area of the Cerda block. There are two buildings standing on the square that defined the space. They group different benches and chairs together. Also on this square they use rusted iron planes and objects to mark the place. Further are there the child playgrounds and a nice café with terrace.



## 24 PLACA DE LA HISPANO SUISSA<sup>93</sup>



## 25 JARDINS DE LA VILA DE MADRID



### Characteristics

This parks integrate the history foundings on a nice way. The garden is going down to the foundings that is laying in the corner for a museum. The plane is shaped on different ways, it is sliced and 'pulled' down. On the sides that are sliced they use rusted iron, the colour is also used for the fence at the historic area, the bridge and the building. The square is directly bordered by the buildings with functions as horeca and shops.



### Characteristics

Placa de Glories Catalanes is the biggest traffic cross point of Barcelona. Here comes the most important roads together: Gran via, Avinguda Diagonal and Avinguda Meridiana. Within this cross point is a big park, but unfortunately it is neglected. It is a missed opportunity to do nothing about it. Because in an urban point of view it's a toplocation. It is accessible by metro and pedestrians and as said a important place in Barcelona. Next to placa de glories is a famous building of Norman Forster the Torre Agbar.



## 27 PLACA DE GLORIES CATALANES

## 26 PLACA DE LES CORTS



### Characteristics

The water line in the park is the backbone of the park, the structural element. The curve of the park is also used in the rest of the park. The park has like window on the street side to watch through as a picture. The water element can be crossed with concrete blocks that are laying in it. The childplayground uses natural materials and are based on free movement. There are many intern limits elements used to create different routes and areas: by little stairs, water, fences, green hills and green bushes.



### Characteristics

The placa de Merce Capsir is down-streetlevel. It has an intim character, because it is seperated from the rest of the world. But still accessible and visible, also for wheelchairs, but it is not accessible for cars. The oldern people sitting on the terrace and in the park are playing the childrenen.



## 28 PLACA DE MERCE CAPSIR<sup>94</sup>



## 29 JARDINS DE SANT JOSEP DE CALASSANC



**Characteristics**  
This park is laying in a triangle of roads. The place is a bit a lost space in the urbanstructure. The garden is on a higher level to distinguish itself from the road. The objects that gets the attention are the artwork and the portal with roof. The building that is standing on the square is a little cafe with terrace. The trees are placed random, what gives a playing effect. The garden is used by the different people in the surrounding, so children, young and older people.

## 30 JARDINS DE VICENC MARTORELL



**Characteristics**  
This garden lays in the centre of Barcelona and is split up in two parts, one is a childplayground and the other a grassfield. Around the park is only for pedestrians and are little cafés. There is on one side a road with attached to that is a parkinglot for scooters and a place where you can rent a citybike. There are many places in the city where you put your ownershipcard in a pile and you can pick a bike and bring it back where you want in the city in the same pile. The arcades in the building shaped a nice passage between public space and building.

**Characteristics**  
Between two apartment block is a square called Victoria Kent, it is used as a playground for kids and there is also a café with a terrace. Attached to it is an parkingplace what is below the park level. Behind the park, also lower, is a baketball/football cage. Left from that is a private garden. So by lifting, and bringing down functions you can show what you want to show. They use for the underground concrete stones with holes in it, were grass is growing. Only at the place where the people have to walk are fillted with concrete. They also use here nice artificial elements, for example the lights, plant objects and small and broad trees.



## 31 PLACA DE VICTORIA KENT

**Characteristics**  
This square is laying in the district of Horta-Guinardó, that is laying on a hill. The square is a bit a platform to look over a part of the district, so based on overview. It is from one side accessible and for the rest walled or with a glass fence.



## 32 PLACA SALVADOR ALLENDE<sup>95</sup>



### 32 PLACA SOL DE BAIX



Characteristics  
The corners are with the same pavement so there is created a short cut. The park is slowly going up with a hard square on the end. What is possible to use as skatecourt. For an indication, there are standing 40 benches plus stairs to sit on. The playground with trees is the middle point with the square and the green area a bit curved around it.



Characteristics  
It is nice to see how they reconstruct the space within the buildingblock to a little park. It is quit quiet, safe and intime. There are a bit hidden but well signed at the entree. They use the famous waving concrete benche. The borders are from the buildings around them and for that buxeshages. The trees form a roof and for the floor they use gravel.



### 34 JARDIN DE JAUME PEREICH

### 33 JARDINS DE CARLES BARRAL



Characteristics  
This garden is one of the innergardens near parc de Diagonal Mar. These blocks are one of the newest projects in Barcelona. On one side is an Hotel and futher living houses. The gardens use the same objects/elements. They are accessible by two entrees when the fences are open. They use highdifferences by little hills and some corners are lifted. On the left you can see the innerside of the block(that are six stories high) were a terrace is situated. The second picture shows four different undergrounds, the use of typical chairs of Barcelona. The gardens are mostly used by children because it is a save and clean place.



Characteristics  
This garden is surrounded with arcades with public functions an terraces. The northen part is decorated as an little outside theatre. They use 'classical' materials with goldcoloured lights with little masces on it, there is a brown coloured pavement and a red brick wall. On the other side is a fenced soccercourt, that belongs to a club. They have trees inside the cage what is not normal. The court is like futsal but then outside.



### 35 JARDINS DE LA SEDETA<sup>96</sup>



## 36 JARDINS DE MANUEL DE PEDROLO



### Characteristics

A nother example of an intern garden. The gardens are mostly used by the surrounding, because they don't have a garden or a district park nearby. The design is simple, so without many costs. A child playground, some benches, trees and lights. It is completely walled with concrete, where is greenery is growing on it.

## 37 JARDINS DE MERCE PLANTANA



### Characteristics

There are a lot innergardens in Barcelona especially in the new parts. An example are the 'jardins de merce plantana'. The buildingblock has mostly on every groundfloor a store/shop, that sometimes also have an entree at the innergarden. They have a semi-public irradiation, so for the people that living there private and public for others. What immediatly get's your attention are the little ponds with a blue underground and the artificial lights elements. The trees mark different parts of the park. the underground is everywhere accessible.

### Characteristics

This park is laying also whitin a buildingblock, it was used by the old beer-factory S.A. Adam, they kept one element of the factory in tact. They almost use the whole space inside the block to transform it to a park. There is a big child-playground and a square. If you go underneath the surrounding building, there is a nice passage with vertical stone walls with buxes hages that jumps to the right.



### Characteristics

Because the entree/gate starts a bit further in the block, there is space for a café that can always be open. The terrace is laying a bit higher then streetlevel. The garden that is laying within the block has several round green areas, so you can make the routing clear. Further is there a big childplayground made with wooden and metal boxes.



## 38 JARDINS DE MONTSERRAT ROIG

## 39 JARDINS D'ELISARD SALA<sup>97</sup>



## 40 JARDIN/PASSEIG MARINAR



### Characteristics

Within the block near to passeig Marinar is a childplay area. The right side is a green area that is lifted for +/- 1 meter. It covers the construction wall of the houses, on the other side is the lower part covered with concrete so you have on both sides a wall.



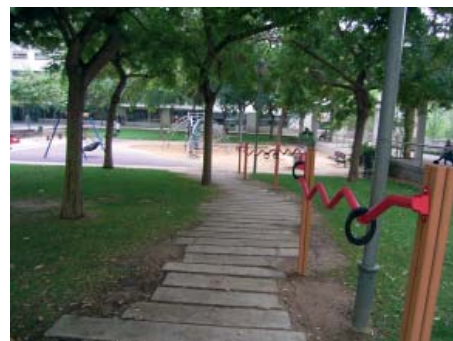
### Characteristics

At the jardin near carrer de les Acores they combine grass and concrete very literally. Underneath the parc is a parking garage, but it is still possible to plant trees there. You can see the glass boxes on top of it. There are many of this kind of underground parking garages in Barcelona with on top of it a park or square. Further is the park surrounded by living houses and apartments with in the ground floor a shop.



## 42 PLACA ASSEMBLEIA DE CATAL.

## 41 JARDINS S.JOAN DE DEU



### Characteristics

This park is laying in the middle of a big commercial centre L'illa. The centre is orientated on the central park. The park is divided with several little grass-squares with routes of concrete that are lifted up. The childplayground is not fenced as many others in Barcelona, they play more spread in the park. On one side is a with greenery overgrewed arcade. In the childplayground is also a big sign with the abc. and other education things.



### Characteristics

Inside the block near carrer de concilo trento is used as a parking place. They use a very nice design, by letting the pavement wave. They use the same stones as the rest of the street pavement. It is going from parallel from the road into the building block. They vary with green and pavement, you can walk between them or over it. It gives a very liveable view of the cars and the waving landscape. They use rusted iron where the hills are sliced.



## 43 PLACA/CARRER DE CONCILLO TRENTO<sup>98</sup>



## 44 PLACA DE GABRIELA MISTRAL



### Characteristics

This plaza is a bit the same as near carrer d'andrade it is a network of public spaces, it is litterly an inner-garden, attached to the park are the little gardens for the people that lives on the groundfloor. They are the same fenced, the rest of the garden can be used for the people that are living above first level. Simpel design with trees, lights, sand, pavement and sitelements.

## 45 PLACA DE REIAL



### Characteristics

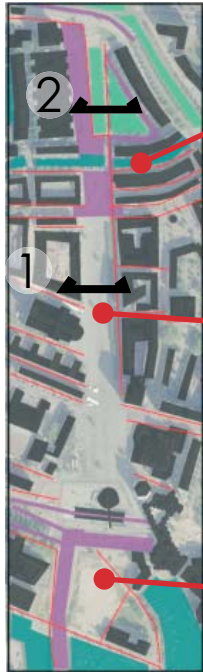
This square is one of the most old and famous ones in Barcelona. This square is totally surrounded with teraces that are standing half under the building by arcades. The historic buildings, the teraces, the lights/fountains and the trees makes the place. It is directly connected with la Rambla.

# ontwerp openbare ruimte Rotterdam



# Ontwerp Model 2 Binnenrotte

## ANALYSE



## IMPRESSIE



## PROBLEMEN

A De verhoging van het spoor vormt een barrière. Er is nagenoeg geen inrichting en er zijn veel blinde gevels

B het middendeelte is erg open en leeg als er geen markt is. Alleen 30x30 tegels. Het heeft geen relatie met de oude Binnenrotte.

C Binnenrotte Zuid ligt momenteel braak, er staan monumentale panden. Deze openbare ruimte is nergens op aangesloten.

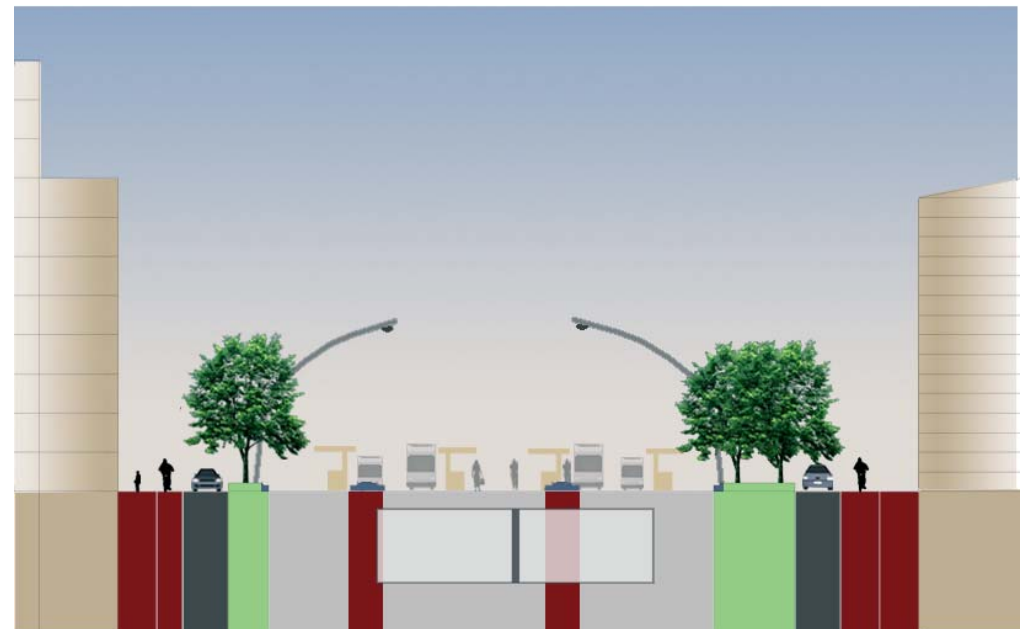
## CONCEPT



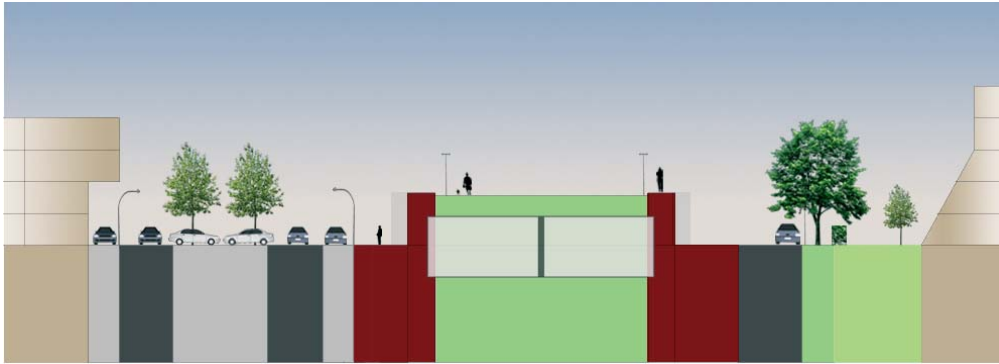
De Binnenrotte heeft een 'noordkop' en een 'zuidkop', en gaan dus een kop-staart relatie aan met de voetgangerslijn. De zuidkant is meer extrovert en hier ligt het station Blaak en de Maas als twee kwaliteitsdragers. De noordkant is meer doodlopend en introvert. De koppen zien er verlaten uit en zijn nagenoeg niet ingericht als verblijfsplek. Deze mogelijke parken kunnen een belangrijke functie krijgen voor de omliggende wijk en kan samen met de Binnenrotte een sterke, herkenbare verblijfsgebied worden. Op de eerste doorsnede van de huidige situatie kan men voorstellen dat als er geen markt is de ruimte erg kaal is. Er moet dus voor een inrichting worden gekozen met behoud van de openheid voor de markt. De rooilijn aan de oostzijde langs de binnenrotte verspringt veel en mist daardoor eenheid in de lijn. Ook wordt het zwaartepunt van de lijn aan de westkant gelegd door de bomenrij. In het nieuwe profiel is er gekozen voor een enkele bomenrij aan de oostzijde in een verhoogde bak, waarop gezeten kan worden. De nieuwe lantaarnpalen versterken de geborgenheid en staan symbool voor de markt. (de overdekte markthal van MVRDV bij het station Blaak heeft dezelfde vorm). Verder is er gekozen voor, in blauw uitgevoerde, golvende, mozaïek banken die van noord tot zuid over het 'plein' kronkelen. Deze refereren naar de oude Binnenrotte, breken de ruimte en bieden meer zitmogelijkheden. (ook tijdens de markt) De marktkramen die verloren gaat kan worden opgevangen in de nieuwe markthal.



Profiel 1 oude situatie Binnenrotte



Profiel 1 nieuwe situatie Binnenrotte

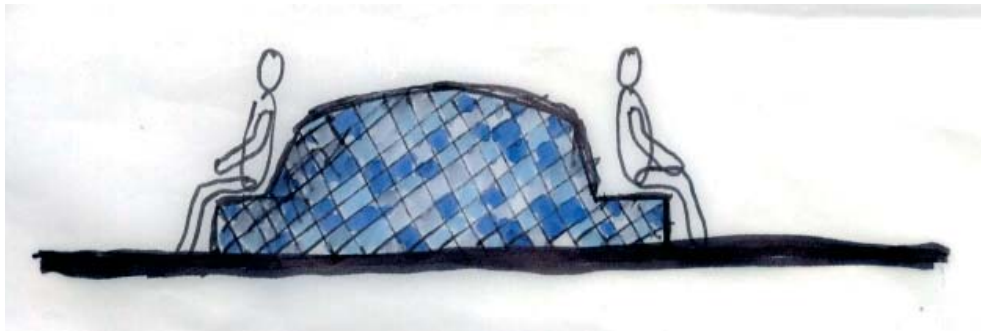


*Profiel 2 Oude situatie Binnenrotte noord*



*Profiel 2 Nieuwe situatie st. Jacobspark*

Op het bovenste profiel is de huidige situatie te zien van de Binnenrotte noord. Er is hier totaal geen levendigheid doordat er geen doorgaande routes zijn, maar vooral ook omdat de ruimtes veel blinde gevels heeft, er bijna geen interne, op voetgangersgerichte functies zijn. De enige overeenkomst met de rest van de Binnenrotte is dat het tevens leeg en open is. Dit kan refereren naar de waterloop, omdat die ook zonder objecten is, maar ten aanzien van attractiviteit zijn hier veel meer mogelijkheden voor. Van het hoogteverschil wordt totaal geen gebruik gemaakt, wat zonde is, omdat juist in Nederland hoogteverschillen erg weinig voorkomen in de openbare ruimte. In het ontwerp is het hoogte verschil gebruikt als een splend landschap. De verbinding richting de Binnenrotte is niet meer rechtlijnig maar kronkelt door het park. De zitelementen zijn in het park doorgezet. Het strakke profiel transformeert dus langzaam in het park.



*Detail golvende zitbanken in blauwe, mozaik als metafor van de historische Binnenrotte*



Huidige situatie Binnenrotte kijkend vanuit station Blaak



## ANALYSE ST. JACOBSPARK

Bij de analyse van de Binnenrotte kwamen al een aantal probleempunten ten aanzien van de koppen. De ruimte is onsamenvattend doordat er geen interactie met de gebouwen, de doorgaande routes zijn opgeknijpt en er is geen eenduidige inrichting. Het oostelijk deel is wel ingericht met een aantal bomen en speelobjecten, dit is dus het verblijfsdeel van de ruimte en zal voor de mensen die in de direct omliggende woningen gebruikt worden. Maar in deze plek ligt potentie om voor de hele buurt wat te betekenen. Ook ligt er de potentie om een relatie aan te gaan met de verbinding richting het zuiden, richting de Maas en het station Blaak en 'Binnenrotte zuid'. De Pompenbrug en Goudsesingel liggen hoger dan de locatie en vormt dus enigszins een wand, maar deze is niet sterk genoeg om het introverte en hierdoor ook geborgen karakter te versterken. De huidige ruimte biedt dus veel potentie om getransformeerd te worden naar een plek: het st. Jacobspark.



Huidige situatie



## ONTWERP ST. JACOBSPARK

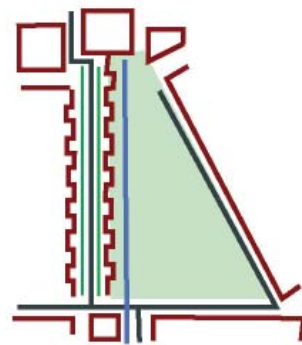
In het ontwerp loopt het spelende landschap (referentie Jardins d'Olga Sacharofs-Barcelona) langzaam af richting de oostkant, wat een spiegelend beeld op levert met de bebouwing. De westkant kan worden gezien als de harde rand en reageert op de gevel en rooilijn van die kant. Er zijn units tegen de tunnelbak aangezet voor eventuele tandartspraktijken, fysiotherapeuten of privé garages of schuren. Het is wel noodzakelijk dat de gevel oogt als voorkant, dus met ramen en deuren en niet enkel een garage-schuifdeur. Verder zullen de nieuwe karakterestieken gebouwen meer geborgenheid geven en een gezicht geven aan het st. Jacobspark. Er is water terug gebracht en loopt trapsgewijs vanuit de punt richting de aanwezige waterloop. En versterkt het contrast hard-zach. (ref. Parc de la Pegaso). In het gebouw in de punt kan ideaal geschikt zijn voor een horecafunctie met uitzicht richting de zuidkant. Ook het kleine gebouwtje op het kruispunt van het water biedt potentie voor een openbare functie.



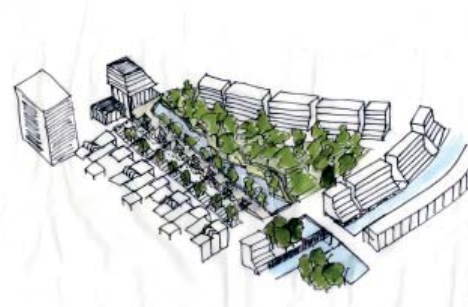
Ontwerp st. Jacobspark



huidige situatie



Schema



Schets



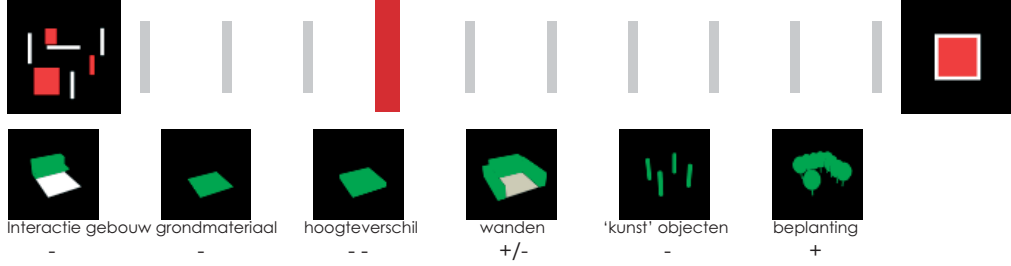
Referenties Jardins d'Olga Sacharofs  
Parc de la Pegaso



# EVALUATIE EENHEID ST. JACOBSPARK

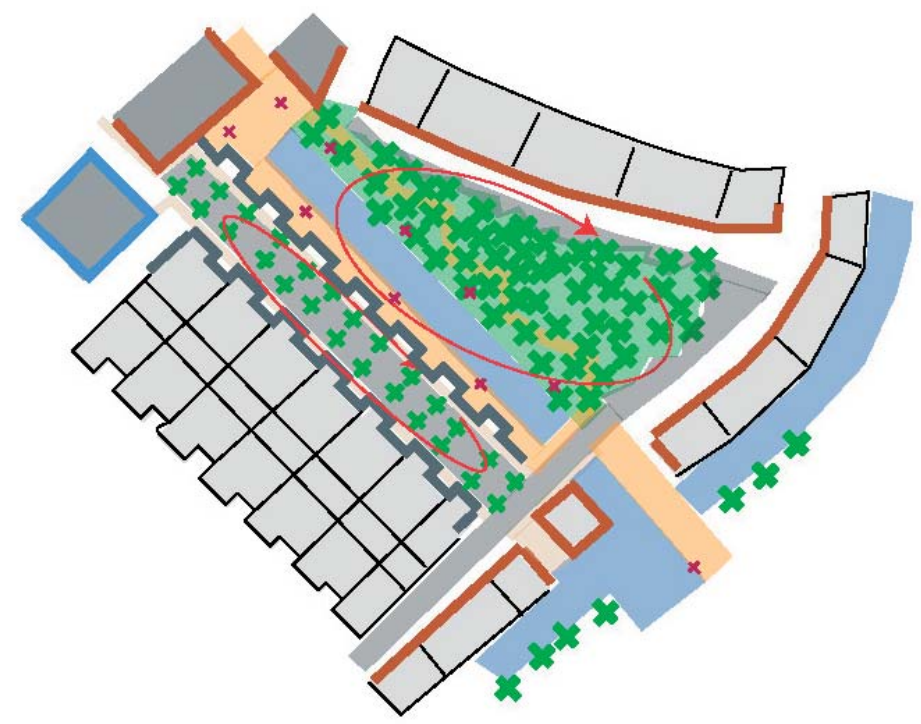
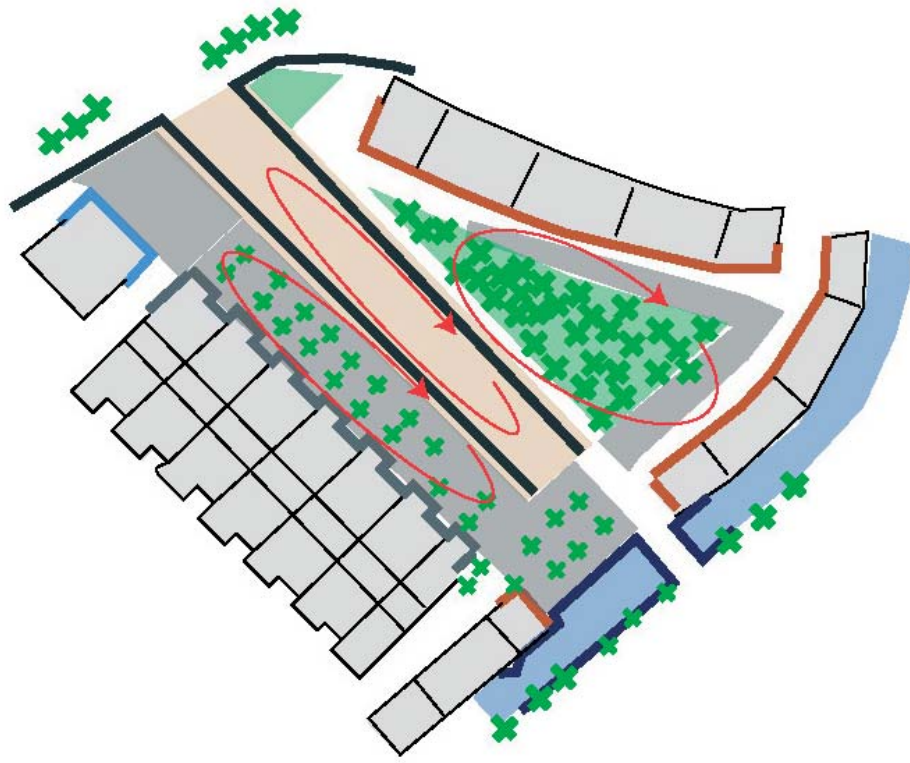
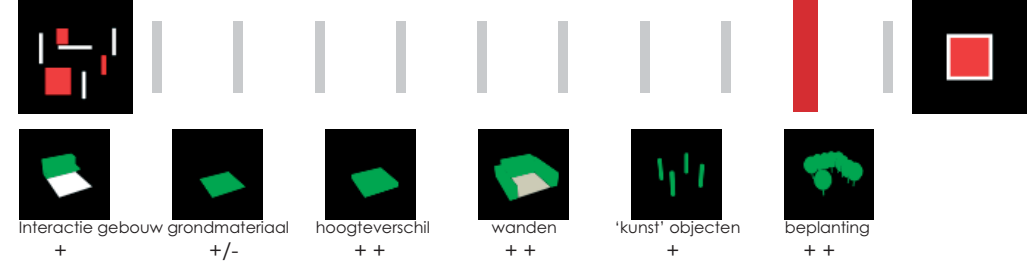
fragmenteerd

eenheid



fragmenteerd

eenheid



- deelgebied 1
- waterelement
- deelgebied 2
- groen ondergrond
- deelgebied 3
- bebouwing + hoogte en verdeling
- deelgebied 4
- baksteengevel
- glasgevel
- betongevel
- aluminiumgevel
- groenobjecten
- kunstobjecten
- eenheidvorming verblijfgebied

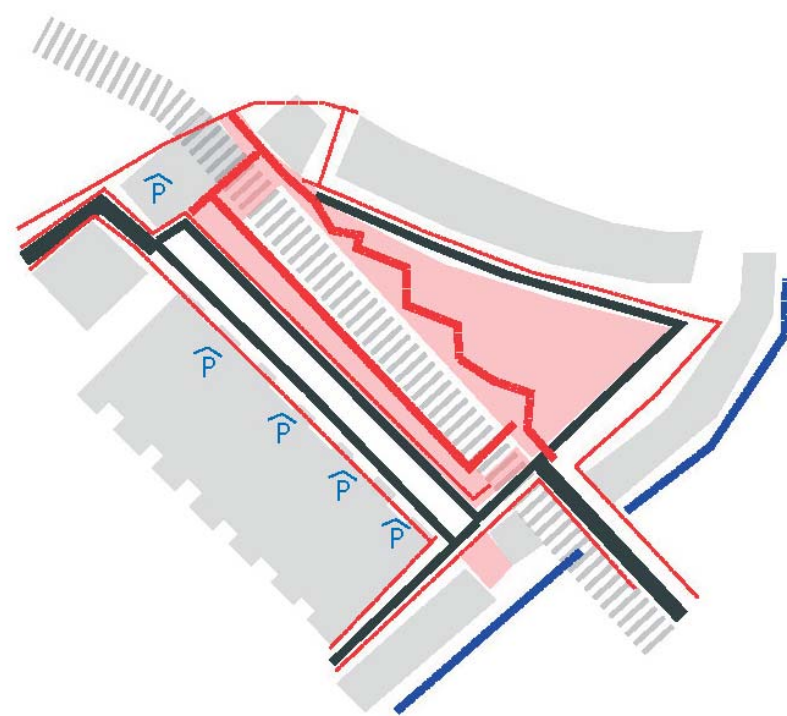
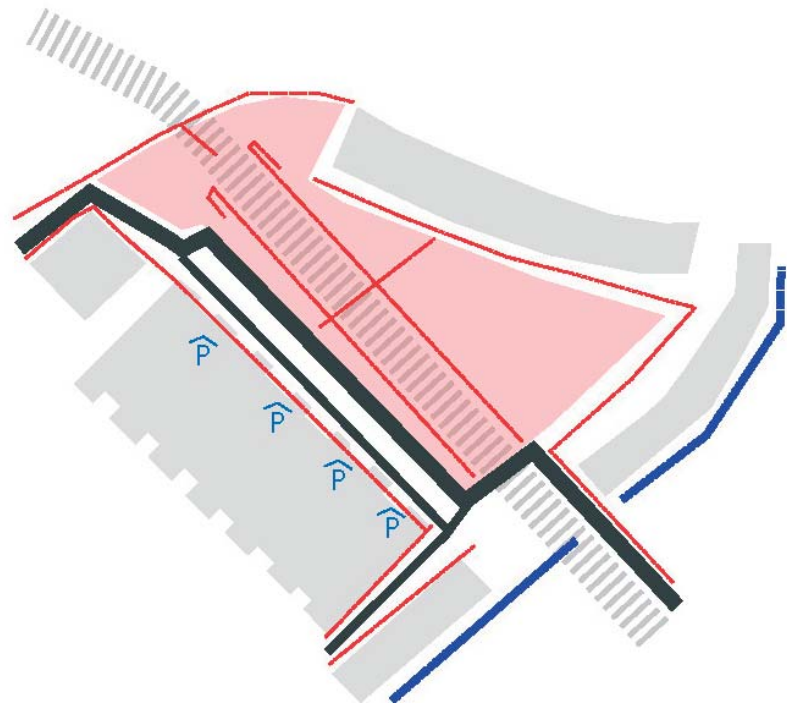
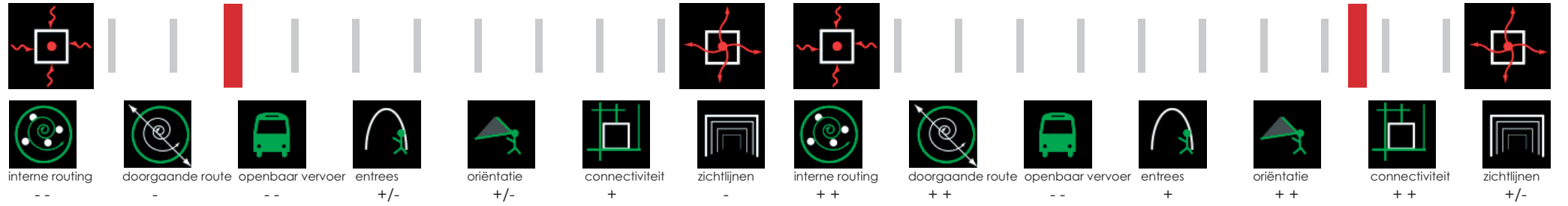
# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID ST. JACOBSPARK

geïsoleerd

geïntegreerd

geïsoleerd

geïntegreerd

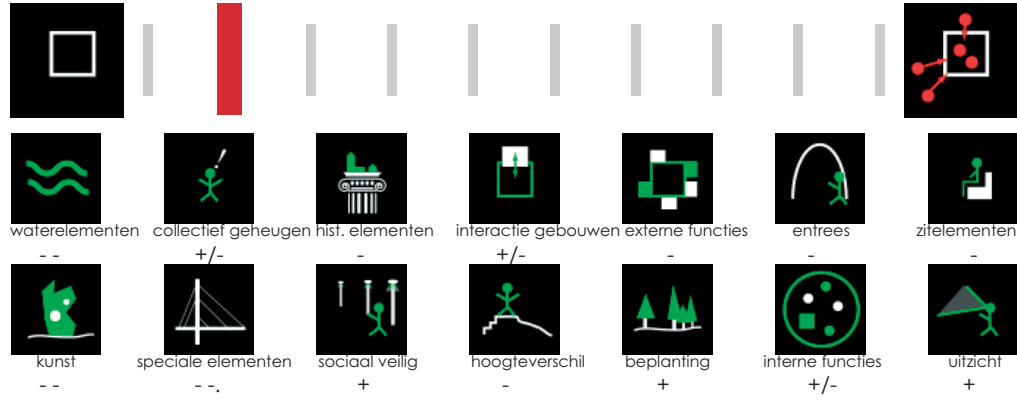


- langzaam verkeer + grootte
- motorverkeer + aantal stroken
- tram/trein verkeer
- bus verbinding
- waterverbinding
- ||||| ondergrondse trein
- P parkeer(garage)
- tramhalte
- metrohalte
- watertaxi
- NS-station
- gebied ingericht voor de voetganger
- bebouwing



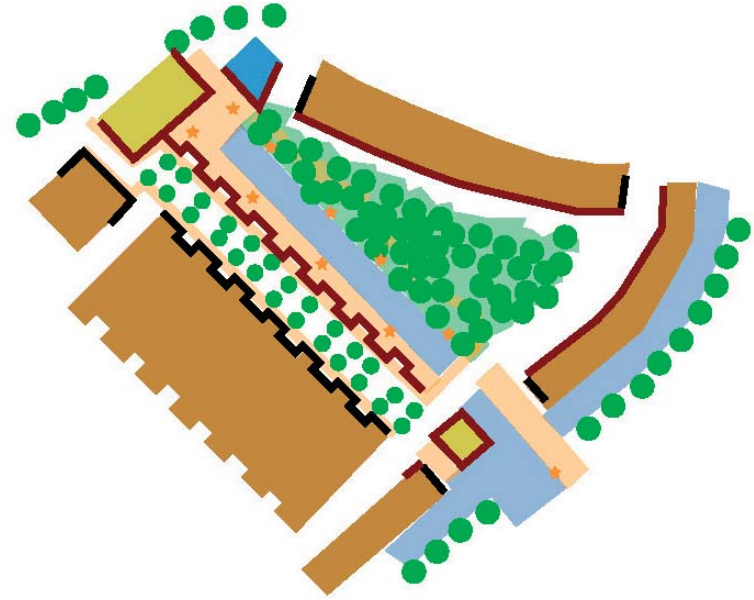
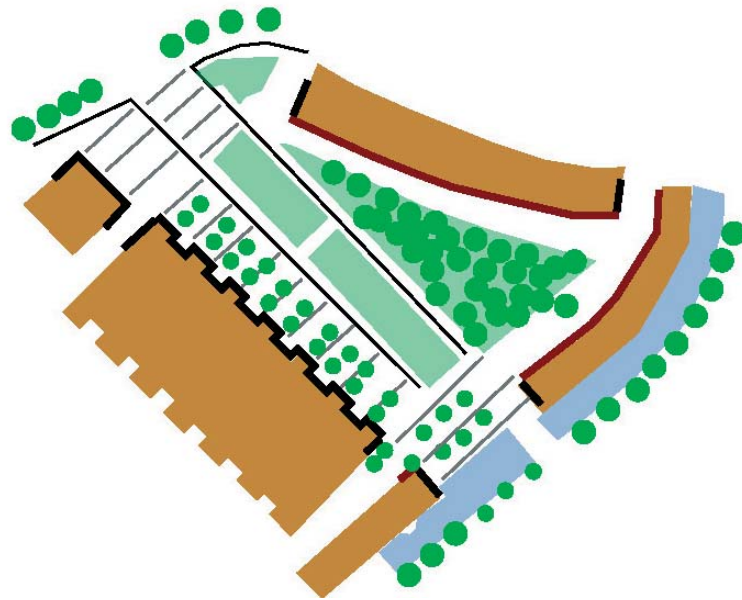
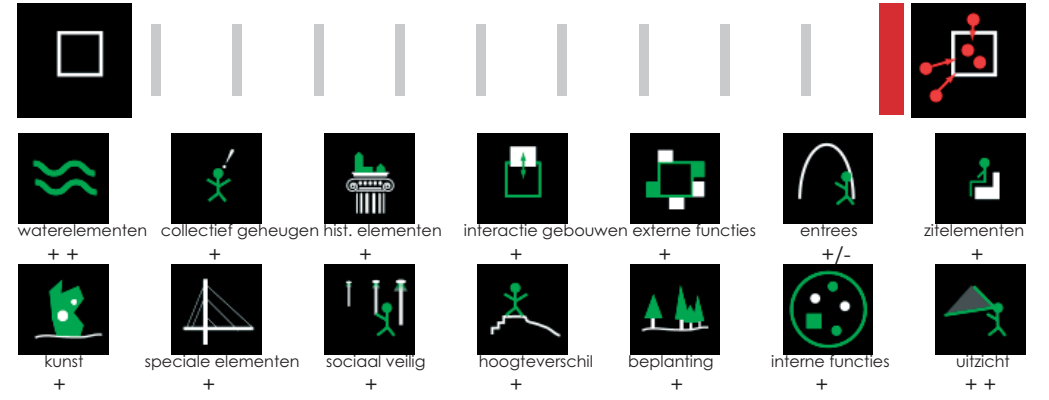
# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT ST. JACOBSPARK

lage attractie waarde



hoge attractie waarde

lage attractie waarde



- gemengde functie
- horeca functie
- bijzondere bestrating
- woon functie
- overige functie
- '30x30 tegels'
- winkel functie
- water
- voorkant gevel
- kafoor functie
- groen
- blinde gevel
- bomen
- 'kunst' objecten

## ANALYSE BLAAKPARK

Het zuidelijk gedeelte van de Binnenrotte is al jaren braakliggend. Aan de noordkant ligt station Blaak en aan de westzijde begint de belangrijke noord-zuid verbinding voor auto's over de Willemsbrug. De locatie is aan twee zijde begrensd met water. Er zijn nog een aantal monumentale panden gespaard, waaronder het "Witte Huis". De locatie biedt, zoals eerder beschreven, de potentie om als kop te fungeren van de Binnenrotte. Een groot nadeel is, is dat het station eigenlijk een eindpunt vormt van de Binnenrotte, maar door een sterke koppeling te maken met het station kan het gebied samen met het station een eindpunt zijn. Aan de westzijde van de verlengde willemsbrug ligt ook nog een verloren gebied. Deze kan dus qua thema hetzelfde worden ingericht met het oostelijk deel. Langs het water ligt de boulevard, ontworpen door West 8. Deze bieden aanknopingspunten voor de voetgangersverbindingen richting de noordkant van de Binnenrotte.



Huidige situatie



## ONTWERP BLAAKPARK

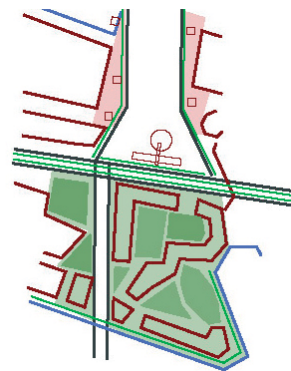
In het ontwerp is er gekozen om een bebouwingsblok te plaatsen diagonaal door het park. Hiermee ontstaan er nieuwe afgebakende openbare ruimtes die samen met de aanwezige bebouwing en een nieuw L-vormig blok, het nieuwe Blaakpark vormen. In de fotobewerking is het Spaanse Hof geprojecteerd in de ruimte, met een vernieuwde glooiend landschapsonderligger met een variëteit aan bomen en herkenbare kunstobjecten. Er zijn verschillende (onder)doorgangen in het bouwblok gemaakt om de interne en doorgaande route te bevorderen en zodat de ruimtes relaties aangaan met de omgeving. De monumentale panden kunnen worden aangesloten bij het nieuwe blok. Aan de andere kant van de verlengde Willemsbrug komt een gebouw welke als toegangspoort tot het noordelijk deel van Rotterdam kan dienen, het gebouw heeft dezelfde uitstraling als het Witte huis maar zal wel een eigen karakter moeten krijgen. De verdeelde ruimtes hebben verschillende vormen en oriëntatie punten



Ontwerp Binnenrotte zuid



huidige situatie



Schema



Schets



Parc Diagonal Mar  
Referentie Barcelona



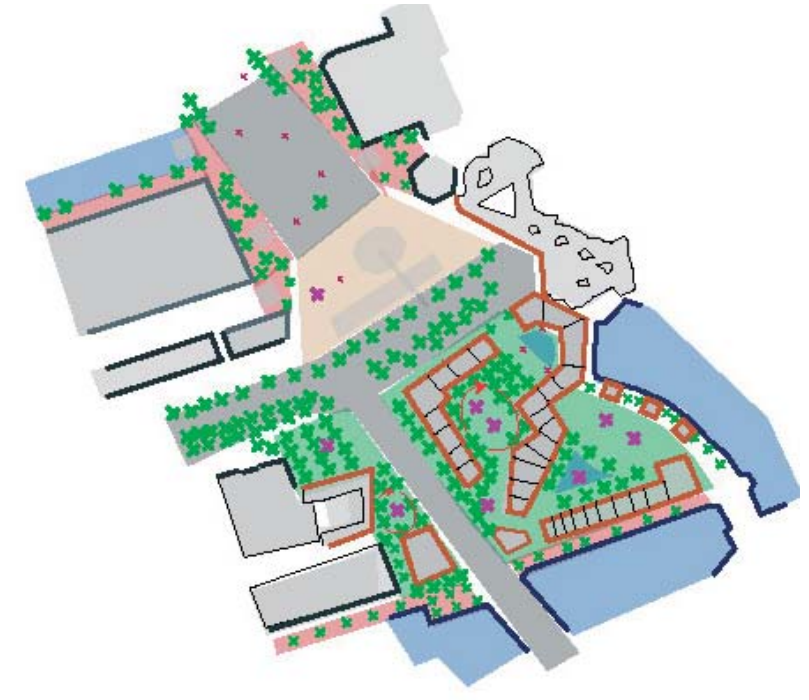
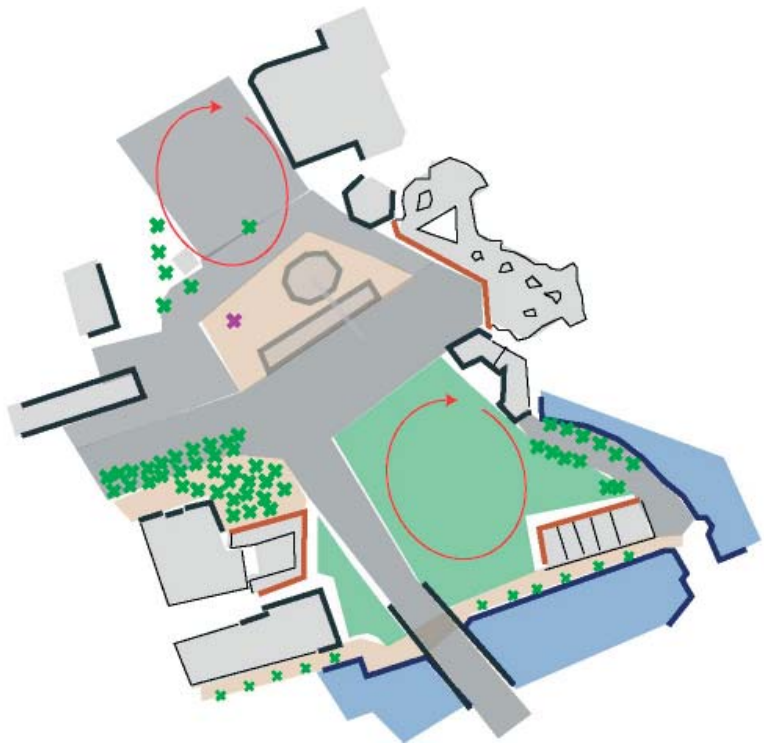
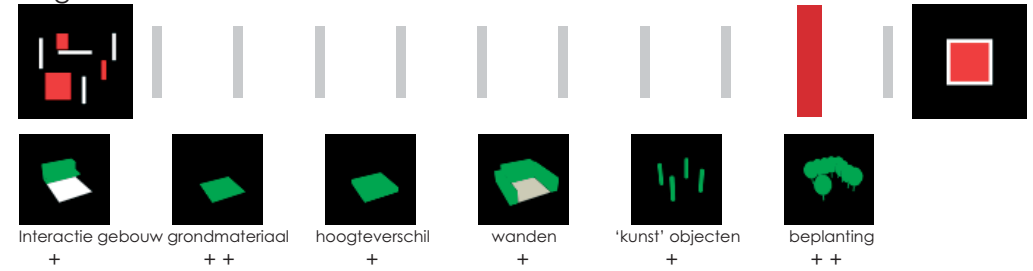
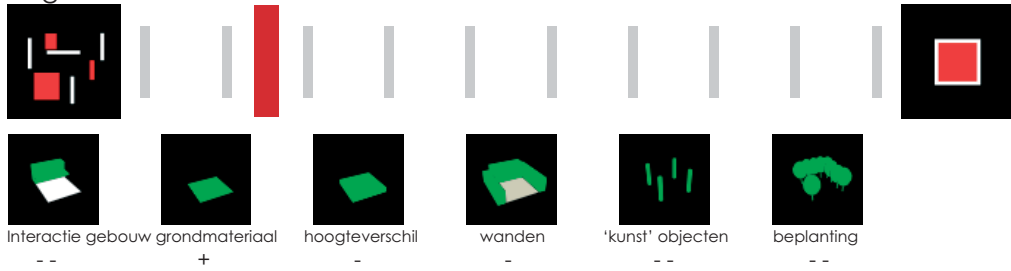
# EVALUATIE EENHEID BLAAKPARK

fragmenteerd

eenheid

fragmenteerd

eenheid



- deelgebied 1
- waterelement
- baksteengevel
- ✿ groenobjecten
- deelgebied 2
- groen ondergrond
- glasgevel
- ✿ kunstobjecten
- deelgebied 3
- bebouwing + hoogte en verdeling
- betonggevel
- ⤷ eenheidvorming verblijfgebied
- deelgebied 4
- aluminiumgevel



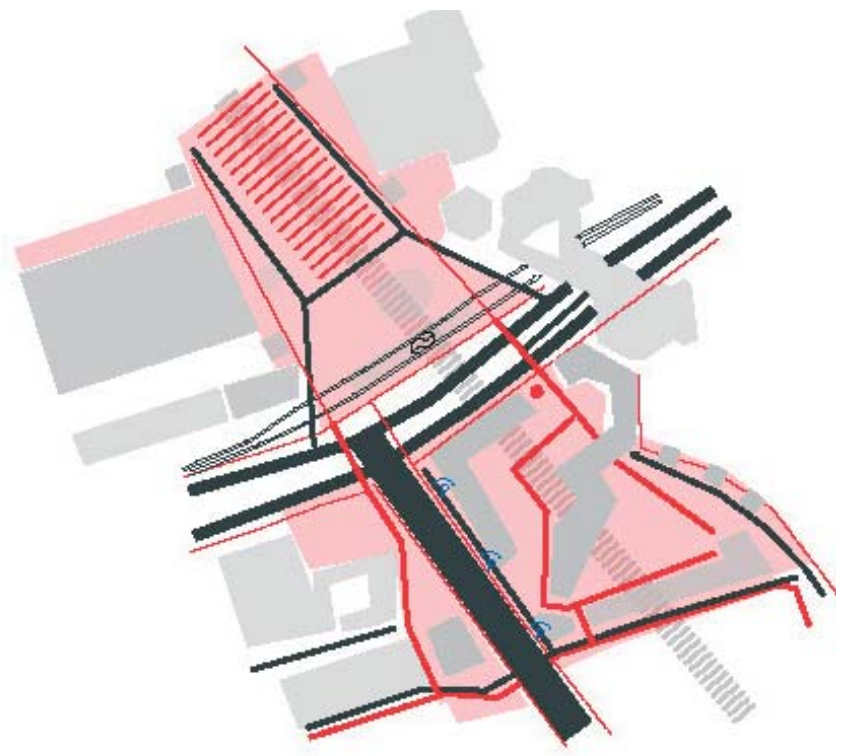
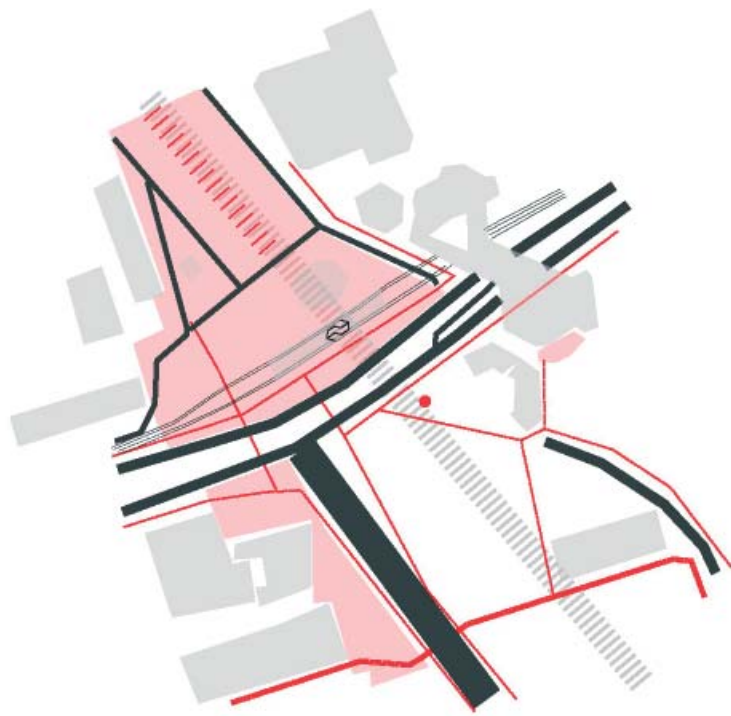
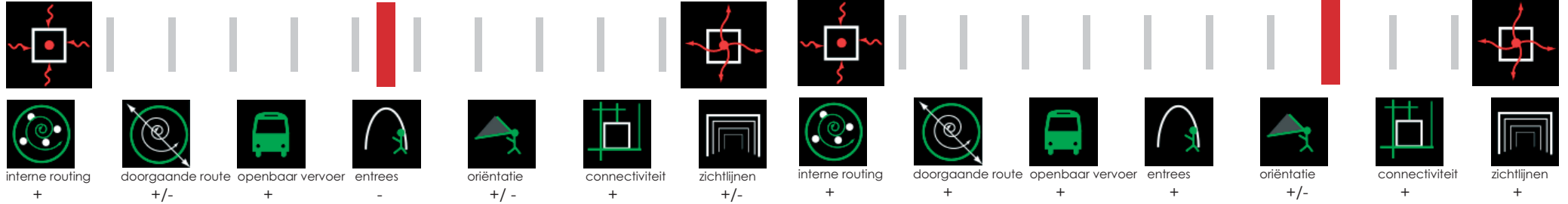
# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID BLAAKPARK

geïsoleerd

geïntegreerd

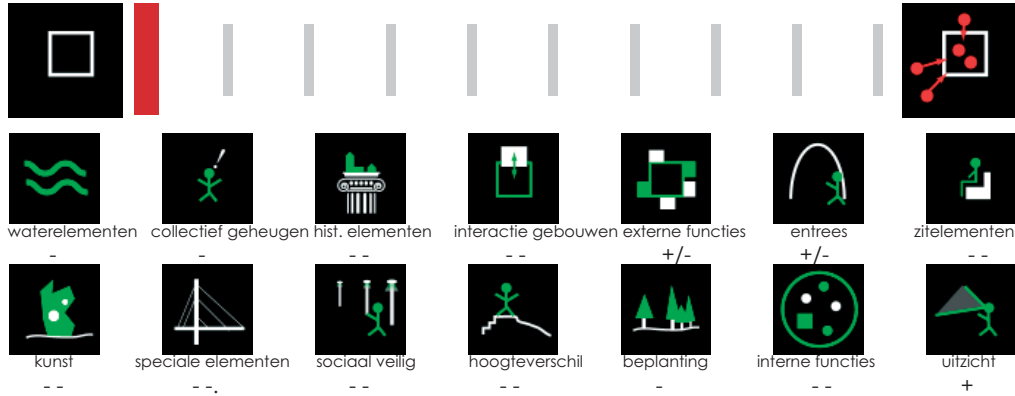
geïsoleerd

geïntegreerd



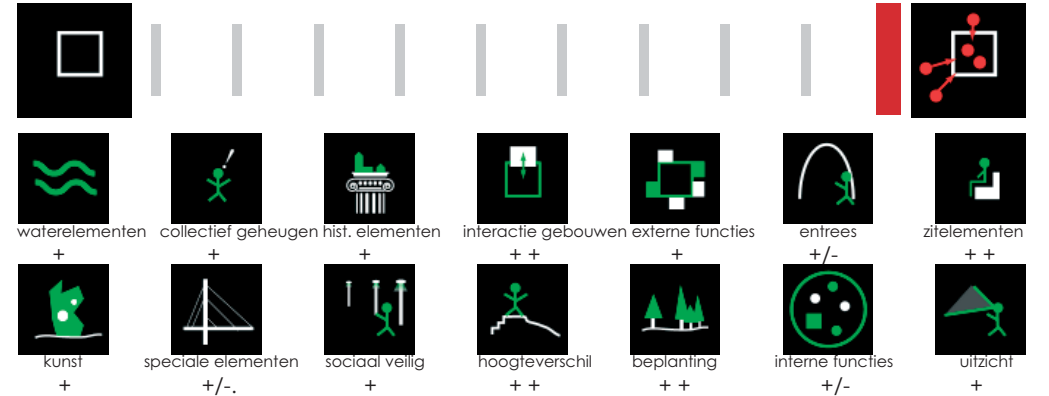
# ATTRACTIVITEIT BLAAK PARK

lage attractie waarde



hoge attractie waarde

lage attractie waarde



hoge attractie waarde



- gemengde functie
- horeca functie
- bijzondere bestrating
- bomen
- woon functie
- overige functie
- '30x30 tegels'
- 'kunst' objecten
- winkel functie
- water
- voorkant gevel
- kafoor functie
- groen
- blinde gevel



# Ontwerp Model 3 Binnenweg

ANALYSE



IMPRESSIE



PROBLEMEN

De Binnenweg kent weinig plekken om te verblijven, vooral tussen de heemraadsingel en de bocht bij Mathernesse straat. Er liggen wel verloren ruimtes binnen de bouwblokken.

Er zijn ook verloren ruimtes binnen bouwblokken met veel concurrentie van andere buurtparkjes/pleintjes.

De openbare ruimte van het Antonius-terrein is nagenoeg niet aangesloten en ingericht voor voetgangers.

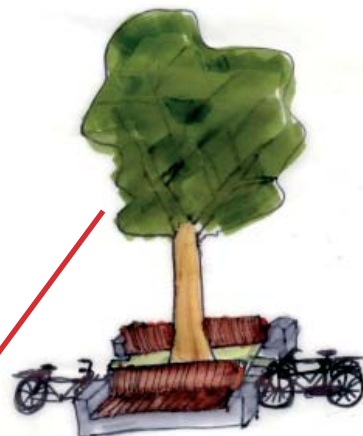
Het rechtergedeelte, Oude Binnenweg, is autovrij en loopt dood op het Binnenwegplein.

CONCEPT

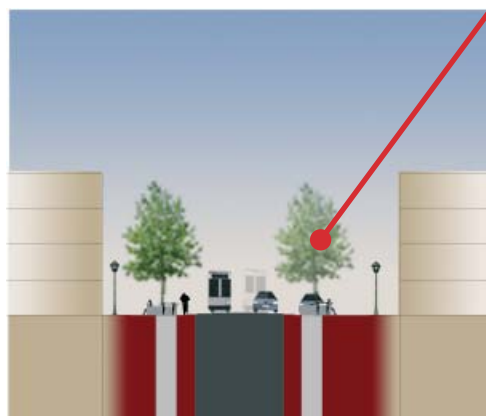
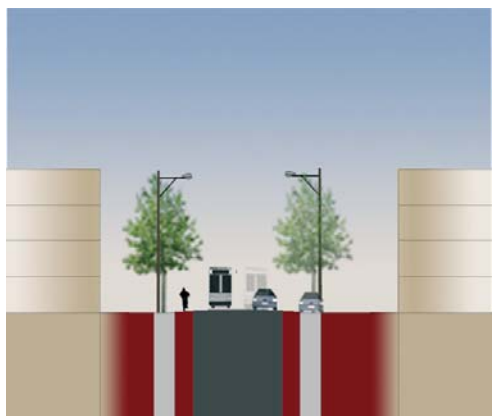


Quicksan met conceptontwerp voor de Binnenweg

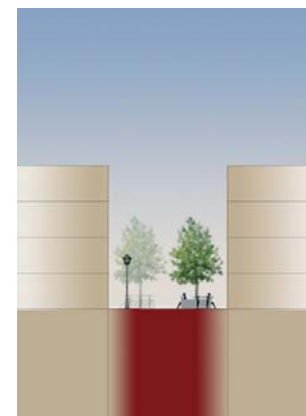
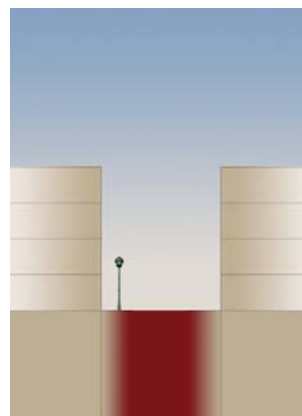
Zoals hiernaast te zien is liggen veel mogelijke verblijfsruimte achter een bouwblok, er is dus een verborgen relatie tussen de lijn en de plek. De oude en nieuwe Binnenweg heeft naast de naam ook een groot verschil in programma en toegankelijkheid. Het nieuwe gedeelte (profiel 1) is ingericht met trams op de autobaan en met aan weerszijde parkeren en een voetpad. Door de smalheid van het straatje belemmeren de vele objecten een soepele doorstroming. Dit gedeelte heeft een multiculturele uitstraling met vele buitenlandse winkeltjes. Het oude gedeelte is uitgevoerd met rode bakstenen bestrating en wordt gebruikt als moderne winkelstraat. De straat is autovrij en heeft aan één zijde traditionele verlichting. Er is veel interactie met de winkels. Verder worden de bomenrij van de nieuwe Binnenweg niet doorgezet bij het oude gedeelte. In het ontwerp van de verbinding is een clustering voorgesteld van fietsenstallingen, bomen en zitelementen. Hierdoor neemt het overzicht toe en kan er eenheid worden gecreëerd in de doorsnede.



Detail van clusterelement voor de Binnenweg



Profiel 1 Oude en nieuwe situatie van de Nieuwe Binnenweg



Profiel 1 Oude en nieuwe situatie van de Oude Binnenweg



## ANALYSE BINNENWEG BLOCK I

Ter hoogte van de Claes de Vrieselaan heeft de Binnenweg geen ruimte om even te onttrekken van het drukke verkeer/mensen/winkels, om deze reden is er gezocht naar openbare ruimtes binnen de bouwblokken die momenteel niet zijn aangesloten op de Binnenweg en/of de openbare ruimtestructuur. Binnen "block I" bevindt zich aan weerszijde publieke ruimtes die uitermate geschikt kunnen worden gemaakt voor algemeen gebruik. Aan de oostzijde is reeds een inrichting gemaakt maar deze is niet direct toegankelijk. Het westelijk deel ligt er verloren bij en biedt in de huidige situatie wel mogelijkheid tot betreden. Het middengedeelte is ingericht met privé tuinen en hier zal de aanwezige tussenpad kunnen worden gebruikt als verbindend element binnen de ruimte.





## ONTWERP BINNENWEG BLOCK I

Voortkomend uit de behoefte om binnen een straal van 200 meter een ruimte te bieden om te verblijven en uit de behoefte om verloren ruimtes aan te pakken ontleend Block I zich geschikt om de semi-publieke ruimtes te transformeren naar plekken die ook toegankelijk is vanuit de omliggende wegen. Er is een onderdoorgang gepland aan de oostzijde en de westzijde word tevens met een openstaande hek afgeschermd. Tussen de tuinen is een begroeide overkapping bedacht om een visueel verbindend, zichtlijn versterkend en aantrekkelijk element toe te voegen. De parkjes zelf worden ingericht met speel objecten en is er een gridbeplanting voorgesteld in een gravelachtige ondergrond om een sterke eenheid te creëren. Er zijn vele referenties te vinden in Barcelona waar vergelijkbare projecten zijn binnen bouwblokken zoals Jardins de Jaume Perich.



ontwerp binnenweg block I



Huidige situatie



Schema



Detail schets verbindend element



Referentie Jardins de Jaume Perich

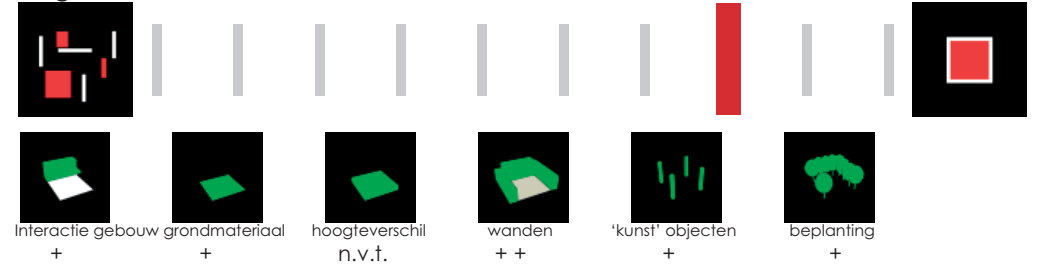
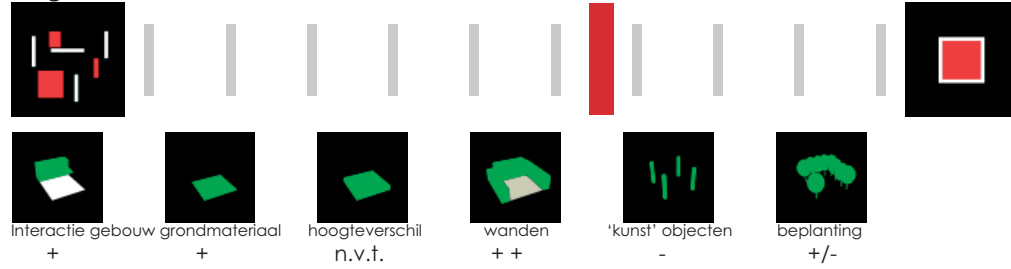
# EVALUATIE EENHEID BINNENWEG BLOCK I

fragmenteerd

eenheid

fragmenteerd

eenheid

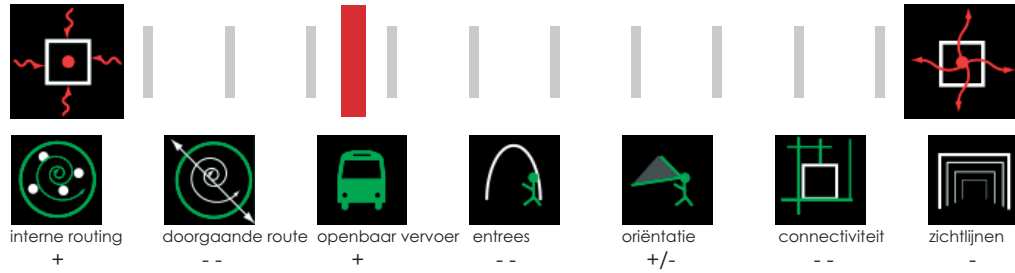


- |              |                                 |                |                               |
|--------------|---------------------------------|----------------|-------------------------------|
| deelgebied 1 | waterelement                    | baksteengevel  | groenobjecten                 |
| deelgebied 2 | groen ondergrond                | glasgevel      | kunstobjecten                 |
| deelgebied 3 | bebouwing + hoogte en verdeling | betongvel      | eenheidvorming verblijfgebied |
| deelgebied 4 |                                 | aluminiumgevel |                               |



# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID BINNENWEG BLOCK I

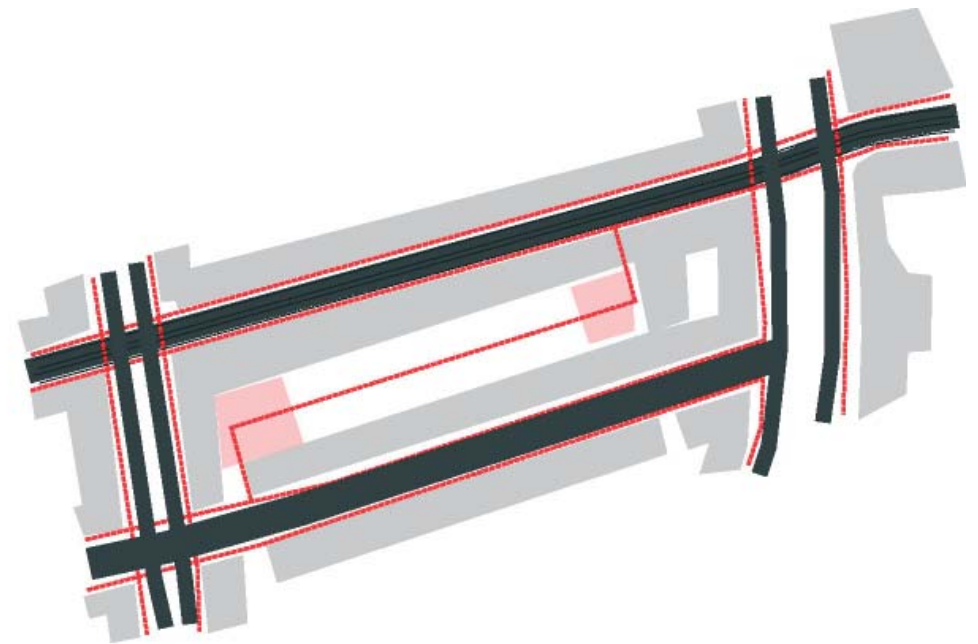
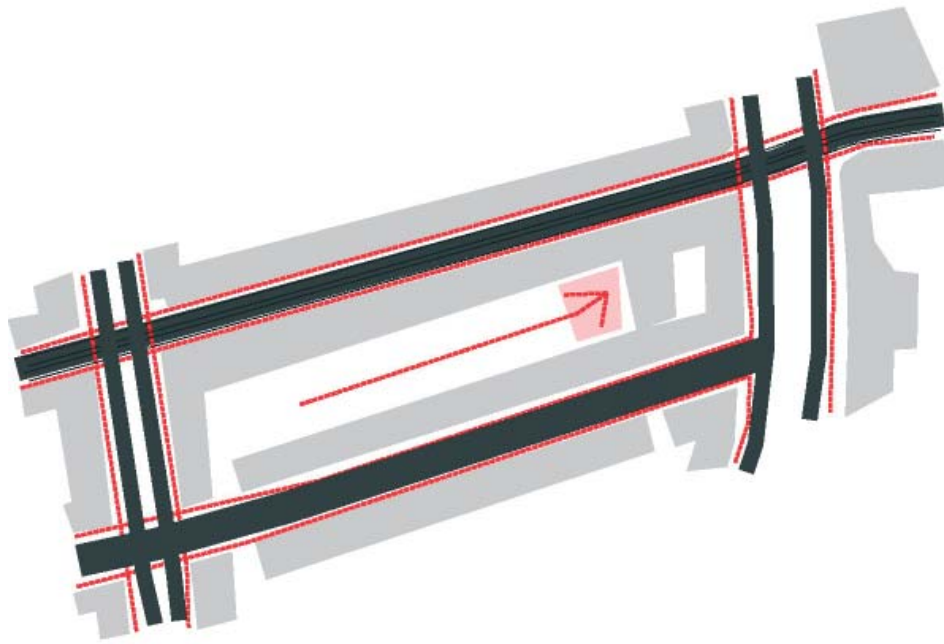
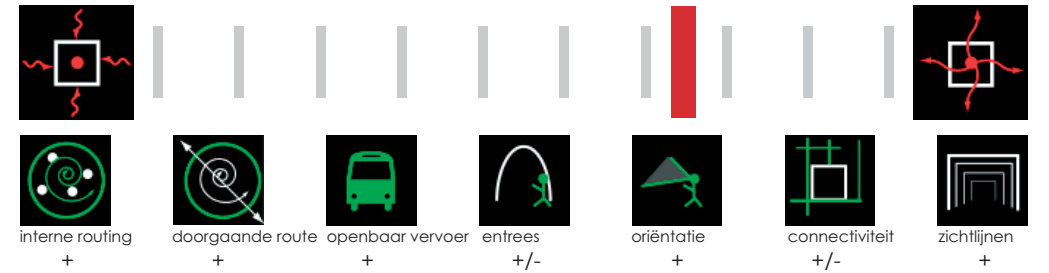
geïsoleerd



geïntegreerd

geïsoleerd

geïntegreerd



- langzaam verkeer + grootte
- motorverkeer + aantal stroken
- tram/trein verkeer
- bus verbinding
- waterverbinding
- ||||| ondergrondse trein
- Ⓟ parkeer(garage)
- tramhalte
- metrohalte
- watertaxi
- Ⓜ NS-station
- gebied ingericht voor de voetganger
- bebouwing

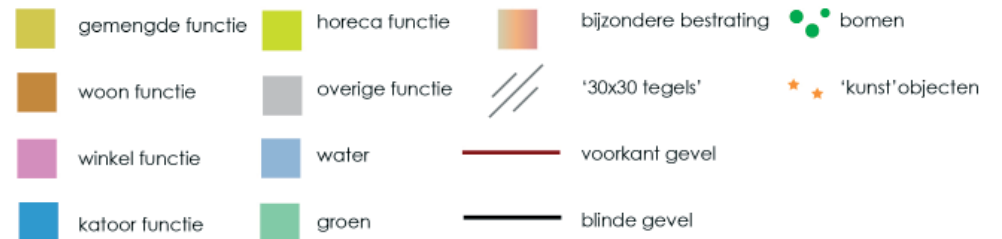
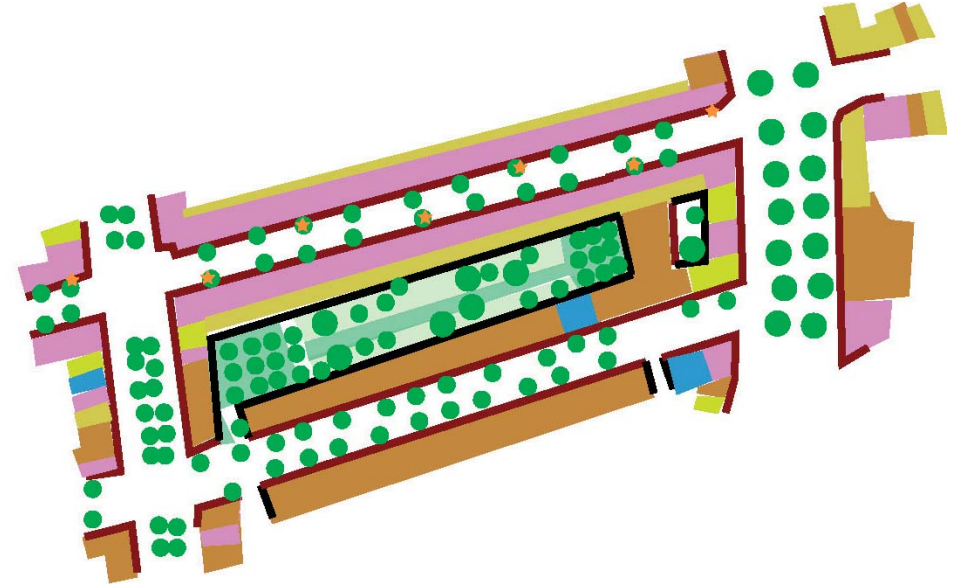
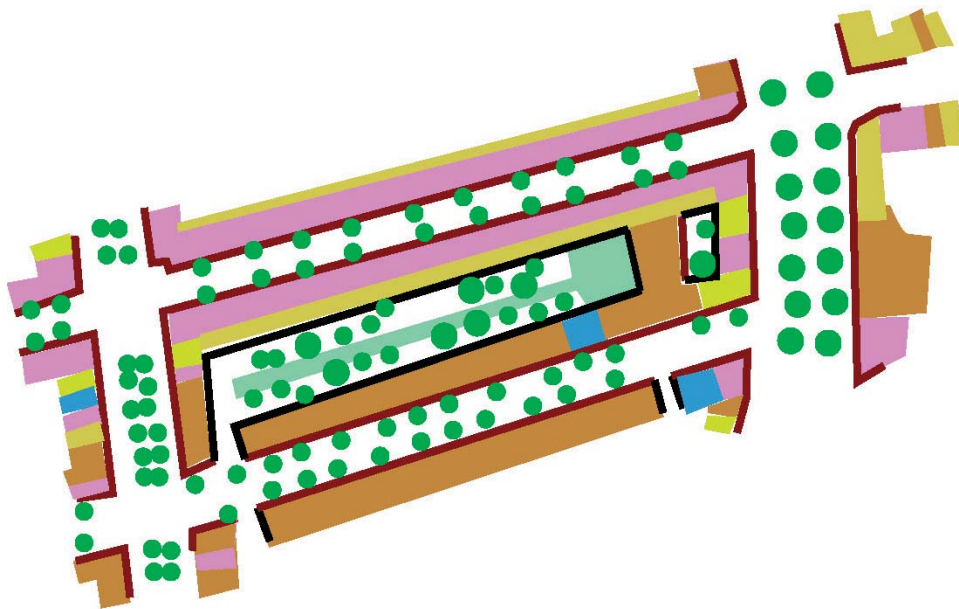
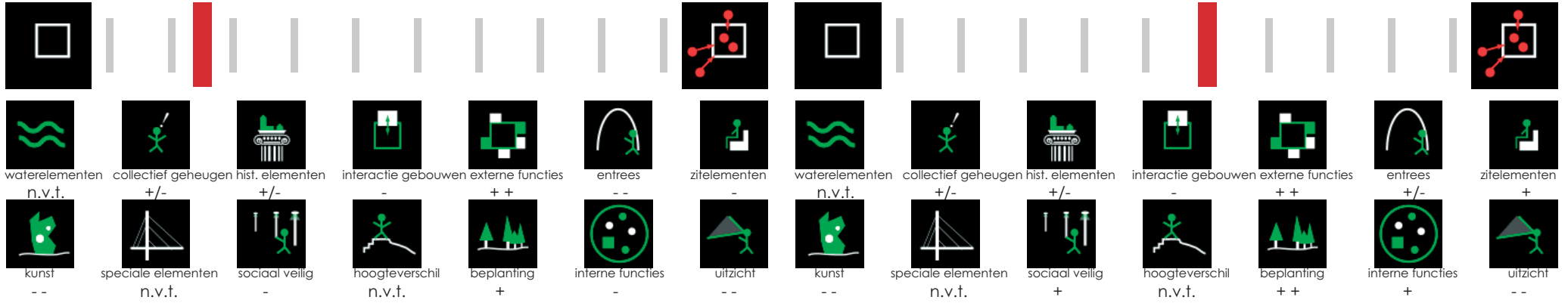
# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT EENDRACHTSPLEIN

lage attractie waarde

hoge attractie waarde

lage attractie waarde

hoge attractie waarde





## ANALYSE BINNENWEG BLOCK II

Na de besproken Block I waar geen verblijfsgebieden dichtbij waren heeft Block II juist veel concurrentie van verblijfsplekken erom heen. Dit bouwblok heeft een half verdiepte parkeergarage met een toegang vanaf de Binnenweg. Boven op de parkeergarage is ingericht als speel-terrein. De inrichting van het pleintje en de ruimte daar net voor heeft geen samenhang en heeft een erg lage beeldkwaliteit. Verder hebben de omwonende erg smalle tuinen. Gezien dit gegeven in combinatie met drie verblijfsplekken in de omgeving is er gekozen om de grond te privatiseren. De ruimtes boven op de parkeergarage en het stuk daarvoor wordt opgesplitst en verdeeld. De toegang tot de parkeergarage kan blijven bestaan.

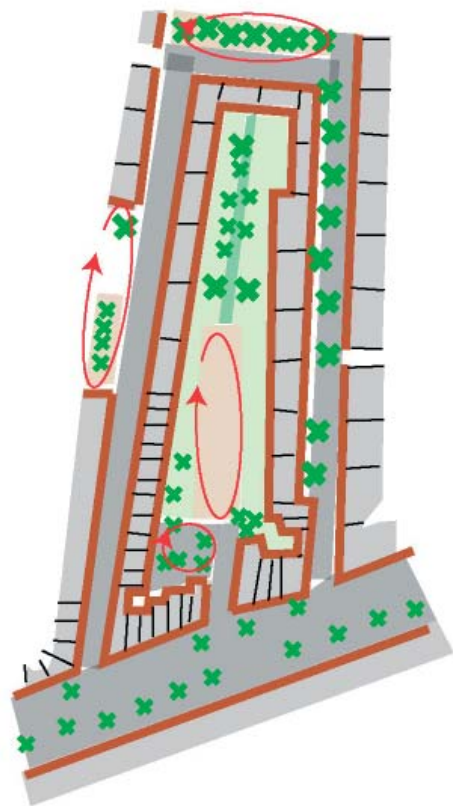
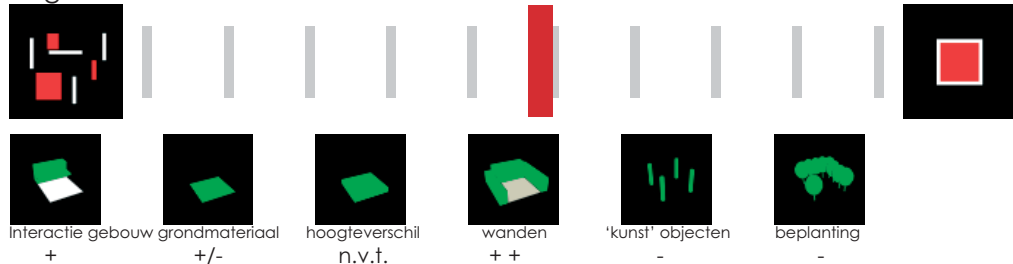


Huidige situatie



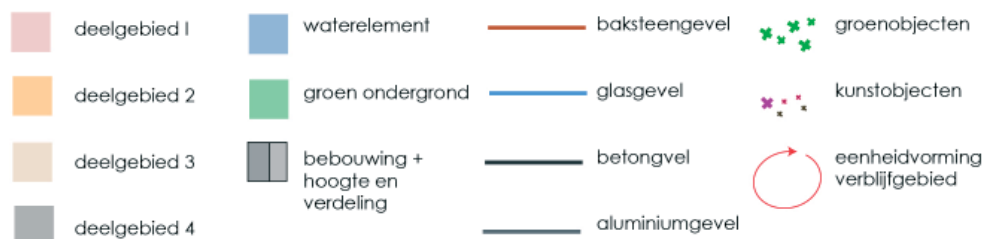
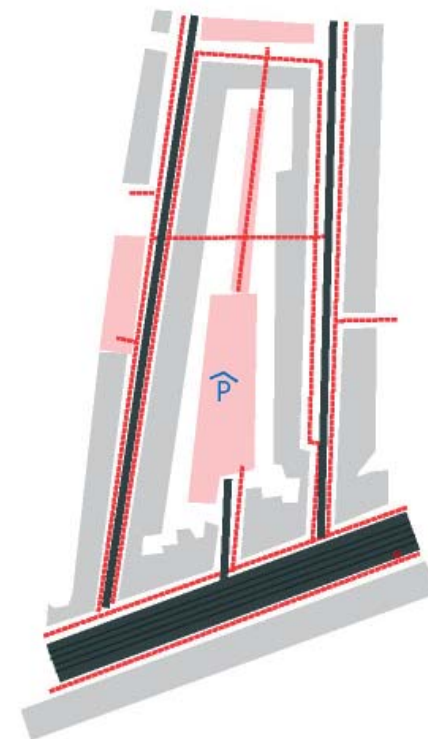
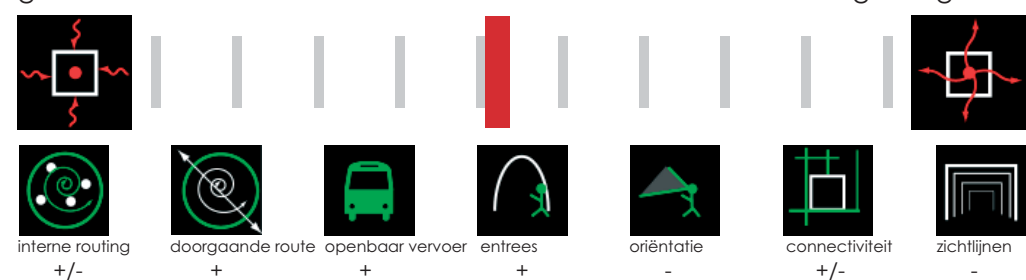
## EVALUATIE EENHEID BINNENWEG BLOCK II

fragmenteerd



## TOEGANKELIJKHEID BINNENWEG BLOCK II

geïsoleerd





## ATTRACTIVITEIT BINNENWEG BLOCK II

lage attractie waarde



hoge attractie waarde



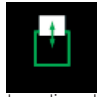
waterelementen  
n.v.t.



collectief geheugen  
+/-



hist. elementen  
+/-



interactie gebouwen  
--



externe functies  
++



entrees  
-



zitelementen  
-



kunst  
--



speciale elementen  
n.v.t.



sociaal veilig  
+/-



hoogteverschil  
n.v.t.



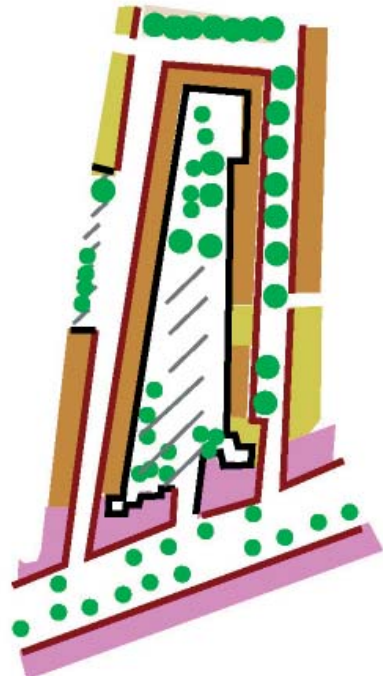
bepanting  
+/-



interne functies  
+/-



uitzicht  
--



- |                  |                 |                       |                 |
|------------------|-----------------|-----------------------|-----------------|
| gemengde functie | horeca functie  | bijzondere bestrating | bomen           |
| woon functie     | overige functie | '30x30 tegels'        | 'kunst'objecten |
| winkel functie   | water           | voorkant gevel        | blinde gevel    |
| katoor functie   | groen           |                       |                 |

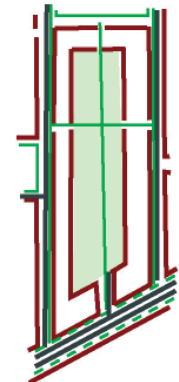
## ONTWERP BINNENWEG BLOCK II



Ontwerp schets privatiseren van Binnenweg block II



huidige situatie

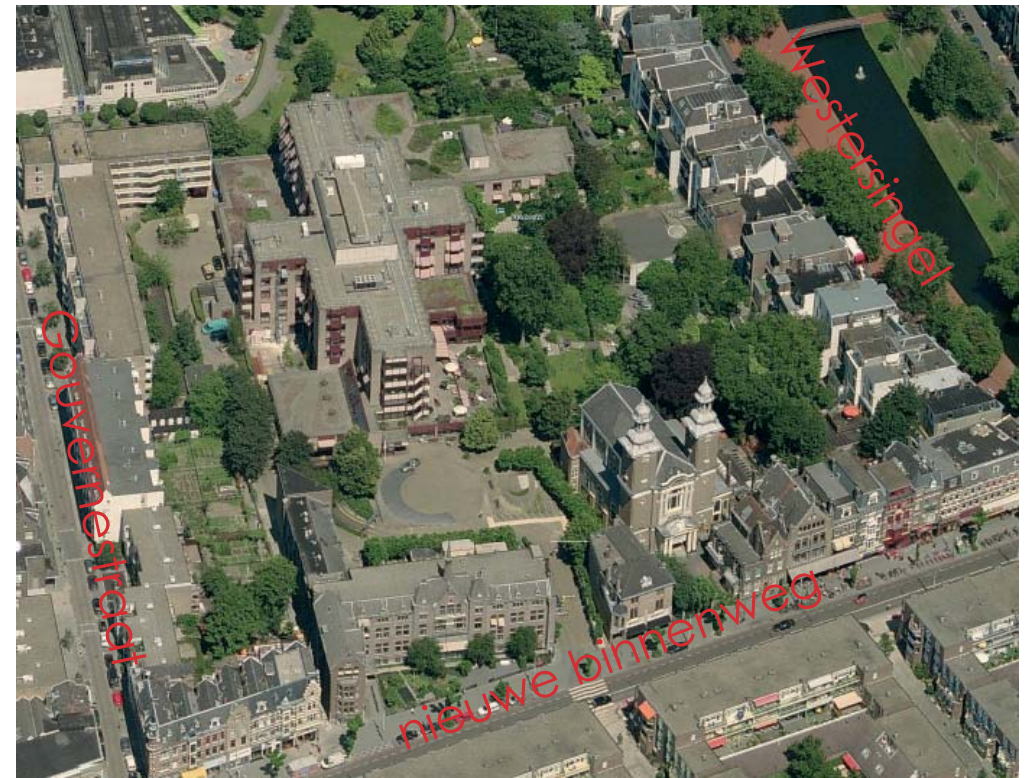


schema



## ANALYSE ANTONIUS TERREIN

Op de kruising van de Nieuwe Binnenweg met de Westersingel ligt een niet-traditioneel gevormd bouwblok. Aan de kant van de Binnenweg ligt een kerk, het Antoniusgesticht en het Antonius verpleeghuis. Dit verpleeghuis beslaat het grootste gedeelte binnen het bouwblok. Aan de Noordkant bevindt een park, deze sluit niet aan op het buitenterrein van het Antonius verpleeghuis wat aan de rechterzijde bevindt. Het terrein nodigt niet uit om als 'buitenstaander' te verblijven door de private uitstraling. Op het plein tussen het Antoniusgesticht (Het T-vormig gebouw) en het verpleeghuis is ingericht voor de auto, als (tijdelijke)parkeerplaats, als doorgaande route en als toegang voor een ondergrondse parkeergarage. Het terrein oogt erg rommelig en onoverzichtelijk.



Huidige situatie Antonius terrein



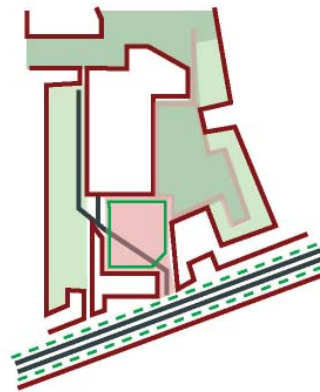


## ONTWERP ANTONIUS TERREIN

Met het ontwerp is getracht meer eenheid te krijgen in het voorplein door beplanting langs de randen en eenheid in bestrating. Verder is er bij het plein en bij het oostelijk deel een colonnade geplaatst, een overdekte wandelroute. Deze in baksteen uitgevoerde overkapping camoufleert de verschillende achterkanten en zorgen voor een karakteristieke en geborgen uitstraling. De organisatie van het ontwerp heeft vergelijkbare elementen als een klooster, waar eveneens een kerk en binnentuin aan geschakeld zijn. Midden op het voorplein is een sculptuur bedacht in het water. Met de bedachte elementen krijgt men een sterke eenheid, een eigentijds karakter en aantrekkelijke en rustige verblijfplek. Verder zullen het voorplein en de buitentuin met het noordelijke park geschakeld worden zodat het huidige park een heel stuk uitbreid en de potentie krijgt om op wijkniveau te fungeren en als rustpunt dienen in het centrum.



huidige situatie



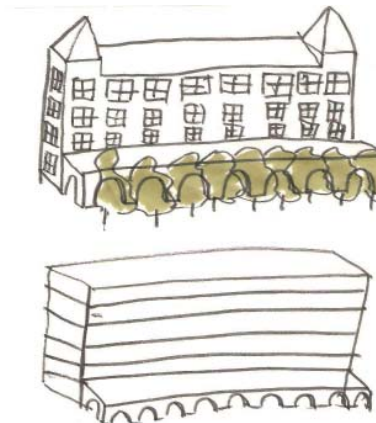
schema



ontwerp Antonius gebied



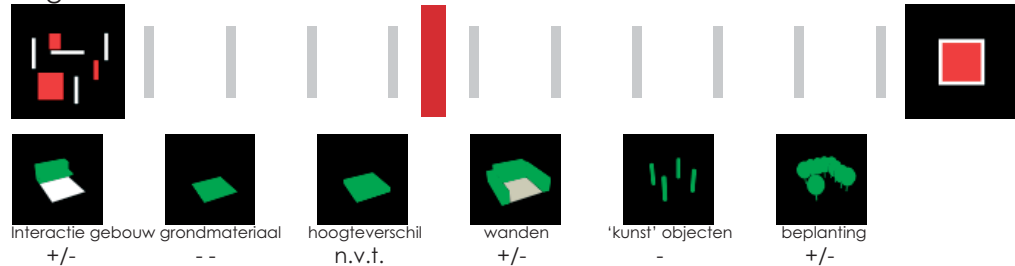
Schets



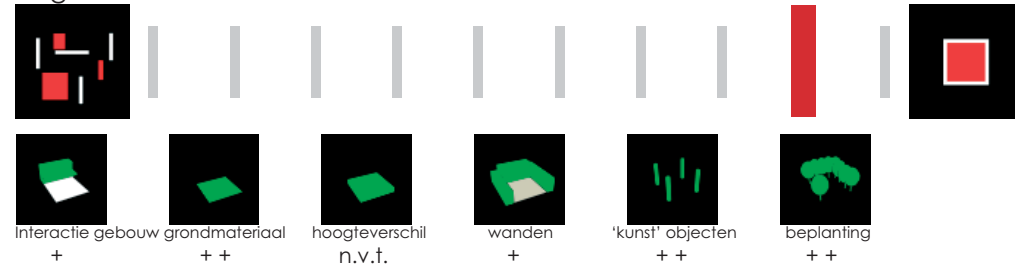
detail

# EVALUATIE EENHEID ANTONIUS TERREIN

fragmenteerd



fragmenteerd



- deelgebied 1
- waterelement
- baksteengevel
- groenobjecten
- deelgebied 2
- groen ondergrond
- glasgevel
- kunstobjecten
- deelgebied 3
- bebouwing + hoogte en verdeling
- betongvel
- aluminiumgevel
- deelgebied 4
- 
- 
- 
-



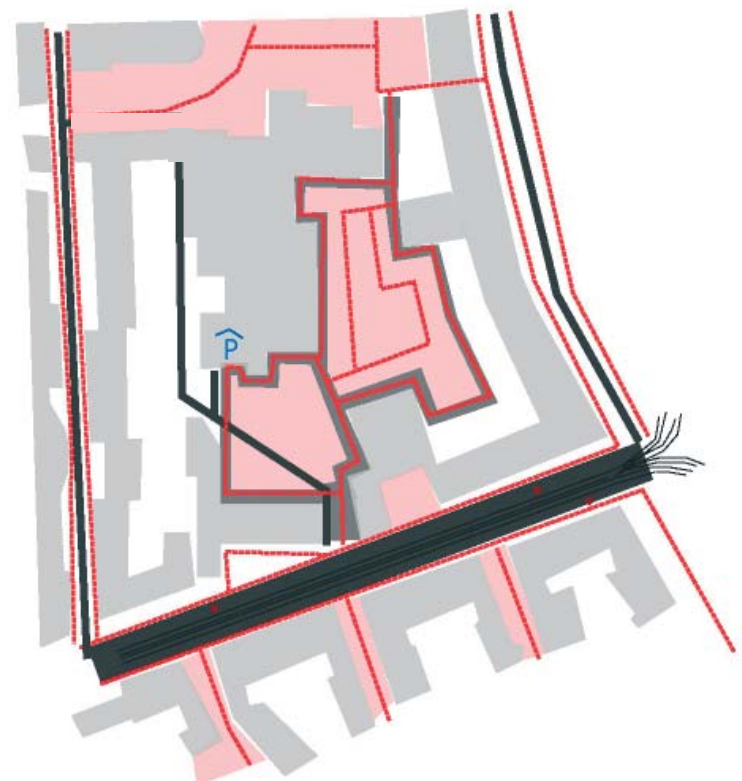
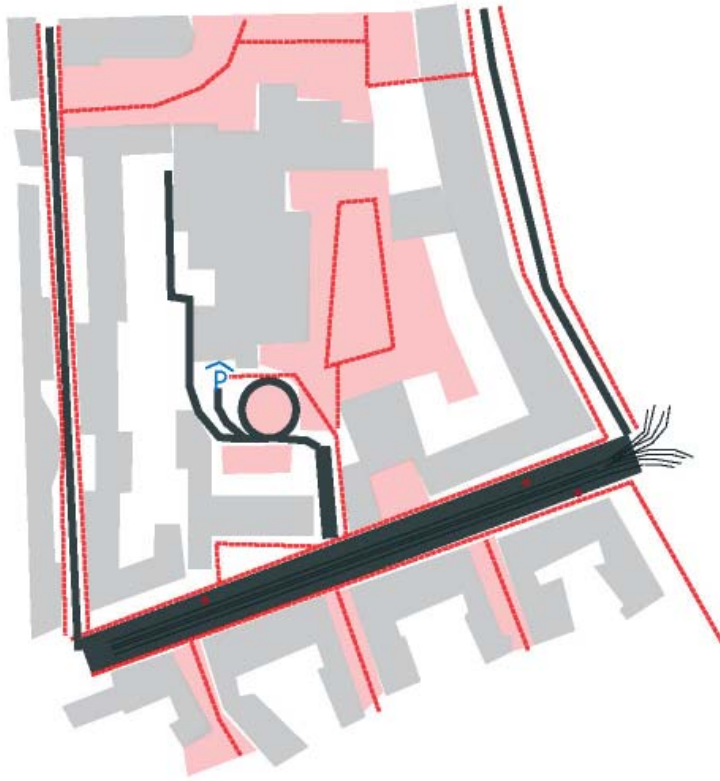
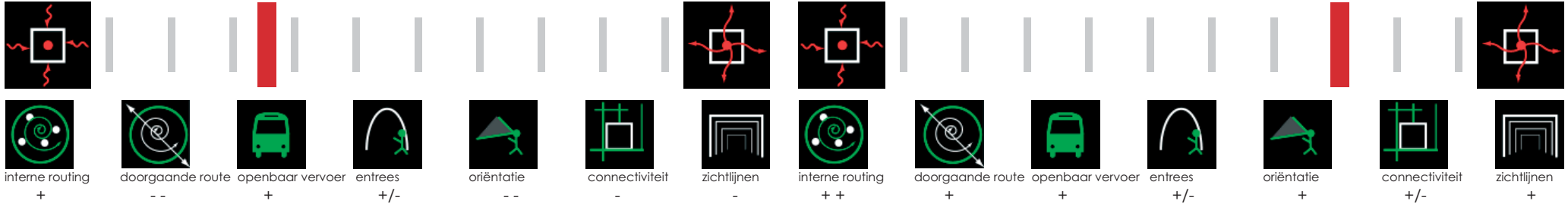
# EVALUATIE TOEGANKELIJKHEID ANTONIUS TERREIN

geïsoleerd

geïntegreerd

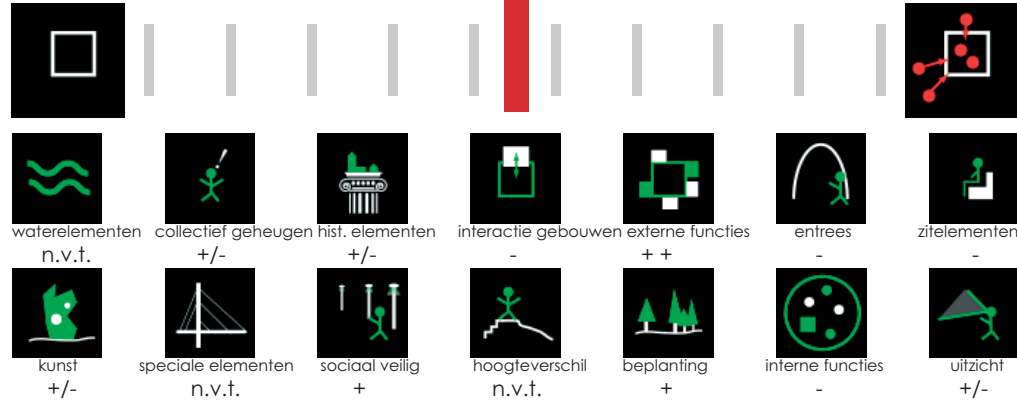
geïsoleerd

geïntegreerd



# EVALUATIE ATTRACTIVITEIT ANTONIUS TERREIN

lage attractie waarde



hoge attractie waarde

lage attractie waarde

